

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ VE POLİTİKASI ANABİLİM DALI
EĞİTİM EKONOMİSİ DOKTORA PROGRAMI

TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTE MEZUNLARININ İŞSİZLİĞİNİN
ELEŞTİREL BİR ÇÖZÜMLEMESİ

DOKTORA TEZİ

Aygülen Kayahan Karakul

Ankara
Temmuz, 2012

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ VE POLİTİKASI ANABİLİM DALI
EĞİTİM EKONOMİSİ DOKTORA PROGRAMI

TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTE MEZUNLARININ İŞSİZLİĞİNİN
ELEŞTİREL BİR ÇÖZÜMLEMESİ

DOKTORA TEZİ

Aygülen Kayahan Karakul

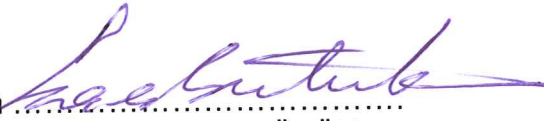
Danışman: Prof. Dr. Nejla Kurul

Ankara
Temmuz, 2012

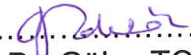
JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

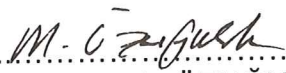
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

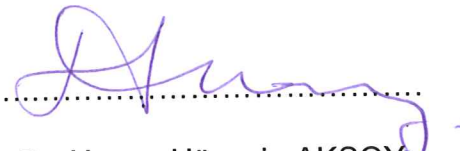
Bu çalışma jürimiz tarafından Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalında
DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan
Prof Dr. Kasım KARAKÜTÜK

Üye
Prof. Dr. Nejla KURUL
(Danışman)

Üye
Prof. Dr. Gülay TOKSÖZ

Üye
Prof. Dr. Metin ÖZÜĞURLU

Üye
Doç. Dr. Hasan Hüseyin AKSOY

Onay
Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../07/2012

Prof. Dr. Nejla KURUL
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Nice yol denemelerimden sonra beni Eğitim Ekonomisi alanında çalışmalar yapmam konusunda teşvik eden, hem tezimde hem akademik yaşamımda yaptığı öneri, katkı ve yönlendirmelerinden yararlandığım, değerli hocam, tez danışmanım, sevgili arkadaşım Prof. Dr. Nejla KURUL'a,

Tez İzleme Komitesinde bu çalışmanın gelişimi ve derinleştirilmesinde değerli görüş ve önerileri ile olduğu kadar, akademik alandaki diğer çalışmalarım da emeği ve katkısı olan sevgili hocam Doç. Dr. Hasan Hüseyin AKSOY'a,

Tez İzleme Komitesinde tezin gelişim sürecinde her an desteğini gördüğüm Prof.Dr. Metin ÖZUGURLU'ya,

Tezimin geliştirilme ve değerlendirme sürecinde önemli katkılar yapan, alandaki diğer çalışmalarım da yardımlarını gördüğüm Prof. Dr. Kasım KARAKÜTÜK'e,

Gerek kendisinden aldığım dersle bana kattıkları olan gerekse tezimin değerlendirme sürecinde emek ve zaman harcayan sevgili Prof. Dr. Gülay TOKSÖZ'e,

“Yurtiçi Doktora Burs Programı” ile doktora öğrenimim süresince bana burs desteği sağlayan TÜBİTAK'a,

Tezimin uygulama boyutuna destek veren Türkiye İş Kurumu eski Genel Müdürü Sayın Namık ATA'ya, ve Ankara İl Müdürlüğü'nün Veri İletişim Şube Müdürlüğünde görevli tüm teknik personele,

Özellikle doktora öğrenimim süresince tanıştıklarım olmak üzere, kimi kısa anlarda yaşamımdan gelip geçen, kimi kalıcı dostluklar kurduğum, bu tezin gizli özneleri olan, isimlerini saymadığım tüm arkadaşlarıma,

Destegini ve dayanışma duygularını yanımda hissettiren sevgili eşim Hasan ve kızım Asya'ya; Asya'nın bakımında yardımlarını esirgemeyerek tezimi bitirmeme ve akademik çalışmalarına büyük katkısı olan aileme,

En çok da bu tezde araştırma konusu yaptığım, uzun yıllar kendimin de deneyimlediği işsizlik karşısında kimi zaman kızan, kahreden, öfkelenen kimi zaman yeniden ayağa kalkan, güçlenen, direnen, bana kendilerini ifade edebilme imkânı sağlayarak tezimin asıl karakterleri olan işsizlere, teşekkür ederim.

ÖNSÖZ

Bu araştırmayı üniversite mezuniyetim sonrasında eğitim ile istihdamın önemli bağları olduğu inancıyla uzun yıllar bir işi olup da iş arayan birisi olarak yaptığımı, araştırma konusu edindiğim kişilerin yaşam deneyimlerinde biraz da kendimi bulduğumu belirtmek isterim. Araştırmam büyük beklentilerle üniversitelerde okutulan genellikle orta sınıf ailelerin çocuklarının bu beklentilerinin eğitimin iş bulmaya etkisinin değişimi sonucu karşılanamadığı gerçeği ile öncelikle kendimin yüzleşmesiyle devam etti. Üniversite mezunu olan işsizlerin deneyimlerini paylaştıkları anlarda kendimi onlardan ayrı tutabilmek için öyle zorlandım ki... Onlar ki en azından beyaz yakalı işçi olacakları inancıyla okutulmuş, büyük beklentilerle mezun olup iş bulmanın eğitim dışındaki değişkenlerle de ilişkisi olduğunu deneyimleyerek kimi işsizlik buhranında yaşamaya çalışan kimi mavi yakalı işçi haline gelen, bu süreci F. Kafka'nın Değişim'indeki gibi kendilerine yabancılaşarak; J. London'un Doğu Yakası'ndaki yoksulluk hallerini yaşayarak; Dostoyevski'nin Suç ve Ceza'sındaki insanın kendisi ile iç mücadelesi ve kendisini sorguladığı süreçlerdeki gibi ve daha nice yazarın onları anlattığı halleri ile yaşamaktadırlar. Bu çalışma biraz da onların eseridir.

ÖZET

TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTE MEZUNLARININ İŞSİZLİĞİNİN ELEŞTİREL BİR ÇÖZÜMLEMESİ

Aygülen Kayahan Karakul

Doktora, Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nejla Kurul

Temmuz 2012, 341 Sayfa

Bu çalışmada üniversitede lisans ve lisansüstü düzeyde alınan eğitim yoluyla belirli nitelikler kazanmış olan üniversite mezunu işsizlerin, işsiz olmalarını belirleyen ve etkileyen değişkenler ile işsizlik deneyimlerinin betimlenmesi amaçlanmıştır. Tarama modelinde olan araştırma üç çalışma grubu üzerinden yürütülmüştür. Birinci çalışma grubu 1 Temmuz 2011 tarihi itibarı ile Ankara'dan İŞKUR'a internet üzerinden kayıt yaptırmış olan 12.080 üniversite mezunu işsize İŞKUR tarafından gönderilen, araştırmacının hazırladığı 39 soruluk anketi dolduran 1237 kişiden oluşmaktadır. İkinci çalışma grubu ise araştırmacının doğrudan tanışık olmadığı kartopu yöntemi ile ulaşılan 20 üniversite mezunu işsizden oluşmaktadır. Üçüncü çalışma grubunu ise anketin son sorusuna iletişim bilgilerini yazan 530 üniversite mezunu işsizden kendilerine araştırmacı tarafından gönderilen görüşme formunu dolduran 91 kişi oluşturmuştur.

Araştırmada kullanılan anketlerle elde edilen veriler SPSS 17 programı ile çözümlenmiş, araştırma amaçlarında belirtilen değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunup bulunmadığını belirlemek için ki-kare testi yapılmış, sonuçlar yüzde, frekans ve ki-kare testine göre dağılım çizelgeleri

olarak verilmiştir. Görüşmelerden elde edilen verilerin konu ile ilişkili olanları doğrudan aktarılmış ve yorumlamıştır.

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara göre üniversite mezunları çoğunlukla lise ve daha alt düzeyde eğitim gerektiren, düşük ücretli, geçici, kesintili, güvencesiz işleri yapmakta bir yandan da “asıl” işlerini aramaya devam etmektedir. Dolayısıyla beyaz yakalı çalışanlar olacakları varsayılan üniversite mezunları mavi yakalılaşmıştır.

ABSTRACT**A CRITICAL ANALYSIS OF UNEMPLOYMENT OF UNIVERSITY GRADUATES
IN TURKEY**

Aygülen Kayahan Karakul

PhD, Department of Administration of Education and Politics

Thesis Advisor: Prof. Dr. Nejla Kurul

July 2012, 341 Pages

In this thesis it is aimed to describe the unemployment experiences of graduate unemployed and variables that determine and effect the unemployment of them, who acquire qualifications at graduate and postgraduate levels. The study, that is in the descriptive survey model carried out on three working groups. First working group consists of 1237 graduate unemployed that fill the inquiry of 39 questions, setted by researcher, which the İSKUR sent the inquiry to the 12.080 university graduate unemployed that check in to İŞKUR online about 01 July 2011. Second working group is consists of 20 graduate unemployed that the researcher was not directly acquainted and reached by snowball sampling method. Third working group consists of 91 university graduate unemployed that filled the online reseach form which researcher sent it to all 530 unemployed who write the e-mail adresses to the last question of inquiry.

The inquiry data was analysed by SPSS Programme, the chi-square test is done in order to determine if there was an statistically significant difference between the defined variables in the aims of research or not. Results were given

in the percentile, frequencies and chi-square distribution schedules. The data obtained by interview and related with the subject were quoted directly and interpreted.

The evidence of research showed that university graduates are generally working in the jobs that require high school or lower degree education levels, with ill pay, temporary, noncontinuous, with no labour protection. On the other hand they are seeking for their “own” job. Thereby the university graduates that are assumed to be white collar employees has become blue collars.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI.....	i
TEŞEKKÜR.....	ii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ÇİZELGELER LİSTESİ	xi
BÖLÜM I: GİRİŞ	1
Problem	1
Amaç	9
Önem.....	11
Sınırlılıklar.....	12
Sayıltılar.....	12
Tanımlar	12
BÖLÜM II: ALAN YAZIN	15
Kuramsal Çerçeve	15
Eğitilmişlerin işsizliği	15
Çalışma ve Çalışma Hakkından Mahrum Bırakılma.....	15
Farklı İktisadi Akımların İşsizlik Konusuna Bakışı	18
İşsizliği Önleyici Politikalar arasında “Eğitim”e Yüklenen Değer	23
Eğitim Ekonomisi Kuramlarında İşsizlik.....	29
Küresel Kapitalizm ve Emek Piyasaları	36
Mesleklerin Değersizleştirilmesi	36
Neoliberal Politikaların İşsizlik ve İstihdam Üzerine Etkileri.....	40
Neoliberal Politikaların Eğitimin Ekonomik Değeri Üzerine Etkileri	43
Esnek Üretim Modelinin İşsizlik ve İstihdam Üzerine Etkileri	45
İşsizliğe ve Üniversite Mezunlarının İşsizliğine İlişkin Göstergeler	49
İşsizliğe İlişkin Göstergeler.....	49
Üniversite Mezunlarının İşsizliğine İlişkin Göstergeler	50

İlgili Araştırmalar	55
Türkiye’de Yapılan Araştırmalar	56
Diğer Ülkelerde Yapılan Araştırmalar	61
BÖLÜM III: YÖNTEM	68
Araştırmanın Türü ve Modeli	68
Çalışma Grubu	68
Veriler ve Verilerin Toplanması	70
Veri Toplama Araçlarının Geliştirilmesi	70
Verilerin Toplanması	71
Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması	74
BÖLÜM IV: BULGULAR VE YORUM	79
Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular	79
Görüşme Yapılan İşsiz Üniversite Mezunlarına Ait Bilgiler	101
Katılımcıların İşsizliği Finanse Etme Yollarına İlişkin Bulgular	103
Katılımcıların İş Deneyimlerine İlişkin Bulgular	110
Katılımcıların İş Arama Yollarına İlişkin Bulgular	127
Katılımcıların İşsizlik Nedenlerine İlişkin Algılarına Yönelik Bulgular	154
Katılımcıların İstihdam Beklentilerine İlişkin Bulgular	210
BÖLÜM V: TARTIŞMA, SONUÇLAR VE ÖNERİLER	270
Tartışma	270
Sonuçlar	271
Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Sonuçlar	271
Katılımcıların İşsizliği Finanse Etme Yollarına İlişkin Sonuçlar	273
Katılımcıların İş Deneyimlerine İlişkin Sonuçlar	274
Katılımcıların İş Arama Yollarına İlişkin Sonuçlar	275
Katılımcıların İşsizlik Nedenlerine İlişkin Algılarına Yönelik Sonuçlar	279
Katılımcıların İstihdam Beklentilerine İlişkin Algılarına Yönelik Sonuçlar	284
Öneriler	288
Araştırma İle İlgili Öneriler	288
Uygulama İle İlgili Öneriler	288

Kaynaklar	290
EKLER	303
EK-1. Anket Formu: Üniversite Mezunlarının İşsizliği	303
EK-2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu: Üniversite Mezunlarının İşsizliği Araştırması İçin Görüşme Formu.....	317
EK-3. Online Görüşme Formu: Üniversite Mezunlarının İşsizliği Araştırması İçin E-Posta İle Soru Formu.....	322
Ek-4. İŞKUR tarafından Üniversite Mezunu İşsizlere Gönderilen Anket Linkine Ait e-posta.....	324
EK-5. Anket Linkinin gönderildiğine dair İşkur Genel Müdürlüğü Veri İletişim Şube Müdüründen alınan bilgilendirme e-postaları.....	325
EK-6. İŞKUR tarafından Üniversite Mezunu İşsizlere Gönderilen Anket Linkine Ait Hatırlatma e-postası.....	326
EK-7. Anket Hatırlatma Linkinin gönderildiğine dair İŞKUR Genel Müdürlüğü Veri İletişim Şube Müdürlüğü'nden alınan bilgilendirme e-postası.....	327
EK-8. Online Soru Formunun Anketin Son Sorusuna İletişim Bilgilerini Yazan Kişilere Gönderilme Metnin Gövdesi.....	328
EK-9. Görüşülenlere Ait Kimlik Bilgileri.....	329
EK-10. Online Soru Formunu Dolduran Görüşmecilerin Kodları ve Kimlikleri.....	333

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1. Çeşitli Ülkelerde Eğitim Düzeyi İtibari ile İşsizlik Oranı (Aktif Nüfus İçinde Artan Eğitim Düzeyi Sıralaması).....	34
Çizelge 2. Türkiye’de Yıllara Göre Üniversite Mezunlarının İşsizlik Oranları (%).....	52
Çizelge 3. 2011 Yılı için 15 ve Üstü Yaş Grubunda Cinsiyet ve Eğitim Durumu Değişkenlerine Göre İşsizlik Oranları (%).....	53
Çizelge 4. 2010 yılı Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Sıralı % 20’lik Gruplar İtibari İle Yıllık Hanehalkı Kullanılabilir Gelirin Kent Düzeyinde Dağılımları.....	75

Çizelge 5. Yüzdelik Dilimlere Göre Yapılan Gelir Grubu Kategorizasyonu.....	76
Çizelge 6. İşçi Sendikalarınca belirlenen ölçütlere göre yapılan Kişi Başına Düşen Gelir Kategorizasyonu.....	77
Çizelge 7. Cinsiyetlere Göre Katılımcıların Dağılımları.....	80
Çizelge 8. Yaşlarına Göre Katılımcıların Dağılımları.....	80
Çizelge 9. Mezun Oldukları Fakültelere Göre Katılımcıların Dağılımları.....	81
Çizelge 10. Mezun Oldukları Alanlara Göre Katılımcıların Dağılımları	82
Çizelge 11. Mezun Oldukları Üniversitelerin Bulunduğu Kente Göre Katılımcıların Dağılımları.....	83
Çizelge 12. Lisansüstü Eğitim Durumlarına Göre Katılımcıların Dağılımları.....	84
Çizelge 13. Katılımcıların ve Anne-Babalarının Mesleklerine Göre Dağılımları.....	85
Çizelge 14. Anne Mesleğine “diğer” Maddesini İşaretleyenlerin Verdikleri Yanıtlara Göre Katılımcıların Dağılımları.....	87
Çizelge 15 Baba Mesleğine “Diğer” Maddesini İşaretleyenlerin Verdikleri Yanıtlara Göre Katılımcıların Dağılımları.....	87
Çizelge 16. Kendi Mesleğine “Diğer” Maddesini İşaretleyenlerin Verdikleri Yanıtlara Göre Katılımcıların Dağılımları.....	88
Çizelge 17. Anne-Babalarının Mesleklerine Göre Katılımcıların Dağılımları.....	90
Çizelge 18. Anne ve Baba Eğitim Durumlarına Göre Katılımcıların Dağılımları.....	91
Çizelge 19. Evlerine Giren Yıllık Gelirlerine Göre Katılımcıların Dağılımları.....	93
Çizelge 20. Hanelerinde Kişi Başına Düşen Ortalama Aylık Gelirlerine Göre Katılımcıların Dağılımları.....	94
Çizelge 21. Katılımcıların Hanelerinde Kişi başına Düşen Ortalama Aylık Gelirlerinin Yığılmalı Olarak Dağılımları.....	95
Çizelge 22. İşsizlik Süresine Göre Katılımcıların Dağılımları.....	96
Çizelge 23. 2008-2010 Yıllarındaki İş Durumlarına ve Diğer Etkinliklerine Göre Katılımcıların Dağılımları.....	98
Çizelge 24. Bazı Değişkenlere Göre Görüşmecilerin Dağılımları.....	102

Çizelge 25. Anne-Baba Yaşama Durumlarına Göre Katılımcıların Dağılımları.....	103
Çizelge 26. Son Beş Yıl İçinde Ailesinde 6 Aydan Daha Uzun Süre İşsiz Kalan Kişilere Göre Katılımcıların Dağılımları.....	105
Çizelge 27. Sosyal Güvencelerine Göre Katılımcıların Dağılımları.....	107
Çizelge 28. İşsiz Kalınan Sürelerindeki Maddi Destek Kanallarına Göre Katılımcıların Dağılımları.....	108
Çizelge 29. Üniversite Mezuniyetleri Sonrası Çalışma Durumlarına Göre Katılımcıların Dağılımları.....	111
Çizelge 30. Şu Andaki / Son Çalıştıkları Sektöre Göre Katılımcıların Dağılımları.....	112
Çizelge 31. Şu Andaki / Son Çalıştıkları İş Süresine Göre Katılımcıların Dağılımları.....	114
Çizelge 32. Şu Andaki / Son Çalıştıkları İşte Aldıkları Ücretlere Göre Katılımcıların Dağılımları.....	116
Çizelge 33. En Son Çalışılan İşten Ayrılma Nedenlerine Göre Katılımcıların Dağılımları.....	120
Çizelge 34. Çalışma Yaşamındaki Şimdiki Durumlarına Göre Katılımcıların Dağılımları.....	125
Çizelge 35. İşsiz Kaldığı Süre İçerisinde Başvurdukları İş Arama Kanallarına Göre Katılımcıların Dağılımları.....	128
Çizelge 36. İş Arama Kanalları İle Bağımsız Değişkenlerden Aralarında İstatistiksel Olarak Anlamlı Farklılık Bulunan Değişkenler.....	135
Çizelge 37. Katılımcıların Baba Mesleklerine Göre Fark Oluşturan İş Arama Kanalları	138
Çizelge 38. Katılımcıların Yıllık Gelir Düzeylerine Göre Fark Oluşturan İş Arama Kanalları.....	141
Çizelge 39. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Fark Oluşturan İş Arama Kanalları.....	143
Çizelge 40. Katılımcıların Mezuniyet Alanlarına Göre Fark Oluşturan İş Arama Kanalları.....	146

Çizelge 41. Katılımcıların İşsizlik Sürelerine Göre Fark Oluşturan İş Arama Kanalları.....	148
Çizelge 42. Katılımcıların Yaş Grubuna Göre Fark Oluşturan İş Arama Kanalları.....	151
Çizelge 43. İşsizlik Nedenlerine İlişkin Görüşlerine Göre Katılımcıların Dağılımları.....	155
Çizelge 44. İşsizlik Nedenleri İle Bağımsız Değişkenlerden Aralarında İstatistiksel Olarak Anlamlı Farklılık Bulunan Değişkenler.....	166
Çizelge 45. Anne Eğitim Durumlarına Göre Katılımcıların “Yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu.....	169
Çizelge 46. Anne Eğitim Durumlarına Göre Katılımcıların “İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu.....	171
Çizelge 47. Yıllık Gelir Düzeyine Göre Katılımcıların “Devlet iş sağlamadığı için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu.....	174
Çizelge 48. Yıllık Gelir Düzeyine Göre Katılımcıların “Ekonomik sistem işsizlik ürettiği için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu.....	176
Çizelge 49. Yıllık Gelir Düzeyine Göre Katılımcıların “Yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu.....	178
Çizelge 50. Yıllık Gelir Düzeyine Göre Katılımcıların “Sosyal çevrem geniş olmadığı için iş bulamıyorum” İfadesine Katılma Durumu.....	180
Çizelge 51. Yıllık Gelir Düzeyine Göre Katılımcıların “İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu.....	182
Çizelge 52. Yıllık Gelir Düzeyine Göre Katılımcıların “Eğitim düzeyine uygun iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu.....	184
Çizelge 53. Cinsiyete Göre Katılımcıların “Ekonomik kriz nedeniyle iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu.....	186
Çizelge 54. Cinsiyete Göre Katılımcıların “Devlet iş sağlamadığı için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu.....	187

Çizelge 55. Cinsiyete Göre Katılımcıların “Sosyal Çevrem Geniş Olmadığı İçin İş Bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu.....	188
Çizelge 56. Cinsiyete Göre Katılımcıların “İşverenler Daha Genç Yaşlarda Çalışanlar Aradığı İçin İş Bulamıyorum” İfadesine Katılma Durumu.....	189
Çizelge 57. Cinsiyete Göre Katılımcıların “Mezun Olduğum Üniversitenin Adı Piyasada Popüler Olmadığı İçin İş Bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu.....	190
Çizelge 58. Cinsiyete Göre Katılımcıların “Şansım olmadığı için iş bulamıyorum” İfadesine Katılma Durumu.....	191
Çizelge 59. Mezuniyet Alanlarına Göre Katılımcıların “Ekonomik sistem işsizlik ürettiği için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu.....	192
Çizelge 60. Mezuniyet Alanlarına Göre Katılımcıların “Yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu.....	193
Çizelge 61. Mezuniyet Alanlarına Göre Katılımcıların “İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu.....	194
Çizelge 62. Mezuniyet Alanlarına Göre Katılımcıların “Yetenekleri ve/veya kültürel birikimi yeterli olmadığı için iş bulamıyorum” İfadesine Katılma Durumu.....	195
Çizelge 63. İşsizlik Sürelerine Göre Katılımcıların “Ekonomik kriz nedeniyle iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu.....	197
Çizelge 64. İşsizlik Sürelerine Göre Katılımcıların “Devlet iş sağlamadığı için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu.....	198
Çizelge 65. İşsizlik Sürelerine Göre Katılımcıların “Ekonomik sistem işsizlik ürettiği için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu.....	199
Çizelge 66. İşsizlik Sürelerine Göre Katılımcıların “Sosyal çevrem geniş olmadığı için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu.....	200
Çizelge 67. İşsizlik Sürelerine Göre Katılımcıların “Referansım olmadığı için iş bulamıyorum” İfadesine Katılma Durumu.....	201

Çizelge 68. İşsizlik Sürelerine Göre Katılımcıların “İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu.....	202
Çizelge 69. İşsizlik Sürelerine Göre Katılımcıların “Eğitim düzeyime uygun iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu.....	203
Çizelge 70. İşsizlik Sürelerine Göre Katılımcıların “Şansım olmadığı için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu.....	204
Çizelge 71. Yaş Grubuna Göre Katılımcıların “Ekonomik kriz nedeniyle iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu.....	206
Çizelge 72. Yaş Grubuna Göre Katılımcıların “Referansım olmadığı için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu.....	207
Çizelge 73. Yaş Grubuna Göre Katılımcıların “İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu	208
Çizelge 74. Yaş Grubuna Göre Katılımcıların “Yeteneklerim ve/veya kültürel birikimim yeterli olmadığı için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu.....	209
Çizelge 75. İstihdam Alanı Tercihlerine Göre Katılımcıların Dağılımı.....	211
Çizelge 76. İstihdam Beklentilerine Göre Katılımcıların Dağılımları.....	214
Çizelge 77. Gelecekte Gireceği İşteki Talep Ettikleri Ücretlere Göre Katılımcıların Dağılımları.....	218
Çizelge 78. Günlük İdeal Çalışma Süresi Tercihlerine Göre Katılımcıların Dağılımları.....	220
Çizelge 79. İstihdam Beklentileri İle Bağımsız Değişkenler Arasında İstatistiksel Olarak Anlamlı Bir Farklılık Bulunan Değişkenler.....	223
Çizelge 80. Baba Mesleklerine Göre Katılımcıların İstihdam Beklentisi.....	226
Çizelge 81. Baba Eğitim Durumlarına Göre Katılımcıların Herhangi Bir Ülkede Kendisine Uygun İş İlanına Başvurma Durumu	229
Çizelge 82. Baba Eğitim Durumlarına Göre Katılımcıların Lise Mezunlarının Çalıştığı İşlerde Çalışma Beklentisi	231
Çizelge 83. Yıllık Gelir Düzeyine Göre Katılımcıların İş Ararken Kamu Sektörü veya Özel Sektör Ayrımı Yapma Durumu	233

Çizelge 84. Yıllık Gelir Düzeyine Göre Katılımcıların Herhangi Bir Şehirde Uygun İş İlanına Başvurma Beklentisi.....	236
Çizelge 85. Yıllık Gelir Düzeyine Göre Katılımcıların Üniversite Eğitimiyle İlgisiz Bir Alanda Çalışma Beklentisi.....	238
Çizelge 86. Yıllık Gelir Düzeyine Göre Katılımcıların Lise Mezunlarının Çalıştığı İşlerde Çalışma Beklentisi.....	240
Çizelge 87. Cinsiyetlerine Göre Katılımcıların İş Ararken Kamu Sektörü veya Özel Sektör Ayrımı Yapma Durumu.....	242
Çizelge 88. Cinsiyetlerine Göre Katılımcıların Herhangi Bir Şehirde Uygun İş İlanına Başvurma Durumu.....	244
Çizelge 89. Cinsiyetlerine Göre Katılımcıların Herhangi Bir Ülkede Kendisine Uygun İş İlanına Başvurma Beklentisi.....	245
Çizelge 90. Cinsiyetlerine Göre Katılımcıların Her An Atılma Durumu Olan Bir İşte Çalışma Beklentisi.....	246
Çizelge 91. Cinsiyetlerine Göre Katılımcıların Geçici Olan Bir İşte Çalışmayı Kabul Etme Beklentisi.....	248
Çizelge 92. Mezuniyet Alanlarına Göre Katılımcıların İş Ararken Kamu Sektörü veya Özel Sektör Ayrımı Yapma Durumu.....	250
Çizelge 93. Mezuniyet Alanlarına Göre Katılımcıların Herhangi Bir Ülkede Kendisine Uygun İş İlanına Başvurma Beklentisi.....	251
Çizelge 94. Mezuniyet Alanlarına Göre Katılımcıların Üniversite Eğitimiyle İlgisiz Bir Alanda Çalışma Beklentisi.....	252
Çizelge 95. Mezuniyet Alanlarına Göre Katılımcıların Lise Mezunlarının Çalıştığı İşlerde Çalışma Beklentisi.....	254
Çizelge 96. İşsizlik Sürelerine Göre Katılımcıların Üniversite Eğitimiyle İlgisiz Bir Alanda Çalışma Beklentisi.....	256
Çizelge 97. İşsizlik Sürelerine Göre Katılımcıların Lise Mezunlarının Çalıştığı İşlerde Çalışma Beklentisi.....	257
Çizelge 98. Yaş Grubuna Göre Katılımcıların İş Ararken Kamu Sektörü veya Özel Sektör Ayrımı Yapma Durumu.....	259

Çizelge 99. Yaş Grubuna Göre Katılımcıların Herhangi Bir Şehirde Uygun İş İlanına Başvurma Durumu.....	261
Çizelge 100. Yaş Grubuna Göre Katılımcıların Herhangi Bir Ülkede Uygun İş İlanına Başvurma Beklentisi.....	262
Çizelge 101. Yaş Grubuna Göre Katılımcıların Her An Atılma Durumu Olan Bir İşte Çalışma Beklentisi.....	263
Çizelge 102. Yaş Grubuna Göre Katılımcıların Geçici Olan Bir İşte Çalışmayı Kabul Etme Beklentisi.....	265
Çizelge 103. Yaş Grubuna Göre Katılımcıların Üniversite Eğitimiyle İlgisiz Bir Alanda Çalışma Beklentisi.....	266
Çizelge 104. Yaş Grubuna Göre Katılımcıların Lise Mezunlarının Çalıştığı İşlerde Çalışma Beklentisi.....	268

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi tartışılarak tanımlanmış, amaçları, önemi, sınırlılıkları belirtilmiş ve araştırmada önemli görülen kavramlar tanımlanmıştır.

Problem

İnsanlar topluluklar halinde yaşamaya başladığından beri doğaya karşı mücadelelerinde farklı görevler üstlenerek hayatta kalma savaşlarına devam etmişlerdir. Farklılaşan görevlerle işbirliğinden işbölümüne geçilerek toplumsal sınıflar, devlet, belirli üretim ve bölüşüm ilişkilerini de içeren toplumsal ilişkiler oluşmuştur (Şenel, 1982). Eğitim de dâhil olmak üzere toplumlar halinde yaşayan insanların ürettiği her şey, toplumsal ilişkilerden etkilenmektedir. Eğitime verilen anlam ve eğitimin üstlendiği işlevler de bu toplumsal ilişkiler içinde tarihsel bağlama göre şekillenmektedir. Eğitime yüklenen anlamı tarihsel bağlamı içinde ele alırken birçok dönüm noktasına atıfta bulunulabilir. Bunlardan en önemlisi eğitimi kurumsallaştıran kapitalizmin başlangıcıdır. Kapitalizm öncesi toplumlarda kurumsal bir eğitim sistemi olmamıştır. “Bu toplumlarda modern toplumlarda anlaşıldığı tarzda bilimsel eğitim, öğretim genel olarak felsefi ve dini eğitimden ayrı değildir; bilimsel araştırma kurumsal bir eğitim sürecinden geçmemiş, kendi kendini yetiştirmiş az sayıda birey tarafından gerçekleştirilir.” (Amin,1997, 200). Kapitalist topluma geçişle birlikte eğitime gerek ulus devletlerin kurulması ile gereksinim duyulan yurttaş yetiştirme, gerekse sanayileşme ile birlikte gereksinim duyulan işgücünü yetiştirme işlevleri eş anlı olarak yüklenmiş, bu işlevlerle eğitim çeşitli evrensel ve ulusal yasalarla devlet tarafından yürütülen bir sistem haline getirilmiştir.

Bugünkü resmi anlamı ile eğitim, okulların sunduğu ve “istendik yönde davranış değiştirme süreci” olarak ifade edilen (Ertürk, 1994, 12-14) bir sistemdir. Tarihsel ve toplumsal ilişkiler içindeki yeri ile değerlendirildiğinde,

okullarda neyin, nasıl öğretilceğinin neye göre, kim tarafından ve nasıl belirlendiği sorulduğunda, tanımda geçen “istendik” sözcüğündeki belirlenimci ifade de göz önüne alınırsa eğitimin ne olduğuna ilişkin farklı tanımlamalar da ortaya çıkmaktadır. Kapitalizmin bugün geldiği noktada eğitimi, kasıtlı davranış değiştirme amacı olan, öğrenciler öğretmenler ve eğitim öğretim programı ile kurumsallaşmış bir sisteme atıfta bulunan, gerek işgücünü yetiştirme gibi ekonomik amaçları olan gerekse sistemi sürdürecektir siyasi yurttaş yetiştiren bir aygıt olarak değerlendiren eğitimbilimciler de mevcuttur. Althusser (2002) eğitim sistemini, üretim koşullarının yeniden üretilmesi için kullanılan bir ideolojik aygıt; egemen sınıfların üzerinde yükseldikleri eşitsizlikleri yeniden üretmelerinin en önemli kurucu parçası olarak görmektedir. Bourdieu eğitim sistemini, içindeki öğretmen, öğrenci ve aile bileşenleri ile kültürel sermayeyi yeni nesillere aktaran, önceden var olan sosyal köken farklılıklarını meritokratik olarak nesillere damgalayarak aktaran yeniden üretim aracı olarak görür. Bireyin hiçbir zaman içinde bulunduğu grubun ya da sınıfın ortak tarihinden bağımsız olamayacağını belirten Bourdieu, eğitime ilişkin tanımlamalar yaparken bütünleşik bir tercih dizisini dile getiren can verici ve birleştirici köken anlamında kullandığı “habitus”u ortak bir tarihin ürünü olarak görür. Eyleyenin her zaman kendisinin üyesi olduğu grubun ya da sınıfın habitusunda bulunan sınırlılıkları ve üstünlükleri taşıdığını belirterek (Bourdieu,1984; Bourdieu, 2000) eğitim sistemini bu sınırlılıkların ve üstünlüklerin yeni nesillere aktarım kanalı olarak görür. Eğitimin getirmiş olduğu ayrıcalıklı konuma sahip olanların çocuklarının okullarda yine ayrıcalıklı konumda olduğunu, bunu ait oldukları sınıfın kendilerine sunduğu değerleri yani kültürel sermayelerini taşıyarak gerçekleştirdiklerini belirtir (Bourdieu ve Passeron, 1970/1994).

Bursalıoğlu (1972, 28) okulun işlevlerinin aynı zamanda eğitimin işlevleri olduğunu belirterek bunları sosyal, politik ve ekonomik olarak gruplandırır ve okulun sosyal görevinin çocuğu sosyalleştirmek, yani ona kültürü aşılama olduğunu, politik görevinin yetiştirdiği kuşağın toplumdaki devlet sistemine sadakatın sağlanması olduğunu, ekonomik görevinin ise ekonominin beyingücü ve insangücü ihtiyacını karşılamak olduğunu belirtir. Tezcan (2007, 340) eğitimin

politik bir işlevi olduğunu belirterek bunun siyasi sistemin devamını sağlayacak olan insanların yetiştirilmesi, bireylerin siyasi sistemle uyumlu halde yaşayan birer yurttaş olmalarının sağlanması yolu ile mevcut siyasi rejimin korunması olduğunu ifade eder. Eğitim sisteminin aynı zamanda toplumsal işlevi de bulunmaktadır. “Eğitim sisteminin toplumsal işlevi de insanların belli bir topluluk içinde yaşamasını sağlayacak koşulları öğretmek sosyalleşmesinin sağlanması, bireylerin yaşadığı toplumda yeteneklerini, tutumlarını ve olumlu değerlerdeki diğer davranış biçimlerini geliştirmesi, yani toplumsal yeteneğini en uygun düzeyde geliştirmesinin sağlanmasıdır” (Tezcan, 2007, 96). Eğitim sisteminin politik işlevleri hakkında Poulantzas (1980, 311) “Devletin basit olarak salt bir kuvvet aygıtı değil, aynı zamanda “hegemonyanın örgütleyicisi” olduğunu”, siyasi egemenliğin tek başına oluşturulamayacağından ideolojilerin devreye girdiğini, ideolojilerin oluşturulmasında ve meşrulaştırılmasında, hukuk, ekonomi gibi kurumların, okul gibi örgütlerin birer araç olarak kullanıldığını belirtir. Egemen ideolojinin, ideolojik aygıtların varoluş biçimi altında, bizzat siyasi iktidarın ifadesini, dayanağını ve yoğunlaşma yerini oluşturan devlet sistemi içinde dolaysız olarak bu anlamda var olduğunu belirtir (Poulantzas 1980, 314).

Eğitimin ne olduğu ve nasıl bir işlev gördüğü üzerine tartışmalara Baudelot ve Establet Fransız eğitim sistemini ve okullarını sınıf bakış açısından analiz ederek (İnal, 2010) katkı yapmış, işgücünün statüsü ile kültürel aktarım arasında bir ilişki olduğunu vurgulamışlardır (Polat, 2009). Bernstein (1990) içeriği itibarı ile eğitimsel kurumlar içinde resmi ve meşru bilginin iktidar ve egemenlik ilişkilerinin üretilmesi ve yeniden üretilmesi sürecine dikkat çekmiştir. Farklı toplumsal sınıf ve gruplardan gelenlerin kendi içinde benzeşik fakat diğer gruplardan açıkça ayrılan bir dil kullandığını, dolayısıyla dezavantajlı sınıf veya gruplardan gelen öğrencilerin okulun örtük pedagojisinin yarattığı iletişimsel pratiği anlayamayacağını; benzer olarak böyle bir okuldaki öğretmenin de dezavantajlı gruplardan gelen öğrencilerin bilişsel özelliklerinin anlamını anlamayacağını belirtir. Böylece Bernstein bu karşılıklı anlaşılabilirlik içinde eğitim sisteminin, okullar aracılığıyla resmi ve ideolojik bilginin yayılmasını

sağlayarak, sınıflar arasındaki kültürel sermaye farklılıklarını etiketleyerek yeniden ürettiğini belirtmektedir.

Kapitalist toplumsal yapı içinde eğitimin yurttaş yetiştirme ve işgücü yetiştirme işlevleri eş anlı olarak ve birbiri ile bütünleşik bir seyir içinde yürümüşür. Sanayi devrimi sonrasında fabrikalarda çalışacak işçilerin en azından fabrikadaki makinelerin nasıl kullanılacağı bilgisi ile aksilik durumunda en azından yönergeleri takip edebilecek kadar okuma yazma bilgisine sahip olması gerekmektedir. Spring (1997,21), on sekizinci yüzyılın sonunun sadık yurttaşlar talep eden ulus-devletlerin zaferine tanık olduğunu; on dokuzuncu yüzyılın sonunun ise sadece eğitilmiş değil, aynı zamanda fabrikanın montaj hattında ağır ve sıkıcı iş saatleri geçirecek olan işgücünü talep eden sanayi devriminin zaferine tanık olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla kapitalizmin işgücü yetiştirmede eğitime dayanak noktası olarak ihtiyaç duyduğunu savunmaktadır.

Rikowski (2002,19) emek gücünün sosyal üretiminin kapitalist toplumda parçalanmış bir sürece işaret ettiğini, bunun da zorunlu eğitimi içerdiğini belirtir. Aynı zamanda içinde ve dışında işe yönelik eğitimi, kişisel geliştirme eğitimi, yüksek eğitimi, bilgisayar tabanlı eğitimi de içerebileceğini, çalışma içinde kendi kendini geliştirmesinin ise emek gücünün otomatik üretimi olduğunu belirtir.

Bowles ve Gintis (1976) okulların hem yapısal olarak hem de öğrencilere sundukları bilgi açısından toplumdaki işbölümünü devam ettiren kurumlar olduğunu, eğitim kurumları ile ekonomik yapıdaki eşitsizlik ve adaletsizliklerin doğrudan ilişkili olduğunu; okulların toplumda var olan toplumsal sınıf farklılıklarını devam ettirdiklerini; toplumda egemen sınıfın eğitimi de kontrol ettiğini belirtmişlerdir. Bowles ve Gintis (1995) okul ve işyeri arasında işlevsel bir ilişki olduğunu, okullarda öğrencilere işyerinde uyacakları normların öğretildiğini belirtirler; okullar, ileride seçkin konumlardaki yöneticilik ve karar vericilik pozisyonlarında olacak öğrencilere serbestçe iş yapabilme gücünü, seçenekler arasında seçimler yapabilmeyi ve dışsal davranış kurallarına uyma yerine normları içselleştirmeyi aşılacaktır. İleride işçi sınıfından olması olası olan öğrencilere ise itaat, dakiklik ve uyum normlarını aşılacaktır. Eğitim programlarındaki bilginin seçimi, düzenlenmesi, dağıtımı ve öğretmen ile

öğrenciler arasındaki ilişki biçimleri öğrencilerin sınıfsal konumlarına uygun olarak yerleşecekleri işlerle ilişkili olmaktadır. Bowles ve Gintis okulların sadece üretimle ilgili bilişsel becerilerin yeni nesillere aktarım yeri olarak görülmesini eleştirirler. Eğitim sayesinde emeğin kazandığı becerilerin piyasada ücret ile değiştirildiği teorisinin de bir gömlek satın alırkenki değişimle eşdeğer tutulduğunu, bu teoride iş normları ve emeğin yabancılaşması gibi konuların görmezden gelindiğini belirterek eleştirirler (Bowles ve Gintis, 1976; Bowles ve Gintis, 1995).

Bowles ve Gintis'in de belirttiği gibi işgücünü yetiştirme sureti ile eğitime önemli bir işlev yüklenmektedir. Bu işlev sanayileşme sonrasında eğitim ile istihdamın daha fazla ilişkilendirilmesi ile daha çok gündeme gelir olmuştur. 19.yüzyılda sanayileşme ile birlikte eğitilmiş işçilere olan ihtiyacın sonucunda, emek gücünün eğitilmesi sorunu ortaya çıkmış ve eğitim ile istihdam arasında bir bağ kurulmuştur. Mesleklerde henüz tam bir uzmanlaşma sağlanmadığından bu bağ bu dönemlerde oldukça zayıftır. Bu dönemde "...vasıflı işçilerin (ve daha az ölçüde teknisyen ve mühendislerin) eğitimi ilk önceleri oldukça sınırlıdır ve seçkinlerin yani (siyasi organları ve entelektüel temsilcileri dâhil) yeni burjuvazinin hümanist eğitimi karşısında ikinci derece işlem görür. Bu eğitimin, özellikle vasıflı işçilerin eğitiminin çoğu pratik çalışma deneyimi içinde edinilir ve daha ileri düzeylere, özellikle mühendislik düzeyine doğru bir toplumsal akışkanlığı sağlar" (Amin, 1997, 204).

Eğitimin istihdamla daha kuvvetli bir bağının kurulması 20. yüzyılda kapitalizmin gelişimi ile birlikte gerçekleşmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında elektronik, mekanik ve kimya sanayinin gelişimi; nükleer ve mikro teknolojilerin gelişimi vasıflı işgücüne daha fazla ihtiyaç duyulmasını sağlamış, bu durum da eğitimin daha fazla kitleselleştirilmesine neden olmuştur. "Eğitim ile ekonomik dünya arasında daha önce dolaylı olarak kurulan ilişkiler 1970'li yıllarla birlikte doğrudan kurulmaya başlamıştır" (Ercan, 1998, 163). Eğitim bireyler için gelir getirici bir değişken olarak tanımlanmaya başlamıştır. Artık bireyler aldıkları eğitim sayesinde iş sahibi olabilmekte, öğrendikleri bilgi ve becerilerini kullanarak gelir elde edebilmekte, hatta eğitim toplumsal sınıflar ve

tabakalar arasında bir hareketlilik de sağlayabilmektedir. Miller ve Woock (1970), eğitimin sosyal bir hareketliliğe sebebiyet veren bir araç olarak görüldüğünü belirtirler. Özellikle üniversiteler toplumda bir mesleğe yönelik eğitim veren kurumlar olarak görülmeye başlanmış, uzmanlaşmış emeğe duyulan ihtiyaç nedeniyle de üniversite mezunları piyasada kolay iş sahibi olmaya başlamış, yükseköğretim toplumsal tabakalar arasında hareketlilik sağlayan bir araç olmuştur.

Kapitalizmde eğitimin toplumsal hareketliliğe bir katkısının olmadığını, okulların yeterliğe dayalı yerler olmadığını ileri süren (Apple, 2006) araştırmacılar eğitim sistemi içinde ait olunan sınıfın özelliklerinin kuşaklar arasında aktararak korunduğunu ileri sürmektedir. Bir yandan eğitim sistemi içinde ait olunan sınıfın önemi vurgulanırken bir yandan da sanayileşme sürecinin etkisiyle çeşitlenen mesleki yapının ve nitelikli üretici güce olan ihtiyacın toplumda eğitim kurumlarını yaygınlaştırdığını, eğitimde fırsat eşitliğini arttığını, böylece eğitim sayesinde dikey sosyal hareketliliğin arttığını ileri süren sanayi toplumu tezleri bulunmaktadır. Özellikle 18. yüzyılda Avrupa'da aristokrasinin üniversiteler üzerindeki etkisi ile buraların sadece belirli sınıftan öğrencilerin girebildiği yerler olması, 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başındaki temel iktidar değişikliklerine rağmen devam etmiş, orta ve alt sınıflar üniversitelere girme hakkını daha geç elde etmiştir. Bu durum yükseköğretimin bir toplumsal hareketlilik etmeni olarak, seçkinler grubuna girmenin bir yolu olarak görülmesine neden olmuştur (Miller ve Woock, 1970). Yaygınlaşan üniversite eğitimi, yıllarca toplumsal kesimler arasında önemli bir dikey sosyal hareketlilik yaratacağı vaadini taşımıştır.

Hem Türkiye hem de dünyanın diğer ülkeleri için eğitim tarihine dair önemli dönüm noktalarından birisi de, kimi yazarlarca kapitalizmin ikinci aşaması olarak emperyalizm, kimilerince küreselleşme, kimilerince neoliberalizm dönemi olarak ifade edilen, ekonomi politik yaşamda önemli dönüşümlere ve kapitalizm içinde kalınsa bile öncekine göre önemli farklılıklara neden olan 1980'li yıllardır. 1980'li yıllarla birlikte ekonomik, politik ve sosyal yaşamda uygulanan politikaların eğitim alanına da önemli etkileri olmuş, eğitim sisteminin anlamı,

amacı, işlevi ve hedef kitlesi büyük oranda farklılaştırılmıştır. Farklılığın özü metalaşma ve piyasalaşmanın belirginleşmesi sonucu eğitim sisteminin yavaş yavaş alt sınıflara kapılarını kapatmaya başlamasıdır. Bu yıllarda üniversitelere getirilen harç parası zorunluluğu ile bunun ilk adımı da atılmıştır. Yine de toplumda yayılan, eğitimin sosyal hareketliliği sağlamadaki etkisine olan inançtan dolayı alt sınıflar eğitim kurumlarının kendilerine kapanmakta olan kapılarını zorlamaya devam etmiştir, hâlâ etmektedir.

Özellikle 1990'ların sonuna gelindiğinde Batı Avrupa ve Kuzey Amerika merkezli yeni ekonomi eğilimi bir “beyaz yakalı efsanesi”ni oluşturmuştur. Bu efsane, zenginliği ve müreffeh yaşamı yaratacak olanın entelektüel emek gücü olduğuna ve dolayısıyla eğitimin özellikle de üniversite eğitiminin hem iyi kazanç sağlayan, iyi çalışma koşulları olan hem de zevkli, özgür bir çalışma ortamı olan entelektüel zümreye katılımı sağladığına dayanıyordu (Bora ve Erdoğan, 2011, 20). Bu trend etrafında şekillenen yeni çalışma kültürüne ulaşmak üniversite ve daha üzeri düzeyde eğitim, çeşitli kurslar ve eğitim programları kişisel ve mesleki gelişim de dahil olmak üzere işgücü kendine nitelik kazandırmak için ne gerekiyorsa yapmaya başladı.

Toplum nezdinde eğitim sayesinde beyaz yakalı çalışan olunacağı fikri yerini, daha fazla eğitim sayesinde bilgi ekonomisinin de ihtiyaç duyduğu altın yakalı çalışan olunacağı imgelemine doğru bırakmaya başladı. Sanayide çalışan, kol gücüne dayalı beden işçiliği yapan mavi yakalı işçilerden farklı olarak, maaş karşılığı çalışan, eğitilmiş, kol gücü yerine zihin gücünü kullanan masa başı çalışanlar olarak tanımlanan beyaz yakalıların oranı hizmet sektörünün de genişlemesi ile artmıştır. Özellikle 1990'ların sonu, 2000'lerin başından itibaren daha iyi eğitim görmüş daha yüksek vasıflı üst düzey beyaz yakalıları olan altın yakalıları ortaya çıkmıştır. Altın yakalıları üst düzey analiz ve sentez yeteneği olan, bilgiyi işin gereklerine göre dönüştürebilen, çeşitli değişkenlerle problemleri çözebilen ileri teknoloji ürünlerini ve iletişim ürünlerini üst düzeyde kullanabilen çalışanlar olarak tarif edilmektedir (Koçak ve Uygun, 2011). Doğal olarak altın yakalıları bir ekonomide çok az sayıda olan elit işlere sahip olabilen çok şanslı azınlık olarak tanımlanabilir. Tam bu noktada

Bourdieu'nun eğitim sisteminin çeşitli sınıfsal özellikleri damgalayarak alt kuşaklara aktardığı tezine gönderme yapılırsa bu elit işlere yerleşmek için görülen elit eğitime ulaşmak da özellikle eğitimin ticarileştiği günümüz koşullarında belli bazı alt toplumsal tabakadan insanlar için neredeyse imkânsız görünmektedir.

İkibinli yıllar eğitim ile istihdam arasındaki bağların belirgin olarak kırılmaya başladığı yıllardır. Artık bu yıllarda alınan eğitim sayesinde istihdam edilme, özellikle bir mesleğe dönük eğitim veren kurumlardan mezun olarak iş bulma durumlarının sıklığı oldukça azalmıştır. Ancak doksanlı yılların iyi işlere girmiş üniversite mezunlarının imgeleminin henüz silinmemiş olması toplumun üniversite eğitiminden beklediği istihdam sağlama etkisi, insanların algılarında gerçekte olduğu kadar hızlı azalmamıştır. “Yıllarca bir dizi seçme sınavından geçerek eleğin üzerinde kaldığını düşünenler nezdinde üniversitenin vaadi, onları vasıfsız işgücü kitlesinden ayırt edecek bir altın bilezik takınacak olmalarıdır” (Bora, 2011a, 53). Takınacakları altın bileziğin kendilerine doğuştan damgalanan bazı özelliklerinden (cinsiyet, ailelerinin sosyo ekonomik kökeni vb.) bağımsız olduğuna ve iyi çalışma koşulları olan, çoğunlukla yönetici-karar verici durumlardaki iyi ücretli işlere gireceklerine kuvvetle inanmaktadırlar.

Ancak bu inanca karşıt olarak hemen 2000'lerin başında Türkiye’de görülen kriz ve 2008 yılında görülen kapitalizmin küresel ölçekteki krizi özellikle vasıflı işgücünün istihdamında yarattığı etkilerle kriz dönemlerinde artan işsizlik, eğitim yolu da dahil olmak üzere istihdama giden birçok yolu kapatmıştır. Kimi durumlarda mesleğe dönük eğitim veren kurumlar olarak en iyi üniversitelerin en iyi bölümlerinden mezun olmak bile kapitalizmin yapısal bir sorunu olan işsizliği aşmada etkisiz kalabilmektedir. Bora ve Erdoğan (2011, 26) işsizliğin yapılaşması ve prekarizasyon yani güvencesizleşme sürecinin yaşandığı günümüzde beyaz yakalıların mavi yakalılaştığını, seçkin tabakaları dışında kalan beyaz yakalıların altın bileziklerinin onlara sağladığı güvenceleri yitirdiğini belirtirler. Sermayenin kendini yeniden üretmek için kâr ve verimlilik üzerinden işgücü piyasasını yeniden şekillendirmişinin bir sonucu olarak çalışanların şirketlerin kendilerine sunduğu kimlik ve değerler sistemi ile bütünleşmek

zorunda kalmaları, iş güvensizliğinin koşullarını daha çok üretmekte; sermaye açısından ise çalışanın her kişisel özelliğinin kâr ve verimlilik ile ilişkilendirilerek değerlendirilmesini sağlamaktadır. Akkaya (2004) bu sürecin çalışma yaşamında mavi yakalı işgücüne olan talebin beyaz yakalılara kayması olarak görülebileceğini belirtmektedir. Artık niteliksiz işgücünün yaptığı işlerin bile nitelikli işgücü tarafından yapılması beklenmektedir.

Artık üniversite mezunu olmanın istihdam sağlamadaki değeri çok azalmış, 1990'ların efsaneleşen beyaz yakalıları 2000'lerin mavi yakalı işçileri olmuştur. Türkiye'de son yıllarda üniversite sayılarındaki artışla birlikte üniversite mezunlarının işsizliği de artmıştır. Bu çalışmanın problemini eğitim yolu ile vasıflılaştırılmış işgücünü temsil eden üniversite mezunlarının, çeşitli politikalar ve üretim biçimlerinde sermaye tarafından yönlendirilen değişimler kapsamında yeniden vasıfsızlaştırılması sürecinin saptanıp değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Araştırmanın eğitim ekonomisi alanındaki eğitim istihdam ilişkisini araştırmış olan çalışmalardan, yapıldığı zaman ve konjoktür itibariye farklı koşullarda yapıyor olmasının yarattığı farklılığın yanı sıra araştırma sorunsalının talebin belirleyicisi olan işverenlerin görüşlerini kullanmak yerine arzın belirleyicisi olan diplomalı işsizlerin perpektifinden ele alınıyor oluşu ayırıcı nitelikleridir.

Amaç

Bu çalışmanın amacı, üniversitede lisans ve lisansüstü düzeyde alınan eğitim yoluyla belirli nitelikler kazanmış olan üniversite mezunu işsizlerin, işsiz olmalarını belirleyen ve etkileyen değişkenler ile işsizlik deneyimlerinin betimlenmesidir. Bu amacı gerçekleştirmek için şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. İşsiz üniversite mezunlarının cinsiyetleri, yaşları, üniversiteden mezuniyet alanları ve fakülteleri, mezun oldukları üniversitenin bulunduğu kent, lisansüstü eğitim durumları, sosyo ekonomik kökenleri (anne-baba meslekleri ve eğitim durumları, yıllık gelirleri), işsizlik süreleri, çalışma

yaşamındaki şimdiki durumları, son üç yıldaki iş ile ilgili durumları nelerdir?

2. İşsiz üniversite mezunlarının işsizliği finanse etme yolları nelerdir?
3. İşsiz üniversite mezunlarının ne tür iş deneyimleri olmuştur?
4. Üniversite mezunu işsizler iş bulmak amacıyla ne tür yollara (iş arama kanalı ve insan sermayesi yatırımı) başvurmuştur?

İş arama kanalları ile;

- a. Sosyoekonomik kökenleri (yıllık gelir düzeyleri, anne-baba meslekleri, anne-baba eğitim durumları),
  - b. Mezun oldukları alan,
  - c. Cinsiyetleri,
  - d. İşsizlik süreleri,
  - e. Yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?
5. Üniversite mezunlarının işsizliğe ilişkin algıları nelerdir? Bu algılar işsizliğin çözümü yönünde öncü bir rol üstlenmelerine katkı sağlamakta mıdır?

İşsizlik nedenlerine ilişkin algıları ile;

- a. Sosyoekonomik kökenleri (yıllık gelir düzeyleri, anne-baba meslekleri, anne-baba eğitim durumları)
  - b. Mezun oldukları alan,
  - c. Cinsiyetleri,
  - d. İşsizlik süreleri,
  - e. Yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?
6. Üniversite mezunu işsizlerin istihdam beklentileri nelerdir?
- a. Sosyoekonomik kökenleri (yıllık gelir düzeyleri, anne-baba meslekleri, anne-baba eğitim durumları)
  - b. Mezun oldukları alan,
  - c. Cinsiyetleri,
  - d. İşsizlik süreleri,
  - e. Yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?

Önem

Araştırma eğitimin istihdam sağlamadaki rolünün sorgulanmasına odaklanmıştır. Sosyal devletlerin egemenliğinin zayıflayıp küresel kapitalizmin güçlendiği ve egemen olduğu bir süreçte, eğitim olgusunun istihdam sağlamadaki rolü gittikçe zayıflamaktadır. Bunun sonucu olarak gittikçe artan sayılardaki genelde işsizlerin, özelde üniversite mezunu işsizlerin durumlarının ortaya konulması; işsizlik nedenlerinin ve algılarının bazı toplumsal değişkenlerle ilişkisinin sorgulanması, eğitim-istihdam politikalarının belirlenmesinde ve yaşanan sorunlara çözüm önerilerinin üretilmesinde yol gösterici olacaktır. Bu çerçevede çalışmada çeşitli iktisadi kuramların açıklamaya çalıştığı işsizlik olgusu tartışılmış ve çeşitli iktisadi kuramların önerdiği çözüm yollarından birisi olarak üniversite mezunu olmanın öngörülen işlevini ne ölçüde ve önceki yıllara göre ne kadar farklılıkta gerçekleştirdiği tartışılmıştır. Eğitim ekonomisi kuramlarının ve denencelerinin büyük önemde yollama yaptığı eğitimin istihdam yaratmadaki rolü, üniversite mezunlarının istihdam içinde olmayan kısmının durumu betimlenerek tartışılması açısından da önemlidir.

Bu araştırma, eğitim sisteminin işgücü piyasalarında ihtiyaç duyulan nitelikleri ürettiği düşüncesi üzerine geliştirilen eğitim ile işgücü piyasaları uyumu tartışmalarının, işsizliğin ve istihdamın yapısal bir çözümlemeye dayanmadığı takdirde geçerliliğinin olup olmadığını gösterecektir. İşsizliğin bireylerin nitelik eksikliğinden kaynaklanıp kaynaklanmadığı araştırmada elde edilen veriler doğrultusunda değerlendirilmeye çalışılmış ve hâkim iktisadi görüşlerin ileri sürdüğü eğitim ekonomisi kuramları içinde de geçen, her bireyin tek tek kendi çıkarını maksimize etmek için eğitim yatırımı yapma yolu ile işsizlikten kaçınabilmesi varsayımının geçerliliği tartışılmıştır. Böylece araştırmanın gerek iktisat gerekse eğitim ekonomisi alanlarına önemli katkılar yapması beklenmektedir.

Sınırlılıklar

Araştırma, resmî ve resmî olmayan örgütlerin, kişilerin yayınladığı, kaydettiği istatistikler ve diğer veriler ile yapılan anket için araştırmanın yapıldığı 2011 yılının Temmuz, Ağustos, Eylül aylarında üniversite mezunu iş arayanlardan İŞKUR'a internet üzerinden kayıtlı olanların ve görüşme yapılanların veri toplama araçlarına verdikleri yanıtlar ile sınırlıdır.

Sayıtlılar

Anketi yanıtlayan 1.237 kişinin içinde bulundukları 12.080 kişilik gruptan sistematik olarak farklılaşmadığı görülmüş, anketten elde edilen bulguların yorumlanmasında bir genellemeye gidilmemesine rağmen dar ampirik inceleme kapsamında da ele alınmayarak bu farklılaşmama sayıtlısı üzerinden araştırma yürütülmüştür.

Tanımlar

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ölçütlerine göre bir kişinin işsiz olarak kabul edilebilmesi için; referans dönemi içinde bir işi olmaması; bir iş arıyor olması ve bu konuda bir girişimi olması, iş bulunduğu takdirde işbaşı yapabilecek durumda olması gerekmektedir (ILO, 2010).

TÜİK de uluslararası karşılaştırmalara olanak vermesi açısından bu tanıma paralel bir tanım kullanmaktadır. TÜİK ölçütlerine göre işsiz tanımı kişinin referans dönemi içinde herhangi bir işte çalışmamış olması, aktif olarak iş arıyor olması ve “eğer iş imkânı olsa 15 gün içinde işe başlar mısınız?” sorusuna “evet” cevabını vermiş olması gerekmektedir. Bu bireyin aktif halde iş arıyor olarak tanımlanması için eşe-dosta sorma, gazete ilan okuma ve İŞKUR'a başvurma gibi, herhangi bir iş arama kanalını kullanmış olması gerekmektedir (TÜİK, 2007).

Ancak bu araştırmada üniversite mezunlarının üniversitede uzmanlaştıkları alanın gerektirdiği niteliklerden daha az nitelik gerektiren işleri

kendilerine göre geçici olan süreler için yapmakta olduğu ve bir yandan da “kendi” işlerini aramaya devam ettikleri sonucu elde edilmiştir. Öte yandan ILO ve TÜİK tarafından işsiz tanımlamasına girmeyen, iş bulma ümidi olmadığı için iş aramayıp çalışmaya hazır olanlar da istatistikî verilere dâhil edilmiş ve bu araştırmada işsiz tanımlaması içine alınmıştır.

İstihdam sözcüğüne bağlı olarak üretilen aşırı, tam ve eksik istihdam kavramları bulunduğu gibi günümüzde esnek, geçici, güvencesiz istihdam türleri de bulunmaktadır. İktisat literatüründe istihdam bir ekonomide belli bir dönemde tüm üretim faktörlerinin (emek, sermaye, doğal kaynaklar, girişimci) varolan teknolojik düzeye göre ne ölçüde kullanıldığı anlamına gelir (Parasız, 2000). Dar açıdan değerlendirildiğinde üretim faktörlerinden sadece emek gücünün kullanımı anlamına gelmektedir. İstihdam edilmek kavramı ise bir işte çalışma anlamına gelmektedir. Burada kullanılan istihdam edilme terimi ise bu araştırmaya özgü olarak eğitim yolu ile kazanılan bilgi ve becerilerin kullanıldığı, uzun süreli ve güvenceli bir işte çalışma olarak kullanılmıştır. Bu çalışma biçimi dışındaki işlerde çalışma durumu ise (esnek istihdam, güvencesiz istihdam vb) araştırma içinde ayrıca belirtilmiştir.

Yukarıdaki açıklamalara göre bu araştırmaya özgü olarak yapılan işsiz, tanımı ve istihdam edilme tanımı; bunlara ek olarak bunlardan elde edilen eğitilmiş işsiz tanımı aşağıda verilmiştir:

1. İşsiz: Referans dönemi içinde işi olmayanlar ile bir işi olsa bile başka bir iş arayanlar ile iş bulma ümidi olmadığı için iş aramayıp çalışmaya hazır olanlardır.
2. Eğitilmiş işsiz (Üniversite Mezunu İşsiz-Diplomalı İşsiz): Üniversitelerin en az lisans düzeyinde bir bölümünden mezun olmuş olan işsizlerdir.
3. İstihdam: Üniversite eğitimi sayesinde kazanılmış olan uzmanlık alanı ile ilişkili, güvenceli bir işte çalışmaktır.

Araştırmada üç veri toplama yöntemi ile elde edilmiş verilerin birbirinden ayırt edilmesi için araştırma öznelere “katılımcılar”(yanıtlayıcılar) “görüşülenler” ve “online katılımcılar” kelimeleri ile ifade edilmiştir. “Katılımcılar” ve “yanıtlayıcılar” ankete cevap verenleri, “görüşülenler” yüzyüze görüşme

yapılanları, online katılımcılar ise anketin son sorusuna e-posta adreslerini yazıp, kendilerine gönderilen görüşme formunu dolduranları ifade etmektedir.

BÖLÜM 2

ALANYAZIN

Bu başlık altında kuramsal çerçeve incelenerek ilgili araştırmalar verilmiştir.

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde eğitilmilerin işsizliği konusu alanyazına dayalı olarak tartışılmış, küresel kapitalizmin eğitilmilerin işsizliği üzerine etkileri ele alınmış, üniversite mezunlarının işsizlik konusu değerlendirilmiştir.

EĞİTİMLİLERİN İŞSİZLİĞİ

Eğitimli nüfusun işsizliği konusu iktisadi bir özne olarak insanın çalışma hakkından mahrum bırakılması, farklı iktisadi akımların işsizlik konusuna bakışı, işsizliği önleyici politikalar arasında eğitime yüklenen değer ve eğitim ekonomisi kuramlarında işsizlik konuları ile birlikte değerlendirilmiştir.

Çalışma ve Çalışma Hakkından Mahrum Bırakılma

Yaşamın devamını sağlayıcı sosyal bir faaliyet olarak çalışma, insanlık tarihine doğaya karşı yaşam mücadelesi için araç gereç yapma ile girmiş, biyolojik evrim süreci de dâhil olmak üzere ilkel topluluklardan günümüze dek ekonomik, toplumsal ve düşünsel yapıların dönüşümünde etkili olmuştur (Şenel, 1982). İnsanlar topluluklar halinde yaşamaya başladığından beri topluluğun iktisadi öz üretim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için yapılan işbölümü sonucunda ortaya çıkan çalışma, bugünkü koşullarda da benzer olarak toplumsal işbölümü içinde, bireyin iktisadi varlığının devamı için gerçekleştirdiği faaliyeti temsil etmektedir. İnsanlar temel yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamak için kapitalizm koşullarında gelir elde etmek zorundadır. Davranışlarını belirleyen dürtülerini doyurmak için çaba gösteren insan bunun için çalışmaktadır. Aynı

zamanda insan bu çaba, yani çalışma sayesinde toplumsallaşmaktadır. Bugün karşılığı toplumsal olarak belirlenen çalışma, en önemli toplumsallaşma unsuru olduğu için sanayi toplumu kendini bir “emekçiler toplumu” olarak görmekte ve bu sıfatla kendinden önceki toplumlardan ayrılmaktadır (Gorz,1995, 28)

Çalışma ile boş zaman arasında bir tercihin söz konusu olabileceğini, çalışmanın zorunluluktan gerçekleştirilmediğini ileri süren görüşler de bulunmasına rağmen, kapitalizmde özellikle alt ve orta sınıflardan insanlar için çalışmak hayati gereksinimleri karşılamak için bir zorunluluktur. Lordoğlu ve Törüner (1995) çalışmanın yalnızca ekonomik yanı olan bir olgu olmadığını, bireyin prestiji kimliği ve belirli bir çevreye ait olma duygularının da etkili olduğu bir süreç olduğunu belirtirler. Çalışma, kişinin topluma ait olma duygusunu da güçlendirmekte (Ataman, 2000,1) üretim faaliyetlerinin içinde bulunarak özsaygı geliştirmesine fayda sağlamaktadır. Çalışma gelişmiş toplumlarda, yalnızca ekonomik açıdan değil, aynı zamanda toplumsal açıdan da önemli görülmektedir (Toksöz, 1999, 55).

Kapitalizm koşullarında, sosyal devletlerin yurttaş hakları odaklı varlık biçimleri sosyal ve ekonomik hakların gelişim sürecinde etkili olmuş, bu süreçte çalışma hakkı kavramı da ortaya çıkmıştır. Çalışma hakkı uluslararası sözleşmelerle ve anayasalarla güvence altına alınmıştır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 23. Maddesi’nde çalışma hakkı ile ilgili hükümler belirtilmiştir. Bu hükümlerden birisi de “Herkesin çalışma, işini serbestçe seçme, adaletli ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır” şeklindedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 48. maddesi de çalışma hürriyeti ile ilgili hükümleri düzenlemektedir. Bu maddeye göre “Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir.” 49. maddede ise devletin çalışma hayatı ve işsizlikle ilgili yapması gereken yükümlülükler belirtilmiştir. Bu madde “Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır” şeklindedir.

Temel haklardan birisi olan ve yasalarla güvence altına alınan çalışma hakkının bireyin isteği ve iradesi dışında kullanılamaması durumu, kişilerin sosyal yapıdan ve sosyal kurumlardan dışlanmasını doğurmaktadır. Sosyal dışlanma insanların, toplumsal yaşamdan uzaklaşacak düzeyde maddi ve manevi yoksunluk içinde olmalarını, haklarını ve yaşamlarını koruyacak kurumlardan ve sosyal destekten yoksun olmalarını ifade etmektedir ve sebepleri arasında yoksulluk, işsizlik, işgücü piyasalarındaki değişim, sosyal korumanın gerilemesi, gelir dağılımı adaletsizliği ve artan eşitsizlikler bulunmaktadır (Sapancalı, 2005). İnsanların çalışma isteğinde olup da işsiz kalması, yani çalışma olanağı bulamaması, ekonomik, sosyal ve psikolojik etkiler yaratmakta (Talas,1997, 129), işsizlik özellikle alt sosyoekonomik sınıflardan olan insanlar için ekonomik dışlanmaya, sosyal ilişkilerin zayıflamasına, sosyal destek yoksunluğuna, kurumsal destek yoksunluğuna neden olmaktadır. İşsizlik küresel kapitalizmin kriz dönemlerinde artan, kapitalist sistemin işleyişi için varlığı gerekli görülen (Yılmaz, 2006), getirdiği ekonomik, toplumsal ve psikolojik sorunlar nedeniyle azaltılmaya çalışılan (Karataş,1996) bir olgudur. İşsizliğin nedenlerine ilişkin çözümlemeler kişilerin yetersizliği, güdülenme eksikliği gibi kendilerine dayalı nedenlere bağlanan perspektiften, iktisadi yaşamın ve toplumsal formasyonun yapısal özelliklerine dayalı nedenlere bağlanan perspektiften ele alınan çözümlemeler olarak ayrıştırılabilir. İşsizlik bir görüşe göre iktidarı ve karar verme mekanizmalarını elinde bulunduranların ekonomi politik tercihidir (Bessant, 2002). Sosyoloji sözlüğüne göre işsizlik “insanın istemesine rağmen emek gücünü emek piyasasında satamaması durumudur” (Marshall, 1998/1999, 367). Günümüz koşullarında sık sık iş değiştirmek, iş değişiklikleri sırasında makul sürelerde işsiz kalmak işçi sınıfının sıradanlaşmış bir deneyimi haline geldiğinden işsizlik istihdamın bir anıdır (Özuğurlu, 2010).

Farklı İktisadi Akımların İşsizlik Konusuna Bakışı

İşsizliğe ilişkin çeşitli tanımlamalar ve saptamalarda bulunan çok sayıda iktisadi akım, okul veya yaklaşım bulunmaktadır. Farklı iktisadi akımların işsizlik konusunu gerek tanımı gerek nedenleri bağlamında ele alışı farklılaşmaktadır.

İlk olarak günümüz iktisat alanının temel belirleyicisi olarak kabul gören ana akım iktisat olarak da adlandırılan neoklasik iktisattaki işsizlik ve onunla ilişkili tanımlamalar ele alınmıştır. **Neoklasik İktisat** literatüründe işsizliğin beş ayrı biçimi olduğu kabul edilir. Bunlar şu şekildedir (Parasız, 2000, 380-381): *Friksiyonel işsizlik*: Emeğin normal yer değiştirmesine, mevcut işini terk edip başka bir iş aramasına bağlı bir işsizlik olup geçici olarak kabul edilmektedir. *Yapısal işsizlik*: Uzun süren friksiyonel işsizliğe verilen addır. Bu işsizliğin de gönüllü olduğu kabul edilir. Örneğin aşırı oto tamircisi arzı, buna karşı aşırı bulaşıkçı talebi olması durumunda, oto tamircisi eğer bulaşıkçılığı kabul etmiyorsa uzmanlığını kullanmayı sürdüreceği bir iş bulmak ümidiyle işsiz kalmaya *gönüllü* olduğu kabul edilir. *Konjoktürel işsizlik*: Emek gücünün ürettiği bütün çıktı için yeteri kadar talep yoksa çalışanların işlerini kaybetmesi sonucu oluşan işsizliktir. *Reel ücret işsizliği*: Yüksek reel ücrete bağlı olarak ortaya çıkan işsizliktir. Nominal ücretin enflasyondan arındırılmış hali reel ücrettir (Nominal ücret-enflasyon=Reel ücret) ve reel ücretin yüksek olması, nominal ücretin sabit olduğu varsayılarak enflasyonun düşük olduğu anlamındadır. Enflasyonun düşük olması ise piyasadaki mallara olan talebin düşük olması anlamına gelir. Mallara olan talebin az olması işverenlerin işgücüne olan talebinin de az olduğu anlamına gelir. Bu durumda piyasada çok sayıda işsiz olacaktır. Bu duruma reel ücret işsizliği denmektedir. *Gizli işsizlik* görünürde piyasada iş arayanların olmamasına rağmen işsizliğin saklı gizli bir nitelik taşımasıdır. Bir iş yerinde çalışan işçilerin bir kısmının işe gelmemesi durumunda üretilen mal miktarında bir değişiklik olmuyorsa o yerde gizli işsizlik var demektir. Başka bir ifade ile marjinal verimliliği sıfır olan kişiler gizli işsizleri oluşturmaktadır.

İşsizliğe ilişkin neoklasik iktisattaki tanımlamalar istihdam kavramının tanımlanması ile birlikte yapılmaktadır. ILO'ya göre istihdam tanımının dört

belirgin özelliği vardır. Bunlar bir ekonomide çalışmak isteyen ve iş arayan tüm bireyler için iş imkânı bulunması; iş verimliliğinin mümkün olan en yüksek seviyede olması; çalışanların iş seçme özgürlüğüne sahip olması ve her çalışanın işin gerektirdiği beceriyi kazanmaya yönelik olarak mümkün olan tüm alternatifleri denemekte olduğudur. Bu özelliklerden birincisinin ortadan kalkması işsizlik durumunu betimlemektedir. Diğer özelliklerin ortadan kalkması durumu ise eksik istihdam olarak adlandırılmaktadır (ILO, 2010). İşsizlik kavramından ayrı olarak ele alınan eksik istihdam, “Bireyin tam zamanlı süreden daha az çalışıyor olması ve kabiliyetlerine uygun daha farklı bir işte çalışmak istemesi durumu ya da asgari geçimini sağlayacak ücretten daha az kazanıyor olması durumudur.” (Köhler, 2006, 8).

Ana akım iktisadın işsizlik tanımından ayrı olarak ele aldığı eksik istihdam kavramından başka işsizliğin tercih sonucu oluşabilen bir durum olduğuna yönelik tanımlamalar da bulunmaktadır. İşsizlik gönüllü veya gönülsüz olarak da sınıflanmakta, gönüllü işsizlik daha yüksek ücret düzeyinde çalışmayı isteme yani işsizliği seçme olarak değerlendirilmektedir. Gönüllü işsizler çalışmak yerine boş zamanı, okula gitmeyi, tatile çıkmayı tercih etmiş sayılmaktadır. Gönülsüz işsizlik ise cari ücret düzeyinde çalışmak isteyip de iş bulamamaktır (Parasız, 2000, 383). İşsizliğin toplumsal sistemden ayrı ele alınışı, onun sosyal sınıflar ile ilişkisinin kurulmaması, kapitalizmde özellikle çalışan sınıflar için çalışmanın zorunluluk olarak dayatıldığına göz ardı edilmesi sonucu işsizlik gönüllü olmakla yan yana ele alınabilmektedir.

Neoklasik iktisat akımından başka diğer akımların işsizliğe yaklaşımları farklılaşmaktadır. **Klasik İktisat’ın** kurucularından Adam Smith işsizliğin kendiliğinden işleyen piyasanın istikrarının bozulması ile ortaya çıktığını, arz eksikliği nedeni ile işsizliğin oluştuğunu, işsizliğin gönüllü olduğunu, kendi haline bırakılan piyasada kendiliğinden çözümleneceğini belirtir (Talas, 1997, 109). Buna göre sendikaların ve hükümetlerin ekonomik yaşama müdahaleleri işsizliğe neden olmaktadır.

Klasik iktisadın işsizliğin gönüllü olduğuna ilişkin belirlemelerinin karşısında, **Keynesyen Akım** ekonomide tam istihdamı sağlayan bir mekanizma

olmadığını belirterek işsizliğin gönülsüz-irade dışı olabileceğine dikkat çekmiştir (Ataman, 1999, 41). Keynes'in işsizlik konusunda klasik iktisatçılardan ayrıldığı nokta işsizliğin Keynes tarafından irade dışı olarak ele alınmasıdır. İrade dışı işsizlik ise üretim kapasitesinin yetersizliğinden, konjonktürel dalgalanmalardan ve yapısal değişimlerden, toplam talebin yetersizliğinden firmaların az emek talep etmesinden kaynaklanmaktadır. Keynesyen iktisat piyasaların kendiliğinden istikrara gireceğini öngören "laissez faire" politikasına karşı çıktığından iktisadi sorunların çözümünde devletin müdahalesini uygun görür. Kaynaklarını belirttiği işsizliğin çözümünde de mutlaka hükümetlerin çeşitli politkalarla piyasalara müdahale etmesi gerekmektedir(Aktan,1999,1-5).

Klasik iktisattan doğan **Marksist İktisat'a** göre işsizlik piyasaların yanlış işlemesi ile ilgili değil, kapitalizmin doğasına içkin bir durumdur. Kapitalist ekonominin gelişme eğilimleri karmaşık bir süreç olarak emek ile sermaye arasındaki ilişkileri değiştirerek emek piyasasının alacağı biçimi belirlemektedir. Teknolojinin ilerlemesi ile sanayide ve diğer alanlarda daha çok işçinin yapabileceği işleri makinelerin de varlığı ile daha az sayıda işçi yapabilir hale gelmekte, böylece teknolojiden kaynaklanan bir işsizlik durumu oluşmaktadır. Bir yandan istihdamda olan işçilerle her an mübadele edilebilecek hali hazırda çalışmaya istekli bir kesimin bir kenarda tutulması çalışan kesimin hem ücretlerini baskılayacak hem de pazarlık gücünü azaltacaktır. Bu kenarda tutulan kesim yedek işgücü ordusu olarak adlandırılmaktadır. Böylece Marksist iktisat işsizliği yani ücretleri baskılayan bir yapı olarak yedek işgücü ordusunun varlığını kapitalizmin ayakta kalması için zorunlu olarak görmekte, işsizliğin çözümünün ise kapitalizm dışında olacağına işaret etmektedir. (Onaran, 2000,199; Özar ve Ercan, 2000). Dolayısıyla işsizlik bir tercih sorunu değil kapitalizme özgü bir zorunluluk durumudur.

Monetarist Yaklaşım'ın savunucularından Friedman, Keynes'in kuramsal yaklaşımından esinlenerek fiyatların tamamen esnek olduğu bir dünyada bile, tam istihdama ulaşmış bir denge pozisyonunun söz konusu olamayabileceğini ileri sürmüştür (Yılmaz, 2006). O'na göre Philips eğrileri ancak kısa bir süre için geçerlidir ve hükümetlerin para ve maliye politikaları ile

işsizliği önlemesi olanaklı değildir. Bir ekonominin düzgün işleyebilmesi için belli bir miktar işsize gereksinimi vardır. “Doğal işsizlik oranı” adı verilen bu işsizlik düzeyi ile Friedman işsizliğin kapitalizm için vazgeçilmez olduğunu iktisadi anlamda itiraf etmektedir.

Emek piyasasında tam değil, tekelci rekabet koşullarının olduğunu varsayan **Yeni Keynesyen Akım** iktisat literatürüne enflasyonu hızlandırmayan işsizlik oranı (NAİRU: Non-Accelerated Inflation Rate of Unemployment) kavramını getirerek işsizliğin sistem için gerekliliğine dikkat çekmiştir. Bu akıma göre, NAİRU “Fiyat ve ücret enflasyonunu yukarıya ya da aşağıya doğru çeken güçlerin dengede olduğu orandır. Bu oranda enflasyon istikrarlıdır ve işsizliğin doğal oranı katlanılabilecek en düşük orandır” (Parasız, 2000, 381). Bu akım işsizliği açıklarken gönülsüz işsizlerin ücretlerin düşmesine neden karşı çıktıklarını araştırarak, bu durumu, işçi ile işveren arasında yapılan iş sözleşmesine bağlar. İş sözleşmesi süresince ücretlerin değişmediğini, emeğin üretkenliği ile ücretler arasında doğrudan bir ilişki olduğunu ve üretkenlik arttıkça ücretlerin de arttığını belirtir (Yılmaz, 2006; Ataman,1999). Yeni Keynesyen akım işsizliğe ilişkin içerdekiler dışarıdakiler yaklaşımını geliştirmiştir. Bu yaklaşıma göre çalışmakta olan bir işçiyi çıkartıp yerine dışarıda iş aramakta olan birini almak firma için yetiştirme maliyeti nedeniyle pahalıya mâl olmaktadır. Bu durumda firma halihazırda çalıştırmakta olduğu işçilerle pazarlık etmekte, bu durum ise ücretleri yükseltmekte, yani işsizlik “içerdekilerden” kaynaklanmaktadır (Ataman, 1999, 59).

Yeni klasik görüşten türeyen **Rasyonel Beklentiler Okulu’na** göre işsiz sayısının zamanla artmasının gönüllü işsizlerin daha iyi ücretlerde iş aramak için iş arama sürelerini uzatması olduğunu belirterek işsizliğin gönüllü olduğu ve bireylerin kendi seçimleri olduğuna odaklanır. Bir yandan da işsiz sayısının artması nüfus artışı ile ilgilidir ve kişiler iş arama sürelerinin maliyetini ileride elde edecekleri gelirin bugünkü değeri ile karşılaştırarak iş arama sürelerini uzatırlar. Yeni klasik görüşün 1970’lerde işsizliği açıklamak için geliştirdiği en önemli teori “İş Arama Teorisi”dir. Bu görüş işsizlik süresince işsizlik sigortası veya başka bir gelirden tamamen yoksun olmamanın, beklenen ücret düzeyi ve bu düzeyin

değişebilirliği ve kişinin çalışırken başka bir iş arıyor olmasının iş arama süresini uzattığını ileri sürer. Bu iktisadi akım iktisatçıları tarafından ortaya konulan “Reel İş Çevrimleri Teorisi” de teknolojik işsizlik sorununu açıklamaya çalışmıştır. Reel İş Çevrimleri Teorisi otomasyon döneminin ortaya çıkması ile birlikte şok döneminin ortaya çıktığını belirtirler. Şok döneminde yeni teknolojilerin kullanılmaya başlanması ile ortaya çıkan dengesizlikler hem arz hem de talep tarafından kaynaklanmakta, yayılma dönemi adı verilen dönemde ise yeni teknolojilere uyum gerçekleşmekte ve bu dönem ne kadar uzun sürerse teknolojik işsizliğin boyutları da o kadar artmaktadır (Ataman, 1999,55- 58).

Günümüzün hâkim iktisadi görüşü olan ve zamanla kendisine alternatif veya eleştiri olarak doğan her görüşü içermileyebilen **Neoklasik Akım**’ın işsizliğe ilişkin belirlemelerinin ve sunduğu çözüm önerilerinin aslında bu olguyu gizleyici ve ona duyduğu ihtiyacı itiraf edici niteliği de ortaya çıkacaktır. Öncelikle bu akımda işsizlik matematiksel düzlemde Philips eğrileri, enflasyon- işsizlik grafikleri ile açıklamaya çalışmıştır. Marshall’ın Walras / Pareto / Menger’in geliştirdiği öneriler temelinde sentezlediği Neoklasik iktisat, 20. yüzyılın başlarında iktisadın bağımsız olduğunu ileri süren bir disiplin olarak doğmuş, bu dönemde toplumda üretim ve bölüşüm ilişkilerini inceleyen disiplinlerin dışında bir disiplin olarak gelişmiştir (Candan ve Hanedar, 2005). Neoklasik iktisadın işsizlik olgusunu ele alışı toplumsal üretim, dağıtım ve bölüşüm ilişkileri üzerinden değil, Phillips eğrisi gibi matematiksel göstergeler üzerinden gerçekleşmektedir. Philips eğrisi, işsizlikle enflasyon arasındaki arbitrajı konu edinmektedir yani “enflasyon yükseldikçe işsizlik oranının gerilediği ya da enflasyon düştüğünde işsizlik oranının arttığı” (Parasız, 2000, 385) ifadesinin matematiksel gösterimidir. Böylece işsizliğin ve birçok olgunun analizi kâğıt üzerindeki denklemlere indirgenerek toplumsal yapıdan soyutlanmıştır.

Neoklasik iktisada göre sürekli işsizlik nedenleri arasında piyasaya yapılan müdahaleler ve emek piyasasındaki emeği koruyucu yasalar gibi katılıkların yanı sıra, piyasadaki işçilerin düşük eğitim düzeyi ve güdülenme eksikliği, piyasadaki işlerden hangilerinin boş olduğu hakkındaki bilgisizliği gibi bireysel nedenler de vardır (Ataman, 1999, 27-28; Alexiou ve Tsaliki, 2009).

Alexiou ve Tsaliki (2009) Marx'ın çözümlemelerine göre kapitalizmde emeğin değil, sermayenin tam istihdamının söz konusu olduğunu belirtirler, çünkü çalışmayan makineler bireysel sermayeyi arttırmada bir engel olarak görülmektedir, ancak emeğin işsizliği sermaye birikimine bir engel oluşturmamaktadır.

Hakim iktisadi görüş işgücü piyasalarındaki işgücünü koruyan yasalar, esnek olmayan çalışma saatleri, sendikalaşma ile pazarlık gücünün artırılması gibi katılıkların işsizliğe neden olduğunu ileri sürmekte, dolayısıyla da emek piyasasında kurlsızlaştırma, sendikasızlaştırma ve esnek çalışmanın ve enformel istihdamın yaygınlaştırılması gerektiğini belirtmektedir. Önerilen bu önlemler gerek işgücünün çeşitli tarihsel kazanımlarını kaybettirmekte gerekse işsizliğin ve yoksulluğun daha fazla kitleselleşerek artmasına neden olmaktadır.

İşsizliği Önleyici Politikalar Arasında “Eğitim”e Yüklenen Değer

İşsizlik insanlık tarihinde iş'in varoluşundan beri vardır ancak kapitalizmin varlığını kurduğu temellerden birisi olduğundan kapitalizm döneminde varlığı korunan bir olgu olmuştur. İşsizliğin kapitalizm içindeki nedenlerine dair çok çeşitli, kimi zaman birbiriyle çatışan görüşler ortaya atılmıştır.

Neoklasik iktisat işsizliğin belli bir seviyenin altında tutulması için gerekli tedbirlerin alınmasını öngörerek bu politikaları pasifist ve aktivist politikalar olarak ayırmaktadır. Bu politikalar devletlerin ekonominin “iyi” işleyebilmesi için işsizliğin doğal işsizlik oranına kadar aşağıya çekilmesi için uygulayacağı politikalarlardır. “Pasifist politikalar devletin işsizliğin getirdiği çeşitli etkileri en aza indirmek için uygulaması gereken tedbirler, aktivist politikalarsa bizzat işsizliğin doğal işsizlik oranına dek azaltılması için alması gereken tedbirlerdir” (Parasız, 2000, 389). 1970'li yılların sonuna kadar özellikle gelişmiş ülkelerde uygulanan bir politika olarak pasif istihdam politikaları, işsizlik sigortası, işsizlik yardımı gibi tedbirlerle devletin işsizlik sorununun olumsuz sonuçlarını telafi edici önlemler almasını içermektedir. Pasif istihdam politikalarının bütçeye fazla yük getirdiği görülerek işsizliği önleyici ve sınırlayıcı politikaların belirleyici olduğu

aktif istihdam politikalarına ağırlık verilmeye başlanmıştır (Uçkan,1998). İşsizlik sigortası ile işsiz kalan bireye devlet yardımının ortaya çıkması Keynesyen döneme rastlamakta, sosyal devletin korumacı programlarla yurttaş yararını gözetmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

İşsizliği önlemek için diğer makro politikalar aktif istihdam politikaları olarak adlandırılmaktadır. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) aktif istihdam politikalarını emeğin vasıf seviyesinin yükseltilmesi, yeni iş alanlarının açılması gibi politikalarla işsizlerin tekrar çalışma yaşamına döndürülmesi olarak tanımlamaktadır (OECD, 2007). Aktif istihdam politikaları vasıf düzeyinin yükseltilmesi için bireylere daha fazla eğitim olanakları sağlamayı öngörür. Özellikle de teknolojik değişimlerle birlikte, işsizliği makro düzeyde engellemek için en gözde politika önerisi eğitim yoludur. “Sanayide ve büro çalışmasında değişen koşulların giderek daha fazla öğrenim almış, daha eğitilmiş ve bu nedenle de ‘değerlenmiş’ bir çalışan nüfus gerektireceği fikri popüler ve akademik söylemde neredeyse evrensel kabul gören bir önerme” (Braverman, 2008, 385) haline gelmiştir.

İşsizliğin nedenleri üzerine yapılan birçok çalışmada referans gösterilen noktalardan birisi eğitim düzeyinin düşüklüğü olarak verilmekte ve eğitim seviyesinin yükseltilmesi ile işsizliğin önlenebileceğine değinilmektedir (Jallade, 1987; Mincer,1989; Amendola ve Gaffard, 2003). Başka her türlü yapısal sorundan bağımsız olarak yalnızca eğitimsizlikle ilişkilendirildiğinde, işsizlik, toplumda eğitim düzeyinin yükseltilmesi ile kolayca engellenebilir bir olgu olarak görülür hale gelmektedir. Mincer (1989) daha fazla eğitim almış işçilerin iş piyasasında diğerlerine göre yüksek ücret alması, meslekte yükselme ve işsizlik riskinin daha az olması olarak üç alanda daha avantajlı olduklarını dolayısıyla eğitimin temel yararlarından birisinin yüksek eğitim basamaklarında işsizlik riskini azaltması olduğunu belirtir.

İstihdam eğitim ile ilişkilendirilirken, işsizlik de eğitimsizlikle ilişkilendirilmiş, işsizliğin çözüm yolları arasında bireylerin bilgi ve becerilerinin artırılması anlamında eğitim düzeyinin yükseltilmesi gösterilmiştir. Jallade (1987, 166) gençlerin işsizlik nedenini vasıfsız olmalarına, vasıfsız olmalarını ise

eğitimsiz olmalarına bağlamıştır. Amendola ve Gaffard (2003) işsizlik kaynakları arasında düşük eğitim düzeyi ve düşük üretkenlik olduğunu belirtmiştir. Neoklasik iktisadın eğitim iktisadındaki uzantıları olan insan sermayesi kuramı ve diğer eğitim ekonomisi denenceleri de kimi zaman açıktan kimi zaman gizlenmiş bir şekilde işsizliğin eğitimsizlikle ilgili olduğunu dile getirmektedir. Baskın söylem toplumdaki bireylerin eğitim talebini, eğitimin istihdamla bağlantılı görünmesi nedeniyle arttırmış, genç nüfusun üniversite kapılarına dayanmasını ve üniversite mezunu olmanın işsizlik olasılıklarını azaltacağına inanmalarını sağlamıştır.

Eğitim işsizlik ilişkisine mali oportünizm çerçevesinden bakan görüşe göre devletin özellikle de dezavantajlı bölgelerde üniversite eğitimini desteklemesi, üniversite eğitime sevk edilen kişilerin işsizler listesinden çıkarılarak, öğrenci listesine girmesini sağlamaktadır. Böylece belli bir yaş grubu için işsizlik azalmış gibi görünmekte, bu durum hükümetleri de rahatlatmaktadır. Dezavantajlı bölgelerde açılacak yeni üniversiteler yöre halkından ilgi gördüğü gibi bu üniversitelerde açılacak bölümlerin laboratuvar gibi maddi olanağa daha fazla ihtiyaç duyulan fen bilimleri alanlarında olmaması da devletin mali yükünü azaltacaktır (Plumper ve Schneider, 2007). Söz konusu dezavantajlı kesimlerdeki halkın gelecek umutlarının iş piyasalarındaki belli bir yaş grubunun işsizliğini az göstermek uğruna kullanılması fırsatçı politikaların ürünüdür. Bu bakış işsizliğin nedenleri arasında devletlerin işsiz sayısını az göstermek için fazla mali yük getirmeyen sosyal bölümleri olan üniversiteler açıyor olmasını saymaktadır (Plumper ve Schneider, 2007).

1980’li yıllardan itibaren sosyal bilimler literatürüne “Risk Toplumu” kavramının girişi ile birlikte özellikle Almanya’da Giddens, Becks ve Lash tarafından toplumsal düzeni anlamak için güven, risk, belirsizlik kavramları çok kullanılmaya başlanmıştır. Günümüz toplumlarında özellikle gençlerin işsizlik, yoksulluk, evsizlik riskleri taşıdığı, bunlardan kaçınmalarının yolunun da eğitim yatırımı yapmaları gerektiği fikri popüler hale gelmiştir. Artık modernist toplumdaki iş, istihdam güvencesi gibi klasik kavramlar yerini” bilgi toplumunun gerektirdikleri”, “işsizlik riski altındaki gençler “gibi kavramlara bırakmış ve. “Risk

Toplumu” kavramı modernist toplumdan post modernist topluma geçiş sürecini açıklamaya yardımcı olmuştur (Bessant, 2002).

Avrupa Komisyonu’nun işsizliğin nedenlerine ilişkin değerlendirmeleri arasında mesleki eğitime yeteri kadar yatırım yapılmamış olması yer almaktadır (Varçın, 2004). Aktif istihdam politikaları sosyal devletin koruyucu politikalarının yerini serbest piyasanın belirleyiciliğinde ucuz ama bir yandan da vasıflı işgücü arayışına bırakmış, işsizliğin yapısal nedenleri bir kenara bırakılarak bilgisizlik ve beceri yoksunluğu nedeniyle işsiz kalındığı üzerine odaklanılmaya başlanmıştır. Beceri edindirmede ve işgücünün verimliliğini arttırma yolu olarak görülen eğitim işsizliğe bir çözüm olarak dşnlmekte, niversite eğitimine toplumsal düzeyde verilen ekonomik değer artmaktadır. Nitekim Türkiye için de 2007-2013 dönemini kapsayan 9. Kalkınma Planı’nda vasıfsız ve yoksul insanların işsizlik riskini azaltmak için aktif istihdam politikalarına yer verileceği belirtilmektedir (DPT, 2006, 89). Ancak eğitim almış işsizler, işsizler kuyruğunda n sıralara geçmektedir, fakat işsizler kuyruğunun uzunluğu değişmemektedir (Biçerli, 2004, 143).

İşsizliğin zm olarak eğitim alma söylemi toplumda yaygınlaştığında eğitime verilen değer artmış, eğitimin toplumsal dikey hareketliliğe olan etkisi ile birlikte değerlendirildiğinde eğitim sistemi özellikle alt ve orta sınıftan toplumsal kesimler için dikey hareketliliğin bir yolu olarak görülmeye başlamıştır. Miller ve Woock (1970) zellikle başlarda niversitelerin Avrupa Aristokrat sınıfına ait yerler olması nedeniyle seçkinler grubuna girmenin bir yolu olarak görüldüğünü belirtmiştir.

Toplumdaki eğitime yüklenen istihdam sağlayacağı inancına karşıt olarak istihdamın bazıları doğuştan getirilen özellikler bazıları sonradan edilen özellikler olmak üzere başka birçok değişkene bağlı olduğu, dolayısıyla bu değişkenler görmezden gelinerek salt eğitim yolu ile işsizliğin önlenemeyeceğini ileri süren görüşler de vardır. Üstelik yüksek vasıf sahibi kişilerin daha kolay iş bulabileceği söylemi yayginken bir yandan da gerek Türkiye ekonomisinde gerekse dünyanın diğer ülkelerindeki yaratılan işlerin vasıfsız işçilerin düşük ücretle veya ücretsiz olarak çalıştırıldığı düşük kaliteli işler olduğunu belirten görüşler de

bulunmaktadır (Ansal, Küçükçiftçi, Onaran ve Orbay, 2000, 129; Apple,2004). Aksoy (2001) işsizler arasında örgün eğitim almış olanların oranının yüksekliğinin eğitimin istihdam getirisi yaratması görüşünün kuşkuyla ele alınması gereken bir görüş olduğunu belirtir. Braverman (2008, 400) daha uzun süre öğrenim görmüş olmanın birçok firmanın işe alma siyasetinde etkisini kaybettiğini belirtir ve herkesin yükseköğrenim görmesinin işsizliği ortadan kaldıracığı görüşünün 1950’li ve 1960’lı yıllarda yaygınlaşmış olduğunu ancak bu görüşün gelinen durum itibari ile dar kafalılık olduğunu belirtir. Örneğin Avusturalya’da yıllardır hem gayrisafi milli hasıla artmakta hem işsizlik artmaktadır. Çünkü ekonomik büyüme sonucu firmaların kârı artar, ancak işsizlik azalmaz. Buna rağmen birçok ekonomist işsizliğin işsizlerin veya işsiz kalma riski altında olanların vasıf eksikliğinden kaynaklandığını ve bu kitleye eğitim sağlama yolu ile azaltılabileceğini iddia etmektedir (Bessant, 2002).

Ukpere ve Slabbert (2009) küreselleşmenin arttırdığı işsizliğin etkisi ile insanların düşük ücretli işleri yapmaya razı olması sonucu, dünyada birçok işçinin sahip olduğu vasıf düzeyinin çok daha altında vasıf gerektiren işler yaptığını belirterek vasıf düzeyinin artırılmasının işsizlik sorununu çözeceğine ilişkin görüşlere duydukları kuşkuları dile getirmişlerdir. Vasıflı işgücünün işsizliği ya da vasıflı işgücünün daha az vasıf gerektiren işlere razı olması durumu, yaptığı işin gerektirdiğinden daha fazla eğitim alma durumu olup istihdam ile ilişkilendirilen daha fazla eğitim söylemi içindeki bir çelişkiye dikkat çekmektedir.

Devletlerin kamusal eğitim politikalarındaki değişimler gerekse dünya ekonomik gündemindeki değişimlerin emek piyasasında işsizliğe ve vasıflı işgücünün işsizliğine etkisi eskiye oranla artmıştır. Özellikle bir mesleğe dönük eğitim veren üniversite eğitiminin iyi ücretlerle ve iyi çalışma koşullarında zevkli bir çalışma ortamı içinde yapılan bir iş sağlayacağına olan inanç toplumda özellikle üniversite eğitime genel olarak da eğitime verilen değerin ve önemin gittikçe artmasına, toplumun eğitim düzeyinin gittikçe yükselmesine yol açmıştır. Eğitimin Türkiye’de eğitim sisteminin özellikle 1970’li ve 1980’li yıllarda görülen toplumsal hareketliliğe etkisinin (Tezcan, 1985) 1990’lı yıllar sonrasında yavaşlamaya geçerek özellikle 2000’lerden sonrasında eğitim ile istihdam

arasında kurulan bağların eskiye oranla zayıflaması ile birlikte azalmıştır. Eğitimin istihdam sağlamaya dönük etkisinin belirgin şekilde azalışı, üniversite mezunu işsizlerin toplumda daha fazla duyulur hale gelişi, eğitimin toplumsal sınıflar arasında dikey hareketliliğe olan etkisinin de azalışı ile toplum nezdinde eğitimin, üniversitenin, okulun değerinin azaldığı görülebilir (Bora ve Erdoğan, 2011).

Üniversite eğitimi ve istihdam ilişkisini, gelişmiş büyük kent üniversiteleri ile yeni kurulmuş küçük kent üniversitelerinin mezunlarının istihdamı bağlamında incelemek de hem işsizlik hem de üniversitelerin kutuplaşması olgusuna ışık tutar niteliktedir. Üniversite eğitiminin mezunun iş bulmasına yol açtığı düşüncesi, “iyi üniversitelerde görülen eğitimin” istihdamla sonuçlanacağına ilişkin algı ile beslenmektedir. Zira ODTÜ ya da İTÜ’nün bazı bölümlerinin mezunları ile mezuniyet öncesi temasa geçen iş çevreleri, küçük kent üniversitelerinin mezunları ile hemen hemen hiç ilgilenmemektedir. Bu durumda, eğitim-istihdam ilişkisine ilişkin olarak yayılan görüş, üniversite eğitiminin, mezunu iş fırsatları ile karşılaştırdığı yönündedir ve yanılsamaya yol açmaktadır.

Öte yandan eğitililerin işsizliğinin üniversitelere göre farklılaşabileceği görüşü, hangi üniversitelere hangi toplumsal sınıf ve tabakalardan ailelerin çocuklarının devam ettiği olgusu ile de ilişkilidir. Son yıllarda gelişme farklılıkları açısından üniversitelerin birbirinden farklılaştığı, aralarındaki makasın giderek açıldığı gözlenmektedir. Örneğin Hakkari Üniversitesi ile ODTÜ, Boğaziçi ya da bir diğer büyük kent üniversitesine giden öğrencilerin profilleri birbirinden farklıdır. Bu farklılaşma, üniversiteler kadar bölümlere göre de olabilir. O zaman sorun, işsizlik olgusuyla hangi toplumsal sınıfların ya da tabakaların çocuklarının karşılaştığı sorusu ile yeniden formüle edilebilir ve “iyi üniversitelere” giriş için giderek artan rekabet, merkezi sınavlarda yüksek başarı için yarış ile de açıklanabilir.

Eğitim Ekonomisi Kuramlarında İşsizlik

20. yüzyılda eğitim ekonomisinin bir bilim dalı olarak doğup gelişmesinden önce eğitimin ekonomik yönü ile klasik iktisatçılardan Smith, Malthus ve Ricardo, Senior gibi düşünürler ilgilenmiştir. Sermaye sözcüğünün cansız nesnelere atfedilmesi Smith'in insanı da sermaye olarak tarif eden çalışmaları ile değişmiştir. Smith eğitim, çalışma ve çıraklık harcamalarının bireyin şahsında gerçekleşen sermayeler olduğunu, kendi servetinin bir bölümünü oluşturan bu yeteneklerin aynı zamanda topluma da ait olduğunu belirterek eğitim ile elde edilen bilgi ve becerilerin çalışma yaşamı içindeki önemine atıfta bulunmuştur. Devletin iktisadi yaşama karışmaması gerektiğini belirten Smith, eğitim konusunda ise zenginlere ayrıcalık tanınmaması için devlet eliyle yoksullara eğitim verilmesini savunur (Serin,1979, 1-10).

Nüfusun azaltılarak işsizliğin azaltılacağını düşünen Ricardo ve Malthus bunun eğitim yolu ile gerçekleşeceğini ileri sürerler. Senior eğitim yolu ile bireylere gelecekte daha fazla tüketimde bulunmak için tasarruf yapmanın öğretilmesinin esas olduğunu belirtir. Eğitim O'na göre cehalet ve yoksulluk çemberini kırarak nüfus artışının kontrolünü de bu yolla sağlayacak bir dinamik olup devlet eliyle gerçekleştirilecek etkinlikler bütünü olmalıdır. Neoklasik iktisatçılara daha yakın olan J.S. Mill de nüfus artışının sınırlandırılmasında kadınların eğitime önem verilmesi gerektiğini belirterek çalışan sınıfın alışkanlıklarının değiştirilmesine, bunun da eğitim yolu ile yapılmasına değinir (Serin,1979, 1-10).

20. yüzyılda gerek üretici güçlerde görülen değişim gerekse iktisadi yaşamın kuramsal iktisada yansımada görülen değişimle birlikte üretim fonksiyonu içinde emeğin önemi artmış, eğitim emeğin niteliklerini ekonomik olarak artırıcı bir etken olarak görülmeye başlamıştır. Özellikle ülkeler arasında ekonomik gelişmişlik farkları daha fazla belirginleştğinde eğitimin ekonomik rolü ile iktisatçılar daha fazla ilgilenmeye başlamış ve insanı üretim fonksiyonu içinde bir sermaye olarak gören İnsan Sermayesi Kuramı ortaya çıkmıştır. İnsan Sermayesi Kuramına göre kâr birikimini artırıcı bir sermaye olan insanın bu

özelliğinin daha kullanılabilir hale gelmesi için yapılan her türlü etkinlik onun sermayesine yapılan yatırım olarak görülmektedir. Sağlık, göç etkinliği ve eğitim insanın sermaye birikimine yapabileceği katkı üzerinden değerlendirilen, ekonomik faaliyetler olarak görülmektedir (Woodhall,1995)

İnsan Sermayesi Kuramı 1960'lı yıllarda Becker ve Schultz'un katkıları ile geliştirilmiştir. Kuram eğitim sayesinde işgücünün verimliliğinin artırılması ile kişisel gelir ve milli gelirin artırılması üzerinde durmaktadır. Kurama göre insan, üretim ilişkileri içinde üretim maliyetlerini düşürebilecek potansiyele sahip bir etmendir ve gerek bireyin kendisi tarafından gerekse devlet veya işverenler tarafından insan sermayesi yatırımı yapılarak bu potansiyel kullanılabilir hale getirilmelidir (Schultz, 1966, 414). İnsan sermayesi yatırımları ise eğitim kurumlarından veya işbaşı yetiştirmelerinden faydalanmak suretiyle becerilerini arttırmak, sağlığını koruyarak veya düzelterek üretim faaliyetlerine katılabilecek fiziksel sağlamlıkta olmak, açık işlerin ve istihdam olanaklarının olduğu coğrafi yerlere göç etmektir (Şimşek,1995; Schultz,1966).

Schultz işsizliğin işçilerin becerilerinin körelmesine yol açtığı için beşeri sermayenin atıl kalması anlamına geldiğini söylemekte, işe alma süreçlerinde yapılacak din, ırk, ayrımcılığının insan sermayesi yatırımlarının boşa harcanması anlamına geldiğini belirtmektedir. O'na göre toplumda bazı kişilerin az gelir elde etmesinin nedeni bu insanların öğrenimi ve sağlığı üzerine yapılan yatırımların azlığı nedeniyledir (Schultz, 1966). O'na göre kişilerin aklında her zaman gündelik yaşamdaki çıkarlarını ençoklaştırmak bulunmaktadır. İnsanları duyguları olan, hatalar yapabilen birer varlık olarak görmemektedir. İnsanların her zaman akılsel hareket etme yolunu kendi tercihleri ile seçmeyebileceği, kuramda asla olmayacak şeylerdir. Kurama göre insanlar sürekli ekonomik çıkarlarını ençoklaştırma peşinde koşmakta olan akılcı varlıklar olup her zaman bulunduğu andakinden daha fazla gelir elde etmek istemekte bunu da çalışma ile eğitim yatırımı yapma arasında tercihte bulunup e o anda çalışma ile kazanacağı gelirinden vazgeçerek eğitim yatırımı yapmayı tercih ederek gerçekleştirmektedir. Tüm bu mantıksal çıkarımlar insan sermayesi kuramının akılcı bireyin piyasadaki rolünün nasıl olduğuna ve gelecekte nasıl olacağına

ilişkin teorik belirlemeleridir. Böylece kuram piyasa mekanizmasının işleyişi içinde eğitime yüklediği anlamı üretim ve bölüşüm ilişkilerinden yola çıkmadan inceleyerek neoklasik iktisat kuramının içinde kalmaktadır. Kuram bireylere istihdam sağlamada eğitimin rolü olduğunu ortaya koymakta, eğitimin hem bir iş sahibi olma hem de gelirini arttırmanın bir yolu olduğunu belirtmektedir. “Böylece insan sermayesi kuramı eğitimin işsiz kalma olasılığını neden azalttığına ilişkin kanıtlar sağlamaktadır” (Charlotte, 2005, 98).

İnsan sermayesi kuramına göre daha üretken işçiler daha çok gelir elde eder, daha uzun süre eğitim almış olanlar gelecekte daha çok kazanacaklardır. Kuram işsizliğin belli bir işi yapmak için gereken becerilerin ve niteliklerin bireylerde bulunmamasından kaynaklandığını ve bu becerilerin eğitim yolu ile elde edilebildiğini belirtir. İşsizlik birçok yazara göre kuramın en zayıf noktalarından biridir (Şimşek, 1995).

İnsan sermayesi kuramının açıklamakta yetersiz kaldığı noktalarda bu kurama alternatif olmayan, onun açıklarını kapayıcı nitelikte olan çeşitli görüşler de ortaya çıkmıştır. Eğitim sisteminin yeteneksiz olanları elediğini ileri süren Eleme Denencesi Arrow, Stiglitz, Spence, Riley tarafından geliştirilmiş olan bir dizi modelin birleşimi olup okulların filtreleme, eleme ve işaretleme işlevleri olduğunu ileri sürmekte, eğitim sisteminin yüksek verimlilikteki ve düşük verimlilikteki bireyleri birbirinden ayırdığını ve böylece işverenlerin işe alma davranışlarında mezun olunan eğitim düzeyine bakarak bireylerin işteki verimliliğini yordayabildiklerini iddia etmektedir (Aktaran: Groot ve Hartog, 1995). İşe alacakları kişiler hakkında eksik bilgiye sahip olan işverenler eğitim sisteminin bu özellikleri sayesinde bu bilgi eksikliğini giderebilmektedir. Eleme hipotezinin zayıf ve güçlü olmak üzere iki versiyonu bulunmaktadır. Psacharopoulos zayıf versiyonun işverenlerin işe almada yüksek eğitim düzeylerinden mezun olanlara ileride işte verimliliklerinin yüksek olacağını düşünerek yüksek başlangıç ücretleri önerdiklerini; güçlü versiyonun ise yüksek eğitilmiş olanlarla düşük eğitim düzeylerinden mezun olanların ücret farklılıklarının çalışma süreleri içinde kaybolmadığını ileri sürdüğünü belirtmektedir (Aktaran: Groot ve Hartog, 1995). Bu durumda eleme

denencesine göre yüksek eğitim almış olmak kişilerin işe girme süreçlerinde, dolayısıyla işsiz kalmamaları üzerinde etkili olmaktadır.

Eğitimin ekonomik işlevini açıklamaya çalışan bir başka görüş ise Kuyruk denencesidir. Buna göre eğitim bireylerin işe girme noktasında işverenlerce başvuru alan bir adres olup, kişilerin işbaşında yetiştirilebilir olup olmadığı konusunda bilgi sağlamaktadır. Verimlilik kişilerin değil işlerin özelliğidir ve iş hakkındaki öğrenmeler işin niteliğine bağlı olarak işbaşında gerçekleştirilmektedir, ücretler kişilerin niteliklerine göre değil işin özelliklerine göre belirlenmektedir (Hinchliffe,1987,143). Bu durumda yüksek eğitim almış bireyler işe girme kuyruğunda öndedir ve bunlar nitelikli-geliri yüksek işlere yerleşirler. Böylece önceleri daha düşük eğitim düzeylerinden mezun olmuş bireylerin girdikleri işlere artık daha yüksek eğitim düzeylerinden bireyler girmeye başlar (Jallade, 1987).

Eğitimin ekonomik yönü ile ilgilenen başka bir teori olarak radikal teoriye göre işsizlik kapitalist toplumun ve onun üretim biçiminin bir hastalığıdır. Kapitalist toplumda zenginlik eşitsiz olarak dağıtılmıştır ve toplumun azınlık bir kesimi zenginliğin büyük kısmını elinde tutmaktadır. Ekonomik alandaki bu eşitsiz dağıtım eğitim gibi diğer kurumları da etkilemektedir. Bu toplumda zenginliğin bir kuşaktan bir kuşağa aktarılması gibi eğitimsel ehliyet de aile içinde bir kuşaktan diğer kuşağa geçmektedir. İşsizlik sadece çalışan sınıflara ve onların çocuklarına özgü olup, yüksek düzeyde eğitim alabilme ise büyük oranda üst sınıflara ve onların çocuklarına özgüdür (Şimşek, 1995).

Üretim araçlarının mülkiyetinin azınlıkta olduğu ve kontrol edildiği bir sistem olan kapitalizmde toplumun büyük çoğunluğu üretim kaynaklarından ve onların kontrolünden mahrum bir şekilde var olmak için emek gücünü satmak zorundadır. Eğitimin kapitalist sistemdeki rollerinden birisinin ekonomik ve sosyal düzenin devam ettirilmesini sağlamak olduğunu belirten radikal teori, eğitimin istihdam olasılığını artırma işlevine değinen insan sermayesi kuramını da reddetmektedir. Radikal teoriye göre İnsan Sermayesi Kuramı hem üretim hem de sosyal yeniden üretimi kapsamalıdır. Ancak insan sermayesi kuramı

yeniden üretimi kapsamamakta ve üretimi sosyal ilişkilerinden soyutlayarak sınırlı bir teknik sürece indirgeyerek açıklamaktadır (Bowles ve Gintis, 1975).

Eğitimin ekonomik değerine ilişkin bu kuramları ve denenceleri gerek yanlışlayan gerekse doğrulayan birçok araştırma yapılmıştır. Eğitim ile istihdam arasındaki bağların kuvvetli olduğunu vurgulayan insan sermayesi kuramı ilk ortaya atıldığı yıllar sonrasında hızla yaygınlaşan eğitimin de etkisi ile bu tezini örnekleyici niteliktedir. Ancak işgücü piyasaları giderek artan mezunları kullanamaz hale geldiğinde eğitilmişlerin işsizliği olgusu ile karşılaşmıştır (Kurul Tural, 2002), İnsan sermayesi kuramının tezi olarak eğitim düzeyi arttıkça işsizliğin azalacağı savını doğrulayan ve yanlışlayan pek çok araştırma yapılmıştır. Burada nadir bulunduğu için kuramın ileri sürdüğü görüşleri yanlışlayan bir araştırmaya yer verilmiştir: Çeşitli ülkelerde eğitim düzeylerine göre işsizlik oranlarını karşılaştıran Gürsel ve Ulusoy'a göre (1999, 116) "Derinlemesine bir incelemeye girmeksizin çıkan sonuç eğitim düzeyini yükseltmenin işsizliği azaltıcı bir etki yapacağı şeklindedir. Ancak bu sonuç Türkiye'de geçerli değildir". Çizelge 1'de Gürsel ve Ulusoy (1999) çeşitli ülkelerde 70 sonları-80 başları; 80 sonları 90 başları olmak üzere iki zaman diliminde nüfus içinde en az eğitilmiş olan % 25'lik kesim ile en çok eğitilmiş olan % 25'lik kesimin işsizlik oranlarını karşılaştırmışlardır.

Çizelge 1. Çeşitli Ülkelerde Eğitim Düzeyi İtibari ile İşsizlik Oranı
(Aktif Nüfus İçinde Artan Eğitim Düzeyi Sıralaması)

Ülkeler	70 sonları / 80 başları		80 sonları / 90 başları		Artış Oranı	
	En düşük ilk %25	En yüksek son %25	En düşük ilk %25	En yüksek son %25	En düşük ilk %25	En yüksek son %25
Avustralya	5.8	1.9	7.1	2.9	22.4	52.6
Kanada	6.7	2.6	9.3	3.5	38.8	34.6
ABD	6.4	1.8	8.1	2.3	26.5	27.8
İngiltere	5.9	1.9	11.6	2.2	81	15.8
Fransa	3.9	2.6	8.9	3.1	128	19.2
Almanya	3.6	1.7	11	4.2	200	147
İtalya	1.4	3	4.9	4.5	250	50

Kaynak: ILO, World Employment 1996/97.

Çizelge 1'deki yapılan bu karşılaştırmada bazı ülkelerde (Fransa Almanya, İtalya) daha az eğitilmiş olan grubun işsizlik oranının artışı hem çok yüksek hem de daha çok eğitilmiş olan grubun işsizlik oranının artışına göre daha yüksek olmuştur. Bu durum daha fazla eğitim almış olmanın işsizliği azaltıcı etkisine dikkat çekebilir. Ancak söz konusu karşılaştırmada bazı ülkelerde (Avustalya, ABD) belli zaman dilimi içinde daha az eğitilmiş olan grubun işsizlik oranının artışı daha çok eğitilmiş olan grubun işsizlik oranının artışından daha düşük olmuş, Kanada'da ise bu iki artış oranı birbirine çok yakın olmuştur. Bu durum ise daha fazla eğitim alanların işsizliğe daha fazla yakalandıklarını göstermektedir. Dolayısıyla eğitim düzeyi arttıkça işsizliğin azaltılacağına dair bir söylem her ülkeye, her işgücü piyasasına ve her zaman dilimine genellenemez. En azından Avusturalya, ABD ve Kanada araştırmanın yapıldığı zaman dilimi için bu söylemi yanlışlayıcı öğeler içermektedir.

İnsan Sermayesi Kuramı ve diğer eğitim ekonomisi denenceleri, işsizliğin eğitim düzeyinin artırılması ile işgücünün üretim içindeki bilgi ve becerilerinin daha üst düzeylere getirilmesi ile önlenebileceğini ileri sürmektedir. Ancak eğitilmiş, özellikle de üniversiteden mezun olmuş olan bireylerin işsizliği konusu, kuramlarda ve denencelerde açıklıkla belirtilmemiştir. Neoklasik iktisat ise eğitilmiş işgücünün işsiz kalmasını bilgi toplumu ve sürekli gelişen teknoloji nedeniyle eskiyen becerilerle ve buna karşı ileri sürdüğü yaşamboyu eğitim söyleminde çözümlenmektedir. Kişiler sürekli becerilerini geliştirmek, her zaman daha fazla bilgi sahibi olmak için uğraşmak, sürekli olarak insan sermayesine yatırım yapmak zorunda olarak görülmekte, eğitimde ve tüm alanlardaki neoliberal dönüşümlerle birlikte işsizliğin önlenmesi, yoksulluğun azaltılması gibi konularda bile yaşamboyu öğrenme neredeyse kutsal bir çözüm olarak sunulmaktadır (Bağcı, 2010). Şimşek (1995) İnsan Sermayesi Kuramının en zayıf noktasının eğitilmiş işsizler olduğunu belirtir. Eğitim sisteminden geçen bireylerin iş bulmasında veya işsiz kalmasında eğitimlerinden farklı diğer değişkenlerin rolü de değerlendirilmelidir.

Bilimsel alanda da eğitim ekonomi ilişkilerini inceleyen araştırmalar tarihinde 1970'lerin ortalarında eğitimin istihdam ve kazançlar arasında doğrudan ilişkisi olduğu ileri sürülmüş, eğitimsizlik işsizliğin temel nedenlerinden birisi olarak ele alınmıştır. Bu dönem aynı zamanda diplomalı işsizliğin de yoğun bir şekilde hissedildiği dönemdir. 1980'lerde ise eğitimin istihdam ve kazançlar üzerinde dolaylı etkisi olduğu, eğitim yoksunluğunun işsizlik nedenlerinden birisi olarak ele alınabileceği görüşü kabul görmeye başlamıştır (Little, 1984: Aktaran: Kurul Tural, 2002, 6-7).

KÜRESEL KAPİTALİZM VE EMEK PİYASALARI

Mesleklerin Değersizleştirilmesi

Bilimsel teknik devrimle birlikte 20. yüzyıl, çalışma koşullarının geçmişe göre önemli farklılıklara sahne olduğu bir dönemdir. Üretim örgütlenmesinde Taylorizm olarak anılan akımın etkin hale gelmesi ile bütünsel üretim tek tek işçilere bağlı olmaktan çıkmıştır. Üretimin küçük parçalara ayrılması ve işçilerin artık küçük parçalardan sorumlu hale gelmesi onların belirli alanlarda uzmanlaşmasına neden olmuştur. Planlama, tasarım gibi içinde zihinsel emek olan süreçlerle fiziksel üretim sürecinin birbirinden ayrılarak farklı çalışanların kontrolüne verilmesi de çalışanların iş üzerindeki bütünsel hâkimiyetini kırıci başka bir unsur olmuştur. Birçok alanda uzmanlaşma gerektiren ayrıntılı işbölümü alışılagelmiş olan toplumsal işbölümünden tamamen farklılaşmıştır. “Toplumsal işbölümü, toplumu hepsi de belli bir üretim dalında yeterlik sahibi olan meslekler ekseninde böler; ayrıntılı işbölümü ise meslekleri bu anlamda imha eder ve işçiyi herhangi bir bütünlüklü üretim sürecinin tamamını gerçekleştirmek bakımından yetersiz hale getirir” (Braverman, 2008, 95). Üretim süreçlerinde uygulanmaya başlanan Taylorizmin ilkelerinin getirdiği uzmanlaşma ile birlikte üretim dallarındaki meslekler belirgin olarak ortaya çıkmış, kapitalizmin ilerlediği süreçte bu işbölümü ayrıntılı hale getirilmeye başlanmıştır. Bu uzmanlığı kazanabilmenin kurumsallaşmış öğrenim yerlerinden birisi de mesleğe yönelik eğitim veren kurumlar olarak üniversiteler olmuştur.

Üretim sürecindeki değişimler 20. yüzyılda, çoğu üniversite eğitimi gerektiren endüstri mühendisliği, endüstriyel psikoloji, büro yönetimi, yönetim mühendisliği gibi çeşitli mesleklerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Meslek sisteminde görülen değişimler sonucu mavi yakalı işlerde çalışanların oranında düşüş, uzmanlık gerektiren işlerde çalışanların oranında artış meydana gelmiştir (Giddens, 2000, 333). Bu süreçte özellikle bankacılık, medya ve halkla ilişkiler, reklamcılık, danışmanlık, tasarım, çeşitli mühendislik dalları gibi piyasaya dönük işlevleri bakımından oldukça rağbet gören meslekler gözde haline gelmiş,

dolayısıyla belli bir dönem için işe girmede uzmanlık yani eğitilmiş olmak, vasıflı olmak önemli hale gelmiştir.

Öğretmenlik ve doktorluk gibi geleneksel meslekler ise gelişen teknoloji sayesinde metalaştırılarak bu mesleği yapanlardan bağımsızlaştırılmaya başlanmıştır. Örneğin belli bir işi yapmak için gereken bilgilerin bilgisayar programlarına yüklenerek daha az sayıda ve daha az vasıfta işçinin aynı işi yapması sağlanabilmektedir. Huws (2006) vasıfsızlaştırma durumuna örnek olarak, bilgilerini “e-öğrenme” adına belli bir bilgisayar programına yüklemeleri beklenen üniversite profesörlerinin bilgisi veya daha az kıdemli memurların da yanıtlayabilmesi için “sık sorulan soruların” cevaplarının veritabanına kaydedilmesi gibi durumlarını verir. Bu tür teknikleştirme işlemi bilgiye ve yapabilme vasfına sahip olan çalışanların bunları yapması yerine daha az vasıflı çalışanların bunları yapmasına neden olmakta, sonuç olarak işçi sınıfı ve istihdamın orta katmanları olarak üniversite mezunu olan çalışan sınıfı da gittikçe vasıfsızlaştırılmakta ve eğitim gerektiren meslekler gittikçe değersizleştirilmektedir.

Vasıfsızlaştırma üretim sürecinde işçinin hakimiyetini de elinden almak anlamına gelmektedir. “Vasıf yapılan iş alanındaki iş bilgisine dayanır ve işin yapılmasını öğrenme süresi ile veya icra edilen mesleğin dayandığı temel bilginin türüne göre somut olarak tanımlanabilir” (Ansal, 1996). Lordoğlu ve Törüner (1995) vasfın genel özelliklerini şöyle belirtir: Profesyonel bilgi olarak belli bir mesleki bilgiye sahip olmak; işin bütününe kavrayacak şekilde üretim bilgisine sahip olmak; işle bütünleşerek kişiliğini ve yaptığı işi geliştirebilmek, işin yapılışında takdir yetkisini kullanıyor ve emek sürecini kontrol edebiliyor olmak; tek bir parça iş değil, çeşitli işler yapıyor olmak; tasarım ve uygulama bilgisine sahip olmak; kendi tasarladığı emek sürecini kendi planladığı biçimde takdir yetkisini kullanarak uygulamaya sokabilmek. Dolayısıyla tüm bu vasıf tanımlamasının içinde işçinin üretim sürecine hakimiyeti söz konusudur. Lordoğlu ve Törüner’e göre (1995) “İş ritmini, hızını ve yapılış biçimini tamamen makineler belirleyici hale getirmekte, işçi makinenin bir uzantısına dönüşmektedir. Bu durum vasfı ortadan kaldırmaktadır. Dolayısıyla işçinin

vasıfsızlaştırılması, aslında sermayenin makineyi emek sürecine katış ve kullanım biçimine bağlı olarak ortaya çıkmakta, işçinin ürün üzerindeki kontrolünü yitirmesi ile sonuçlanmaktadır.

Huws (2006) belirli bir işin rutinleştirilip vasıfsızlaştırılması ile metalaşma sürecindeki son adımı icat etmek üzere yeni “bilgi işçileri” tümeni gerektiğini belirtir. Kapitalizmle birlikte ortaya çıkan yeni meslekler kol emeğine göre daha iyi çalışma koşullarına sahip gibi görünmekle birlikte, bu meslek çalışanları kapitalizmin rasyonelleştirme sürecinin bir sonucu olarak birer kol emekçisine dönüşmektedir. Braverman (2008) kafa emeğinin beyinde cereyan etmesine rağmen dışsal bir üründe açığa çıktığından kavrama ve uygulama düzeylerinin yazma, çizme, yazı makineleri ile çalışma vs. gibi kol işlemleri olarak ayrıştırılabileceğinin; alt parçalara ayırma işlemi ile de tüm büro çalışmalarının kol emeğine dönüştürölmesinin mümkün olduğunu belirtir (Braverman, 2008, 294). Bu durumun şirket açısından ekonomik getirilerinin yanı sıra iş piyasasında da birbiri yerine muadilinin kolayca bulunabileceğı sadece çizim yapan mimarlar, sadece makinelerin belirli bazı işlevlerine bakabilen makine mühendisleri, sadece önceden planlanmış ders programını makine gibi aktaran öğretmenler yaratmaktadır. Kol emeğı gerçekleştiren işçiler için söylenen yedek emekçi ordusu terimi, planlama, tasarım ve eğitim gerektiren süreçlerde çalışabilecek olan işsiz üniversite mezunların yedeklerinin gittikçe çoğalması nedeniyle de söylenir hale gelmiştir. Yirminci yüzyılda çalışmanın değersizleştirilmesi söz konusu olunca eğitilmiş olmanın işsizliğı engelleyici özelliğı de ortadan kalkmaktadır.

Planlama, tasarım, pazarlama gibi işlemlerin büro içinde gerçekleştirilmesi ve kol emeğine göre daha fazla eğitim gerektirmesi de “büro çalışmasının düşünmekle ve eğitilmiş emekle, üretim süreçlerinin ise düşünmemekle ve eğitilmemiş emekle özdeşleştirilmesi” (Braverman, 2008, 294) durumunu meydana getirmiştir.

Toplumda eğitim düzeyinin artırılması ile istihdam sağlanacağına olan inancın sürekli olarak körüklenmesi kişilerin eğitim düzeyine uygun iş bulamaması, çeşitli nedenlerle sahip oldukları vasıf düzeyinin altında vasıf

gerektiren işler yapması olarak açıklanabilen “Aşırı Eğitim (overeducation)” kavramını getirmiştir. Overeducation Türkçe’de “fazla eğitim” anlamına gelmektedir. Örneğin birçok ülkede üniversite mezunu ile üniversite sonrası görülen lisansüstü eğitim mezunu olan kişiler için kamu istihdamında bile iş tanımı farklılaşmamaktadır.

Neoklasik yaklaşıma göre aşırı eğitim bireysel beceriler ile işin gerektirdikleri arasındaki uyumsuzluğa bağlanmaktadır. Bu yaklaşıma göre optimum düzeyde eğitim ve yetiştirme (training) alan işçiler emek piyasasına girdiklerinde marjinal ürünlerine denk düzeyde ücret almaktadır. Neoklasik yaklaşım kendi varsayımlarının iddialarının ve belirlemelerinin dışındaki her olguyu da kendi söylemleri ile açıklamakta, aşırı eğitim durumunun da yaptığı işten daha fazla niteliğe sahip olanların bu fazla becerilerinin atıl durumda kaldığı için sistemin defosu olduğunu ileri sürmektedir. Fazla olan niteliklerinin ekonomik sisteme kazandırabileceği sermayeye olan karşılığı düşünülerek, fazla eğitim almış olan kişi nesne gibi düşünülmektedir. Standart neoklasik yaklaşım aşırı eğitimi işçinin beceri kümesi ile işin gerektirdiği becerilerin yanlış eşleşmesi olarak açıklamakta, üniversite mezunlarının ücret düzeylerinin başka dış faktörlere bağlı olduğunu da belirtmektedir. Üniversite mezunlarının iş piyasasında iş tanımının biraz rastgele yapılıyor olması ve üniversitede edinilen becerilerle pek ilgisi kurulmadan yapılıyor olması da bu dış nedenler arasındadır (Mcguinness, 2003).

Teknolojinin sürekli gelişmesi, bir işin gerektirdiği beceri kümesinin sürekli arttığını ileri süren araştırmacılar için en büyük söylem olarak ileri sürülmektedir. Bunlar böylece bir işin gerektirdiği vasıf düzeyinin sürekli olarak arttığını dolayısıyla gerek işbaşı yetiştirmeler için eğitimin (Karakaya, Plasman ve Rycx, 2007), gerekse işe girme öncesindeki formal ve informal eğitimlerin önemini vurgulamaktadırlar.

Aşırı Eğitim durumu mesleklerin değersizleştirilmesi ile de ilgili bir durumdur. Örneğin doktorların çalışma yaşamının röntgen cihazının düşmesine basmaya kadar indirgenen bir çalışma yaşamından ibaret olması gittikçe teknisyen haline gelmelerine sebep olmaktadır. Böylece karşımızda tıp fakültesi

mezunu teknisyen bulunmaktadır. Ya da öğretmenlerin sadece bilgisayar programları ile üretilen ders ünitelerini öğrencilere aktarıcı haline getirilmeleri ile karşımızda eğitim fakültesi mezunu olan bir teknisyen bulunmaktadır. Böylece çalışanların karar mekanizmalarından çıkarılarak çalışan büyük makinenin birer vidası haline getirilmesi ile mesleklerin değersizleştirilmesi süreci sonunda toplumdaki Aşırı Eğitim olgusu artmakta, gittikçe daha çok çalışan kişi meta haline getirilmektedir.

Neoliberal Politikaların İşsizlik ve İstihdam Üzerine Etkileri

Tarihsel koşulların belirlediği toplumsal ilişkilerin bir parçası olan iktisadi sorunlar ele alınırken izlenecek bilimsel yöntem kuşkusuz iktisadi sorunun içinde olduğu toplumsal koşulların tarihsel olarak ele alınmasıdır. İktisadi bir olgu olan işsizliğe ilişkin yapılacak değerlendirmeler de onu içeren genel tarihsel bağlam tarif edilerek yapılmalıdır. Bu çerçevede özellikle kapitalizmin dayanak noktalarından birisi olan işsizlik sorunu kapitalizmin tarihsel köklerine kadar inilerek ele alınmalıdır. Bu kökler özellikle Batı Avrupa merkezli feodalizmin içinden filizlenen yeni üretim biçimlerinin eski ile giriştiği mücadelesine dek dayanmaktadır.

Batı Avrupa feodalizmi 14. yüzyılda bir bunalım dönemine girerek çeşitli bölgelerde çözülmeye başlamış, ne feodal ne kapitalist üretimin tam egemen olduğu kapitalizm öncesi üretim biçimleri denilen bir süreci takiben, 16. yüzyılın ilk yarısından sonra da yerini kapitalizme bırakmaya başlamıştır (Dobb ve diğerleri, 2000, 33-40). Kapitalizm, 17. ve 18. yüzyıllardaki yükselişini Avrupa'dan başka yerlere de yaygınlaştırarak 19. yüzyılda oluşumunu büyük oranda tamamlayarak birçok ülkede kurulmuştur. Aynı zamanda işçi sınıfının oluşumuna da neden olan kapitalizm, bir yandan da işsizlerin kitleler halinde oluşumunu sağlamıştır.

20. yüzyıl, erken kapitalistleşen ülkelerin henüz bu aşamaya gelmemiş olanlardan tüketim mallarını ihraç etmesi ve bunları işleyerek kullanmasını da içeren sömürge uygulamalarına sahne olmuştur. Bu ülkeler emperyalizme ve

sömürgeciliğe karşı bağımsızlıklarını kazandıkça ithal ikameci bir sanayileşme modelini benimsemişlerdir. Neoliberalizm dönemi itibari ile işsizlik olgusu merkez ülkelerde farklı, çevre ülkelerde farklı görüngülere sahip duruma gelmiştir. Sermayenin, emeğin ucuz, hammaddenin bol olduğu ülkelere kayması ile merkez ülkelerde işsizlik artmıştır. Öte yandan üretimin çevre ülkelere kaydırılmasıyla, buralarda yeni yatırım alanları oluşturduğundan özellikle vasıfsız işgücünün işsizliğinin azaldığı söylenebilir. Vasıf gerektirmeyen işlerin çoğalışı bu grubun işsizliğini azalttığı gibi, vasıflı olan üniversite mezunlarının da bu tür işleri kabul etmesi ile resmi istatistiklerde azalmış görünen işsizliğinin niteliklerine uygun işler aramaya devam etmeleri nedeniyle arttığı görülmektedir.

Sermayenin, emeğin ucuz ve hammaddenin bol olduğu coğrafyalara hareketliliği ile meta üretimi küresel düzeyde büyük oranda farklılaşmıştır. Küresel meta üretimi tüccar yönlendirmeli ve üretici yönlendirmeli olarak ikiye ayrılabilir. Tüccar yönlendirmeli olan meta üretiminde şirketler üretimlerini çevre ülkelere yaptırmakta ve bu ülkelerin üretimlerini dünyanın her yerinde belirli markaların egemenliğinde satmaktadır. Üretici yönlendirmeli meta üretimi de üretimin her bir parçasının farklı üretim coğrafyalarında gerçekleştirildiği ve merkez ülkede sadece yönetim ve organizasyon işlerinin yer aldığı bir zincir biçimindedir. Küresel meta zincirleri de merkez ve çevre ülkeler arasındaki gelişmişlik farklarını arttırmakta çevre ülkeleri merkez ülkelere daha fazla bağımlı kılmaktadır (Dikmen, 2000). Bu bağımlılık işgücünün istihdam içinde kalan kısmının niteliğinde de merkez ve çevre ülkeler açısından farklılıklar yaratmaktadır. Vasıflı işgücü üretimin merkez ülkelerde bulunan yönetim, planlama, koordinasyon örgütlerine çekilmekte, öte yandan çevre ülkelerde ise üretimi yapan işgücünün istihdamında bir artış olasılığını taşımaktadır.

Dünya ekonomik gündemi 1970'lerde yeni bir akımla tanışmıştır. Şikago Okulu olarak anılan bir ekolün temsilcileri, bir dizi politika demetini Latin Amerika Ülkelerinde uygulamaya sokacak bir grup ekonomistin yetiştirilerek söz konusu ülkelerin karar verici konumlarına getirilmesini sağlamıştır. İşte ilk kez Latin Amerika'da uygulanan bu akımın adı tarihe neoliberalizm olarak geçmiştir (Bahçe, 2008). "Neoliberalizm olarak adlandırılan süreç düşünsel köklerini

Avrupa Rönesansı'na dek uzanan liberal düşüncenin 1688 İngiliz Şanlı Devriminden, 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirgesine, 1789 Fransız Devrimine kadar taşıdığı ilerici ve devrimci özgür insanın gücünü vurgulayan unsurlarından ayrılarak tanımlanmasını gerektirmiştir" (Eres, 755). Neoliberalizm üzerine teorik belirlemeler süregiderken bir yandan neoliberal politikalar olarak adlandırılan belli bir sistematığe göre küresel ölçekte ortak bir amaca yönelik olarak uygulanan bir dizi politika demeti Latin Amerika'daki uygulamalarının ardından tüm dünya gündemine gelmiştir. Neoliberal politikalar yapısal uyum adı altında az gelişmiş (çevre) ülkelerin üretim sistemlerinin gelişmiş kapitalist ülkelerin sermaye ihracına uyumunun sağlanması için hukuki alanda, ekonomik alanda, sosyal alanda ve kültürel alanda çeşitli düzenlemeleri içermektedir (Şenses, 2006).

Şenses'e (2006, 282) göre uluslararası finans kuruluşlarının denetiminde gerçekleştirilen neoliberal politikalar demetinin ana eksenini devletin ekonomideki rolünün azaltılması oluşturmaktadır ve ikinci aşamada işgücü piyasalarını hedefleyen bu politikalar daha sonra tüm sosyal politika alanlarında belirleyici hale getirilmiştir. Şenses (2006, 282) ulusal devletlerin denetimindeki ekonomi ve sosyal politika araçlarının birer birer elden çıktığını ve bunların tümünün serbest piyasa kurallarının ve kuruluşlarının şartlılık kıstaslarının etkisi altına girdiğini ve bunun sanayileşmiş ülkelerde sosyal devlet anlayışının terk edilişi ile eş anlılıkla ilerlediğini belirtir.

Sosyal devlet anlayışının terk edilerek kamu yararı ve kamusal hak söyleminin değiştirilmesi ile devletin üretimde bulunduğu kurumlar piyasa içine çekilerek o kurum çalışanları işsizliğe sürüklenmekte, piyasa şartlarının geçerli olduğu yeni çalışma biçimlerinde ise çalışma koşulları zayıflatılarak kuralsızlaştırılmaktadır. Dolayısıyla neoliberalizm sosyal devleti tasfiye ederken sosyal devletin göreceli olarak çeşitli politikalarla bir şekilde korumakta olduğu tüm alanları da tasfiye etmektedir. Bu alanlardan birisi de işsizliği, bunun içinde de eğitilmiş nüfusun işsizliğini de arttırmakta, çalışma koşullarını çalışan aleyhine kötüleştirerek emek piyasalarını kuralsızlaştırmaktadır. Kapitalizmin işçi sınıfı ile çeşitli haklar vererek uzlaştığı dönemin ardından, bu hakları sermayenin lehine

çevirmek için gerçekleştirdiği atılımlardan birisi olan neoliberal politikaların hayata geçirilmesi hem genel bağlamda işsizliği hem de eğitimsizlerin işsizliğini arttırmıştır.

Küresel işsizlik nedenleri arasında şirketlerin emeğin ucuz, hammaddenin bol olduğu yerlere göçü, taşeronlaştırma, şirketlerin atomizasyonu ve artan teknolojik gelişme ile otomasyon da bulunmaktadır. Bunlara ek olarak, bilgi teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte, teknolojinin internet ve telefon aracılığıyla bilgiye kolay erişim gibi getirdiği kimi olumlu yanların yanı sıra, internetten küresel alışveriş zincirlerinin kurulması ve internet bankacılığı gibi sektörlerin büyümesi ile yerel işlerin azalmasını sağlayarak işsizliği ve toplumsal eşitsizlikleri arttırıcı olumsuz yönü de vardır. Küresel rekabet, işten çıkarmalar ücret düşürmeler, emeğin hareketsizliği ve işçilerin teknolojik yer değiştirmesi küreselleşme çağındaki eşitsizlikleri, yoksulluğu ve küresel işsizlik oranlarını arttırmıştır. Dolayısıyla küreselleşme ile işsizlik, eşitsizlik ve yoksulluk arasında doğrusal bir ilişki vardır (Ukpere ve Slabbert, 2009; Şenses, 2006).

Çevre ülkelerin merkez ülkelerdeki kâr birikimine hizmet etmeleri için çeşitli uluslararası kuruluşlar tarafından geliştirilen ve önerilen yapısal uyum politikaları sosyal devletin rolünü zayıflatarak piyasa sistemini güçlendirici etkilerde bulunmaktadır. Ayman Güler (2005) neoliberalizmin etkilediği alanlardan birisi olarak kamu hizmeti alanının tasfiye edildiğini ve piyasalaştırıldığını belirterek, devletin kamusal hakları sağlamada üstlendiği rolün zayıflatılmasıyla devlette bir dönüşüm gerçekleştirilmeye başlandığına değinir. Devletin çalışan kesim üzerindeki koruyucu politikalarını değiştirmesi de iş piyasasında çalışma koşullarının çalışan aleyhine değişmesine neden olmuştur.

Neoliberal Politikaların Eğitimin Ekonomik Değeri Üzerine Etkileri

Neoliberalizm işsizliğin artışına neden olmasının yanı sıra eğitim üzerinde de önemli farklılıklar yaratarak eğitim ile istihdam arasındaki bağı zayıflamasına, dolayısıyla emek piyasalarında eğitimsel getirileri kullanarak iş

sahibi olma ile yani toplumsal hareketlik üzerinde de önemli değişiklikler gerçekleştirmiştir.

Erken kapitalizmle birlikte ortaya çıkan kitlesel üretim ihtiyacı nüfusun büyük çoğunluğuna vasıf kazandırılması ihtiyacını da birlikte getirmiştir. Modernizmle birlikte kurumsallaşan eğitim sistemi ulus devletlerin inşası sürecinde yurttaş yetiştirme işlevinin yanı sıra bu ihtiyacın giderilmesi işlevini üstlenerek ekonomiye insan gücü yetiştirmeye başlamıştır. Toplumsal kesimlerin çocuklarının hangi değerler sistemi ile yönetileceği, hangi mesleğe yönelecekleri ve hangi kazancı elde edecekleri eğitim ve onun planlaması ile elde edilmekte, eğitim öğrencilerin birçok aidiyetinden bağımsız olarak mevcut sistem ve ödüllerinin dağıtımından doğan sonuçları (eşitsizlikler) meşrulaştırmaktadır (Kurul, 2011). Böylece eğitim yolu ile edinilen beceriler bir işte istihdam edilerek kullanılır hale getirildikçe, eğitim sistemi de toplumsal tabakalar arasında hareketlilik sağlayıcı bir rol üstlenmeye başlamıştır. Türkiye’de 1960 ve 1970’li yıllar eğitim sisteminin toplumsal dikey hareketliliği sağlayıcı etkisinin belirgin olarak görüldüğü yıllardır (Tezcan, 1985). Ancak 1980 sonrası gelişen süreçte Türkiye’deki neoliberal dönüşüm bir yandan eğitim sisteminin de parçası olduğu hak temelinde şekillendirilen birçok hizmeti çökerttiği kadar, eğitim ile istihdam arasındaki bağları da zayıflatmış, kitleleri özellikle eğitim yolu ile görece daha yüksek ücretli, daha iyi koşullarda, hatta zevkli işler yapacakları yönündeki vaatlerinin gerçekteşmesi gittikçe zorlaşmıştır.

Bilgi / sanat mülklerinin dağıtımı gelecekteki meslek-kazanç ilişkisi üzerinden geleceğin metalarının da dağıtımı anlamına gelmektedir (Kurul, 2011). Ancak meslek kazanç ilişkisinin kapitalizmin ilk aşamalarındaki kuvvetli bağı, neoliberal politikaların da etkisi ile gittikçe zayıflamakta, iş bulmada eğitim/meslek dışındaki değişkenler daha fazla kullanılır hale gelmektedir. Özellikle 2000’ler sonrasında hızlanan neoliberal dönüşümle birlikte iyi kazanç getiren, zevkli işlerde, farklı dizayn edilmiş ofislerde, işi bir yaşam kültürüne dönüştürme gibi sihirli sözcüklerle bir arada kullanan üniversite mezunlarının bu renkli görüntüleri 1990’lı yıllara ait birer anı olarak kalmaya başlamıştır. Özellikle sözde parasız eğitim basamaklarının bile paralılaştırılması ile okullar ve tabiî ki

iyi üniversiteler de kapılarını orta ve alt sınıf öğrencilere gittikçe kapatmaya başlamıştır. Bu durum eğitim sisteminin toplumsal tabakalar arasındaki dikey hareketliliğe etkisinin de azalması anlamına gelmektedir.

Ancak Türkiye için özellikle son yıllarda üniversite sayılarının, kontenjanlarının ve kazandırdıkları mesleklerin çeşitliliğinin artışı işgücü piyasalarında işverenlerin her yeni kurulan üniversitenin mezununa eşit davranıp davranmadığı da birlikte sorgulanarak ele alınmalıdır. Bu artış üniversiteler arası kutuplaşmayı da beraberinde getirmekte, farklı iki üniversitenin aynı bölümlerinden mezun olan kişiler işgücü piyasalarında işverenler tarafından eşit değerlendirilmemektedir. İlköğretim ve ortaöğretim okullarındaki eşitsizlik ve toplumsal sınıflarası ayrışma üniversitelerde de görülmekte, üniversiteye giriş sisteminin de uzun yıllar süren dershaneler ve özel derslerle sağlandığı düşünülürse alt ve orta sınıf ailelerin çocukları çok nadiren ortaya çıkan bireysel başarı öyküleri dışında kutuplaşmadaki alt basamaklardaki üniversitelerin belirli bölümlerine gidebilmektedir.

Piyasa mekanizmasının eğitim sistemi dışında işgücü piyasalarındaki etkinliğinin artışı, emek normları üzerinde de önemli değişiklikler yaratmış, artan yoksullaşma ve proleterleşmeye üniversite mezunları da maruz kalmaya başlamıştır. Gelişmekte olan ülke statüsündeki ülkeler teknolojiye dayalı üretimi ithal ikameci politikalarla ihraç ettiği zaman sadece ucuz işgücü cenneti olarak vasıflı işgücünün de çalışma alanlarından mahrum kalması söz konusu olmaktadır. Piyasada üniversite mezunlarının vasıf düzeyine uygun olan, mezun sayısına oranla oldukça az sayıdaki işlere girmek de eğitimsel liyakattan daha farklı değişkenlere gittikçe daha belirgin olarak bağlı hale gelmektedir.

Esnek Üretim Modelinin İşsizlik ve İstihdam Üzerine Etkisi

Ataman (2000) 1980'li yıllardaki neoliberal politikalara geçişin neden olduğu işsizlik sorununun esnek çalışma tartışmasını başlattığını, esnek çalışmanın işsizliğin bir sigortası olarak sunulduğunu belirtir. Ansal ve diğerleri (2000,1) emek piyasası düzenlemelerinde esnekliğin emeğe olan talebi

arttırmak için önemli olduğu vurgusunun Dünya Bankası ve Uluslararası Çalışma Örgütü'nce de yapıldığını belirtirler. Süral (2005, 48-49) esnekliğin işgücü piyasalarına giremeyen bazı kesimlerin bu piyasalara daha rahat girebilmesini sağlayacağını, esnekliğin işsizlere iş yaratmada önemli rolü olduğunu belirtmiştir. Böylece esnek üretim sayesinde işsizliğin azaltılacağı iddiası öne sürülmektedir. Türkiye için hazırlanan ve hükümetin ve genel olarak IMF'nin Dünya Bankası'nın vb uluslararası kuruluşların Türkiye ekonomisi için planlarını içeren Ulusal İstihdam Stratejisi (UIS) 2012 taslağı'nda esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaşmasının işsizliğe çözüm olacağı sunulmaktadır (UIS, 2012). Esnek üretim tümel üretim yapan şirketlerin küçük parçalara ayrılarak tasarım, yönetim, pazarlama işlerinin ortadaki 'çekirdek' şirketlerce yapılması, üretim işinin ise çevredeki çoğu zaman taşeron çoğu zaman fason üretim yapan 'uydu' şirketlerce yapılması esasına dayanır. 'Çekirdek' firmalarda çalışanlar çoğunlukla üniversite eğitimi gerektiren vasıflı ve zanaatkar temelli işçilerdir. Çevre firmalarda ise siparişe göre çalışan yani çalışma saatleri ve günleri esnek, kesintili, sözleşmeye dayalı, iş güvencesiz çalışan işçiler çalışmaktadır (Ansal, 1996). Firmaların dış esnekliği olarak adlandırılan bu tanımların yanına bir de firma içi süreçlerde işgücünün bir konuda uzmanlığı yerine çeşitli işleri yapabilecek nitelikleri taşıması yan teknolojik değişimlere, iş yüküne ve farklı üretim yöntemlerine uyum yeteneği anlamında gelen "iç esneklik" kavramı da eklenebilir. Dolayısıyla esnek üretim örgütlenmeleri ödünç iş ilişkisi, çağrı üzerine çalışma, belirli süreliğine sözleşme, kısmi süreli sözleşme ile çalışma biçimlerini de beraberinde getirmektedir (Kutal, 2011). Bu tür çalışma biçimleri her ne kadar işçünün çeşitli haklardan mahrum olarak çalışma yaşamı içinde yer almasına dayanıyorsa da özellikle ataerkil öğelerin görüldüğü toplumlarda ev işleri ve çocuk, yaşlıların bakımı gibi faaliyetleri yapmakta olan ve bu sebeplerle işgücü içerisinde sürekli bir var oluş göstermesi toplumsal cinsiyet rolleri nedeni ile çok zor olan kadınlar gibi kesimler için kısa süreliğine gelir getirici etkinlik olarak değerlendirilebilir. Yapılan birçok araştırmada piyasaların esnekleşmesi kadınlara özgü olarak görülen esnek çalışma koşullarının yaygınlaşmasını sağlayarak kadınların geçici süreliğine de olsa çalışma yaşamı içinde daha fazla

var olduğunu da göstermektedir (Standing, 1989).Ancak bu var oluşun geçici ve güvencesiz niteliği kadınların özellikle ev içi süreçlerdeki ataerkil kültüre karşı direncini geliştirse ve hane yoksulluğunun azaltılması yönünde bir katkı sağlasa da (Lim, 1990) bu yeni tür çalışma biçimleri yeni tür yabancılaşmaları getirmektedir (Kayahan, 2011).

Bu durum ise iş piyasalarında bir yandan vasıfsız işçilere duyulan talebi anlık süreler için artırsa da bu talebin işçi açısından sürekliliği azalmıştır. İşgücü piyasalarında sürekli bir varoluş içinde olamayan kadınlar, engelliler gibi dezavantajlı kesimler açısından da yine anlık taleplerin artışına rağmen bu tür işçilerin üretimdeki rollerini kısıtlayıp iş piyasasına sürekli giriş çıkış yapmalarına, kısa dönemlerle istihdamda olmalarına neden olmaktadır. Bir yandan da üniversite eğitimi gerektiren işçileri çalıştıran ‘çekirdek’ firmalar genellikle vasıflı işgücünün fazla olduğu gelişmiş ülkelerde kurulduğundan çevre ülkelerdeki üniversite mezunlarının işsizliğini de arttırmaktadır.

Esnek üretim vasıflı işler içindeki iş biçimlerini de eskiye oranla oldukça farklılaştırmaktadır. Bourdieu (2009) rekabet, performans değerlendirme, bireysel performans değerlendirme, bireysel performans amaçlarının oluşturulması, kişiselleştirilmiş kariyer çizgileri ehliyet ve bireysel yarar çerçevesinde iş tanımları ve iş akdinin altüst edildiğini ücretli çalışanların ürünlerin üretilmesinden satışına, şubelerine kadar sanki bağımsız anlaşma yapıyormuşçasına sorumlu tutulduğunu belirtmektedir. Bu yeni çalışma koşulları adeta “çalışanlara çok acil veya stresli koşullarda çalışmayı dayatan rasyonel hâkimiyet teknikleridir.”(Bourdieu, 2009).

Esnek üretim örgütlenmesi ülkeler arasında yarattığı farklar kadar bir ülke içindeki iş piyasasında bulunanlar açısından da önemli farklılıklar yaratmaktadır. Öncelik olarak sanayi çalışanlarını hedefleyen, günümüz itibari ile hizmet sektörünü ve kamu çalışanlarını da içine alacak şekilde genişletilen esnek üretim, çalışma yaşamında önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Esnek üretimin yaygınlık kazanması ile birlikte meslek-eğitim-istihdam olguları ve aralarındaki ilişkiler yeniden şekillenmiştir.

Esnek iş piyasası bir meslekle veya bir mesleğin gerektirdiği vasıflarla zayıf bağları bulunan çalışan tipinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Esnek çalışma koşulları herhangi bir alanda eğitim alarak vasıf kazanma ve uzmanlaşmayı değil, birbiri ile ilişkisi olması gerekmeyen birçok alanda az bilgi sahibi olmayı gerektirmekte, dolayısıyla bu çalışma koşulları yaygınlaştıkça eğitilmiş emeğin değeri de düşmektedir. Ansal (1996) bugün birçok sektörde, çalışma alanı önceden aldığı eğitimle ilişkili olan belirli bir mesleğe sahip, kendini ve işini geliştirebilen işçilerin yerini, belirli birer meslekleri olmayan, basit ve tekrara dayanan işler yapan, işin yapılması sırasında yeteneklerinin gelişmesini sağlayıcı herhangi bir şeyin söz konusu olmadığı işçilerin aldığını belirtir. Tüm bu değişimler birbiri ile iç içe geçmiş süreçler olarak ilerleyen esnek üretimin yaygınlaştırılması ve teknolojinin üretimdeki rolünün gittikçe artması ile gerçekleşmektedir. Bilinen anlamı ile işin korunması ve aynı işte kalabilmeye karşılık gelen iş güvencesi kavramı Ulusal İstihdam Statejisi'nde yerini istihdamın korunması ve tek bir işverene bağlı olmadan çalışmanın sürdürülmesi anlamında kullanılan "güvenceli esneklik" kavramına bırakmaktadır(UİS, 2012). Böylece esneklik kavramının yanına olumlu anlam içeren güvence eklenince algıda meşrulaştırma gerçekleştirilmektedir.

Çalışan işçi tipolojisindeki değişim vasıf gerektirmeyen işlerin yapılması sırasında olduğu kadar vasıf ve dolayısıyla eğitim gerektiren işlerin yapılması sırasında da rastlanan bir durum haline gelmiştir. Örneğin en çok uzmanlık gerektiren mesleklerden birisi olan doktorluk mesleği bile bu bahsedilen teknolojik değişimlerden etkilenmektedir. Light ve Levine (1996) sağlık alanının ticarileştirilmesi ve teknolojinin tıp alanına da girmesi ile birlikte doktorların birer uzmandan çok makinelerin başında bekleyip, onların insanı muayene edip rapor vermesini bekleyerek mesleklerinin sadece birer parçası olduklarını belirtirler. Bu alandaki kontrol doktorların elinden yavaş yavaş alınarak 'akılcılaştırılmış' kurum ve yapılara kaydırılmakta, kendi işlerini kontrol yetileri ellerinden alınmaktadır (İlhan, 2008).

Çalışanların esnek üretim örgütlenmesi sayesinde vasıfsızlaştırılması, iş üzerindeki teknik denetimlerinin ellerinden alınması eğitim gerektiren işlerde de

birbirinin yerine kolayca geçebilen çalışanların sayısını arttırmaktadır. Bu durumda üniversite mezunu işsizlerin sayısını arttırmaktadır. Böylece esnek üretim sistemleri vaat edilenler gibi işsizliği azaltmamış hem vasıflı hem vasıfsız işgücünün işsizliğini arttırmıştır.

İŞSİZLİĞE VE ÜNİVERSİTE MEZUNLARININ İŞSİZLİĞİNE İLİŞKİN GÖSTERGELER

İşsizliğe İlişkin Göstergeler

Neoliberal politikaların uygulandığı dönemlerde birçok kriz baş göstermiştir. Kapitalizmin bunalım dönemi olarak görülen kriz dönemlerinde piyasada gözle görülür değişimler gerçekleşmektedir. "Bunalım dönemlerinde lüks malların tüketimi derhal azalır... Lüks malların üretiminde çalıştırılan emekçilerin bir kısmı işsiz bırakılır" (Marx, 1885/2006, 366). İşsizlik böylece kapitalizmde yaşanan krizlerin hemen ardından hızlı bir şekilde artmaktadır. Gerek 1929 bunalımının ardından, gerek 1970'lerdeki petrol krizinin ardından gerekse 2008'lerde ABD'de başlayarak dünyaya ve Türkiye'ye yayılan krizin ardından, artan işsizlik oranları bunu destekler niteliktedir.

Resmi kurumlar Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) işsizlik tanımını kullanmaktadır. Ancak bu tanımın yeterince kapsayıcı olmadığı, işsizlik oranlarını olduğundan az gösterdiği gibi eleştiriler de vardır. İşsizlik oranları aktif olarak iş arama kanallarını kullanmasa bile çalışmaya hazır olanlar dışarıda bırakılınca daha az görünmektedir. Herhangi bir alanda yüksek lisans ve doktora yapanlar iş arasalar bile işsiz kategorisine girmediklerinden üniversite mezunlarının da işsizlik oranları daha az görünmektedir. Var olan durumu eksik de olsa gözler önüne serdiğinden istatistiksel göstergelerden birisi olarak dünyadaki işsizlik oranları ele alınabilir. Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından açıklanan "Global Employment Trends" (Küresel İstihdam Eğilimleri) raporlarına

göre dünyadaki işsizlik oranı 2007'de % 5,7 iken 2008'de % 5,8; 2009'da % 6,6; 2010'da % 6,2'dir (ILO,2010; ILO,2011).

İşsizlik dünyada kapitalist ekonomilerin uygulandığı gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerde görülmektedir. Bunun için OECD'nin "Ülkeler Sınıflandırması 2010" raporuna göre gelişmiş ülke kategorisine giren Almanya, ABD ve İngiltere'deki ve aynı rapora göre gelişmekte olan ülke kategorisine giren Endonezya, Bulgaristan, Hindistan ve Ekvador'daki işsizlik oranlarına bakılmıştır. Bu ülkelerin işsizlik oranlarına Dünya Bankası'nın verileri dikkate alınarak bakılırsa Almanya'da % 7,7; ABD'de % 9,3; İngiltere'de % 7,7 dir. Endonezya'da % 7,9; Bulgaristan'da % 6,8; Hindistan'da % 4,4, Ekvador'da % 6,5'dir. Dünya Bankasının ülkelere ait çeşitli verilerinden alınan bu bilgilerde Türkiye'deki işsizlik oranı % 14,0'dır (OECD,2010; DB,2012).

Hanehalkı İşgücü Araştırmalarına göre işsizlik oranı, Türkiye'de 2007 yılında % 9,9 iken (TÜİK, 2008); 2008 Aralık döneminde % 13,6'ya yükselmiş (TÜİK, 2009a), 2009 Ocak döneminde % 15,5'e yükselmiştir (TÜİK, 2009b). Sönmez'e göre (2008) TÜİK'in işgücünden saymadığı işgücü (dolayısıyla işsiz sayısı da) dikkate alınırsa 2007 yılında işsizlik oranının gerçek değerinin % 17.4 olduğu, eksik istihdamdakilerin de bu orana dahil edilmesi ile işsizlik oranının % 20'leri bulduğu, eğitim düzeyine göre işsizliğin incelenmesi ile eğitim görmüş kişiler arasında işsizlik oranının genç işsizlik oranı (15-24 yaş arası) olarak TÜİK tarafından ilan edilen % 19,6 dan (TÜİK, 2008) çok daha yüksek olduğu görülür.

Üniversite Mezunlarının İşsizliğine İlişkin Göstergeler

Bugünkü anlamı yüksek düzeyde eğitim öğretim ve araştırma faaliyetlerinin yapıldığı yerler anlamına gelen üniversitelerin tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Hangi kurumun ilk üniversite olarak belirleneceği net olmamakla birlikte üniversite tarihinin Babillere kadar dayandığı söylenebilir. Üniversitelerin bugünkü anlamı ile Ortaçağın ortalarında devletin üst düzeyde memurlarını yetiştiren kurumlar olarak ortaya çıktığı söylenebilir (Kurul Tural, 2004). Üniversitelerin bilimin bağımsız insan etkinliği olarak örgütlendiği yerler

olmasının yanısıra toplum nezdinde özellikle sosyal tabakalar arasındaki geçişkenliği sağlayıcı etkisi olduğu da kabul edilmektedir (Tezcan,1985)

Özellikle Avrupa'da 18. yüzyıl aristokrat sınıfların girebildiği yerler olan üniversiteler (Woock, 1970) orta ve alt sınıflara açılrsa bile elit tabakaya girme yolu olarak düşünülmüşlerdir. Özellikle sanayi devrimi sonrası kitlesel üretimin artışı ile vasıflı işgücüne duyulan ihtiyacın artışı üniversitelerin sayısını arttırmış, üniversite eğitimi toplumun daha alt kesimlerine de yaygınlaşmıştır. Yaygınlaşan üniversite eğitimi ile birlikte geniş kesimlerin üniversitelerden beklentileri de artmıştır. Daha iyi mesleklere giriş, daha yüksek gelir elde etme ve daha az eğitim görenlerle rekabet edebilme şansının artması gibi yaklaşımlar yükseköğretim talebini de etkilemektedir. Üniversite eğitimi daha iyi koşullardaki iş olanaklarının yer aldığı birincil işgücü piyasalarının yolunu aralayan bir anahtar olarak görülmeye başlamıştır (Kurul Tural, 2004, 85).

Eğitimin iş bulmaya etkisine olan inanç üniversite mezunlarının işsizliğinin gittikçe görünür hale gelmesi ile azalmıştır. Özellikle 2000'lerin sonrasında istihdamın eğitim ile olan kuvvetli bağının emek piyasalarında görülen değişimle birlikte zayıfladığı gerek dünyadaki diğer ülkelerde gerekse Türkiye için işsizlik ve oranlarında genel eğilimin artış yönünde olduğu dikkat çekmektedir. Yıllar içinde Türkiye'de fakülte veya yüksekokul mezunlarının işsizlik oranının verildiği Çizelge 2'de bu durum görülmektedir.

Çizelge 2: Türkiye’de Yıllara Göre Üniversite Mezunlarının
İşsizlik Oranları (%)

Yıllar	15 yaş ve üstü			15-24 yaş arası		
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
1989	9,8	5,5	6,6	35,8	26,2	30,7
1992	11,9	6,8	8,4	33,3	34,3	34,2
1995	8,0	5,6	6,4	26,0	33,3	29,7
1998	10,8	7,2	8,4	27,6	36,8	31,8
2001	10,0	6,6	7,8	30,5	30,9	30,7
2004	16,9	9,8	12,2	41,5	37,7	39,8
2007	13,9	7,4	9,7	30,1	26,3	28,4
2010	15,9	8,1	11,0	36,7	27,5	32,5

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri 2012’den hesaplanmıştır.

Çizelge 2’ye göre fakülte veya yüksekokul mezunu olanlarda hem 15 yaş ve üstü için hem de 15-24 yaş arası için işsizlik oranlarının yıllar içinde genel olarak artış eğiliminde olduğu görülmektedir. 1989 yılı için toplamda üniversite mezunlarının işsizlik oranları 15 yaş üstü için % 6,6 15-24 yaşlar arası için % 30,7 iken 2010 yılı için bu oranlar sırası ile % 11,0’a ve %32,5’e çıkmaktadır.

Öte yandan eğitilmiş nüfusun sunumunun iş arzından fazla olması durumunda, üniversite mezunlarının lise mezunlarının işlerini yapmaya başlaması ile sonuçlanmaktadır. Dolayısıyla üniversite mezunları arasındaki işsizlik oranları yukarıda görülen değerlerin çok daha üstünde olup bu kişilerin lise ve daha alt eğitim düzeyinin gerektirdiği işleri yapmaları nedenleri ile bu basamaklardaki işsizlik oranlarının da daha düşük görünmesine neden olmaktadır. Ansal ve diğerleri (2000, 113) Türkiye’de asgari ücretin oldukça düşük ve istihdam edilenleri koruyan kurumsal yapının zayıf olmasının düşük eğitim seviyelerinde işsizlik oranının görece olarak daha düşük olmasının nedeni olduğunu belirtirler. Çizelge 2’den kadınların işsizlik oranı her iki yaş grubu için de her yılda erkeklerden belirgin olarak yüksek görünmektedir. Çizelge 3’te cinsiyet ve eğitim durumu değişkenlerine göre işsizlik oranları birlikte ele alınmıştır.

Çizelge 3. 2011 Yılı için 15 ve Üstü Yaş Grubunda Cinsiyet ve Eğitim Durumu Değişkenlerine Göre İşsizlik Oranları (%)

Eğitim Durumu	Kadın	Erkek	Toplam
Okuma yazma bilmeyen	2	10,7	4,6
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	6,4	13,5	10,7
İlkokul, Ortaokul	6,9	8,1	7,8
İlkokul ve Ortaokul Dengi Meslek Okulu	15,6	8,6	9,5
İlköğretim	13,6	14,6	14,3
Genel Lise	21,3	9,5	12,6
Lise Dengi Mesleki Okul	20	8,4	11
Yüksekokul/Fakülte	14,2	7,6	10,4

Kaynak: TÜİK İşgücü istatistikleri, 2012.

Çizelge 3'e göre okuma yazma bilmeyen, okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen ve ilkokul-ortaokul mezunları değerlendirilince kadınların işsizlik oranları erkeklerin işsizlik oranlarından daha düşük görünmektedir. İlkokul ve ortaokul düzeyinde meslek okulu mezunlarında kadınların işsizlik oranları erkeklerinkinden oldukça yüksektir. İlköğretim mezunları arasında değerlendirince kadınların işsizlik oranı yine erkeklerden düşük görünmektedir. İlköğretim sonrası kadınların birçoğu da TÜİK'in işsiz tanımına girmemektedir. Sonraki eğitim basamaklarına bakılırsa kadınların erkeklere göre çok fazla oranlarda işsiz kaldığı görülmektedir. Yükseköğretim mezunları arasında aradaki fark oldukça büyüktür: Kadınların işsizlik oranı % 15,2 erkeklerin işsizlik oranı % 7,6 olup toplamda bu oran % 10,4'dür. Üniversite mezunu kadınların işsizlik oranının erkeklere göre daha yüksek oluşu da toplumsal cinsiyet rolleri temelinde açıklanabilir. Hane geçindiricisi rolünü istlenen erkekler "ekmek parası" kazanmanın derdine düşmekte, dolayısıyla ne iş olsa yapma durumuna

daha çabuk gelerek üniversite mezunu olmayı gerektirmeyen işlere razı olmaktadır. Kadınların ise niteliklerine uygun işler için daha çok bekleyebiliyor olması bu durumu açıklayan etmenler arasındadır.

TÜİK'in Hanehalkı İşgücü Anketleri'nden Ocak 2010 dönemine ait sonuçlarda cinsiyet değişkenine göre işgücüne katılım oranları verilmiştir. Buna göre yükseköğretim mezunu erkeklerde işgücüne katılım oranı % 85,8 iken yükseköğretim mezunu kadınlar için bu oran % 70,3'dür. Bu farklılığın temelinde ise gerek işgücü piyasalarındaki gerekse aile içindeki toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve iş yaşamı içinde kadını koruyucu yasaların eksikliği durumu bulunmaktadır. Toksöz (2007) toplumsal cinsiyet rollerinin cinsiyete dayalı işbölümünün kadın işgücü arzı üzerinde ve kadınların çalışma yaşamı içinde karşılaştıkları ayrımcılıklarda önemli etkisi olduğunu belirtir. Bu durum eğitilmiş kadınlar için de geçerli olmaktadır.

Dünyanın diğer ülkelerindeki üniversite mezunları arasındaki işsizlik oranlarına bakılınca gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerle değerlendirince Türkiye'deki oranlar diğerlerine göre yüksek görünmektedir. 2011 itibari ile Almanya'da üniversite mezunlarının işsizlik oranı % 3,1 ABD'de % 4,9, İngiltere'de % 4,1'dir. Bulgaristan'da % 4,5; Hindistan'da % 3,4; Endonezya'da % 1,1 Türkiye'de % 9,8'dir (ILO, 2012).

2011 TÜİK verileri ile işsizler içinde üniversite mezunları arasında iş ve yönetim bölümlerinden mezun olanların sayısı 164 bin kişi ile birinci sırada yer almaktadır. İkinci sırada ise 57 bin kişi ile öğretmenlik ve eğitim bilimleri okuyanlar, üçüncü sırada ise 45 bin kişi ile mühendislik okuyanlar yer almaktadır. Üniversitelerin sosyal bilimler ve davranış bilimleri ile ilgili bölümlerinden mezun olan 34 bin, sanat bölümü mezunu 24 bin, beşeri bilimler mezunu 18 bin, mimarlık ve inşaatla ilgili bölümler mezunu olan 18 bin, fizik mezunu 17 bin işsiz bulunmaktadır. Tarım, ormancılık, balıkçılıkla ilgili bölümleri bitirmiş 16 bin, bilgisayarla ilgili bölümlerden mezun 15 bin, sağlıkla ilgili bölümlerden mezun 9 bin, matematik ve istatistik mezunu 5 bin işsiz bulunmaktadır. Hukuk, veterinerlik ve güvenlik hizmetleriyle ilgili bölüm mezunu işsizlerin sayısı da 3'er bin düzeyinde seyretmektedir (Solportal, 2012).

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Kapitalizmin gelişmesi ile birlikte kurumsallaşan eğitim sisteminin bireysel ve toplumsal getirileri arasında istihdam sağlamaya etkisi de sayılmaya başlanmıştır. Kapitalizmin eğitim sistemine yüklediği gerek yurttaş yetiştirme gerekse ekonomiye insangücü yetiştirme işlevleri özellikle milli gelir artışına dayalı kalkınma anlayışı ile eşzamanlı olarak gelişmiştir. Milli gelirin artışına dayalı kalkınma anlayışı eğitim sistemini kalkınmanın itici gücü olarak görmektedir. 1960'lı yıllarda insanın üretimi arttırıcı bir unsur olarak görüldüğü dolayısıyla eğitim ve sağlık gibi yollarla insan emeğinin kullanılma potansiyelinin yükseltilmesinin hedeflendiği İnsan Sermayesi Kuramının ortaya çıkması ile eğitime yüklenen görev daha fazla rasyonalize edilmiştir. 1960'lı yıllarda başlamak üzere Schultz, Becker, Denison, Mincer vb. iktisatçılar tarafından eğitimin ekonomik getirilerine dair birçok araştırma yapılmış, eğitim ile istihdamın o dönemki koşullarda kurulan bağı ilgili alanyazına da yansiyarak bilimsel temelde de bu bağlar güçlendirilmiştir.

1980 sonrası dünya küresel pazarında ve ulusal işgücü piyasalarındaki değişimler; üretim örgütlenmesindeki ve çalışma biçimlerindeki farklılıklar ile enformel sektörün genişlemesi eğitim - istihdam arasındaki ilişkide belirgin farklılıklar meydana getirmiştir. Eğitimin istihdam ile bağlarını sorgulayan araştırmalar yapılmış bu araştırmalar özellikle alan hâkimiyetine sahip olan İnsan Sermayesi Kuramınca sistemin defoları, istisnai durumları olarak ele alınarak içerimlenmiştir.

1990'lı yıllarda internet, nanoteknoloji, mikroelektronik alanlarındaki büyük gelişme ile birlikte özellikle "bilgi toplumu" efsanesi gelişmiş, bilginin ve eğitimin önemi toplumda yayılan "beyaz yakalı" efsanesi ile doruk noktasına ulaşmıştır. Özellikle iyi eğitim almış olan beyaz yakalıların iyi koşullardaki işlerde çalışıyor olması bu yıllardaki akademik yazında da eğitim ile istihdam bağına dair önemli araştırmaların yapılmasına etkide bulunmuştur. Türkiye için özellikle işverenlerin eğitim istihdam ilişkisine ilişkin görüşlerinin araştırıldığı çeşitli alan araştırmaları bu dönemde yapılmıştır.

2000'li yıllarda ise eğitimin istihdama dönük etkisinin gerek pratikte kaybolduğunun açıkça belirginleştiği gerekse teoride bu yönde çalışmaların çoğalmaya başladığı yıllar olarak üniversite mezunlarının işsizliği ile ilişkili araştırmaların arttığı yıllardır. Vasıflı işgücünün de yedekleri ile birlikte yaratılmış olması ile üniversite mezunu işçiler piyasada kolayca bulunabilir hale gelmiştir. Üniversite mezunu olan işsizlerin de istatistiklerde gittikçe artan sayıları üniversite eğitiminin de ekonomik değerini ve toplumsal algıdaki değerini düşündürür hale getirmiş, alanyazında bu konularda yapılan araştırmalar gittikçe artmıştır.

Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Türkiye’de eğitimin istihdam ile ilişkisinin araştırıldığı birçok çalışma yapılmıştır. Eğitimin işsizlikle ilişkisinin araştırıldığı çalışma sayısı daha azdır. Bu başlık altında eğitim ile istihdam ilişkilerini araştıran yüksek lisans ve doktora tezi olarak sunulan araştırmalara yer verilmiştir.

Ünal, 1987 yılında doktora tezi olarak sunduğu araştırmasında Türkiye’de 50’den fazla işçi çalıştıran metal ve imalat sanayi işyerlerinin işverenlerinin eğitim ve istihdama ve aralarındaki ilişkiye ilişkin görüşlerini değerlendirmiştir. Ünal’ın çalışmasına göre işverenlerden hiçbirisi eğitim istihdam ilişkisinin olmadığı görüşünü kabul etmemiş; büyük çoğunluğu Eleme Hipotezi çerçevesindeki görüşleri kabul etmiş; en düşük oranda da İnsan Sermayesi Kuramı çerçevesindeki görüşleri kabul etmiştir. Aynı çalışmada işverenlerin işçi seçimine dair tercihleri de incelenmiştir. Ara yönetim kademeleri için işle ilgili eğitim görmemiş fakat yüksek öğrenim görmüş iş tecrübesi olan adayların tercih edildiği; teknik kadrolar için işe uygun eğitimi olan fakat iş tecrübesi olmayan adayların tercih edildiği; üretim kadroları için iki adayı da benzer ölçüde tercih ettikleri görülmüştür (Ünal,1987).

Tural, 1993 yılında doktora tezi olarak sunduğu araştırmasında Türkiye’de kimya, petrol ve plastik sanayinde 50’den fazla işçi çalıştıran işyerlerindeki üst düzey yönetici, personel yöneticisi ve üretim yöneticilerinin

eleman almadaki kararlarını etkileyen etmenleri, eğitimin bu etmenler arasındaki yerini, eğitim istihdam ilişkisini hangi kuram ve/veya denence çerçevesinde yorumladıklarını konu edinmiştir. Tural'ın araştırmasından elde ettiği bulgulara eğitim işverenlerin işe eleman almasında elemanın ne iş yapacağına göre önemli bir değişken olmaktadır. Örneğin orta düzey yönetici alırken işverenler eğitim düzeyine önem vermektedir. Büro personeli alırken de eğitim davranış özelliklerinden sonra en çok dikkat edilen konu olmaktadır. Mühendis alırken eğitim en çok önem verilen konu olmakta, teknisyen alırken davranış özellikleri ile birlikte dikkat edilen bir konu olmakta, ustabaşı alırken görece önemli bir konu olmakta, işçi alırken eğitim önemsiz durumda olmaktadır. Yöneticiler eğitim istihdam ilişkilerini insan sermayesi kuramı kapsamında değerlendirmektedir. Araştırmada işverenlerin belli düzeyde vasıf gerektiren işlerde eğitim ile istihdamı ilişkilendirdiği sonucu elde edilmiştir (Kurul, Tural,1993).

Aksoy, 1995 yılında doktora tezi olarak sunduğu araştırmasında endüstriyel teknik ortaöğretim okullarının elektrik, elektronik, motor, tesviye ve metal bölümleri mezunlarından eğitimleri ile ilgili işkollarında çalışanların eğitim-istihdam ilişkileri çerçevesindeki görüşlerinin saptanıp değerlendirilmesini konu edinmiştir. Ankara Sanayi Odasına üye olan 60 işyerinde çalışan 379 mezun ve 52 yöneticiye gerçekleştirilen araştırmadan elde edilen sonuçlardan bazıları şunlardır: Mezunlar mesleklerini kısa yoldan iş yaşamına geçebilmek için seçmiş, okul sonrası eğitim programlarından çok az yararlanmış, önemli bir kısmı mezun olduktan sonra kısa sürede iş bulamamıştır (Aksoy, 1995). Bu araştırmadan eğitim ile istihdam ilişkilerinin özellikle mezunların kolay iş bulamaması nedeniyle, tahmin edildiği kadar kuvvetli olmayabileceği sonucu çıkarılabilir.

Türkiye'de eğitim istihdam ilişkilerinin araştırıldığı bu üç araştırmadan ayrı olarak işsizliğe ilişkin araştırmalar da yapılmıştır. Karataş 1996 yılında doktora tezi olarak yaptığı araştırmasında Ankara'dan İş ve İşçi Bulma Kurumu'na kayıt yaptıran işsizlerle yaptığı görüşmelerle ekonomik, toplumsal ve ruhsal sonuçları ile gençlerin işsizliğini incelemiştir. Bu araştırmaya göre işsizlik olgusu temelde ekonomik süreçlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır ve göç, kentleşme olgusu,

eğitim, cinsiyet, yaş gibi değişkenlere duyarlı bir sorundur. Gençlerin bağımsız bireyler olarak yaşama isteği, devletlerin tutarlı ve sağlam birer insangücü politikasının olmaması, kentlerde yaratılan istihdam olanaklarından daha hızlı bir nüfus yoğunlaşmasının olması, üniversiteye giriş sistemindeki bozukluk ve tutarsızlık da gençlerin işsiz kalmasına neden olmaktadır (Karataş,1996). Bu araştırmada yapısal nedenlere değinilmekle birlikte eğitimin işsizliği önleyici etkileri olduğundan bahsedilmektedir.

Yüksel, 2003 yılında gerçekleştirdiği araştırmasında küreselleşme, ekonomideki yeniden yapılanma ve ekonomik krizlerin etkisi ile gündeme gelen Türkiye'deki işsizlerin karşılaştıkları psiko sosyal sonuçlar ve cinsiyete göre bu sonuçların algılanmasındaki farklılıkları incelemiştir. Araştırmada Ankara'da ikamet eden 182 işsiz ile görüşülmüş, araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre işsizlik sürecinde işsizlerin karşılaştığı sosyal, ekonomik, fizyolojik ve psikolojik durumlar onların güç koşullar içinde yaşamlarını sürdürdüklerini göstermiştir. Araştırmanın eğitim ile ilgili sonuçları arasında ise ilköğretimli ve ortaöğretimli işsizlerin yüksek öğretilmiş işsizlere göre daha fazla depresyonlu olduğu bulunmaktadır. Diğerlerine göre depresyon oranları az olmakla birlikte kendi içinde düşünülünce araştırmaya katılan işsiz üniversite mezunlarından depresyonlu olanların oranı % 77 gibi önemli bir değerdir (Yüksel, 2003).

Demiray, 2003 yılında gerçekleştirdiği "Türkiye'de Genç İşsizliği ve Yüksek Öğretim Mezunu Gençlerin Çalışma Yaşamına Geçişteki Sorunları" isimli yüksek lisans tezi olarak sunduğu çalışmasında yükseköğretim mezunlarının çalışma yaşamına geçişteki sorunlarını ve işsizlik nedenlerini ortaya koymayı amaçlayan bir araştırma yapmıştır. Araştırmasının genel evrenini Türkiye'deki yükseköğretim mezunu işsiz gençler olarak belirlemiştir. Çalışmasının evrenini Türkiye'de lisans düzeyinde sözel ağırlıklı bölümlerden mezun olmuş, yüksek öğretilmiş işsiz gençler oluşturmaktadır. Çalışma grubunu ise hem Türkiye İş Kurumu'na müracaat eden, hem de Türkiye İş Kurumu'na kayıtlı olmayan fakat çalışma evreninin kapsamında yer alabilecek gençlerden oluşturmuştur. Böylece çalışma grubu 11'i erkek, 9'u kadın olmak üzere toplam

20 gençten oluşmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre üniversite mezunu işsizler işverenlerin kendilerine nitelikli işler değil, vasıf gerektirmeyen kötü çalışma koşullarında işler sunduklarını belirtmektedirler. Araştırmaya katılan gençler üniversitelerdeki eğitimin niteliğinin düşük ve ezbere dayalı ve güncel yaşamın çok gerisinde olduğunu belirtmiş ve bu yüzden işgücü piyasalarındaki taleplerle uyuşmadığını bunun da işsizliği arttırdığını belirtmiştir. İş bulmada aile, sosyo ekonomik durum, çevre, gencin çalışmaya karşı tutumu, hayattan beklentileri ve iş arayış davranışları işsiz kalmasında etmen olmaktadır. Gencin aldığı eğitim ve seçtiği meslek, işverenlerin daha çok deneyimli kişilerle çalışmak istemeleri, devletçe izlenen politikalar ve işsizlik süresinin nasıl değerlendirildiği de gençlerin işsiz kalmalarını etkilemektedir (Demiray,2003).

Çelik, 2006 yılında gerçekleştirdiği “Unemployment Experience of Youth in Ankara and Sanliurfa” isimli doktora tezi olarak sunduğu çalışmasında Ankara ve Şanlıurfa’dan 2003 yılının son üç ayında Türkiye İş Kurumu’na kayıt yaptırmış işsizlerin işsizlikleri sürecinde etkili olan faktörleri, işsizlikle baş etme stratejileri ile olası sonuçlarını incelemiştir. Araştırmacı 329 kişiye ve onların ailelerine anket uygulamış, iş ve istihdam alanlarında politika belirleyici olan 21 karar verici ile görüşme yapmıştır. Araştırmada yoksul ailelerde istihdam garantisinin olmadığı ve eğitimin ailenin genç fertlerine aktarılmasının mümkün olmadığı çünkü gençlerden en kısa zamanda iş bulup aile bütçesine katkı yapması beklendiği, bu sebeple de eğitimlerini çok sürdüremedikleri ortaya çıkmıştır. Yoksul ailelerdeki gençlerin özellikle aile kalabalıksa ve gencin ücretli çalışmasına muhtaçsa işsizlik süresini çok fazla uzatma şansı olmadığı ve bir an önce çalışma yaşamına geçmesi beklendiğinden eğitim düzeyinin genellikle düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Az eğitilmiş olanların işsizlik dönemlerinin daha kısa ancak daha sık olduğu, iyi gelirli ailelerde ise gençlerin işsizlik sürelerini uzatabildiği, bu dönemde eğitime, mesleki kurslara, yabancı dil, bilgisayar, ehliyet kurslarına yatırım yapabildiği ortaya çıkmıştır (Çelik, 2006).

Berument, Doğan ve Tansel (2006) Türkiye’de çeşitli makroekonomik politikaların işsizlik üzerinde farklı etkilerinin olup olmadığını, varsa bunların eğitim düzeylerine göre işsizliği ve cinsiyete göre işsizliği nasıl etkilediğini

incelemişlerdir. Çalışmalarını ekonometrik bir yöntem ile ele alan araştırmacılar, mali (Monetary) politikaların genel olarak işsizliği de eğitim düzeylerine göre işsizliği de etkilemediğini bulmuşlardır. Ancak öte yandan parasal (fiscal) konuları da içeren gelir politikalarının toplam işsizliği ve işsizliğin bileşenleri olan eğitim düzeylerine göre işsizlik ile cinsiyete göre işsizliği etkilediklerini göstermişlerdir. Araştırmanın bulguları arasında makroekonomik alanda ücret ve gelir üzerinde gerçekleşen şok değişikliklerin lise ve üniversite mezunu işsizlerin sayısını arttırdığı, ancak ilköğretim ve altı düzeyde eğitilmişlerin işsizliğini azalttığı konuları vurgulanmıştır.

Aksoy, 2007 yılında yaptığı yeni ekonomi düzeninde gerçekleşen firma içi yetiştirme davranışlarını gözden geçirdiği araştırmasında işverenlerin işçileri işe alırken nelere dikkat ettiklerini belirlemeye çalışmıştır. Araştırma Ankara Ostim Organize Sanayi Bölgesinde 26 küçük ve orta dereceli işyerinin yöneticileri ile görüşme yapılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre aile ve akrabalık ilişkileri, tanışıklık sağlama değişkenleri eğitim düzeyinden daha fazla etkili olmaktadır. Örneğin, daha yüksek bir gelire yol açabilecek olan yöneticilik pozisyonlarının çoğu eğitim düzeyleri, eğitim kaliteleri veya çalışanların verimliliklerine göre değil, aile ve akrabalık ilişkilerine bağlı olarak doldurulmaktadır.

Onocak, 2008 yılında yüksek lisans tezi olarak sunduğu araştırmasında Sivas ili özelinde işsizliğin bireyleri nasıl etkilediğini araştırmıştır. Araştırmasının evrenini 2008'in Nisan ayında Sivas ilinden İŞKUR'a kayıt yaptıran işsizler oluşturmuştur ve söz konusu işsizlerin % 5'ine (410 kişi) anket uygulamıştır. Araştırmasına katılan 410 kişiden üniversite mezunu olanların oranı % 5.8'dir. Araştırmaya katılan işsizlerin % 6.3'ü boş zamanlarını kurslara giderek değerlendirmektedir. Onocak araştırmaya katılan işsizlere neden iş bulamadıklarını sormuştur. Buna göre katılımcıların % 37.8'i iş bulamama nedenini geçerli referansının olmamasına bağlamakta; % 20.7'si eğitimlerinin yetersiz olmasına, % 18.3'ü mesleğine uygun iş bulamamasına, % 10.2'si mesleğinin olmamasına, % 3.7'si mesleğinin geçersiz olmasına, % 9.3'ü de diğer sebeplere bağlamaktadır. Araştırmaya katılan işsizlere "iş" in kendileri için

ne anlam ifade ettiği de sorulmuştur. Buna göre katılımcıların % 52.8'i soruyu bir sosyal güvenceye sahip olmak olarak yanıtlamış, % 30.6'sı para kazanmak olarak; % 8.1'i kendini gerçekleştirme fırsatı elde etmek; % 6.1'i statü sahibi olmak, % 2.4'ü prestij sahibi olmak olarak yanıtlamıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulardan birisi de işsizlik süresi ile iş bulma ümidi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğudur. Uzun süredir işsiz olan bireyler kısa süredir işsiz olan bireylere göre iş bulma konusunda daha ümitsizdir. Bir başka bulgu da vasıf düzeyi ile iş bulma umudu arasında anlamlı bir ilişkinin olduğudur. Vasıflı bireyler işsiz kaldığında vasıfsız bireylere göre daha ümitli olmaktadır (Onocak, 2008).

Diğer Ülkelerde Yapılan Araştırmalar

20. yüzyılda birçok sömürge ülke, bağımsızlığını kazanması ile birlikte eğitimi yaygınlaştırmaya çalışmıştır. Bu durum, formal eğitimi “kalkınmanın motoru” olarak gören modernleşme ve İnsan Sermayesi Kuramınca da desteklenmiştir. Kalkınmacı paradigmaya göre ekonomik olarak zayıf olan ülkeler, modern mesleksel yapıyı destekleyecek bir eğitim sistemi olmadığı için ilerleyememektedir. Böylece eğitim birçok gelişmekte olan ülkede ekonomik kalkınma olarak dönüşü olacak bir yatırım olarak görülüp yaygınlaştırılması için uğraşmıştır. Örneğin aşağıda daha ayrıntılı olarak açıklanacak olan Kenya, Hindistan, Zambia ve Etiyopya’da yapılan araştırmalar (Ilchman, 1967; Godia,1987; Mains, 2007; Cholve, 2007) üniversite mezunlarının işsizliğini etkileyen farklı etkenleri de belirtmelerinin yanısıra, eğitimin yaygınlaştırılması ve böylece üniversite mezunlarının sayısının da istihdam edilebilirliğinden devasa boyutta bir fazlalığa ulaşmış olduğu noktasında ortaklaşır.

Ilchman (1967) Hindistan’da “Üniversitelerdeki disiplinlerde istediğimiz şeyden daha fazla nasıl üretiriz” sorusuna yoğunlaştığını bu sorunun mezunların istihdam edilmesi sorununun önüne geçtiğini belirtir. Ilchman insangücü planlamacılarının az bulunan becerilerin üretiminin yanı sıra, artık becerilerin üretimini de planlamaları gerektiğini, bu planlar kapsamında küçük

yaşlardan itibaren öğrencilerin ilgi ve yeteneklerinin yönlendirilmesi ile üniversite mezunlarının işsizliğinin çözüleceğini belirtir.

Feather ve Bond (1983) üniversite mezunu olup işsiz olanlar ve üniversite mezunu olup halen bir işte çalışanların zaman kullanımı ve amaçlı davranışlarını araştırdıkları çalışmalarında 1979-1980 öğretim yılında Avustralya'daki Flinders Üniversitesinden mezun olan 959 mezuna posta yolu ile anket göndermişlerdir. Söz konusu anketlerden % 47 oranında geri dönüş olmuştur. Bir üniversitede yüksek lisansa başlamış olan ve geçici / part time işlerde çalışanların doldurdukları anketler değerlendirme dışı tutulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre 43 katılımcı (13 erkek, 30 kadın) işsiz olduğunu bildirmiş; 255 katılımcı (156 erkek, 99 kadın) tam zamanlı bir işte çalıştıklarını belirtmişlerdir. İşsiz kitlenin yaş ortalaması 26.45; istihdamdaki kitlenin yaş ortalaması 26.46 dır. İşsiz kitle için ortalama işsizlik süresi 26.50 hafta; işi olanların istihdamda olma süreleri ortalama 9.29 aydır. Kişilerin zamanlarını kullanmada ve planlamada işsizlik ve istihdamın önemli fark yarattığı görülmüştür. Ayrıca işsiz üniversite mezunları işi olanlara göre daha az özgüven sahibidir ve daha fazla depresif semptomlar göstermektedir. Ücretli işin getirilerinden mahrum olan işsiz insanlar belirsiz dünyalarında kendi kaynakları ile yapabildiklerinin en iyisini yapmak durumundadır. İşsizler daha fazla parçalanma ve amaçsızlık halindedir. Araştırma kapsamındaki işsiz üniversite mezunlarının özgüveni işi olan üniversite mezunlarına göre daha az değildir.

Taylor (1984) 1970'lerde İngiltere'de yapılan ve üniversite mezunlarının iş piyasalarında nasıl değerlendirildiğini belirlemeye çalışan bir araştırmayı anlatmaktadır. İngiltere'de 44 üniversitenin Kariyer Önerme Merkezleri-Careers Advisory Service- fakülte mezunlarının işsizlik oranlarını belirlemek üzere bir dizi veri seti hazırlamıştır. 1976-1981 arasını kapsayan dönemdeki mezunların durumu incelenmiş, bu mezunlar üç ayrı grupta değerlendirilmiştir. Mezun olduğu yılın 31 Aralık tarihi itibari ile hala işsiz olanlar; İngiltere'de istihdam için uygun durumda olmayanlar; İngiltere'de veya dışında istihdamda olup bu istihdam biçimi üç aydan daha az süreli geçici olmayanlar. Bu araştırmada geçici işi olanlar da işsizler arasında sayılmıştır. Financial Times'da yayınlanan bu

verilere göre 1976-1981 yıllarına ait ortalamalar alınırse en çok işsizlik oranı % 28.8 ile Ulster Üniversitesi mezunları arasında, en az işsizlik oranı ise % 6.8 ile Aston Üniversitesinin mezunları arasında bulunmaktadır. Bu araştırma kapsamında 1976-1981 yılları ortalamasına göre İngiltere’ de üniversite mezunlarının işsizlik oranı % 13.3’ tür.

Godia (1987) 1960’lı yıllarda gelişen İnsan Sermayesi Kuramı alanyazınının Kenya’yı da etkilediğini belirtir ve eğitimin yaygınlaştırılmasıyla ülkenin ekonomik kalkınmasının sağlanacağı görüşü ile Kenya’da eğitimin oldukça kitleselleşmiş olduğunu belirtir. Bu kitleselleşme sonucu, artan üniversite mezunu işsizlerin sayısı ise, herhangi bir planlama hatası olabileceğini göz ardı eden politikacılar tarafından üniversitelerin piyasada gereksinim duyulan nitelikleri üretememesine bağlandığını belirtir.

Bee ve Dolton (1990) İngiltere’de 1960-1970 ve 1980’li yıllarda üniversite mezunlarının işsizliğinin değişen yapısını inceledikleri araştırmalarında üniversite mezunları arasındaki işsizliğin 1980’li yıllarda hem arttığını hem de mezunların işgücü piyasalarında farklılaşmış olan istem ve sunuma göre belirlenen ekonomi-wide işsizliğinin ortaya çıktığını belirtmişlerdir.

Mcguinness (2003) yaptığı araştırmasında Kuzey İrlanda’da üniversite mezunları için düzenlenen bir kurs programına katılan mezunların kurs sonrası istihdam durumunu incelemiştir. Araştırması kapsamında 1997-1998 yılları arasındaki Prömiyer Programı’na (Premiere) katılan üniversite mezunları ile 2000 yılında telefonla görüşmeler yapmıştır. Prömiyer Programı Kuzey İrlanda’da 1980’li yıllardan beri düzenlenmekte ve her yıl bölge üniversitelerinden mezun olan yaklaşık 250 kişi kursa kabul edilmektedir. 35 hafta süren kurs süresinde katılımcılara iki kez de 10-12 hafta süren staj yaptırılmaktadır. 1997-1998 yılları arasında böyle bir Prömiyer Programına katılan 200 üniversite mezunu ile görüşen araştırmacı bunlardan 120 si ile anket yapabilmış ve bu kursa başvuran ve kabul edilmeyen veya başvurup, başlayıp da tamamlamayanlar arasından da 46 kişi ile anket yapabilmıştır. Ankette birinci bölümde katılımcıların beceri düzeylerini kendi beyanlarından elde etmeye çalışan 16 soru sorulmuştur. İkinci bölümde ise çalışıyorlarsa çalıştıkları işle

ilgili, çalışmıyorlarsa istihdam beklentileri ile ilgili sorular sorulmuştur. Elde edilen sonuçlara göre Prömiyer Programı mezunları diğerlerine göre daha fazla eğitim almış olmalarına rağmen esrarengiz bir şekilde düşük beceri gerektiren işlere girmiştir. Henüz işsiz olanlarının istihdam beklentileri de daha az beceri gerektiren işlerden yana olmaktadır. Daha az beceri gerektiren işler yaptıkları için hem şu andaki kazançları diğerlerine göre daha az hem de gelecekteki kazançları daha az olacak gibi görünmektedir. Kazanç farklılıklarını beceri düzeylerinin dolayısıyla eğitim seviyelerinin farklılıklarına bağlayan standart neoklasik yaklaşımın bu değerlendirmesini çürüten bu çalışmada, bu durumun kişilerin ve yapılan işlerin dışında bir nedeni olabileceğini göstermektedir. Bu nedenlerden birisi iş piyasasında işlerin gerektirdiği becerilerin ne olduğunun tam olarak tanımlanmamış olmasıdır (Mcguinness, 2003).

Cholwe (2007) üniversite mezunu gençlerin emek piyasasında nasıl marjinalleştirildiklerini, bu marjinalleştirmenin sonuçlarını, devlet politikalarını ve önlemlerini araştırmayı amaçlayan çalışmasında politika belirleyici devlet kurumları ve sivil toplum örgütleri temsilcileri ile görüşmeler yapmış, mezun olmalarından sonra en az iki yıl işsiz kalmış olan üniversite mezunu olup iş arayan işsizler ile odak grup görüşmesi yapmıştır. Araştırmasından elde ettiği sonuçlara göre üniversite mezunlarının işsizliği ülkedeki ekonomik sorunlardan etkilenmektedir. Enformal sektörün büyümesi formal istihdamı azaltmış ve üniversite eğitiminin ekonomik değeri de düşmüştür. IMF, Dünya Bankası gibi kuruluşların sunduğu neoliberal ekonomik uyum paketlerinin içerdiği ticari serbestleşme, devletin tasfiyesi, kamusal kuruluşların özelleştirilmesi, tüketim mallarının üretilmesinin kaldırılarak ihraç mallarının üretimine ağırlık verilmesi, devletin döviz kuru düzenlemelerinin kaldırılması, kamu hizmeti harcamalarının azaltılması düzenlemelerinin tümü eğitimin ekonomik getirilerini azaltmış ve üniversite mezunlarının piyasa tarafından emilmesini güçleştirir hale gelmiştir. Araştırmanın yapıldığı Zambia'da aile yapısı ve aile içi dayanışma kültürü de üniversiteye gönderilen çocuklardan mezuniyet sonrası hem ailenin temel gereksinimlerini karşılaması hem de diğer kardeşleri okutması beklentilerini

doğurmakta, böylece işsiz mezunlar ekonomik baskıların yanı sıra psikolojik baskılara da maruz kalmaktadır (Cholwe, 2007).

Karakaya, Plasman ve Rycx (2007) Belçika'daki gizli işsizlik olarak nitelenebilecek olan Aşırı Eğitim'i ölçmeye çalıştıkları araştırmalarında 10'dan fazla işçi çalıştıran firmalardaki 80.464 kişiye 1995 yılında yapılan bir Kazanç Anketini değerlendirmişlerdir. Aşırı Eğitimi ölçmek için 3 yöntem olduğunu belirten araştırmacılar bu yöntemleri şöyle sıralar:

- a) Amaçlı Ölçüm: Önceden konunun uzmanları tarafından her işin ne kadar ve ne tür vasıf gerektirdiği belirlenir ve bu vasıflara sahip olmak için ne tür ve düzeyde eğitim gerektirdiği belirlenir. Herhangi bir çalışma kolunda çalışanların eğitim düzeyleri ile bu önceden belirli olan eğitim düzeyleri karşılaştırılarak overeducation durumu saptanır.
- b) Sübjektif Ölçüm. Bir işin ne kadar vasıf ve dolayısıyla ne kadar ve ne tür eğitim gerektirdiği o iş kolunda çalışan işçilere veya işverenlere sorularak tespit edilir.
- c) Ampirik Ölçüm: Bir işi yapmak için gereken vasıflar teknolojinin de sürekli değişmesi ile birlikte değişmektedir. Emek piyasasındaki çeşitli uluslararası anlaşmalar, ticaret sözleşmeleri vb. durumlar işi yapmak için gereken nitelikleri arttırmaktadır. Böylece gerekli eğitim düzeyi de sürekli değişmekte, piyasa ne kadar ve ne tür eğitim düzeyi gerektiğini kendisi ayarlamaktadır. Böylece piyasada bir iş kolunda çalışan kişilerin eğitim düzeylerine bakılır ve en çok hangi düzey ve tür mezun varsa o işi yapmak için o düzeyde eğitim gerekiyor olduğu varsayılır. Buna en sık görülme (mod yöntemi) yöntemi de denir.

Karakaya, Plasman ve Rycx (2007) Belçika'da Aşırı Eğitim durumunu belirlemek için ampirik yöntem ve amaçlı yöntemi birlikte kullanmışlardır. Amaçlı yöntemin içinde ILO'nun iş ile işin gerektirdiği eğitim düzeylerini eşleştirerek yaptığı uluslararası sınıflandırma çizelgelerinden yararlanılmış; İkinci yöntemde de ILO sınıflandırmasındaki 23 meslekte en çok görülen eğitim düzeyini bir

meslek için gerekli eğitim düzeyi olarak almışlardır. Çalışma yapılan veriler genellikle erkek (% 69) lise eğitilmiş (%42) Flamenk kuruluşlarında çalışan (% 62), geçici iş sözleşmesi olan (% 97), tekstil sektöründe çalışan (% 41 ve özel sektör (% 85) çalışanlarına aittir. Elde ettikleri sonuçlara göre Belçika'da özel sektördeki işgücünün % 22 ile % 24'ü arasında aşırı eğitim almış durumdadır. Az eğitilmiş işçiler daha ileri yaşlarda ve fazla deneyimli iken, aşırı eğitilmiş işçiler genellikle genç, fazla eğitilmiş ama az deneyimlidir. Ayrıca araştırmalarında işverenlerin eğitim yerine deneyime daha fazla önem verdikleri sonucuna ulaşmışlar, kamu kurumlarında çalışan erkek çalışanların aşırı eğitimden daha az etkilendikleri sonucuna da ulaşmışlardır.

Mains (2007) neoliberal politikaların Türkiye ile benzer şekillerde uygulanmakta olduğu Etiyopya'daki üniversite mezunları arasındaki işsizliği incelediği çalışmada katılımcı gözlem yöntemini kullanmıştır. Araştırmadan elde ettiği sonuçlara göre Etiyopya'da halk arasında eğitime oldukça fazla önem verildiğini, buna karşın IMF, Dünya Bankası gibi kuruluşlarca Afrika'ya sunulan yapısal uyum programlarının da etkisiyle eğitimin ekonomik değerinin azaldığını belirtmektedir. IMF programlarındaki kamu sektörünü daraltıcı dayatmalar kamu mülkiyeti ve kamusal hakları değiştirmiş, bir yandan üniversite eğitimi almak zorlaşırken, üstelik bir de Etiyopya'da kamu istihdamı için gerekli görülen üniversite eğitimi, kamu sektörü daraltıldığı için çok sayıda mezunun işsizliği ile sonuçlanmaya başlamıştır.

Plumper ve Schneider (2007) Almanya'da 1970'lerde görülen kitlesel işsizliğin aynı zamanda ülkedeki üniversitelere öğrenci kayıtlarının arttığı ve devletin öğrenci başına yaptığı harcamaları kısıtıldığı dönemle aynı zaman diliminde gerçekleştiğini gözlemlemiş ve bu üç durum arasında bir bağlantı olup olmadığını araştırmışlardır. 1975-2000 yılları arasındaki Almanya'daki istatistikî verileri inceleyerek bu üç olgu arasında bağlantı olduğu hipotezlerini test eden araştırmacılara göre hipotezleri doğrulanmıştır. Plumper ve Schneider devletlerin yüz binlerce kişiyi işsizlikten kurtarması için özellikle de dezavantajlı bölgelere, fazla maddi kaynak gerektirmeyen bölümleri olan üniversiteler

açmasını, ancak bir yandan da öğrenci başına yapılan harcamaları düşürmesini önermektedir.

Jeffrey (2009) ise Hindistan'da üniversite mezunu işsizlerin artışını, yaygınlaştırılan üniversite eğitiminden daha farklı nedenlere bağlamaktadır. Okullaşmanın artması ile birlikte, çocuklarının mesleksel ve beyaz yakalı işlere girebilmesi için, aileler okullaşmaya sürekli yatırım yapmaya sevk edilmekte, ancak genç insanların güvenceli iyi ücretli işlere girme isteklerini baltalayan, lise ve üniversite mezunlarının maaşlı istihdamının eksikliğini getiren şey, eğitilmiş işsizler için yeni olmayan, neoliberal ekonomik değişimlerdir (Jeffrey, 2009).

Bai (2009) Çin'de üniversite mezunu işsizlerin varlığını açıklarken, 1992'de yapılan yükseköğretim reformu ile üniversitelerin şirketlere, öğrencilerin de harç ödeyen müşterilere dönüştürülmesiyle üniversiteleri piyasaya açma sürecinde yeterli planlamanın yapılmadığını gündeme getirir. Mezunların istihdam durumları planlanmadan, üniversite eğitimi yaygınlaştırılmıştır. Planlı ekonomi zamanında Çin'de gücü, sosyal statüyü, refahı arttırmak için tek kanal olarak bakılan diploma sahibi olmaya Çin halkı tarafından bu dönemde de büyük önem atfedilmiş, böylece üniversite mezunu sayısı, hedeflenenden daha kısa sürede hedeflerin üstüne çıkmış ve piyasa tarafından emilmez hale gelmiştir (Bai, 2009).

Bu araştırmalara bakılarak tüm dünyada emek piyasasının değişen yapısının, teknolojik gelişmelerin, mesleklerin değersizleştirilmesi ve meslek çalışanlarının metalaştırılmasının, çevre ülkelerde uygulamaya konulan neoliberal politikaların nitelikli işgücünün istihdamı üzerindeki etkisinin büyük olduğu değerlendirilebilir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama teknikleri, verilerin analizi ve yorumlaması ile ilgili aşamalar yer almaktadır.

Araştırmanın Türü ve Modeli

Bu araştırmada üniversite mezunu olan işsizlerin işsizliği nasıl deneyimledikleri betimlenmeye çalışılmış, bu deneyimlemelerin katılımcıların sosyoekonomik kökenleri, cinsiyetleri, mezun oldukları alanları, işsizlik süreleri ve yaşları değişkenleri açısından anlamlı farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu nedenle bu çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelindeki temel amaç geçmişte veya halen var olan bir durumu olduğu haliyle betimlemektir (Karasar, 1994, 77).

Araştırma kapsamında belgesel tarama ve ilişkisel tarama modelleri de kullanılmış, belgesel tarama kısmında işsizlik ve eğitim ilişkisi hakkında Türkiye’de ve dünyanın diğer ülkelerindeki alanyazın; resmi ve resmi olmayan örgütlerin ve kişilerin oluşturdukları çeşitli istatistiksel veriler sunulmuştur. İlişkisel tarama modelinde, iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığı ve / veya derecesi belirlenmeye çalışılmaktadır (Karasar, 1994, 81).

Araştırma kapsamında veriler elde edildikten sonra işsiz üniversite mezunlarının işsizliği deneyimlemeleri ve deneyimlemelerin katılımcıların sosyoekonomik kökeni, cinsiyetleri, mezun oldukları alanları, işsizlik süreleri ve yaşları değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tarama türü araştırma modeli kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Bu araştırma üç çalışma grubu ile yürütülmüştür. Birinci çalışma grubunu Ankara’dan 15 Temmuz 2011 öncesinde İŞKUR’a internet üzerinden kayıt

yaptırmış olan ve bu kaydı aktif durumda olan üniversite mezunu işsizler oluşturmaktadır. Bunların sayısı 12.080 olup İŞKUR tarafından web üzerinden kendilerine anket linki gönderilmiştir. Anketi 1.237 kişi doldurmuştur.

İkinci çalışma grubu, anketin son sorusunda katılımcılara bu doktora tezine katkı yapmak için ayrıntılı bir görüşme yapmak isteyip istemediklerinin sorulduğu, ayrıntılı görüşme yapmayı kabul ediyorlarsa iletişim bilgilerinin istendiği sorudan elde edilmiştir. Bu soruya evet cevabını verip e-posta adresini yazan toplam 530 kişi olmuştur. Anketin son sorusuna iletişim bilgilerini yazan 24 kişi amaçlı örnekleme yöntemi ile seçilerek davet edilmiştir. Bunlardan 2'si kabul etmiş, 23'ü neden göstererek reddetmiştir. Anketin son sorusuna iletişim bilgilerini yazanlar arasından 21'i ve bunların yedekleri olarak seçilen 21 kişi görüşme için davet edilmiştir. Bunlardan da 4 kişi görüşmeyi kabul etmiş, 1 kişi görüşmeyi kabul ettiği halde görüşme yerine gelmemiş, diğerleri yanıt vermemiştir. Sonuç itibari ile son soruya iletişim bilgilerini yazanlar arasından 5 kişi seçilerek ve araştırmacının doğrudan tanışık olmadığı, kartopu yöntemi ile ulaşılan 15 kişiden oluşan toplam 20 kişi ile ayrıntılı görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu gruptakilerle Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Suut Kemal Yetkin Seminer Salonu'nda 09.08.2011, 16.08.2011, 17.08.2011 ve 19.08.2011 tarihlerinde 09.00 ile 17.00 saatleri arasında görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Üçüncü çalışma grubu ise, anketin son sorusuna e-posta adresini yazan 530 kişiden oluşmaktadır. Bu kişilerden yüzyüze görüşme yapılan 5'i dışındaki 525'ine görüşme sorularından elde edilen online soru formu gönderilmiş, cevaplayarak geri göndermeleri istenmiştir. Bu kişilerden 91'i soru formunu yanıtlayarak göndermişlerdir.

Veriler ve Verilerin Toplanması

Veri Toplama Araçlarının Geliştirilmesi

Bu araştırma kapsamında üç çalışma grubundan elde edilen veriler için geliştirilen araçlar için öncelikle ilgili alanyazın taraması yapılmıştır. Araştırmada kullanılan anket sorularının ilk taslağı, 27.02.2010 ve 05.03.2010 tarihlerinde birisi fen bilimleri alanından (Dokuz Eylül Üniversitesi İnşaat Mühendisliği), diğeri sosyal bilimleri alandan (ODTÜ Felsefe) mezun olan birisi erkek diğeri kadın iki kişi ile görüşme yapılarak geliştirilmiştir.

Araştırmada anketin belirli sınırlılıklarını azaltabilmek için anket soruları mümkün olduğunca fazla seçenekli, birden fazla seçenek işaretlenebilen ve katılımcıların çeşitli konulardaki yorumlarına dayanan noktalarda yazı ile doldurabilecekleri “diğer” seçeneğini içeren biçimde hazırlanmıştır. Ek-1’de verilen Anket Formundaki 13, 20, 21, 22, 26 ve 27. sorular birden fazla seçenek işaretlenebilecek şekilde düzenlenmiştir. Birden fazla seçeneğin seçilebileceği sorunun altında belirtilmiştir. Bunun yanı sıra 8, 13, 20, 21, 22, 24, 26, 27, 28. sorulara katılımcıların kendilerinin yazabileceği bir alanı da içeren “diğer” maddesi konulmuştur.

Bunların yanı sıra 2, 3, 4, 5, 6, 10, 11, 17, 19, 25, 33,34, 39. sorularda seçenek konulmayarak doğrudan yanıtlarını yazmaları istenmiştir.

Anketin kapsam geçerliliği iktisat veya eğitim alanlarında uzman olan kişilerin görüşlerinden yararlanılarak sağlanmaya çalışılmıştır.

Uzman Görüşüne başvurulmuş akademisyenler: Prof Dr. Nejla Kurul, Prof Dr. Gülay Toksöz, Prof Dr. Kasım Karakütük, Prof Dr. Muhteşem Kaynak, Prof. Dr. Aziz Konukman, Prof. Dr.Meral Uysal, Prof Dr.Necmi Erdoğan, Prof. Dr.Nebi Sümer, Prof. Dr. Metin Özuğurlu, Doç Dr.Hasan Hüseyin Aksoy, Doç. Dr. Berrin Burgaz, Yrd. Doç Dr. Tuncer Bülbül, Yrd. Doç Dr. Aysun Erginer, Yrd. Doç Dr. Ayhan Ural, Yrd. Doç Dr. Binali Tunç, Yrd. Doç Dr. Güven Özdem, Yrd. Doç Dr. Erdal Küçük, Öğr.Gör. Fevziye Sayılan.

Uzman görüşleri alındıktan sonra eleştiriler ve katkılar dikkate alınarak anket maddeleri yeniden düzenlenmiş ve üniversite mezunu olan 5 işsiz ile

deneme uygulaması yapılmıştır. Anketin son hali ile yapılan deneme 45 dakika ile 65 dakika arasında yanıtlandığı görülmüştür. Ölçme araçlarında olması istenen geçerlik, güvenirlik ve kullanılabilirlik boyutlarında, çok uzun süren anketlerin kullanılabilirliğinin düşük olduğu düşünüldükçe, bir yandan da çok sayıda üniversite mezunu işsize ulaşmaya da imkan vereceği için anketin online olarak uygulanmasına karar verilmiştir. www.jetanket.com sitesine 1 yıllık ücreti ödenerek web’de ankete alan açılması sağlanmıştır. Anket online olarak yanıtlanabilecek duruma araştırmacı tarafından getirilmiş ve online anketin 8 üniversite mezunu işsiz ile deneme uygulaması yapılmıştır. Sonuç olarak hem yanıtlama süresinin kısaldığı görülmüş hem de kolay yanıtlanabildiği görülmüştür. Anketin online olarak cevaplanan son hali Ek-1’de yer almaktadır.

İkinci veri toplama aracı olan yarı yapılandırılmış görüşme formu da anket sorularının daha derinlemesine araştırılmasına dayanmaktadır. Bu formun hazırlanması anket sorularının hazırlanmasına destek veren uzmanların bu konunun derinlemesine görüşme yöntemi ile daha iyi açıklanacağına ilişkin önerileri doğrultusunda anket sorularından elde edilmiş, dört kişi ile deneme uygulaması yapıldıktan sonra hazır hale getirilmiştir. Görüşme sorularının bir örneği Ek-2’de verilmiştir.

Üçüncü veri toplama aracı ise anketteki son soru olan “Bu doktora tezine katkı sağlamak üzere size uygun bir zamanda yapılacak daha ayrıntılı bir görüşmeyi kabul ederseniz lütfen iletişim bilgilerinizi yazınız” sorusuna iletişim bilgilerini yazan kişilere gönderilen Görüşme Soru Formudur. Bu kişiler daha öncesinde anketi de doldurdıklarından demografik bilgileri sorulmamış, yüzyüze yapılmış olan Görüşme Formu’ndaki sorulardan elde edilen sorular sorulmuştur. Görüşme soru formu örneği de Ek-3’te verilmiştir.

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması aşamasında 12.080 kişiye gönderilen elektronik postada gönderen olarak anketduyuru@iskur.gov.tr, konu olarak “Anket Duyurusu”, başlığı kullanılmıştır. Anket gönderme işlemi öncesinde İşkur Bilgi

İşlem Dairesi'nde görevli Yazılım Uzmanı aynı e-postanın çok sayıda kişiye gönderilmesinin yaratabileceği herhangi bir olumsuz etkiyi önlemek için küçük bir program hazırlamış ve anket linki bu program sistematğine göre saat 9.30 sularında İŞKUR yazılım uzmanı tarafından gönderilmeye başlamıştır. Bu sistematğe göre 12.080 kişi 90'arlık dilimlere bölünerek her bir dilime gönderme arasında ikişer veya üçer dakikalık aralıklar bırakılmış ve saat 14.30 sularında gönderme işlemi tamamlanmıştır. Gönderi metninin gövdesi Ek-4'te verilmiştir. Söz konusu anket linkinin söz konusu kişilerin e posta adreslerine gönderildiğine dair İŞKUR Genel Müdürlüğü Veri İletişim Şube Müdüründen alınan bilgilendirme e-postaları Ek-5'te verilmiştir.

Söz konusu anket linkinin gönderilmesinden sonra 04 Ağustos 2011 tarihinde İŞKUR tarafından 12.080 kişiye anketi yanıtlamadılarsa neden yanıtlamadıklarını soran ve yanıtlamak isterlerse linki yeniden hatırlatan bir ileti daha gönderilmiştir. Bu elektronik postada, gönderen olarak anketduyuru@iskur.gov.tr, konu olarak "Anket Duyurusu Hatırlatma" adı altında başlıkları kullanılmıştır. Bu hatırlatma e-postası da bir önceki e-posta gönderme sürecindeki sistematğe göre düzenlenerek gönderilmiştir. İleti metninin gövdesi EK-6'da verilmiştir.

Son hatırlatma e-postasının 04.08.2011 tarihinde söz konusu kişilere gönderildiğine dair İŞKUR Genel Müdürlüğü İşgücü Piyasası Bilgi Hizmetleri Dairesi Başkanlığı Veri İletişim Şube Müdürlüğü'nden alınan e-posta metni Ek-7'de verilmiştir.

Bu hatırlatma e-postasında anketi doldurmadılarsa neden doldurmadıkları sorulmuş ve verilen e posta adresine bunun cevabını yazmaları istenmiştir. 17 kişi anketi neden doldurmadığını yazmıştır. Buna göre 10 kişi iş bulduğu ve artık aktif olarak iş aramadığı için anketi doldurmadığını belirtmiştir. 4 kişi iki yıllık yükseköğretim mezunu olduğu için doldurmadığını belirtmiştir. (İŞKUR kayıtları incelendiğinde kendilerini 4 yıllık fakülte mezunu olarak kaydettirdikleri için bu kişilere anket linkinin gönderildiği tespit edilmiştir). 1 kişi bulunduğu yerde internet olmadığı için doldurmadığını; 1 kişi işsiz olmadığını ve İŞKUR'a

meraktan kaydolduğu için anketi doldurmadığını; 1 kişi anketin ikinci sayfası açılmadığı için doldurmadığını belirtmiştir.

Üniversite mezunu olup işsiz olanların sayısı günden güne artmakta, bunlardan İŞKUR' a kayıt olanların sayısı da sürekli artmaktadır. Ancak anketi neden doldurmadıkları sorusuna verilen yanıtlardan yani üniversite mezunu olup Ankara'dan İŞKUR'a kayıt yaptıran 12.080 kişiden oluşan grubun sayısının her an değiştiği sonucu çıkarılmaktadır. Kişiler sosyal güvencesi olan işlere girdiğinde ve İŞKUR tarafından yılda birkaç defa TC kimlik numaraları ile sosyal güvenceleri sistem üzerinden sorgulandığında kendileri iş arayan statüsünden çıkarılmaktadır. Eğer sosyal güvencesi olmayan işlere girmişlerse kendilerini sistem üzerinden kendileri pasif konuma getirmedikleri sürece (veya dilekçe ile İŞKUR'a başvurmadıkları sürece) İŞKUR sistemi üzerinde halen aktif anlamda iş arayan olarak kayıtlı kalmaktadırlar.

1 Eylül 2011 tarihine kadar katılımcıların anketi online olarak doldurmaları izlenerek sonuçlar değerlendirilmiştir. Yukarıda anlatılan çalışma evreninin 12.080 kişi görünmekle beraber, işgücü piyasalarında günümüzde üretilen işlerin genellikle kısa süreli, kesintili, güvencesiz ("anlık") olması durumu dikkate alınırsa, anket linkinin gönderildiği anda söz konusu 12.080 kişinin birçoğunun "anlık" işlerde çalışıyor olabileceği ve aktif olarak iş aramaktan vazgeçmiş olabileceğinden anketi doldurmamış olduğu düşünülebilir. Bir yandan da bu 12.080 kişinin sigortalı işlere girmiş olsalar bile halen İŞKUR kayıtlarında aktif olarak iş arayan olarak kayıtlı olabileceği durumu da dikkate alınırsa, bu kişilerin de anketi bu yüzden doldurmamış olabileceği sonucu elde edilir. İŞKUR tarafından 12.080 kişiye online olarak gönderilen anket linkini 2.410 (12.080 kişinin % 20'si) kişi açıp bakmıştır; ancak bunlardan 1.173 (% 9,7)'ü ankette yer alan soruları ya hiç yanıtlamamış ya da bir kaçını yanıtlamıştır. Anketi tam olarak yanıtlayarak "Son" düğmesine basarak sonlandıran kişi sayısı 1.237 (12.080 kişinin % 10,2'si)'dir. Ankete yanıt verenler 2.410 kişi üzerinden değerlendirildiğinde anketi yanıtlama oranı % 51,3 (1237 kişi)'tür.

Araştırmadaki ikinci veri toplama yöntemi olarak yapılan görüşmeler görüşmeler, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Suut Kemal Yetkin

Seminer Salonunda 09.08.2011, 16.08.2011, 17.08.2011 ve 19.08.2011 tarihlerinde 09.00 ile 17.00 arasında yüz yüze gerçekleştirilmiş, kayıt altına alınmıştır. Görüşme soru formunun bir örneği Ek-2' de verilmiştir.

Araştırmada üçüncü veri toplama yöntemi olarak anketin son sorusu olan “Bu doktora tezine katkı sağlamak üzere size uygun bir zamanda yapılacak daha ayrıntılı bir görüşmeyi kabul ederseniz lütfen iletişim bilgilerinizi yazınız” sorusuna iletişim bilgilerini yazan 530 kişinin e posta adreslerine yarı yapılandırılmış görüşme formu online olarak gönderilmiş, görüşlerini yazmaları istenmiştir. Bunlardan 91 kişi (% 17,2) soru formunu yanıtlayarak göndermişlerdir. Soru formu Ek-3'te, ileti metninin gövdesi Ek-8'de verilmiştir.

Verilerin toplanması aşamasında ilgili alanyazın ve kuramsal diğer kayıtların yanı sıra İŞKUR, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Dünya Bankası, OECD istatistiklerinden ve DİSK, KESK VE TÜRK-İş'in raporlarından yararlanılmıştır.

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Araştırmanın nicel boyutuna ilişkin verilerin analizinde, araştırmacı tarafından hazırlanan 39 sorudan oluşan Ankara'dan İŞKUR'a kayıt yaptıran işsizlere gönderilmiş olan anket sorularından elde edilen veriler SPSS 17 (Statistical Package for the Social Sciences) paket programı ile çözümlenmiştir. Araştırmada anketin bazı sınırlılıklarının giderilmesi için sorular belli bir seçenek sunmak yerine kendilerinin soruları doğrudan yanıtlanması istenerek sorulmuştur ve SPSS ile analiz yapmak için gereken sınıflandırma işlemi veriler elde edildikten sonra ortaya çıkan duruma göre araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir.

Katılımcıların sosyo ekonomik düzeyinin hesaplanmasında kullanılan sınıflandırma işlemi bazı raporlara ve verilere dayanarak özel olarak yapılmıştır. Bu sınıflandırma şu yöntem izlenmiştir: Ortalama gelir düzeyi hesaplanırken TÜİK tarafından Yapılan Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2011 raporuna göre Türkiye'deki hanehalkı kullanılabilir gelirin kent düzeyinde yüzde yirmilik

gruplara dağılımındaki ortalamalar dikkate alınmıştır. Bu araştırmaya göre 2010 yılında kent düzeyinde ilk % 20 lik grubun (en yoksul yüzde yirmilik grup) yıllık hanehalkı ortalama geliri 8.518 TL; ikinci yüzde yirmilik grubun yıllık hanehalkı ortalama geliri 13.995 TL; üçüncü yüzde yirmilik grubun yıllık hane halkı ortalama geliri 19.308; dördüncü yüzde yirmilik grubun yıllık hanehalkı ortalama geliri 26.630; son yüzde yirmilik grubun yıllık hanehalkı ortalama geliri 54.485 TL'dir. Bu beş yüzde % 20'lik dilimin ortalama gelirleri Çizelge 4'te verilmiştir.

Çizelge 4. 2010 yılı Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Sıralı % 20'lik Gruplar İtibari İle Yıllık Hanehalkı Kullanılabilir Gelirin Kent Düzeyinde Dağılımları

Gruplar	%	Ortalama (TL)
İlk % 20	6,9	8.518
İkinci %20	11,4	13. 995
Üçüncü % 20	15,7	19. 308
Dördüncü % 20	21,6	26. 630
Son % 20	44,3	54. 485
Toplam	100	24 587

Kaynak: TÜİK, 2011 (Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması)

Buna göre anketin 10. Sorusu olan “Evinize giren ortalama aylık gelir ne kadar? Lütfen varsa kâr, faiz, kira ve ücret gelirleri dahil olmak üzere TL olarak belirtiniz” sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlar 12 ile çarpılarak yıllık düzeye çevrilmiş ve sonrasında yukarıda belirtilen TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması’ndaki % 20'lik dilimlerin ortalama gelirine göre kategorize edilmiştir. Böylece kategori sınırları % 20'lik dilimlerin orta noktaları olan beş nokta olan altı kategori elde edilmiştir. Bu işlem araştırmaya katılan katılımcıların Türkiye’de kullanılabilir hanehalkı gelirine göre % 'lik dilimlerden hangisinde yer aldığını belirlemek açısından anlamlı olup, Çizelge 5'te belirtildiği şekilde yapılmıştır:

Çizelge 5. Yüzdelik Dilimlere Göre Yapılan
Gelir Grubu Kategorizasyonu

Gelir Aralığı	Kodlanan Değeri
0-8518 TL	1
8.518 TL -13. 995 TL	2
13. 995 TL -19. 308 TL:	3
19. 308 TL -26. 630 TL	4
26. 630 TL -54. 485 TL	5
54. 485 TL ve üzeri	6

İkinci kategorizasyon işlemi ise katılımcıların ortalama aylık gelirlerinin sorulduğu 10. Soru ile hanelerinde kaç kişinin bu gelirle geçindiğinin sorulduğu 11. Soru birleştirilerek yapılmıştır. Aylık gelirleri hanelerindeki kişi sayısına bölünerek hanelerinde kişi başına düşen ortalama aylık gelir elde edilmiştir.

DİSK Araştırma Enstitüsü tarafından yapılan “Kasım 2011 dönemi için Açlık ve Yoksulluk Sınırı Raporuna” göre 1 günlük zorunlu gıda harcaması yetişkin kadın için 8.50 TL; yetişkin erkek için 8.76 TL olarak hesaplanmıştır (DİSK, 2011). Bunların ortalaması olan 8.63 TL'nin 30 ile çarpılmasından elde edilen 258 TL değeri araştırmadaki kişi başı gelirin ilk kategorisinin alt sınırını oluşturmuştur. Kasım ayı itibari ile 16 yaşından büyük bekâr işçi için net asgari ücret olan 658 TL ikinci kategorinin üst sınırı olarak belirlenmiştir. TÜRK- İŞ tarafından hazırlanan “Kasım 2011 Açlık Ve Yoksulluk Sınırı Raporu’na” göre tek kişinin insanca yaşaması için aylık en az harcama miktarı yani tek kişinin yoksulluk sınırı 1.020 TL'dir (TÜRK-İŞ, 2011). Buradaki 1.020 TL üçüncü kategorinin üst sınırı olarak belirlenmiştir. Türkiye’de 2011 yılı itibari ile kişi başına düşen gelir (Dünya Bankası 1 Temmuz 2011 verilerine göre) yıllık 15.340 Dolar yani Kasım ayındaki dolar kuru ile =27.612 TL'dir. Bu aylık olarak da 2300 TL olup dördüncü kategorinin üst sınırı olarak belirlenmiştir. 2300 ve üzeri de son kategoriye oluşturmuştur. Buna göre araştırmaya katılanların

hanelerinde kişi başına düşen ortalama aylık gelirleri Çizelge 6'daki gibi sınıflandırılmıştır.

Çizelge 6. İşçi Sendikalarınca Belirlenen Ölçütlere Göre Yapılan Kişi Başına Düşen Gelire göre Sınıflandırma

Gelir Aralığı	Kodlanan Değeri
0-258 TL	1
259-658 TL	2
659-1020 TL	3
1021-2300 TL	4
2301 TL ve üzeri	5

Sonuçların çözümlenmesi sırasında araştırmaya katılanların verdikleri yanıtlarda değişken türüne bağlı olarak farklı teknikler kullanılmıştır. Çalışma grubunun verdikleri yanıtların betimlenmesinde verilerin sınıflamalı (kategorik) değişken türünde olması nedeniyle parametrik olmayan test tekniklerinden birisi olan "İki Değişken İçin Ki-Kare Testi" kullanılmıştır. Bu test, elde edilen veriler arasında çeşitli değişkenlere göre farklılık olup olmadığı, toplanan iki sınıflamalı değişkenin düzeylerine göre (satır sayısı X sütun sayısı) oluşan gözeneklerde gözlenen sayılar ve değerlerle, beklenen sayılar ve değerlerin birbirlerinden anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediğini sunar (Büyüköztürk, 2011, 148). Michael (2001) ki-kare testi yapmak için varsayımları belirtirken "Rasgele örnekleme gerekli değildir" demektedir. Kategorik değişkenler arası farklılığın hata düzeyi 0.05 olarak belirlenmiştir. Ayrıca verilerin dağılımı yüzde ve frekans olarak betimsel istatistiklerle verilmiştir.

Araştırmanın nitel boyutuna ilişkin verilerin analizinde ise görüşme yolu ile elde edilen verilerin ses kayıtları çözümlenmiş; görüşme metinleri oluşturulurken verilen yanıtların birbirinden ayrılması için görüşülenlerden cinsiyetlerinin ilk harfi, üniversiteden mezuniyet alanlarının kısaltması olan iki harf ve görüşme sıra numaraları yazılmıştır: örneğin KSB1, KFB1, ESB1, ESB2. Görüşmecileri

tanımlayan diğer kimlik bilgileri de söz konusu kodların açıklamasında verilmiştir. Görüşmecilere ait verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Konu ile ilgili olmayan görüşme metinleri kullanılmamıştır. Araştırmanın amacına uygun olarak işsizliğin finanse edilmesi, iş deneyimleri, iş arama kanalları ve insan sermayesi yatırımları, işsizliğe ilişkin algılar ve istihdam beklentileri temaları etrafında incelenmiştir.

Görüşme formunda yer alan sorular, anket sorularından elde edildiği için görüşmelere ait bulgu ve yorumlar anket sorularına ait bulgu ve yorumların aralarında verilmiştir. Böylece aynı araştırma içinde farklı yöntem ve tekniklerin birbirinden ayrılmadan kullanılması amaçlanmıştır.

Araştırmanın nitel boyutunu oluşturan ikinci veri toplama yöntemi olarak kullanılan online soru formunu dolduran 91 kişinin verdiği bilgilerin çözümlenmesi aşamasında, bu 91 kişi söz konusu anketi dolduranlar arasında olduğundan kendilerini tanımlayan kimlik bilgilerini içerecek şekilde açıklama yapılmamış, doldurulmuş olan 91 soru formundan araştırmadaki tema ile ilişkili olarak görülüp kullanılacak olanların tarifi kişilerin sırası, cinsiyeti, mezuniyet alanı ile birlikte verilmiştir. Örneğin 24.esb, 45.kfb gibi.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu başlık altında tez kapsamındaki bulgular, tezin amaçları doğrultusunda verilen altı alt amaca göre sınıflandırılmış ve yorumlanmıştır.

Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Birinci alt amaç çerçevesinde, Ek-1’de bir örneği verilen “Anket Formu”nda yer alan 1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 14, 21, 22, 23 numaralı sorular değerlendirilmiş, sonuçları çizelge 7-23’te verilmiştir.

Ayrıca bu alt amaç kapsamında Ek-2’de bir örneği verilen “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu”nda yer alan Kişisel Bilgiler başlığı altındaki 13 soru (1-13) ile görüşme yapılan kişilerin işsizliğe ilişkin hangi dünya görüşüne yakın olduklarını değerlendirmek amacıyla sorulmuş olan “Görüşme Soruları” başlığı altındaki 13. soru değerlendirilmiş görüşmecilere ait kimlik kodları olarak verilmiştir.

Bunlara ek olarak bu alt amacı gerçekleştirmek üzere Ek-3’te kodlama örneği verilen “Online Görüşme Formu”nun gönderildiği 530 kişiden formu cevaplayarak geri gönderen 91 kişinin demografik özelliklerine ilişkin bazı bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler kendilerine online form yolu ile *yeniden* sorulmamış, e-posta adresleri temel alınarak daha öncesinde İŞKUR tarafından kendilerine gönderilen ankette, kendilerine sorulan kimlik bilgileri sorularına verdikleri yanıtlar ve işsizliğe ilişkin dünya görüşlerinin belirlenmesi için Online Soru Formunda yer alan 9. soruya verdikleri yanıtlar baz alınarak elde edilmiştir.

Bu alt amacı gerçekleştirmek için ilk olarak katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımları Çizelge 7’de verilmiştir.

Çizelge 7. Cinsiyetlerine Göre Katılımcıların Dağılımları

Cinsiyet	f	%
Kadın	622	50,3
Erkek	615	49,7
Toplam	1237	100

Çizelge 7'ye göre anket katılımcılarının % 50,3'ünü kadın üniversite mezunu işsizler, % 49,7'sini de erkek üniversite mezunu işsizler oluşturmaktadır. Araştırmaya katılanlar cinsiyetlere göre dengeli dağılım göstermiştir. Çizelge 7'ye bakılırsa Türkiye'de üniversite mezunu kadınların işsizlik oranının, üniversite mezunu erkeklerle oranla daha fazla olduğu görülebilir. Bu araştırmaya katılan kadınların oranının da erkeklerin oranından daha çok olması Türkiye geneli ile uyumluluk göstermektedir. Çizelge 8'de anket katılımcılarının yaşlarına göre dağılımları verilmiştir.

Çizelge 8. Yaşlarına Göre Katılımcıların Dağılımları

Yaş grubu	f	%
30 yaş ve altı	844	68,6
31- 40 yaş arası	329	26,8
41 yaş ve üstü	57	4,6
Toplam	1230	100

Katılımcıların yaş profili diplomalı işsizliğin hangi yaş grubunda görüldüğü hakkında bilgi vermektedir. Çizelge 8'e göre araştırmaya katılan üniversite mezunu işsizlerin % 68,6'sını (844 kişi) 30 ve altı yaş grubundan kişiler oluşturmaktadır. % 26,8'ini (329 kişi) 31- 40 yaş grubu; % 4,6'sını (57 kişi) ise 41 yaş ve üstü yaş grubu kişiler oluşturmaktadır. Anket katılımcılarından 7 kişi (% 0,6) bu soruyu yanıtlamamıştır.

Üniversite mezunlarına yönelik olan bankacılık, sigortacılık, satış temsilciliği, reklamcılık gibi müşteri ile birebir ilişkide bulunan bazı mesleklerde özellikle dış görünüşe, genç, dinamik olmaya önem verilmektedir. Özellikle bankalarda çalışanların hep genç olduğu, bu kişilerin yaşlandığında banka ile

sözleşmelerinin kesildiği de düşünülürse (Bora, 2011b) piyasada yaşa dayalı ayrımcılık yapıldığı söylenebilir. Üstelik yeni kapitalizmde yaratılan yeni işlerin özellikle esnek çalışma kültürünün de gelişmesi ile deneyimden ziyade “riske” dayalı olması ve özellikle ilerleyen yaşlardaki kişilerin risk almayacağına düşünülmesi de (Sennet, 2005) işverenleri genç çalışanlar aramaya itmektedir. Yaş ilerledikçe bu tür işlere olan talep işe girme olasılığı daha az görüldüğünden düşmektedir. Bu araştırmada da görüldüğü gibi katılımcılar arasında en fazla oran 30 yaş altındadır ve yaş ilerledikçe oran düşmektedir. 31-40 yaş arasında olan katılımcı sayısının 30 yaş altında olan katılımcı sayısından daha az olması bu yaş döneminin bir kısmının üniversite mezuniyeti öncesine gelmesi, üniversite mezuniyetinin hemen sonrasında askerlik vb. nedenlere bağlı olarak bir süre aktif iş arama kanallarına başvurulmamış olması ile ilişkilendirilebilir.

Anket katılımcılarının mezun oldukları fakültelere göre dağılımları Çizelge-9’da verilmiştir.

Çizelge 9. Mezun Oldukları Fakültelere Göre Katılımcıların Dağılımları

Fakülteler	f			%
	K	E	T	
Eğitim Fakültesi	40	60	100	8,2
Müh. ve Mimarlık Fakültesi	84	150	234	19,3
Fen Fakültesi	74	52	126	10,4
Edeb. Fak.ve DTCF	47	23	70	5,8
İİBF ve Hukuk Fakültesi	328	283	611	50,4
Ziraat Fakültesi	14	14	28	2,3
Sağlık Bilimleri	3	-	3	0,2
İletişim Fakültesi	23	11	34	2,8
Güzel Sanatlar Fakültesi	1	3	4	0,3
Veteriner Fakültesi	2	-	2	0,2
İlahiyat Fakültesi	1	-	1	0,1
Toplam	617	596	1213	100

Mezun olunan fakültenin piyasaya dönük işlere uygunlukta veya kamu kurumları için insangücü yetiştirip yetiştirmediği, veya bilim insanı yetiştirmeye dönük olup olmadığı iş bulmada önemli etkenlerdir. Çizelge 9'a göre katılımcıların % 8,2'si Eğitim Fakültesi; % 19,3'ü Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi; % 10,4'ü Fen Fakültesi; % 5,8'i Edebiyat Fakültesi ve DTCF; % 50,4'ü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve Hukuk Fakültesi; % 2,3'ü Ziraat Fakültesi; % 0,2'si Sağlık Bilimleri; % 2,8'i İletişim Fakültesi; % 0,3'ü Güzel Sanatlar Fakültesi, % 0,2'si Veterinerlik Fakültesi, % 0,1'i İlahiyat Fakültesi mezunudur. Katılımcıların % 1,9'u (24 kişi) bu soruyu yanıtlamamıştır.

Katılımcılar arasında en yüksek oran, 1859 yılında kurulan ve amacı memur yetiştirmek olan Mülkiye Mektebi'ni de içeren İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve Hukuk Fakültesi'nindir. Bu durumu etkileyen en önemli değişken genellikle devlet kademelerinde iş bulabilen bu mezunlara yönelik olarak devletin istihdam politikalarındaki değişiklik olarak ele alınabilir. Özellikle Genel İdari Hizmetler sınıfında istihdam edilen bu mezunlar, devletin memur olabilmek için herhangi bir 4 yıllık fakülte mezunu olma şartı koyarak, Kamu Personeli Seçme Sınavı'nda herkese yönelik aynı katsayılarla hesaplanan bir puanla memur almasının sonucunda, bu fakülte mezunlarını özellikle fen- edebiyat fakültesi mezunlarına göre dezavantajlı hale getirmiştir.

Anket katılımcılarının mezun oldukları alanlara göre dağılımları Çizelge 10'da verilmiştir.

Çizelge 10. Ankete Katılanların Mezun Oldukları Alanlara Göre Dağılımları

Alanlar	f			%
	K	E	T	
Sosyal Bilimler	429	334	763	62,9
Fen Bilimleri	188	262	450	37,1
Toplam	617	596	1213	100

İşgücü piyasalarında fen ve sosyal alanlara dönük işlerin sayısı farklı olmakta, dolayısıyla piyasada iş arayanların sayısı da önemli farklılık

oluşturmaktadır. Çizelge 10'a göre katılımcılardan % 62,9'u sosyal bilimci; % 37,1'i fen bilimcidir. Katılımcıların % 1,9'u (24 kişi) bu soruyu yanıtlamamıştır.

Araştırmaya katılanlar arasında üniversitelerin sosyal bilimlere ait alanlarından mezun olanların oranı, fen bilimleri alanlarından mezun olanların oranından daha fazladır. Bu durumun nedenlerinden birisi fen alanlarının piyasa mekanizmasına daha kolay eklenilebilecek özellikte olması olarak düşünülebilir. Böylece kâr amacıyla hareket eden piyasa teknolojik yeniliklerden etkilenmeye daha açık olan fen alanları mezunlarını daha kolay içine çekmekte, işsizler ordusu içinde sosyal bilimler alanları mezunları daha yüksek oranda gözükmektedir.

Anket katılımcılarının mezun oldukları üniversitelerin bulundukları kentlere göre dağılımları Çizelge 11'de verilmiştir.

Çizelge 11. Mezun Oldukları Üniversitelerin
Bulunduğu Kente Göre Katılımcıların Dağılımları

Kentler	f			%
	K	E	T	
Ankara, İstanbul ve İzmir'deki Üniversiteler	205	173	378	31,7
Küçük Kent Üniversiteleri	400	414	814	68,3
Toplam	605	587	1192	100

Türkiye'de üniversitelerin kendi aralarında oluşan hiyerarşi genellikle bulunduğu kentle de ilgili olmakta, gerek işverenler açısından gerekse toplum nezdinde büyük kentlerde bulunan üniversitelere daha fazla değer atfedilmektedir. Çizelge 11'e göre katılımcıların % 31,7'si Ankara, İstanbul ve İzmir'deki üniversitelerden; % 68,3'ü bu kentler dışındaki üniversitelerden mezun olmuşlardır. Katılımcılardan 45 kişi (% 3,6) bu soruyu yanıtlamamıştır. Bu sonuca bakarak metropol üniversitelerinin isimlerinin iş bulmada önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Eğitim ekonomisi kuramlarından eleme denencesine göre çeşitli diplomalar ve sertifikalar işverenlerin işe alacakları kişi

hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamakta, işverenlerde çeşitli okullar hakkında önceden var olan bilgiler ışığında işe alım gerçekleşmektedir. (Woodhall,1995). Böylece bazı bilgi ve beceriler metropollerdeki üniversitelerce öğrencilere kazandırdığı düşünüldüğü için, bu üniversite mezunları işe girmelerinde diğerlerine göre avantajlı konuma gelmektedir.

Anket katılımcılarının Lisansüstü Eğitim yapma/yapmakta olma durumlarına göre dağılımları Çizelge 12’de verilmiştir.

Çizelge 12. Lisansüstü Eğitim Durumlarına Göre Katılımcıların Dağılımları

Lisansüstü Durumları	F							
	Yüksek Lisans				Doktora			
	K	E	T	%	K	E	T	%
Yapıyor/yaptı	113	87	200	16,2	9	6	15	1,2
Yapmadı	509	528	1037	83,8	613	609	1222	98,8
Toplam	622	615	1237	100	622	615	1237	100

Diplomalı işsizlerin hem insan sermayesi yatırımlarına devam etmek hem de işsiz oldukları gerçeğinden kaçmak için lisansüstü eğitime girip girmediklerini belirlemek için bu soru sorulmuştur. Çizelge 12’ye göre katılımcılardan % 16.2’si yüksek lisans yapmakta veya yüksek lisans mezunuyken, % 83,6’sı yüksek lisans yapmamıştır. Katılımcılardan % 1,2’si doktora yapmakta veya doktora mezunuyken, % 98,8’i doktora yapmamıştır. Lisansüstü eğitim, bilim alanında uğraş isteğinin yanı sıra aynı zamanda işsizlik nedenleri konusunda kişilerin kendilerini sorumlu görmesi durumunda kendi yeterliklerini geliştirmek için başvurdukları bir yoldur. İnsan Sermayesi Kuramı’nın argümanlarından birisi olan sürekli eğitim veya başka bir ifade ile yaşamboyu öğrenme kültürü lisansüstü eğitimi de bir zorunluluk olarak sunmaktadır. Bir başka yandan da işsizlik aşamasında lisansüstü eğitim görmek veya onun için çabalamak işsiz olma durumunu kabullenmeyi erteleyen bir durumdur (Bora ve Erdoğan, 2011).

Katılımcıların sosyoekonomik kökenlerini belirlemek amacıyla ve mesleki bir kastlaşmanın olup olmadığını belirlemek amacıyla yani

kendilerinin ve anne babalarının mesleklerinin benzer olup olmağını belirlemek için sorulan soruya verdikleri yanıtlara göre dağılımları Çizelge 13'te verilmiştir.

Çizelge 13. Katılımcıların ve Anne-Babalarının Mesleklerine Göre Dağılımları

Meslekler	Kendi		Anne		Baba	
	f	%	f	%	f	%
Yüksek nitelikli ücretli	361	35,6	55	4,6	177	14,9
Beyaz yakalı ücretli	228	22,5	133	11,2	349	29,4
Niteliksiz hizmet işçisi	56	5,5	27	2,3	105	8,9
Mavi yakalı işçi	18	1,9	6	0,4	132	11,1
Esnaf, kendi işi	5	0,5	18	1,5	108	9,1
Küçük işveren	10	1	3	0,3	30	2,5
Orta büyük işveren	16	1,6	1	0,1	23	1,9
Zengin köylü	0	0	4	0,3	12	1
Orta köylü	2	0,2	2	0,2	27	2,3
Yoksul köylü	3	0,3	6	0,5	14	1,2
Tarım işçisi	5	0,5	2	0,2	13	1,1
Ev hanımı	83	8,2	905	76,2	6	0,5
Diğer	227	22,4	26	2,2	191	16,1
Toplam	1014	100	1188	100	1187	100

Mezun oldukları bölüm önceki sorularda sorulmuş olmasına rağmen katılımcıların kendilerine yönelik algılarını belirginleştirmek için kendi mesleklerini nasıl ifade ettikleri sorulmuş, bir yandan da anne ve babalarının meslekleri ile kendi meslekleri arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla anne ve babalarının meslekleri sorulmuştur. 223 kişinin kendilerinin mesleğini belirtmemiş olması şu an işsiz olmaları ile ilişkili olabileceği gibi 3.soruda mezun oldukları bölümü belirtmelerinin istenmiş olması ve bazı bölümlerin meslek yerine de söylenebiliyor olması durumu ile de ilişkili olabilir. Bu soru Korkut Boratav'ın İstanbul ve Anadolu'dan Sınıf Profilleri isimli kitabındaki toplumsal sınıfların sınıflandırılması ölçeği dikkate alınarak oluşturulmuştur. Boratav (2004) 1991'de İstanbul'un çeşitli ilçelerinde ve İç Anadolu'da yer alan 19 köyde yaptığı araştırmasındaki anket bulgularından

hareketle kuramsal bir sınıf analizi gerçekleştirmeye çalışmış, Türkiye için ulaşılabileceği en saf sınıf / grup / tabaka kategorilerini belirlemiştir. Bu araştırmaya göre Türkiye’de kentsel sınıf ve gruplar arasındaki ilk ayrımın kapitalist bir ortamda olan ilk ayrım olduğu yani ücretli / maaşlılar ile işverenler arasında olduğu varsayılmıştır. İşverenler de kendi arasında bir veya iki sürekli işçi çalıştıranlar (küçük burjuvazi); 3 veya daha fazla sayıda işçi çalıştıranlar (orta-büyük burjuvazi) olarak belirlenmiştir. Ücretli maaşlılarsa yüksek nitelikliler, beyaz yakalılar, niteliksiz hizmet işçileri ve mavi yakalılar olarak dörde ayrılmıştır. Aynı araştırmada kırsal sınıflar da benzer olarak 7 ayrı grupta ele alınmıştır (Boratav, 2004). Bu araştırmada Boratav’ın kentsel ve kırsal sınıflar kategorizasyonu dikkate alınmış, kentsel sınıflar yüksek nitelikli ücretli, beyaz yakalı ücretli, niteliksiz hizmet işçisi, mavi yakalı işçi, esnaf, 1 veya 2 sürekli işçi çalıştıran işveren ve 3’ten fazla sayıda işçi çalıştıran işveren olarak 7 ayrı kategoride incelenmiştir. Kırsal sınıflar ise zengin, orta, yoksul köylü ve tarım işçileri olarak 4 ayrı kategoride incelenmiştir.

Çizelgedeki yüksek nitelikli ve ücretli olanlar ile beyaz yakalı ve ücretli olanların oranları birleştirildiğinde az da olsa mesleksel bir kastaşmanın ortaya çıkmış olduğu görülmektedir. Katılımcıların kendilerinin % 58,1’i, annelerinin % 15,8’i, babalarının % 44,3’ü bu iki gruba girmektedir. Bu oranlar kendi içlerinde en yüksek oranlardır. Dolayısıyla genellikle iyi mesleklerden olan anne ve babaların çocukları da iyi mesleklerden olmaktadır. Katılımcılardan 223 kişi (% 18) kendisinin; 49 kişi (% 4) annesinin; 50 kişi (% 4) ise babasının mesleği sorusunu yanıtlamamıştır.

Çizelge 14’te verilen seçenekler haricinde katılımcıların kendilerinin, anne ve babalarının mesleklerinin sorulduğu soruda bir de “diğer” seçeneği konularak bu maddeyi işaretlerlerse ne olduğunu elle yazmaları istenmiştir. Anne mesleğine “diğer” seçeneğini işaretleyenlerin yazdıkları meslekler Çizelge 14’te verilmiştir.

Çizelge 14. Anne Mesleğine “Diğer” Maddesini İşaretleyenlerin
Verdikleri Yanıtlara Göre Katılımcıların Dağılımları

Meslekler	f	%
Emekli	14	53,9
Memur emeklisi	2	7,7
İşçi Emeklisi	2	7,7
İşçi / memur / aşçı / araştırmacı / temizlik görevlisi	7	26,9
Orta köylü	1	3,8
Toplam	26	100

Çizelge 14 incelendiğinde annelerinin mesleği için diğer seçeneğini işaretleyen 26 kişinin diğer maddesine yazdıklarının ise şu şekilde olduğu görülebilir: 14 kişi (% 53,9) emekli, 2 kişi (% 7,7) memur emeklisi, 2 kişi (% 7,7) işçi emeklisi, 7 kişi (% 26,9) işçi / memur / aşçı / araştırmacı / temizlik görevlisi yazmış, 1 kişi (% 3,8) orta köylü olduğunu belirtmiştir. Baba mesleğine “diğer” seçeneğini işaretleyenlerin yazdıkları meslekler Çizelge 15’te verilmiştir.

Çizelge 15. Baba Mesleğine “Diğer” Maddesini İşaretleyenlerin
Verdikleri Yanıtlara Göre Katılımcıların Dağılımları

Meslekler	f	%
Emekli	90	47,1
Memur emeklisi	18	9,4
İşçi Emeklisi	34	17,8
İşçi / boyacı / hamal / inşaatçı / aşçı / boyacı ustası / inşaat ustası / inşaat kalıp ustası / çok usta bir marangoz / elektrik ustası / dolmuş şoförü / vasıfsız işçi / proleteriyadan / matbaa işçisi / sekreter	34	17,8
Devlet memuru / askeri personel	4	2,1
Yönetici / esnaf / serbest meslek /mobilyacı	5	2,6
İşsiz	4	2,1
Sağlık sorunları nedeniyle çalışamayan	2	1,1
Toplam	191	100

Çizelge 15’e göre baba mesleğine diğer seçeneğini işaretleyen 191 kişinin verdiği yanıtlar ise şu şekildedir: 90 kişi babasının emekli olduğunu, 34

kişi işçi emeklisi olduğunu, 18 kişi memur emeklisi olduğunu, 34 kişi işçi / boyacı / hamal / inşaatçı / aşçı / boyacı ustası / inşaat ustası / inşaat kalıp ustası / çok usta bir marangoz / elektrik ustası / dolmuş şoförü / vasıfsız işçi / proleteriyadan / matbaa işçisi / sekreter cevaplarını vermiştir. 4 kişi devlet memuru/askeri personel yanıtını vermiştir. 5 kişi yönetici / esnaf / serbest meslek / mobilyacı yanıtını vermiştir. 4 kişi işsiz, 2 kişi sağlık sorunları nedeniyle çalışmadığını belirtmiştir.

Kendi mesleğine “diğer” seçeneğini işaretleyenlerin yazdıkları meslekler Çizelge 16’da verilmiştir.

Çizelge 16. Kendi Mesleğine “Diğer” Maddesini İşaretleyenlerin
Verdikleri Yanıtlara Göre Katılımcıların Dağılımları

Meslekler	f	%
işsiz/zorunlu işsiz/işsiz öğretmen/işsiz atanamayan öğretmen/işi işsizlik olan işsiz/üniversite mezunu işsiz/profesyonel işsiz/işsiz fizikçi/ işsiz: hızlı tüketim satış şefi / çalışmıyorum	107	47,1
biyolog / kimyager / istatistikçi / muhasebeci / teknik ressam / sosyolog / gazeteci/ bankacı / ekonomist / tiyatrocü-oyuncu /dış ticaret uzmanı / personel uzmanı / sigortacı / mühendis / yönetici yardımcısı / müzisyen / grafik tasarımcı / öğretmen / usta öğretici / fitness eğitmeni / tıbbi satış elemanı / sigortacı / siyasi danışman / hukukçu	43	19
İşçi / aşçı / amele / taşeron firmada işçi / şoför / sekreter / temizlikçi / mağazada satış danışmanı / markette satış elemanı /	53	23,4
yüksek lisans öğrencisi / doktora öğrencisi / yurtdışında burslu öğrenci / öğrenci	13	5,8
Emekli	5	2,2
Memur	3	1,3
Baba şirketinde çalışan	1	0,4
Sanayi işçisi olmak için çıraklık eğitimi alan	1	0,4
4/c li personel	1	0,4
Toplam	227	100

Çizelge 16'ya göre kendi mesleğine “diğer” maddesini işaretleyenlerin bu maddelere verdikleri yanıtlar şu şekildedir: 107 kişi işsiz / zorunlu işsiz / işsiz öğretmen / işsiz atanamayan öğretmen / işi işsizlik olan işsiz / üniversite mezunu işsiz / profesyonel işsiz / işsiz fizikçi / işsiz:hızlı tüketim satış şefi / çalışmıyorum olarak belirtmiştir. Bunlar meslekleri sorusuna içinde bulundukları işsizlik durumu ile ilişki kurarak yarı veren kişilerdir. 43 kişi biyolog / kimyager / istatistikçi / muhasebeci / teknik ressam / sosyolog / gazeteci/ bankacı / ekonomist / tiyatrocu-oyuncu /dış ticaret uzmanı / personel uzmanı / sigortacı / mühendis / yönetici yardımcısı / müzisyen / grafik tasarımcı/ öğretmen / usta öğretici / fitness eğitmeni / tıbbi satış elemanı / sigortacı / siyasi danışman / hukukçu olarak bir vasıf gerektiren yani eğitim aldıklarını vurgulayan bir mesleğe yönelik işleri belirtmiştir. 53 kişi işçi / aşçı / amele / taşeron firmada işçi / şoför / sekreter / temizlikçi / mağazada satış danışmanı / markette satış elemanı / label ortağı gibi vasıf gerektirmeyen işleri yaptığını belirtmiştir. 13 kişi ise yüksek lisans öğrencisi / doktora öğrencisi / yurtdışında burslu öğrenci veya sadece öğrenci olduğunu belirtmiştir. 5 kişi emekli olduğunu, 3 kişi memur olduğunu, 1 kişi babasının şirketinde çalıştığını, 1 kişi sanayi işçisi olmak için çıraklık eğitimi almakta olduğunu, 1 kişi 4/c li personel olduğunu belirtmiştir.

Böylece anne ve baba mesleğine yüksek nitelikli ücretli, beyaz yakalı ücretli, niteliksiz hizmet işçisi, mavi yakalı işçi olarak işaretleyenler için bu meslekler *ücretli maaşlı* grup içinde ele alınmış; esnaf, 1 veya 2 sürekli işçi çalıştıran işveren ve 3'ten fazla sayıda işçi çalıştıranlar da *işverenler* kategorisinde ele alınmıştır. Anne ve baba mesleğini zengin veya orta köylü olarak belirtenler *zengin / orta köylü* grup içinde; yoksul köylü ve tarım işçisi olarak belirtenler de *topraksız / yoksul* grubunda ele alınmıştır.

Anne mesleğine verdikleri “diğer” yanıtlar incelenerek anne mesleğini memur emeklisi olarak belirten 4 kişi, işçi emeklisi olarak belirten 2 kişi, işçi olarak belirten 7 kişinin annesi ücretli maaşlılar grubunda; anne mesleğini “diğer” kategorisi altında orta köylü olarak ifade eden 1 kişinin annesi de orta köylü grubunda değerlendirilmiştir. Böylece anne mesleğini diğer işaretleyen kişi sayısı bu mesleği “emekli” olarak belirten 12 kişiye indirilmiştir.

Baba mesleğine verdikleri “diğer” yanıtlar incelenerek baba mesleğini işçi emeklisi olarak belirten 34 kişinin, memur emeklisi olarak belirten 18 kişinin, işçi olarak belirten 34 kişinin devlet memuru olarak belirten 4 kişinin ve işsiz olarak belirten 4 kişinin babası Ücretli Maaşlılar grubuna eklenmiş; yönetici / esnaf olarak belirten 5 kişinin babası da İşverenler grubuna eklenmiştir. Böylece baba mesleğindeki “diğer” seçeneği 90 emekli ve 2 kişi sağlık sorunları nedeniyle çalışamayan olmak üzere 92 kişiye indirilmiştir. Baba mesleğine ev hanımı seçeneğini işaretleyen 6 kişi de diğer seçeneği içine alınmıştır. Böylece anne ve baba mesleklerine ilişkin elde edilen bilgiler Çizelge 17’de özetlenmiştir:

Çizelge 17. Anne-Babalarının Mesleklerine Göre
Katılımcıların Dağılımları

Meslekler	Anne		Baba	
	f	%	f	%
Ücretli/maaşlılar	221	18,6	763	64,2
İşverenler	22	1,8	161	13,6
Zengin/Orta köylü	6	0,5	39	3,3
Topraksız/Yoksul köylü	8	0,7	27	2,3
Ev hanımı	905	76,2	6	0,5
Diğer	26	2,2	191	16,1
Toplam	1188	100	1187	100

Çizelge 17’de katılımcıların anne ve babalarının meslekleri görülmektedir. Anne meslekleri sıralanırsa, % 76,2’sinin annesi ev hanımı, % 18,6’sının annesi ücretli maaşlı, % 1,8’inin annesi işveren, % 0,7’sinin annesi topraksız köylü, % 0,5’inin annesi zengin köylü, % 2,2’sinin anne mesleği ise diğer kategorisindedir.

Çizelge 17’ye göre katılımcıların baba meslekleri sıralanırsa % 64,2’sinin babası ücretli / maaşlı, % 13,6’sının babası işveren, % 3,3’ünün babası zengin

köylü, % 2,3'ünün babası topraksız/yoksul köylüdür. % 16,1'i ise baba mesleğini diğer olarak belirtmiştir.

Anne ve baba mesleğinin sosyoekonomik kökenin belirleyicileri arasında yer aldığı dikkate alınırsa, katılımcıların büyük çoğunluğunun annelerinin ev hanımı / ya da ücretli, maaşlı grubundan olması; babalarının ise ücretli maaşlı grubundan olması sosyoekonomik kökenin çalışan / orta ve altı sınıflardan olduğunu göstermektedir.

Sosyoekonomik yapının göstergesi olarak ele alınan diğer değişken olarak katılımcıların anne ve babalarının eğitim durumu Çizelge 18'de verilmiştir.

Çizelge 18. Anne ve Baba Eğitim Durumlarına Göre Katılımcıların Dağılımları

Eğitim Durumları	Anne		Baba	
	f	%	f	%
Okuryazar değil	90	7,4	10	0,8
Sadece okuryazar	125	10,2	32	2,6
İlkokul mezunu	531	43,5	339	28,0
Ortaokul mezunu	123	10,1	173	14,3
Lise mezunu	220	18	315	26
Yüksekokul mezunu	50	4,1	95	7,8
Üniversite mezunu	76	6,2	222	18,3
Yüksek lisans mezunu	5	0,4	22	1,8
Doktora mezunu	1	0,1	4	0,3
Toplam	1221	100,0	1212	100,0

Anne ve babanın eğitim durumunun çocuklarının eğitim durumu ile ilişkisinin belirlenmeye çalışıldığı bu soruda katılımcılardan 16 (% 1,3) kişi anne; 25 (% 2) kişi de baba eğitim durumunu belirtmemiştir. Çizelge 18 incelenirse

katılımcıların % 43,5'i annesinin ilkokul mezunu olduğunu, % 18'i lise mezunu olduğunu; % 10,2'si sadece okuryazar olduğunu, % 10,1 i ortaokul mezunu olduğunu; % 7,4'ü okuryazar olmadığını; % 6,2'si üniversite mezunu olduğunu; %,4'ü yüksek lisans mezunu olduğunu; % 0,1'i doktora mezunu olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların % 28'i babasının, ilkokul mezunu olduğunu; % 26'sı lise mezunu olduğunu; % 18,3'ü üniversite mezunu olduğunu; % 14,3'ü ortaokul mezunu olduğunu; % 7,8'i yüksekokul mezunu olduğunu, % 2,6'sı sadece okuryazar olduğunu; % 1,8'i yüksek lisans mezunu olduğunu; % 0,8'i okuryazar olmadığını; % 0,3'ü doktora mezunu olduğunu belirtmiştir.

Yanıtlayıcıların anne veya babalarının eğitim durumu sosyoekonomik kökenlerine ilişkin bilgi de vermektedir. Baba eğitim durumu için lise, yüksekokul ve üniversite mezunlarının sayılarını toplayınca % 52,1 oranı çıkmaktadır. Yani yanıtlayıcıların babalarının % 52,1'i en az lise düzeyinde eğitimlidir. Anne eğitim durumları değerlendirildiğinde ise annesi okuryazar olmayan, sadece okuryazar olan ve ilkokul mezunu olanların oranı toplandığında ise % 61,1 oranı elde edilmektedir. Yani yanıtlayıcıların annelerinin % 61,1'i en çok ilkokul mezunudur. Bu durum geleneksel aile kültürü içinde çocukların üniversite de dâhil olmak üzere tüm eğitim düzeylerine devam edip etmeyeceğine karar veren asıl unsurun baba olduğu, babaların da kendilerinin eğitilmiş olması durumunda çocuklarının da eğitim görmesini istediği düşünülerek açıklanabilir. Bir yandan da kendileri eğitim görmeyen annelerin çocuklarının eğitim görmesini isteyerek bunun için aile içi ataerkil kültürde mücadele etmiş olabileceği de düşünülebilir.

Sosyoekonomik yapının göstergesi olan diğer bir değişken katılımcıların gelir düzeyidir. Katılımcıların evlerine giren yıllık gelirlerine göre dağılımları Çizelge 19'da verilmiştir.

Çizelge 19. Evlerine Giren Yıllık Gelirlerine Göre Katılımcıların Dağılımları

Yıllık Gelir Düzeyleri	f	%
En alt düzey	83	7
Alt düzey	206	17,3
Ortanın altı düzey	256	21,4
Orta düzey	252	21,1
Ortanın üstü düzey	333	27,9
En üst düzey	64	5,4
Toplam	1194	100

Eve giren ortalama aylık gelir, katılımcıların işsizliğe katlanma düzeylerine ilişkin veriler sağlamakta ve hangi gelir grubundan oldukları konusunda bilgi vermektedir. “Çizelge 19’a göre aylık gelirlerin on iki (12) ile çarpımı sonucunda elde edilmiş olan yıllık gelir düzeylerine göre katılımcıların % 27,9’u ortanın üstü düzeyde gelire sahiptir. % 21,4’ü ortanın altı düzeyde gelire, % 21,1’i orta düzeyde gelire sahiptir. % 17,3’ü alt düzey gelir grubundan, % 7’si en alt düzey gelir grubundan; % 5,4’ü en üst düzey gelir grubundandır. Bu soruya katılımcılardan 43 kişi (% 3,5) yanıt vermemiştir.

Buradaki gelir kategorizasyonu TÜİK’in 2011 Kasım ayında açıkladığı 2010 yılına ait yaptığı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmasında belirlediği % 20’lik gruplara göre yapılmıştır. Türkiye’de nüfusun gelire göre % 20’lik gruplara ayrılması ile elde edilen bu grupların gelirlerinin ortalaması kategorizasyon işleminde uç sınırları oluşturmuştur.

Çizelge 19’daki verilere göre ortanın altı, orta ve ortanın üstü düzeylerdeki oranlar toplanırsa % 70,9 oranı elde edilmektedir. Böylece yanıtlayıcıların büyük çoğunluğunun orta gelir grubundan olduğu görülmektedir.

“Evinize giren ortalama aylık gelir ne kadardır?” sorusu “Evde kaç kişi bu gelirle geçiniyorsunuz?” sorusu ile birlikte değerlendirilerek katılımcıların

hanelerinde kişi başına düşen aylık gelir hesaplanmış ve Çizelge 20 elde edilmiştir.

Çizelge 20. Hanelerinde Kişibaşına Düşen Ortalama Aylık Gelirlerine Göre Katılımcıların Dağılımları

Hanedeki kişi başına düşen gelir	f	%
0-258 TL	169	14,2
259-658 TL	531	44,7
659-1020 TL	284	23,9
1021-2300 TL	184	15,5
2301 TL ve üstü	20	1,7
Toplam	1188	100

Eve giren gelir birlikte yaşanan kişi sayısından bağımsız düşünüldüğünde gerçekten farklı sonuçlar elde edilebildiğinden “Evinize giren ortalama aylık gelir ne kadardır?” sorusu “Evde kaç kişi bu gelirle geçiniyorsunuz?” sorusu ile birlikte değerlendirilmiş, katılımcıların evlerinde kendilerine düşen gelir hesaplanmaya çalışılmıştır. Katılımcılardan 62 (% 5,2) kişi yalnız; 211 (% 17,6) kişi iki kişiyle; 382 (% 31,9) kişi üç kişiyle; 336 (% 27,2) kişi dört kişiyle; 150 (% 12,1) kişi beş kişiyle; 56 (% 4,5) kişi ise beşten fazla kişi ile yaşadığını ve aylık gelir olarak belirttiği miktarla geçindiğini söylemişlerdir. Çizelge 20’de katılımcıların evlerine giren ortalama aylık gelirin, evde geçinen kişi sayısına bölünmesiyle elde edilen hanedeki kişibaşına düşen gelire göre 169 kişi (% 14,2) 0-258 TL; 531 kişi (% 44,7) 259-658 TL; 284 kişi (% 23,9) 659-1020 TL; 184 kişi (% 15,5) 1021-2300 TL; 20 kişi (% 1,7) 2301 TL ve üzeri aylık gelirle geçinmektedir.

Bu sorudaki kategorizasyon işlemi DİSK ve TÜRK-İŞ tarafından Kasım 2011 tarihinde yapılan Açlık ve Yoksulluk Sınırı Raporlarına göre, Kasım 2011 tarihindeki net asgari ücrete göre, ve Dünya Bankası 2011 verileri ile Türkiye’de kişi başına düşen GayriSafi Milli Hasıla hesaplanarak aylık hale getirilmesi ile

gerçekleştirilmiştir. Aşağıdaki Çizelge 21 katılımcıların gelirlerine ilişkin bir veri sağlaması açısından Çizelge 20'den yığılmalı frekanslar ve yüzdeler hesaplanarak elde edilmiştir.

Çizelge 21. Katılımcıların Hanelerinde Kişibaşına Düşen Ortalama Aylık Gelirlerinin Yığılmalı Olarak Dağılımları

Aylık Gelirler Düzeyi	f	%
258 TL ve altı	169	14,2
658 TL ve altı	700	58,9
1020 TL ve altı	984	82,8
2300 TL ve altı	1168	98,3
2301 TL ve üstü	20	1,7
Toplam	1188	100

Çizelge 21'e göre katılımcıların % 14,2'si DİSK Araştırma Enstitüsü tarafından yapılan "2011 yılı Kasım ayı Açlık ve Yoksulluk Sınırı Araştırmasına" göre belirlenen açlık sınırının altında yaşamaktadır. % 58'i 2011 yılı Kasım Ayındaki asgari ücretten daha az kazanmaktadır. % 82,8'i TÜRK-İŞ tarafından yapılan "2011 Yılı Kasım Ayı Açlık ve Yoksulluk Sınırı Raporu"nda belirlenen yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. % 98,3'ü Dünya Bankası'nca belirlenen 2011 yılı için Türkiye'de kişibaşına düşen gelirden daha az kazanmaktadır (DİSK,2011; TÜRK-İŞ, 2011; DB,2010).

Yeni ekonomideki vasıf gerektirmeyen, geçici süreliğine sözleşmeli ve güvencesiz yapılan işlerin artışı, işsizliğin de artışı ile birlikte düşünülürse, üniversite mezunu işsizlerin de bu tür işleri daha sıklıkla daha çok oranlarda yapmakta olduğu anlaşılabılır. Bu tür işlerin düşük ücretli olması üniversite mezunu işsizlerin aylık gelirlerinin de oldukça düşük olması ile sonuçlanmakta, açlık sınırının, asgari ücretin, yoksulluk sınırının altında geliri olan çok sayıda üniversite mezunu işsiz bulunmaktadır. Bu koşulların uzaması yani işsizlik

sürelerinin artışı üniversite mezunu işsizlerin yaşamlarında önemli etkiler oluşturabilir. Çizelge 22 katılımcıların işsizlik sürelerine göre dağılımlarını göstermektedir.

Çizelge 22. İşsizlik Süresine Göre Katılımcıların Dağılımları

İşsizlik süresi	f	%
0-1 yıl	465	59,8
1.1 yıl -4 yıl	269	34,6
4.1 yıl ve üzeri	44	5,6
Toplam	778	100

İşsizlik süresi iş arayan açısından iş bulma ümidi ile de ilişkilidir. Bu süre uzadıkça ümit azalır ve herhangi bir işe “razı olunur”. Bu sürenin kısalığı ise hem yeni mezun olmuş olma durumunda hem de işgücü piyasalarındaki kısa süreli işleri sıkça yapıyor olma, yani istihdamın bir “an” olmuş olması gibi işsizliğin de birçok kez tekrarlanan “an” lar olmuş olması ile ilişkisi vardır. Çizelge 22’ye göre yanıtlayıcılardan % 59,8’inin (465 kişi) işsizlik süresi 0-1 yıl; % 34,6’sının (269 kişi) 1.1 yıl - 4 yıl; % 5,6’sının (44 kişi) ise 4.1 yıl ve üzeri arasındadır. Bu soruyu 459 (% 37,1) kişi yanıtlamamıştır.

Uzun süredir işsiz olanların oranının az olması işsizlik süresi uzadıkça iş bulma ümidinin azalması ve iş aramaktan vazgeçilmesi veya meslek ve eğitime uygun olmayan işlere de razı olunur hale gelinmesi olarak değerlendirilebilir. Katılımcıların işsizlik süresinin büyük oranda (% 59,8) 0-1 yıl arasında olması, ekonomideki işlerin niteliği ile de ilgilidir. Neoliberal politikaların etkisi ile artan kısa süreli, geçici ve kesintili işlerin artışı yani esnek istihdam koşullarının yaygınlaşması sonucunda, piyasada uzun yıllar sürdürülen güvenceli işlerin azalmış ve kısa zaman dilimleri içinde bile çok sayıda iş arayan kişinin olması ile sonuçlanmıştır. İşsizliği özellikle 2000’lerden sonra daha çok sayıda kişinin deneyimlediği gerçeğinin yanı sıra işsizlik bir kişinin hayatında da o kişi eğitimi

(üniversite mezunu) bile olsa pek çok kez kısa aralıklarla tekrarlanan bir durum haline gelmiştir.

Çıkarılabilecek bir yorum da bu kişilerin büyük çoğunluğunun yeni mezunlar olması olabilir. Çizelge 8'den de görüldüğü gibi katılımcıların % 68,6'sı 30 yaş altındadır. Bu durum katılımcıların işsizlik sürelerinin 1 yıldan az olmasını 1 yıl içinde mezun olmuş olabilecekleri durumunu destekler niteliktedir.

İşsizliğin hangi biçimlerde deneyimlendiğini izleyebilmek için üniversite mezunu işsizlerin son üç yıldaki iş ile ilgili durumları sorulmuş ve sonuçlar Çizelge 23'te verilmiştir:

Çizelge 23. 2008-2010 Yıllarındaki İş Durumlarına ve
Diğer Etkinliklerine Göre Katılımcıların Dağılımları

İş Durumları	2008		2009		2010		2008-2010	
	f	%	f	%	f	%	f	%
İş aradım	325	52	351	56,2	438	70	625	50,5
Kısmi zamanlı işim vardı	102	47,9	138	64,8	102	47,9	213	17,2
Geçici işler yapıyordum	111	50,1	130	59,4	107	48,8	219	17,7
Tam zamanlı işim vardı	269	45,6	361	61,2	430	72,9	590	47,7
Üniversitede öğrenciydim	351	94,8	245	66,2	150	40,5	370	29,9
Özel kurslara (Bilgisayar, ALES, KPSS, KPDS, ÜDS vb) devam ediyordum	83	33,6	114	46,1	160	64,7	247	19,9
İŞKUR eğitim merkezine gidiyordum	2	22,2	10	52,6	10	52,6	19	1,5
Halk Eğitim Merkezine devam ediyordum	11	39,3	13	46,4	11	39,3	28	2,2
Belediyenin düzenlediği kurslara devam ediyordum	12	36,3	11	33,3	15	45,4	33	2,6
Topluma faydalı işlerle, demokratik kitle örgütleri ile ilgileniyordum	19	73	15	57,7	19	73	26	2,1
Çocuğuma bakıyordum / ev işleri ile ilgileniyordum	29	46	37	58,7	42	66,6	63	5
Askerdeydim	32	24,8	52	40,3	57	44,1	129	10,4
Diğer	35	47,3	39	52,7	55	74,3	74	6
Toplam	1237							

Son üç yıldaki iş durumları katılımcıların işgücü piyasalarında ne şekilde var oldukları, var oldukları bu zaman diliminde neler yaptıklarını da içermektedir. Çizelge 23'te görüldüğü gibi "2008 ve 2010 arasındaki iş durumunuz nedir"?

sorusuna katılımcıların % 50,5'i "iş aradım"; % 47,7'si " tam zamanlı işim vardı"; % 29,9'u "üniversitede öğrenciydim"; % 19,9'u "özel kurslara (bilgisayar, ALES, KPSS, KPDS, ÜDS vb) devam ediyordum"; %17,7'si "geçici işler yapıyordum" % 17,2'si "kısmi zamanlı işim vardı"; % 10,4'ü "askerdeydim" ; % 5'i "çocuğuma bakıyordum / ev işleri ile ilgileniyordum"; % 2,6'sı "belediyenin düzenlediği kurslara devam ediyordum"; % 2,2'si "Halk Eğitim Merkezine devam ediyordum"; % 2,1'i "topluma faydalı işlerle, demokratik kitle örgütleri ile ilgileniyordum"; % 1,5'i "İŞKUR eğitim merkezine gidiyordum" yanıtını vermiştir. Katılımcıların % 6 'sı ise bu soruya diğer yanıtını vermiştir.

2008 yılında iş durumunuz nedir? sorusuna katılımcıların % 28,4'ü "üniversitede öğrenciydim"; % 26,3'ü "iş aradım"; % 21,7'si "tam zamanlı işim vardı"; % 9'u "geçici işler yapıyordum; % 8,2'si "kısmi zamanlı işim vardı; % 6,7'si "özel kurslara (Bilgisayar, ALES, KPSS, KPDS, ÜDS vb) devam ediyordum"; % 2,6'sı "askerdeydim"; % 2,3'ü çocuğuma bakıyordum / ev işleri ile ilgileniyordum"; % 1,5'i "topluma faydalı işlerle, demokratik kitle örgütleri ile ilgileniyordum"; % 0,9'u "Halk Eğitim Merkezine devam ediyordum"; % % 0,9'u "belediyenin düzenlediği kurslara devam ediyordum"; % 0,1'i "İŞKUR eğitim merkezine gidiyordum" yanıtını vermiştir. Katılımcıların % 2,8'i ise bu soruya diğer yanıtını vermiştir.

2009 yılında iş durumunuz nedir? sorusuna katılımcıların % 29,2'si "tam zamanlı işim vardı"; % 28,4'ü "iş aradım"; % 19,8'i üniversitede öğrenciydim"; % 11,1'i "kısmi zamanlı işim vardı"; %10,5'i "geçici işler yapıyordum"; % 9,2'si "özel kurslara (Bilgisayar, ALES, KPSS, KPDS, ÜDS vb) devam ediyordum"; % 4,2'si "askerdeydim"; % 3'ü çocuğuma bakıyordum / ev işleri ile ilgileniyordum"; % 1,2'si "topluma faydalı işlerle, demokratik kitle örgütleri ile ilgileniyordum"; % 1'i "Halk Eğitim Merkezine devam ediyordum"; % 0,9'u "belediyenin düzenlediği kurslara devam ediyordum"; % 0,8'i "İŞKUR eğitim merkezine gidiyordum" yanıtını vermiştir. Katılımcıların % 3,1'i ise bu soruya diğer yanıtını vermiştir.

2010 yılında iş durumunuz nedir? sorusuna katılımcıların % 35,4'ü "iş aradım"; % 34,7'si "tam zamanlı işim vardı"; % 12,9'u "özel kurslara (Bilgisayar,

ALES, KPSS, KPDS, ÜDS vb) devam ediyordum”; % 12,1’i üniversitede öğrenciydim”; %8,6’sı “geçici işler yapıyordum”; % 8,2’si “kısmi zamanlı işim vardı”; % 4,6’sı “askerdeydim”; % 3,4’ü çocuğuma bakıyordum / ev işleri ile ilgileniyordum”; % 1,5’i “topluma faydalı işlerle, demokratik kitle örgütleri ile ilgileniyordum”; % 1,2’si “belediyenin düzenlediği kurslara devam ediyordum”; % 0,9’u “Halk Eğitim Merkezine devam ediyordum”; % 0,8’i “İŞKUR eğitim merkezine gidiyordum” yanıtını vermiştir. Katılımcıların % 4,4’ü ise bu soruya diğer yanıtını vermiştir.

2008-2010 arasındaki iş durumunun sorulduğu bu soruda diğer seçeneğine verilen yanıtlar şu şekilde gruplanabilir:

29 kişi kısa süreli, geçici, sözleşmeli, düşük ücretli işlerde çalıştığını; 22 kişi KPSS kursuna, internet üzerinden eğitim kurslarına, özel kurslara, bilgisayar kurslarına, muhasebe kurslarına katıldığını, lisansüstü öğrenim yaptığını, staj yaptığını, formasyon aldığını, evden KPSS kursuna hazırlandığını; 12 kişi işsiz olduğunu, istifa ettiğini, işten çıkarıldığını; 2 kişi hamile olduğunu, doğum yaptığını; 2 kişi sağlık sorunları ile uğraştığını; 1 kişi cezaevinde olduğunu; 1 kişi TC vatandaşlığını beklediğini belirtmiştir.

Yanıtlayıcıların son üç yıllık iş deneyimleri incelenirse, % 50,5’inin iş aramış olması son üç yıllık bir işsizlik durumunu ifade etmektedir. Son üç yıl içinde kısmi zamanlı, geçici veya tam zamanlı işi olanların oranını toplayınca % 82,6 oranı elde edilmektedir. Yanıtlayıcıların büyük oranının son üç yıl içinde işi olsa bile iş aradığı ortaya çıkmaktadır. Buradan katılımcıların son üç yıl içindeki işlerini geçici süreliğine yaptıkları, uzun dönemli olarak çalışmadıkları görülmektedir. Bu durum da zaten ekonomide yaratılmış olan son dönem işlerin kısa süreli, geçici olması durumu ile örtüşmektedir.

Çizelge 23’ten yanıtlayıcılardan son üç yıl içinde özel kurslara (Bilgisayar, ALES, KPSS, KPDS, ÜDS vb) devam edenler, İŞKUR Eğitim merkezine devam edenler, Belediyenin kurslarına devam edenlerin oranı toplanınca % 26,2 oranı elde edilmekte; bunlara üniversitede öğrenci olanları da ekleyince % 56,1 oranı elde edilmektedir. Buradan katılımcıların % 56,1’inin son üç yıl içinde insan

sermayesi yatırımı olarak değerlendirilen faaliyetlerde bulunduğu, yeterliklerini geliştirme çabası içinde oldukları görülmektedir.

Son üç yıldır kurslar, eğitim faaliyetleri vb. etkinlikler aracılığıyla gösterilen çabaya rağmen hâlâ iş aranıyor olması durumu insan sermayesi kuramında öngörülen daha fazla eğitimin daha fazla istihdam edilebilir olmaya yol açacağı söylemine tezat bir durumu oluşturmaktadır. Ayrıca neoliberal politikaların çalışma ve çalışma kültürü üzerinde yarattığı dönüşüm, işgücü piyasalarında kısa süreliğine, geçici, güvencesiz ve sözleşmeli olarak yapılan işlerin yani esnek istihdamın artışı, uzun süreli, güvenceli istihdam kültürünü çok gerilerde bırakmıştır. Bir kuşağın eğitim sonrasında girdiği işten emekli olması dönemi çok gerilerde kalmıştır. Çizelge 23, vasıflı işgücünün işsizliği sık aralıklarla deneyimlediğini göstermektedir.

Görüşme Yapılan İşsiz Üniversite Mezunlarına Ait Bilgiler

Yüzyüze görüşme yapılan işsiz üniversite mezunlarının kodları sırası ile cinsiyetleri ile üniversiteden mezuniyet alanlarının büyük harflerle kodlanması ve görüşme sıra sayısından oluşturulmuş, kodlanan görüşmecilere ait kimlik bilgileri EK-9'da verilmiştir. Online görüşme formunu dolduranlar ise yüzyüze görüşme yapılanlardan daha kolay ayırt edilmesi bakımından farklı bir sistematiğe kodlanmıştır. Formu gönderme sıraları, cinsiyetleri ve üniversiteden mezuniyet alanlarının küçük harflerle kodlanması esasına göre düzenlenmiştir, kodlanan online görüşülenlere ait kimlik bilgileri EK-10'da verilmiştir.

Görüşmecilerin kimlik bilgileri ve görüşme formundaki (Ek-2) ve online görüşme formundaki (Ek-3) dokuzuncu soruda sorulan işsizlik nedenine ilişkin verilen Liberal, Keynesyen ve Sosyalist açıklamalardan hangisini kendilerine uygun bulduklarına ilişkin elde edilen veriler bütünsel olarak çizelge 24'te verilmiştir:

Çizelge 24. Bazı Değişkenlere Göre Görüşmecilerin Dağılımları

Değişkenler		Online		Görüşmeciler		Toplam	
		f	%	f	%	f	%
Cinsiyet	Kadın	34	37,3	12	60	46	41,4
	Erkek	57	62,7	8	40	65	58,6
	Toplam	91	100	20	100	111	100
Mezuniyet Alanı	Fen Bilimci	48	52,8	11	55	59	53,2
	Sosyal Bilimci	43	47,2	9	45	52	46,8
	Toplam	91	100	20	100	111	100
Yaş	30 yaş altı	58	53,8	11	55	69	62,2
	30-40 yaş	23	35,2	7	35	30	27
	41 yaş ve üstü	10	11	2	10	12	10,8
	Toplam	91	100	20	100	111	100
İşsizlik Süresi	1 yıldan az	37	63,8	3	27,3	40	58
	1-4 yıl arası	18	31	5	45,4	23	33,3
	4 yıldan fazla	3	5,2	3	27,3	6	8,7
	Toplam	91	100	20	100	111	100
İşsizlik Nedenine İlişkin Durum İfadelerinden Yaptığı Seçim	Liberal Durum	7	8	4	20	11	10,3
	Keynesyen Durum	6	6,9	4	20	10	9,3
	Sosyalist durum	73	84	10	50	83	77,6
	Toplam	86	100	18	100	104	100

Çizelge 24 incelenirse online olarak formu dolduran ve görüşme yapılan 111 üniversite mezunu işsizin 46'sının kadın (% 41,4), 65'i erkek (% 58,6) olduğu, 59'unun (% 53,2) sosyal bilimler, 52'si (% 46,8) ise fen bilimleri alanı mezunu olduğu, 69'unun (% 62,2) 30 yaş ve altı; 30'unun (% 27) 31-40 yaş; 12'sinin (% 10,8) ise 41 yaş ve üstü olduğu görülebilir. İşsizlik süresini belirten 69 kişiden (% 62,2), 40'ı (% 58) 1 yıldan az; 23'ü (% 33,3) 1,1 yıl ile 4 yıl arası; 6'sı (% 8,7) ise 4.1 yıl ve üzeri süreden beri işsiz olduğunu belirtmiştir. İşsizlik süresini belirtmeyen 33 kişiden (% 36,2) 19'u (% 57,6), işsizlik süresine ilişkin "işsiz olduğunu", "iş aramadığını", "sınavlara hazırlandığını", "yeni iş bulduğunu" ve " bir süredir çalıştığını" belirtirken; 14 kişi (% 42,4) de hiçbir değerlendirmede bulunmamıştır.

104 kişi durum sorusundan herhangi bir tanesini işaretlerken, 3 kişi de birden fazla durum seçeneğini işaretlemiş, 4 kişi ise hiçbir duruma katılmadığını, bu üç durumun da kendi görüşlerini yansıtmadığını söylemişlerdir. 11 kişi liberal durumu, 10 kişi keynesyen durumu, 83 kişi de sosyalist durumu seçmişlerdir. 1 kişi, bu üç durumda da benimsediği görüşler olduğunu söylerken, 2 kişi hem liberal duruma hem de sosyalist duruma katıldıklarını söylemiştir.

Bu çizelgede özellikle işsizlik nedenine ilişkin belirlemeler sorusunda bir seçenek üzerinde (sosyalist seçenek) yığılma vardır. Görüşmeci olan 111 üniversite mezunu işsizin % 83'ünün işsizlik nedenine ilişkin sosyalist düşüncede yazılan anlatımı uygun bulması isimleri belirtilmeden verilen bu açıklamalardan en çok sosyalist açıklamanın kişilerin algılarında kabul edilebilir olduğu yorumuna götürmektedir. Üniversite mezunu işsizler en çok bu açıklamanın kendilerine uygun olduğunu düşünmektedir.

Katılımcıların İşsizliği Finanse Etme Yollarına İlişkin Bulgular

İkinci alt amacı gerçekleştirmek için Ek-1'de bir örneği verilen "Anket Formu"nda yer alan 7, 12, 13, 24 ve 26 numaralı sorular değerlendirilmiş ve sonuçları çizelge 25-28'de verilmiş, Ek-2'de verilmiş olan "Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu"ndaki Görüşme Soruları Başlığı altındaki 5. Soru ile Ek-3'te verilmiş olan "Online Görüşme Formu" ndaki 5. Soru değerlendirilmiştir.

Öncelikle katılımcıların anne ve babalarının hayatta olup olmama durumu sorulmuş ve elde edilen bulgular Çizelge 25'te verilmiştir.

Çizelge 25. Anne-Baba Yaşama
Durumlarına Göre Katılımcıların Dağılımları

	Anne		Baba	
	f	%	f	%
Yaşıyor	1179	95,8	1064	87,4
Yaşamıyor	52	4,2	153	12,6
Toplam	1231	100	1217	100

Hayatta olan aile üyelerinin işsizliği finanse etmede üniversite mezunu işsize katkısı büyük olmakta, bu katkı gerek maddi gerekse manevi yönelerden yapılabilmektedir. Çizelge 25'e göre yanıtlayıcılardan % 95,8'inin annesi yaşamakta; % 87,4'ünün babası yaşamaktadır. Anket katılımcılarından 6 kişi (% 0,5) annesinin; 20 kişi (% 1,6) de babasının hayatta olup olmadığı sorusunu yanıtlamamıştır. Dolayısıyla kullanıp kullanmadıkları ayrı bir konu olmakla birlikte çoğunluğun hayatta bir destek kanalına sahip olduğu söylenebilir. Ailenin işsizliği finanse edici rolünden genellikle memnun olunmaktadır. Görüşmecilerden ESB1 ailenin işsizliğe karşı koruyucu etkisini memnuniyetle yaşadığını ifade etmektedir:

“Tamamen ailemden. Yani ailemin tavrı tamamen şu son 2 senedir önemli olan senin mutlu olman hangi iş yapıyorsan arkadayız yeter ki sen mutlu ol ne iş yaptığın asla önemli değil bizim için yeter ki mutlu ol onların tek dediği bu 2–3 senedir o yüzden ben ne yapmışım kimle gezmişim ne kadar yemişim ne kadar içmişim nerde yemişim hiç problem değil onlar için bana sağ olsunlar çok güveniyorlar. Bende elimden geldiği kadar güvenlerini karşılıksız bırakmıyorum o konuda herhangi bir sıkıntım yok.”

Ancak ailenin koruyucu etkisi işsiz üniversite mezununun birçok alandaki kararında belirleyici hale gelebilmekte, bir tür baskı mekanizmasına dönüşebilmektedir. Örneğin görüşmecilerden KSB5 bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Bir baskı yok ama yani şeyi hissediyorsun kendi paranı kazanana kadar hâlâ onların söz hakkı senin üzerine daha fazla olacak.”

Bu durum bir koruma mekanizması olan ailenin sağladığı desteğin de etkisi ile işsizlerin çeşitli kararlarına karışmasına kadar varabilmektedir. Örneğin ESB5 durumu şöyle ifade etmektedir:

“Ablam ile annem maddi destek oluyor. Ama psikolojik baskı yapıyorlar evlen / iş bul diye. Sınırlılık oluyor. Her şey için onlardan maddi destek isteyemiyorum.”

Aile desteği işsizliğin finanse edilmesinde önemli olmakla birlikte kimi zaman kişilerin yaşamları üzerinde kendi denetimlerini kurabilmelerinin kendi gelirlerini elde etmelerine bağlı olduğu görülmektedir. Aile desteği çoğunlukla barınma, beslenme konularında sınırlı kalmakta, ikincil ihtiyaçların

giderilmesinde işsiz tarafından pek de kullanılmak istenmemektedir. Örneğin ESB4 ailesinin işsizlik süresince maddi destek olduğunu ancak kendisinin bu konuda çok fazla istekli olmadığını şu sözlerle belirtmiştir:

“Tatile gitmeyi ben kendim istemiyorum. Bana 500 lira ver ben tatile gidiyorum demiyorum yani. Onları zor durumda bırakmamak için. Onu erteliyorum ileride kendi paramla gitmek için.”

Anne ve babanın hayatta oluşu işsiz aile bireyinin işsizliğinin finanse edilmesine katkı sağlarken, maaşlı veya ücretli olarak güvenceli bir işte çalışırken veya böyle bir işten emekli olduktan sonra hayattan ayrılmalari durumu da işsiz aile bireyinin aile tarafından finanse edilmesine yardımcı olmaktadır. Örneğin online görüşülenlerden 59.efb işsiz kaldığı durumlarda vefat eden babasının maaşı ile geçindiğini belirtmiştir. Bir kuşak öncesinin anne ve babalarına özgü olan güvenceli, maaşlı veya ücretli bir işin önemi ortaya çıkmakta, bu kamusal dayanışmanın kendinden sonraki kuşağın bile yaşamına katkı yaptığı görülmektedir. Dolayısıyla üniversite mezunu işsizlerin orta sınıf aileleri işsizliğin finansmanında çok önemli bir faktör olarak durmaktadır.

Ailenin işsizliği finanse etmesi orta sınıfa özgü bir değer olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra ailenin getirdiği dezavantajlar da bulunmaktadır. Bazı durumlarda işsizlik aile içinde oldukça yaygın görülmektedir. İşsiz olan üniversite mezunlarının ailelerinde kendilerinden başka işsiz kalan kişinin olup olmadığı Çizelge 26’da verilmiştir.

Çizelge 26. Son Beş Yıl İçinde Ailesinde 6 Aydan Daha Uzun Süre İşsiz Kalan Kişilere Göre Katılımcıların Dağılımları

İşsiz Kalan Kişi	f	%
Evet	694	57,4
Hayır	516	42,6
Toplam	1210	100

Ailede kendilerinden başka bir işsiz varlığı veya olmaması işsizliğe ilişkin yaklaşımlarında bir değişiklik oluşturabilmekte, benzer deneyimleri yaşamış bir kişinin yakinen bilinmesi iş bulmada sosyal ağların etkisinin ve

kendilerinde bu sosyal ağların olup olmasının sorgulanması ile sonuçlanabilmektedir. Çizelge 26'ya göre katılımcılardan 694 kişi (% 57,4)'si "Ailesinde son beş yıl içerisinde 6 aydan daha uzun süre işsiz kalan kişi" olduğunu 516 kişi (% 42,6) olmadığını belirtmiştir. 27 kişi (% 2.2) ise bu soruyu yanıtlamamıştır.

İşsiz kalan kişinin yakınlık düzeyi sorusunu 653 kişi yanıtlamış, 584 kişi yanıtlamamıştır. Soruyu yanıtlayanlardan 18 kişi (% 2,7) annesi; 68 kişi (% 10,4) babası; 109 kişi (%16,7) kız kardeşi; 163 kişi (% 25) erkek kardeşi; 68 kişi (% 10,4) eşi; 255 kişi (% 39) kendisi; 10 kişi (% 1,5) diğer yakınlıklarının son beş yıl içerisinde 6 aydan daha uzun süre işsiz kaldıklarını belirtmiştir. "Diğer" olarak verilen cevaplar ise "Amcaoğlu, teyze kızı, kuzen, yeğen, anneanne, çocuklarım, eniştem" dir.

Son beş yıl içinde 6 aydan uzun süre işsizliği deneyimlemiş olan kızkardeş ve erkek kardeşleri olan işsizlere bakınca kızkardeşi işsiz kalanların oranı (%16,7) erkek kardeşi işsiz olanların oranından (% 25) daha azdır. Annesi işsiz kalanların oranı (% 2,7), babası işsiz kalanların oranından (% 10,4) azdır. Bu durum kadınların işgücü piyasalarında iş arayan olarak daha az var olmaları ile ilişkilidir. Hem kadınlar kendilerini ev hanımı olarak değerlendirdiğinde işsiz olarak görmemekte, hem işgücü piyasalarında aktif olarak iş arayan olarak var olmadıkları için işsiz statüsüne girmemektedirler. Çocuklarının ev hanımı olan annelerini veya kız kardeşlerini işsiz olarak değerlendirmemesi de bu sorudaki yanıtlara yansımış olabilir.

İşsizliğin aile bireyleri arasında sıkça görülen bir durum olması ailenin sosyo ekonomik kökeni, sosyal ve kişisel ağları ile ilişkili olmasından kaynaklı olabilir. Bu durum Bourdieu'nun tezlerinde ileri sürdüğü gibi işsizliğin kuşaklara damgalanarak aktarıldığına ilişkin veriler sağlamaktadır. Günümüzde iş bulmada sosyal ağlar ve aile akrabalık ilişkilerinin rolü düşünülürse (Aksoy, 2007) bir ailede birden fazla işsiz olması durumundan istihdama götürücü sosyal ağlar ile ailenin sahip olduğu kültürel sermayenin benzeşik olmadığı düşünülebilir.

Ailenin kültürel sermayesinin kişinin iş bulması için uygun olmaması dezavantajına karşın ailenin sosyal güvencesi işsizliğin finansmanında bir

avantaj olabilmektedir. Çizelge 27, katılımcıların sosyal güvencelerine göre dağılımlarını göstermektedir.

Çizelge 27. Sosyal Güvencelerine Göre Katılımcıların Dağılımları

Sosyal Güvenceleri	f	%
Sosyal Güvenlik Kurumu	752	65,5
İŞKUR işsizlik sigortası	69	6
Özel sigorta	24	2,1
Kayıtlı değil	303	26,4
Toplam	1148	100

Sosyal güvence işsizliğin finansmanında kamu tarafından üstlenilen önemli bir destek olup katılımcıların buna sahip olmamaları da yaşamlarında önemli bir değişken olmaktadır. Çizelge 27'ye göre katılımcıların % 65,5'i kendileri veya aileleri üzerinden Sosyal Güvenlik Kurumu'na kayıtlı olduklarını belirtmişlerdir. % 26,4'ü kayıtlı olmadığını; % 6'sı İŞKUR'dan işsizlik sigortası aldığını; % 2,1'i özel sigortaya bağlı olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılardan 89 kişi (% 7,2) bu soruyu yanıtlamamıştır.

İşsizliğin finanse edilmesinde sosyal güvenlik kurumları önemli bir yer tutmaktadır. Üst düzey gelir grubuna yönelik olan özel sigortadan yararlananların oranının azlığı da bu gelir grubundan ailelerin işsiz çocuklarının da oranının azlığı ile ilişkilidir. İşsiz üniversite mezunlarından Sosyal Güvenlik Kurumuna, İŞKUR işsizlik sigortasına veya Özel sigortalara kayıtlı olanların oranı % 73,6 dır. Genellikle orta gelir grubundan olan ailelerin birinci derece yakınları olan çocuklarının sosyal güvenceleri vardır. Kendi üzerinden kayıtlı olanların ise geçici olarak yaptıkları işler vasıtasıyla sosyal güvenceye sahip olduğu düşünülebilir.

İşsizliğin finansmanı bazen doğrudan aile olabileceği gibi bazen başka kanallar olabilmektedir. Çizelge 28 katılımcıların işsiz kalan sürelerindeki maddi destek kanallarına göre dağılımlarını göstermektedir

Çizelge 28. İşsiz Kalınan Sürelerindeki Maddi Destek Kanallarına Göre Katılımcıların Dağılımları

İşsiz kalınan sürelerdeki maddi destek kanalları	f	%
Hayır, hiç kimseden almadım.	242	21,1
Evet, birinci dereceden akrabalarım (anne-baba-kardeşler) aldım.	723	63,1
Evet, eşimden / çocuklarımdan aldım.	175	15,2
Evet, diğer akrabalarım (dayılar, amcalar, kuzenler) aldım.	16	1,4
Evet, arkadaşlarımdan aldım	25	2,2
Diğer	30	2,6
Toplam	1146	

Maddi destek sağlamak işsizliğin finansmanında ve onunla baş etmede çok önemli bir etkidir. Bu etkenin varlığı kişilerin hem işsizlik süresine daha fazla katlanmak sureti ile ideallerindeki işi aramak için uğraş süresinin uzamasına fayda sağlamakta, hem de işsizliğin psikososyal etkileri ile daha kolay baş etmelerine katkı sağlamaktadır. Çizelge 28'e göre katılımcıların % 63,1'i birinci dereceden akrabalarından (anne-baba-kardeşler) ; % 15,2'si eş veya çocuklarından; % 1,4'ü diğer akrabalarından, % 2,2'si arkadaşlarından maddi destek aldığını; % 21,1'i ise hiç kimseden maddi destek almadığını belirtmiştir. Bu sorudaki "Diğer" maddesine verilen yanıtlar şöyledir: 19 kişi İŞKUR'dan işsizlik sigortası aldığını, 4 kişi bankalardan kredi aldığını / kredi kartına borçlandığını, 4 kişi kısa süreli geçici işler yaptığını, 1 kişi yetim maaşı aldığını, 1 kişi Kredi ve Yurtlar Kurumu'ndan yüksek lisans bursu aldığını, 1 kişi de Barolar Birliği'nden staj kredisi aldığını belirtmiştir. Çizelge 27'deki İŞKUR'dan işsizlik sigortası aldığını belirten 69 kişi olmasına rağmen, işsiz kalınan süredeki maddi destek kanalının sorulduğu bu soruda bu şık olmadığından katılımcılardan 19 kişi İŞKUR'dan aldığı işsizlik sigortasını "diğer" maddesi içinde belirtmiştir. Katılımcılardan 91 (% 7,4) kişi bu soruyu yanıtlamamıştır.

Aile, arkadaş ve akrabalar önemli sosyal sermaye unsurlarıdır. Ancak kimi zaman bu unsurların dayanışma göstermesinin de yetersiz olması diğer maddesine verilen yanıtlarda görülmektedir. Katılımcılar "diğer" maddesine

verdikleri yanıtlarda geçen kredi, burs alma ve özellikle de geçici işler yapmayı kendi içinde bir amacın sonucu olmaktan ziyade işsizlik dönemlerinde kendilerine maddi destek sağlayan unsurlar olarak görmektedir.

İşsiz üniversite mezunları maddi destek kanalları olarak çoğunlukla aileyi görürken aileden alınan destekle manevi destek kanalı olarak arkadaşlarla birlikte vakit geçirmeyi tercih etmektedirler. Örneğin KFB5 maddi ve manevi destek kanallarını şöyle açıklamaktadır:

“Yani şöyle maddi olarak zaten ailem sağ olsunlar. Bu süreçlerde ailemle yaşadığım için hiçbir maddiyat yokluğu çekmedim. Manevi olarak da arkadaşlarımla hakkını asla yemem. Çok güzel arkadaşlıklar edinmişim hayatta sağ olsunlar beni 1 gün boş bırakmadılar.”

Online görüşülenlerden 22.esb aile desteğinin önemini şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Ailem hem maddi hem de manevi destek oluyor. İşsiz kaldığım zamanlarda ki hayata tutunmamı sağlayan yegane kuvvet de ailemdir. (Bu vesile ile; ailem olmasaydı, intihar etmeyi ciddi şekilde düşündüğümü de belirtmek isterim)”

Aile desteği her ne kadar işsiz için bir güvence kaynağı olsa da ailenin kişiyi okutmasının bir karşılığı olacağının düşünülmesi ve hele ki işsizliğin kişiler tarafından kendi suçları olarak hissedilmesi durumu ağır bir psikolojik baskı da yaratmaktadır. Örneğin 77.ksb işsizlik durumunun sonucu olarak aileden aldığı desteğin kendisinde yarattığı psikolojik etkiyi şöyle değerlendirmektedir:

“36 yaşında biri olarak işsiz kalıp aileden de olsa birilerine muhtaç olmak olayın “en acı” tarafı... Aile ile birlikte yaşıyorum. (Çok şükür)Uzun süre çalışıp kendi ihtiyaçlarını kendi gören biri olarak bir başkasından temel ihtiyaçlar için maddi destek istemek zorundasınız. Kurs Eğitimi ücretsiz, ulaşım giderlerini aile karşılıyor. Daha fazlasını talep etmek lüks. Kültürel ve sanatsal etkinlikler ise en son ne zaman sinemaya gittiğimi hatırlamıyorum”... Bir iki arkadaşımın dışında “hal hatır ve iş buldun mu?” diyen yok.”

Bazı durumlarda arkadaşların sağladığı destek aileninkinden fazla olabilmektedir. Örneğin KFB4 işsiz kaldığı süre içinde erkek arkadaşı olmasa yıkılacağını belirtmiştir. İşsizlik durumunun aile içinde eşler arasında yaşanması da ayrı bir bunalım kaynağını oluşturmakta geleneksel aile düzeni içinde çalışan kadın ve işsiz erkeğin birlikteliği iki taraf için de kabullenmeleri güç sonuçlar

doğurmaktadır. Bu durumu anlatan EFB2 kendisinin işsiz olma durumunu evlilik içindeki koşullarda değerlendirdiğinde “anlatılmaz yaşanır” ifadesini kullanmakta, eşinin kendisine doğrudan olmasa bile dolaylı olarak hissettirecek bir psikolojik baskı yaptığını, bunu hissetmemek için insanlığını unutması gerektiği belirtmiş ve şunları eklemiştir:

“Yani bunun hakkında bir kitap yazarım şu anda yani eşiniz her gün işe gidiyor akşam geliyor. E siz her gün evde değilsiniz ama sonuçta katkınız olmuyor. Geçmiş birikimlerinizin yarattığı bir katkı var ama o anda da işler vaziyette olmayı istiyorsunuz iş gücünüzü kullanmayı istiyorsunuz belli şartlardan dolayı zorluklardan dolayı bahsediyor yani psikolojik olarak rahatsız ediyor, doktorluk duruma gelmedim ama sonuçta rahatsız ediyor.”

EFB2 yaşadığı rahatsızlık durumunu kendisinden daha kötü durumdakileri dikkate alarak aştığını belirtmektedir. Aile desteği elbette orta sınıfa özgü birtakım değerlerle ilişkilidir, ancak her zaman da gerçekleşmemektedir. Örneğin online görüşülenlerden 1.Efb bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“Maalesef düşenin dostu olmuyormuş. Varken, çalışırken herkes dost, ama olmayınca kimse yanınızda olmuyormuş. Anladım”

Katılımcıların İş Deneyimlerine İlişkin Bulgular

Katılımcıların iş deneyimlerine ilişkin bulguları elde etmek için Ek-1’de verilen “Anket Formu”ndaki 15, 16, 17, 18, 20 ve 21 numaralı sorular değerlendirilmiş ve sonuçları çizelge 29-34’te verilmiş, EK-2’de bir örneği verilen “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu”nda yer alan Görüşme Soruları Başlığı altındaki 1. ve 2. sorular ve Ek-3’te verilen “Online Görüşme Formu”nda yer alan 1. ve 2. sorular değerlendirilmiştir.

İş deneyimlerine ilişkin verileri elde etmek için üniversite mezuniyetleri sonrasında iş ile ilgili durumları sorulmuş, elde edilen bulgular Çizelge 29’da verilmiştir.

Çizelge 29. Üniversite Mezuniyetleri Sonrası
Çalışma Durumlarına Göre Katılımcıların Dağılımları

Mezuniyet sonrası ücretli iş	f	%
Evet, çalıştım.	972	79,2
Hayır, çalışmadım.	255	20,8
Toplam	1227	100

Mezuniyet sonrası bir işte çalışma kişiler alanlarında çalışıyorsa onlara deneyim kazandırdığı gibi, bir yandan da vasıflarına uygun bir işe girmek için ne kadar dayanabildiklerine ilişkin veriler sağlamaktadır. Çizelge 29'a göre katılımcılardan % 79,2'si üniversiteden mezun olduktan sonra bir ücretli işte çalışmış; % 20,8'i çalışmamıştır. Esnek istihdam koşullarının yaygınlaşması nedeniyle, uzun süreli ve güvenceli işlerin sayıları gittikçe azalmakta bu durum ise kişilerin sürekli iş değiştirmek zorunda bırakılmasına neden olmaktadır. Özellikle 20-30 yıl öncesinde görülen, üniversite mezuniyeti sonrasında bir işe girip uzun yıllar boyunca o işte çalışma durumlarına artık pek rastlanılmamaktadır. Bu çizelgeden de yanıtlayıcıların % 79,2'sinin mezuniyet sonrasında bir işte çalıştığı ama şu anda bir iş aradığı görülmektedir. Bu soruya katılımcılardan 10 kişi (% 0,8) yanıt vermemiştir.

İşe ve işin nitelikli olacağına dair beklenti mezuniyet sonrasında yüksk olmakta, zamanla düşmektedir. Örneğin görüşme yapılan kişilerden yeni mezun olan KSB5 mesleği ile ilgili işlerin neler olduğu sorusunu, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Birleşmiş Milletler, yurtdışı ataşelikler ve temsilcilikler, kamuda uzman ve uzman yardımcılığı olarak yanıtlamakta, kendi bölümünden mezun olup uzun süredir işsiz olan birilerini hiç tanımadığını hatta böyle kişilerin olduğunu duymadığını bile belirtmektedir. Ancak aynı bölümden 9 yıl önce mezun olmuş olan ESB3 ise mezuniyet alanı ile ilgisi olmayan kimisi kısa dönemli, geçici birçok iş yapmıştır ve hala mezuniyet alanı ile ilişkili olmayan bir işte çalışmaktadır.

Aslında birçok üniversite mezunu işsiz kendi eğitim düzeyinden daha düşük eğitim düzeyinin yeterli olduğu işleri yapmaktadır. Online görüşülenlerden 9.ksb unlu mamuller üzerine bir dükkânda bazlamacı olarak çalıştığını; 11.ksb sekreterlik, ayak işleri, temizlik vb işleri yaptığını; 34.ksb bebek bakıcılığı ve sekreterlik yaptığını 84.kfb sinemada bilet sattığını, çocuk bakıcılığı yaptığını, pastane imalathanesinde çalıştığını, 14.efb matbaada çalıştığını, 43.efb fotoğrafçılık yaptığını 47.esb servisçilik ve şoförlük yaptığını, 4.esb otelde kasiyerlik yaptığını, 28.kfb anketörlük yaptığını belirtmişlerdir.

Üniversiteden mezuniyet sonrasında, özellikle orta sınıftan ailelerin kendilerine sağladıkları iyi imkânları kullanarak mezun olan kişilerin işe ve iş yaşamına dair beklentileri çok olmaktadır. Bir süre sonra işgücü piyasasında beklentilerini karşılayacak işlerle, özellikle 1990'ların sembolü olan hem zevkli hem iyi kazançlı, özgür ortamlarda yapılan işlerle karşılaşmadıklarından bu beklentilerini azaltarak farklı yollara yönelmektedirler. Bu durumda ya lisansüstü öğretime yönelerek iş arama durumunu ertelemekte ve akademisyenlik gibi görece daha cazip işlere yönelmeye çalışmaktalar ya da işsizliklerini finanse etmek için geçici kısa süreli, bazen eğitim düzeyleri ile bazen de meslekleri ile ilişkili bile olmayan işlere girmektedirler.

İş deneyimlerine ilişkin veriler elde etmek için katılımcıların şu andaki veya en son çalıştıkları sektörün ne olduğu sorulmuş ve elde edilen bulgular Çizelge 30'da gösterilmiştir.

Çizelge 30. Şu Andaki / Son Çalıştıkları
Sektöre Göre Katılımcıların Dağılımları

Son çalışılan iş sektörü	f	%
Kamu sektörü	165	16,5
Özel sektör	799	80,1
Kendi işi	33	3,3
Toplam	997	100

Bir yandan çalışarak iş arayan kişilerin hangi sektörde çalışarak iş aradığını, veya en son hangi sektörde çalışarak iş aradıklarını belirlemek iş deneyimlerine ilişkin veriler sağlamaktadır. Ankette mezuniyet sonrası ücretli bir işte çalışmayanların bu soruyu boş bırakması istenmiştir. Diğer bir ifadeyle katılımcıların herhangi bir işi olmadığı için çalışılan sektör sorusunu da yanıtlayamadığı sonucuna ulaşılabilir. Çizelge 30'a göre yanıtlayıcıların % 16,5'i hayatlarının belli bir döneminde kamu sektöründe çalışmıştır. % 80,1'i ise özel sektörde çalışmıştır. Özel sektörde çalışanların oranının fazlalığı bu sektördeki çalışma koşullarının sık iş değiştirmeye veya iş memnuniyetsizliğine yol açarak bu kişilerin başka iş aramasına yol açması ile açıklanabilir. Bu soruyu 240 kişi (% 19,4) yanıtlamamıştır.

Görüşmecilerden KSB1 ve KSB6 en son özel dershanede çalıştığını, ESB1, KSB3, KSB4, ESB4 ücretli öğretmenlik yaptıklarını belirtmişlerdir. KFB1, KFB2 ve KFB4, KFB5 de en son özel sektörde çalıştıklarını belirtmişlerdir. Günümüz çalışma koşullarının rekabetçi ortamı ve çalışanları hızlı değişen teknolojiye uyum sağlamaya zorlayıcı etkisi özellikle özel sektörde çalışanların da bu durumdan etkilenmesine ve bu koşullardan görece daha az etkilenen kamu sektöründe çalışanlara göre daha fazla oranlarda iş aramasına yol açmaktadır.

Özel sektörde çalışan üniversite mezunu işsizlerin özel sektördeki çalışma koşullarını gördükten sonra kamu sektörüne geçmek için iş aramaya başlaması da sıkça rastlanmaktadır. Online görüşülenlerden 6.efb bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Şu anda bir işte çalışıyorum. Kamu kurumu olmadıktan sonra yeni bir iş düşünmüyorum. Kamuda görev almak isteme nedenlerim arasında düzenli bir hayata sahip olmak istiyorum ve maaşımın vaktinde yatması, kendime ve sevdiklerime yeterli zaman ayırabilmek için hafta sonları çalışmak istemememdir. Ayrıca uzayan mesailerden –ki maaşımıza yansımıyor- sıkılmamdır.”

21.efb de kamu sektöründe çalışma isteğini şöyle ifade etmektedir:

“En son çalışmış olduğum işten (nisan 2011) mesai yoğunluğu nedeniyle ayrıldım ve kariyer hedefimi devlet memuru olmak olarak belirledim.”

Benzer olarak 66. Kfb de şunları ifade etmiştir:

“2009 yılından beri iş arıyorum. Şu an özelde çalışıyorum fakat; bir taraftan da kamu sınavlarına hazırlanıyorum”

Şu anki çalıştığı sektör kamu sektörü olup da yine de iş arayan üniversite mezunlarının da kendilerince sebepleri bulunmaktadır. Örneğin online görüşülenlerden kamuda çalışan 62.esb iş arama nedenini açıklarken “Devlet memuruyum ama ideallerim gerçekleşmedi” ifadelerini kullanmaktadır.

Esnek istihdam genellikle özel sektörde yaygınlaştığından geçici işler de çoğunlukla özel sektördedir. Üniversite mezunu işsizlerin büyük çoğunluğu hem bu tür işlerde çalışmakta hem de iş aramaktadır. Öte yandan kalıcı bir iş bile olsa özel sektörde çalışmanın kamu sektörüne göre daha az tercih edildiği, özel sektörde çalışanların daha fazla oranlarda başka iş aradığı sonucu da çıkarılabilir. Esnek çalışma biçimlerinin yanı sıra çalışmaya yüklenen anlama göre kamu sektöründe çalışılıyor olsa bile yine de başka iş aranabilmektedir. Çünkü üniversite eğitiminden ve orta sınıf ailelerden edinilen bir takım değerler işe ve çalışma kavramına kendini gerçekleştirme, yaratıcı, özgür, dinamik olma özellikleri ile yaklaşmayı da beraberinde getirmiştir. Bu özelliklerde iş arandığında ya sık iş değiştirilmekte, ya çok uzun süre işsiz kalınmaktadır. Katılımcıların şu anda çalışmakta oldukları veya en son çalıştıkları işte ne kadar çalıştıkları Çizelge 31’de gösterilmiştir.

Çizelge 31. Şu Andaki / Son Çalıştıkları
İş Süresine Göre Katılımcıların Dağılımları

Son çalışılan süre	f	%
0-6 ay	373	39
6.1 ay-12 ay	203	21,2
12.1 ay-2 yıl	139	14,5
2.1 yıl-4 yıl	108	11,3
4.1 yıl-10 yıl	98	10,3
10.1 yıl ve üzeri	35	3,7
Toplam	956	100

Şu andaki / son çalışılan iş süresi sorusu katılımcıların iş deneyimlerine ilişkin veriler sağlamakta, işgücü piyasalarında kısa süreli geçici işler mi yaptıkları, uzun süreli işlerden iş beğenmeme, memnuniyetsizlik gibi nedenlerle mi ayrıldıkları konularında bilgi sağlamaktadır. Bu soruyu 281 (% 22,7) kişi yanıtlamamıştır. Bu oran, çizelge 30'da verilen soruların yanıtlanmama oranı ile benzerdir. Katılımcıların mezuniyet sonrasında bir işte çalışmadıkları için bu soruyu boş bıraktıkları söylenebilir. Yanıtlayıcıların % 39'u çalışılan süre sorusuna 0-6 ay arasında; % 21,2'si 6.1 ay ile 12 ay arasında; % 14,5'i 12.1 ay-2 yıl arasında; % 11,3'ü 2.1 yıl-4 yıl arasında ; % 10,3'ü 4.1 yıl-10 yıl arasında ve % 3,7'si ise 10.1 yıl ve üzeri yanıtını vermiştir.

Yanıtlayıcıların % 60,2'si şu andaki veya son işinde 12 aydan daha az süre çalışmıştır. Bu durum ise günümüzdeki işlerin genellikle kısa dönemli, geçici işler olması ile üniversite mezunu işsizlerin iş bulamadığında lise mezunlarına uygun işlere girmesi ve bir yandan da iş aramaya devam etmesi ile ilişkilidir.

Son çalışılan işteki sürenin kısalığı bazı durumlarda yine toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayanmaktadır. Görüşmecilerden KFB4 en son çalıştığı işten sözel taciz ve işyerinde çalışanların baskıları yüzünden ayrıldığını şu sözleri ile belirtmektedir:

“Yani bayan erkek fark etmez size her şey söylerler yani yakıştırabiliyorlar. Yani hakaret olarak da bundan çok rahatsızlık duydum. Bir de bekâr olduğunuz için her konuda potansiyel suçlusunuz. Yani gerçek işte bakıyorsunuz suçlu sizsiniz? İşte adınız çıkıyorsa yine suçlu sizsiniz. Buna dayanamadığım için oradan ayrıldım.”

Son çalışılan işteki çalışma süresinin kısa olacağı bazı durumlarda baştan belli olduğu halde kişiler geçici de olsa işi kabul etmektedir. Örneğin mezuniyet sonrasında ücretli öğretmenlik yapmış olan, özel ders vermiş olan ve bir yıkamatik dükkânda çalıştığını belirten ESB1 ücretli öğretmenlik işinin kısa dönemli olduğunun bilincinde olduğunu şu sözlerle belirtmiştir:

“Zaten ücretli öğretmenlik işi sezonluk işi gibi yani dönem arasından itibaren bir daha kabul etmezse herhangi bir şey diyemiyorsunuz.”

İşin kısa dönemli olduğunu bildiği halde bu işe girmesini ise toplumda özellikle erkeklere yönelik olarak belli yaşlar sonrasında çalışma ve aileden para almama yönünde bir baskı oluşması durumu ile ilişkilidir. ESB1 yaşamdan istekleri farklı bile olsa erkek çocuk olarak ailenin maddi durumu kötüleşince geçici olan işleri yapmasını şu şekilde açıklamaktadır:

“Sonuçta aileme daha az yük olmak için yaptığım şeylerdi bunlar yan gelirlerdi ailemin maddi durumu düzeldikten sonrada kendimin boşu boşuna yorulmanın bir anlamı olmayacağını düşündüm sadece eğitimle alakalı uğraşırsam daha iyi olur diye düşünmüştüm bırakmışım işleri.”

Kısa süreli geçici işler yapmanın anlamının farkında olan ESB3 bu durumu şu sözleri ile anlatmaktadır:

“Hani bir kamu güvencesi gibi değil netice itibariyle değil ne zaman işin sona ereceğini biliyorsun ona göre çalışıyorsun”.

Yapılan işlerin kısa süreli veya geçici olması karşısında ücretlerinin ne olduğu sorusu da önemlidir. Katılımcıların şu andaki veya en son çalıştıkları işteki ücretleri Çizelge 32’de verilmiştir.

Çizelge 32. Şu Andaki / Son Çalıştıkları
İşte Aldıkları Ücretlere Göre Katılımcıların Dağılımları

Son çalışılan işin aylık geliri	f	%
0-750TL	260	27,0
751-1000TL	256	26,6
1001-1500TL	204	21,2
1501-2000TL	138	14,3
2001-3000TL	77	8,0
3001 ve üstü	27	2,8
Toplam	962	100,0

Üniversite mezunu işsizlerin birçoğu bir işte çalışarak iş aramaktadır. Ne tür işlerde hangi koşullarda çalışarak iş aradıklarını belirlemek için sorulan bu soruyu 275 kişi (% 22,2) yanıtlamıştır. Çizelge 32’ye göre bu oran, mezuniyet sonrası herhangi bir işte çalışmayanların sayısı (255 kişi) ile orantılıdır.

Mezuniyet sonrası bir işte çalışmayanların bu soruyu boş bıraktıkları sonucu çıkarılabilir. Çizelge 32 incelendiğinde yanıtlayıcıların % 27'si şu andaki veya son çalıştıkları işte aldıkları ücretin 750 TL ve altında olduğunu belirtirken; % 26,6'sı 751 TL ile 1000 TL arasında; % 21,2'si 1001 TL ile 1500 TL arasında; % 14,3'ü 1501 TL ile 2000 TL arasında; % 8'i 2001 TL ile 3000 TL arasında; % 2,8'i ise 3001 TL ve üstünde olduğunu belirtmiştir.

Görüşmecilerden KFB4 son çalıştığı işte kendisine ücret verilmediğini belirtmiş “Benim geçim için maaşa ihtiyacım vardı bu yüzden çalışıyorum zaten olmayınca da ayrılmak zorunda kaldım.” İfadelerini kullanmıştır. ESB4 ise son çalıştığı işteki ücretin 1000 TL olduğunu ancak yeni mezun olduğu için kabul ettiğini belirtmiştir.

Üniversite mezunları geniş ölçekteki işsizliği deneyimlemeye başladıkça düşük ücretli, kötü koşullardaki işlere kendilerine göre geçici süreliğine girmekte bir yandan da iş aramaya devam etmektedirler. Online görüşmelerden elde edilen verilerde de birçok üniversite mezununun kötü koşullarda çalıştığı ve ücret düşüklüğü nedeni ile iş aradığı görülmektedir.

14. Efb bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir:

“Çalıştığım işten memnun olmadığım için daha iyi bir iş arıyorum. Asgari ücret alıyorum, 100 TL yol parası ödüyorum. Üstelik sigortayı part time üzerinden yatıracağımı öğrendim. Gerçekten modern köle gibi hissediyorum kendimi.”

15.ksb de çalıştığı işteki çalışma koşulları yüzünden iş aramaktadır:

“Şu an yine dershanede çalışıyorum ama şartların zorluğu yoğun iş temposu yüzünden başka işleri de araştırıyorum.”

22.esb'nin sözleri de benzerdir:

“Şu anda bir şirkette 8 aydır çalışıyorum ve yine yeni bir iş arıyorum. Düşük ücret politikası, adam kayırma, emeğe saygısızlık bu şirkette de var.”

24.esb işi olduğu halde iş aramasını şu andaki işindeki ücret ödenmesindeki aksaklıklar olduğunu şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Şu an çalışıyorum, 8 aydır. İş yerinde mobbing, maaş ödemelerinde aksaklıklar.”

29.esb'nin iş arama nedenleri arasında da düşük gelir elde etme bulunmaktadır:

“Daha fazla geliri olan bir iş arıyorum ve daha az çalışma saati olan bir iş arıyorum.”

36.efb de benzer olarak şu ifadeleri kullanmıştır:

“Daha iyi bir iş ortamı için iş arıyorum.”

38.efb de çalıştığını belirterek ücretini ödenmemesi ile iş aradığını şu sözleri kullanmıştır:

“Şu an çalışıyorum. Çalıştığım şirketin iflas etmek üzere olması, maaşımı alamamam nedeni ile yeni bir iş aramaktayım.”

40.efb de iş arama nedenini ücret düşüklüğüne şu sözlerle bağlamaktadır:

“Daha yüksek gelir edebilmek amacıyla.”

47.esb çalıştığı işteki ücretinin düşüklüğünü şöyle açıklamaktadır:

“MEB’de sözleşmeli 4/c’li olarak çalışıyorum. 11 ay çalışıp bir ay boş gezmekten dolayı iş arıyorum ve daha iyi ücretli bir iş arıyorum bu ücretten daha fazlasını hak ettiğimi düşündüğüm için”

48.esb de benzer olarak şunları demiştir:

“Şu an çalışıyorum ve iş de arıyorum. Gelir elde ediyorum ama yeterli gelmiyor. O yüzden yeni bir iş arıyorum”

55. efb de şu sözleri kullanmıştır:

“Bir işte çalışarak iş arıyorum. Yaklaşık 6-7 aydır iş arıyorum. Başka iş arama sebepim eğitimime uygun pozisyon isteğim ve daha yüksek gelir talep etmem.”

Bir işte çalışarak iş arayan 56.efb de,

“Okul bitti biteli iş arıyorum. En büyük neden özel sektörün işsizliği bilmesi yüzünden çalışanı sömürmesi ve yeni düzenlenen yasaya göre 65 yaşında emekli olacağım, böyle çalışmaya can mı dayanır.” ifadelerini kullanmaktadır.

70.ksb de şu anki işindeki ücretinden memnun olmadığını şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Yaklaşık 14 aydır işsizdim. Şu anda yine iş arıyorum, çalıştığım işin geliri giderlerimi karşılamıyor”

72.efb de düşük ücret nedeniyle iş aradığını şu sözleri ile belirtmiştir:

“Bir işte çalışarak iş arıyorum. Hayat güvencesi yarını düşünmemek. 1100 TL ücret alıyorum.”

73. efb de,

“Ücret yetersizliği, kendimi geliştirme olanağının olmayışı, sosyal imkanların olamayışı;” nedenleri ile iş aradığını belirtmiştir.

75.efb de,

“Başka iş arama sebebim ise gelir seviyemin düşük olması.” sözlerini kullanmıştır.

79.efb bir işte çalışarak iş aramasını ücret politikalarına dayandığını şu sözleri ile belirtmiştir:

“Lise mezunu bir kişinin personel müdürü yapılarak benden fazla maaş alması, Maaş politikalarında eksiklik ve maaş dengesizliği.”

Bu soruya verilen yanıtlardan elde edilen verilere göre yoksulluğu deneyimleme durumunun şiddetine göre düşük ücretli işlere razı olma durumları da daha sık görülmektedir. Ancak orta sınıf ailelerin çocuklarında bu duruma yoksulluğun sebep olmasından ziyade, ailelerinin büyük beklentilerle üniversiteden mezun etmesinin üzerlerinde oluşturduğu psikolojik baskının etkisi olduğu söylenebilir. Özellikle bir dönemin “oku da adam ol” mitinin söylenceler halinde kuşaktan kuşağa aktarılmış halleri de üniversiteye girişte ve üniversitede bulunan süre zarfında ileriye yönelik beklentilerin birikmesine, hatta bu sürelerde ailenin ekonomik sınırları içindeki bin bir türlü maddi olanaklar kendilerine sunulurken bunun gelecekte ailelerine ve kardeşlerine dönüşü olacağı algısının kendilerine yerleştirildiği de unutulmamalıdır. Bu toplumsal baskı üniversite mezuniyeti sonrasında ideal iş için bekleme süresini kısaltmakta, düşük ücretli işlere razı olarak “hiç değilse” kendisinin ailesi üzerindeki maddi yükünü azaltmak istenmektedir.

Üniveriste mezunu işsizlerin piyasada ne tür işler yaptıklarının yanı sıra son işlerinden ayrılma nedeni de iş deneyimlerine ilişkin bilgi sağlayacaktır.

Çizelge 33'te katılımcıların en son çalışılan işten ayrılma nedenlerine göre dağılımları verilmiştir.

Çizelge 33. En Son Çalışılan İşten Ayrılma
Nedenlerine Göre Katılımcıların Dağılımları

Son çalışılan işten ayrılma nedenleri	f	%
Geçici bir işti.	183	20,2
Eğitimime dönmem gerektiği için	49	5,4
İşten çıkartıldım.	192	21,2
Askerlik nedeniyle.	75	8,3
Çocuğuma / çocuklarıma bakmam gerektiği için	21	2,3
Evlendiğim için	27	3
İşyerim kapatıldı / iflas etti	70	7,7
Taşınma / eşimin tayini nedeniyle	15	1,6
Diğer	312	34,4
Toplam	906	

En son çalışılan işten ayrılma nedeni aslında bu işin niteliğine ilişkin veriler de sağlamakta, dolayısıyla üniversite mezunu işsizlerin yeni iş aramaları altındaki nedeni çözümlemek için de önem kazanmaktadır. Bunun için sorulan bu soruya katılımcılardan, 331 kişi (% 26,7) yanıt vermemiştir. Bu durum mezuniyet sonrası bir işte çalışmayan kişi sayısı (255 kişi) orantılıdır. 255 kişi bu soruyu üniversiteden mezun olduktan sonra bir işte çalışmadığı için boş bırakmış, aradaki fark olan 76 kişi (% 6,14) ise yanıtlamamıştır. Çizelge 33'e göre son çalıştıkları işten ayrılma nedeninin sorulduğu soruya, yanıtlayıcıların % 21,2'si işten çıkartıldığı için; % 20,2'si son çalıştıkları iş geçici bir iş olduğu için; % 8,3'ü askerlik için; % 7,7'si işyeri kapatıldığı/iflas ettiği için; % 5,4'ü eğitimine dönmesi gerektiği için; % 3'ü evlendiği için; % 2,3'ü çocuğuna / çocuklarına bakması gerektiği için; % 1,6'sı taşınma / eşinin tayini için işten ayrıldıklarını belirtmiştir. Yanıtlayıcıların % 34,4'ü ise bu soruya "diğer" yanıtını vermiştir.

Katılımcılar son çalıştıkları işten ayrılma nedenleri arasında en çok oranda (% 21,2) neden olarak işten çıkartıldıklarını belirtmişlerdir. Çocuğuna

bakma, evlenme ve eşin tayini nedeniyle ayrılma durumları birleştirilirse % 6,9'unun ailevi nedenlerle işten ayrıldığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu durumlara askerlik nedeni ile işten ayrılma durumu da eklenirse % 15,2'sinin aile ve kişisel nedenlerle işten ayrıldığı görülmektedir.

Bu soruda verilen "diğer" maddesine verilen yanıtlar ise şu şekilde gruplanabilir: 88 kişi çalıştığı işteki ücretin yetersiz olduğunu, geç ödendiğini veya hiç ödenmediğini, yaptığı işe veya mesai saatlerine oranla ücretin çok az olduğunu, zam yapılmadığını, SSK primlerinin yatırılmadığını, kendisine vaat edilen sosyal hakların yerine getirilmediği vb. maddi konular nedeniyle işten çıktığını veya kendisine bu sebepler bildirilerek işten çıkarıldığını belirtmiştir. 40 kişi taşeron firma üzerinden çalıştırılması, çalıştığı işyerinin kapanması / iflas etmesi / ekonomik kriz nedeniyle borçlanması / özelleştirilmesi, yaptığı işin sona ermesi / sezonluk olması sebepleriyle işten firma tarafından çıkarıldığını, sözleşmesinin sonlandırıldığını veya zorla emekliye sevk edildiğini belirtmiştir. 25 kişi yaptığı işin eğitimine uygun olmadığı, eğitim seviyesi düşük insanların kendisinin yaptığı işe saygı duymadığı, eğitim düzeyine rağmen gerekli imza yetkisinin kendisine verilmediği, eğitimine / avukatlık stajına devam etmek istediği, mesleki tatminsizlik yaşadığı, işin kariyerine uygun olmadığı, kendisine yaptığı işe fazla geldiğinin söylendiği için işten ayrıldığını belirtmiştir. 17 kişi kamuya geçmek için KPSS'ye ve diğer sınavlara hazırlanmak için veya kamuda çalışmaya başladıkları için son işinden ayrıldığını belirtmiştir. Bunlardan başka "diğer" seçeneğini işaretleyen 142 kişinin yazdığı nedenler şu konular altında birleştirilebilir: Kendisinin veya yakınlarının sağlığı / taşınması / tayini sebepleri ile, işyerindeki çalışma ortamının katlanılamaz düzeyde olması, haksızlık, mobing, işyerinde huzursuzluk, işyerinde mutsuzluk, sinirlenme, sıkılma, işverenle / patronla / üst düzey yönetici ile anlaşamama, mesai saatleri düzensizliği, yoğun iş stresi ve çalışma koşulları, ekonomik kriz nedeniyle işçi çıkarılmasına tepki, evlilik / hamilelik, terör, iş tanımı dışındaki işlerin de yaptırılması, görev ile ilgili bir suçtan hüküm giyme, taciz edilme, fırsat eşitliğinin olmaması, emeklilik, istifa, daha iyi koşullardaki bir işe geçiş.

KFB5 sadece üç çalışanı olan bir şirketin bürosunda erkek genel müdür ve erkek genel müdür yardımcısı ile birlikte çalıştığını, genel müdürle kendisinin kadın olmasından dolayı problem yaşadığı için işten ayrıldığını belirtmiştir.

KFB4 ise iş yaşamında yaşadıklarını ve kadın olarak var olmaya çalışmayı şu sözleri ile anlatmaktadır:

“Bekâr olduğunuz için her konuda potansiyel suçlusunuz. Yani gerçek işte bakıyorsunuz suçlu sizsiniz? İşte adınız çıkıyorsa yine suçlu sizsiniz. Buna dayanamadığım için oradan ayrıldım.” Yaşadıklarının ardından yeni işinde de benzer korkuları taşıdığını şu sözlerle belirtmektedir:

“Şimdi görüştüğüm bir arkadaşım var onun yanında muhasebede çalıştım ama onun yanından başka hiçbir işte çalışmaya cesaretim yok. Yani korkuyorum. Yine biri bir şey söyleyecek bir şey yapıştıracak, işte sizi hakaret edeceğim hani yine artık olacaksa iyi bir yer olsun gerçekten kurumsal bir yer istiyorum. Çünkü ben olarak gerçekten zor ve siz iki kardeş yaşıyor olarak öğrendikleri anda çok baskı uyguluyorlar. Yani bunlar rahat, kesin vardır bunlarda bir şey, her türlü olumsuzluğu düşünerekten size daha farklı gözle yaklaşıyorlar.”

Ancak bazen erkekler de kadınlarla ilgili sorunlar nedeni ile işten ayrılabilir. Örneğin ESB5 bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“Bir bayanın kötü konuşmalı tavrı, yani patronun sekreterinin gurur kırıcı yani argolu konuşması yüzünden işten ayrıldım.”

Online görüşülenlerden 3.efb son çalıştığı işten ayrılma nedenini hem ücret azlığı hem de değer beklentisi ile ifade etmektedir:

“Teknik öğretmenlere özel sektörde çok az ücret verdikleri ve teknik öğretmenlerin kariyer yapmasına izin vermedikleri için ayrıldım.”

7.esb askerlik nedeni ile ayrıldığını belirtmiştir.11.ksb kendisinin iş tanımı dışındaki hem vasıf gerektirmeyen işleri hem de üst düzey vasıf gerektiren işleri de yapmak zorunda bırakıldığını şu sözleri ile belirtmektedir:

“İlkinde veri giriş elemanı olarak işe alınarak başlayan serüven sekreterlik ayak işleri temizlik vb gibi işleri yaparak devam ettikten sonra aynı iş yerinden en son ayrıldığımda vasfım Ankara Bölge Müdürü olarak geçiyordu. İkinci işimde Eğitim Ofisi Yardımcısı olarak çalışıyordum ancak yine her türlü işi yapmakla beraber ofisinde müdürü benzerliğinde bir pozisyonda işten ayrıldım.”

22.esb çalıştığı işlerden ayrılma nedenlerini şöyle sıralamaktadır:

“Özel sektörde elektrik taahhüt sektöründe çeşitli işlerde çalıştım. Düşük ücretli, ekonomik krizlere endeksli küçük ve orta ölçekli firmalardı.

Hemen hemen hepsinden kendi isteğimle; düşük ücret, emeği sömürüye dayalı insan kaynakları politikaları nedenleri ve insana değer vermedikleri için ayrıldım.”

Yaptığı işten 25.esb şu sözleri ile örneklendirmektedir:

“Şirketim Türkiye'nin en büyük firmalarından biriydi, maaş ve imkânları iyiydi, işimin bedenen ve zihnen çok büyük zorlukları yoktu ama işimi yaparken mutlu değildim, kendimi yetiştirecek bir ortam yoktu ve en önemli sorunu işimin ana teması satış olduğundan dolayı baskı vardı, gelecek göremediğimden dolayı işi bıraktım.

Aynı durumu 58.efb de şu sözleri örneklendirmektedir:

“3 ay bir inşaat altyapı firmasında İkmal Mühendisi olarak çalıştım, iş alanı ve pozisyona uyum sağlayamadım sebebiyle ayrıldım. Bir yıl kadar askerlik, iş bulamama vb. sebeplerle işsiz kaldım. Akabinde bu yılın mayıs ayında orta ölçekli bir KOBİ’de çalışmaya başladım. Buradan da ücret düşüklüğü ve işyeri sahiplerinin kültürel gelişmemişliklerinden(!) dolayı karşılıklı iletişimde zorlandığımdan 6 ay sonunda ayrıldım”

59.efb piyasanın girişimci, rekabetçi çalışan tipleri aradığını şu sözleri ile dile getirmektedir:

“Ancak girişimcilik tecrübem olmadığı ve sektördeki rekabetçi ortam benim bu işi sürdürmeme engel oldu. Sekreterlik işi yaptım son çalıştığım yerde ancak şirket 3-4 ayda düzensiz ve düşük maaş vererek yol vb. masraflarının artması getirisinden çok masrafların çok olması nedeni ile işten ayrılma kararı almak zorunda kaldım.”

71.ksb son çalıştığı işte mobinge maruz kalarak ayrıldığını şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Son işimden yeni ayrıldım, oldukça talihsiz bir sebeple, mobinge maruz kaldım.”

87.esb kendisine uygun olmayan işleri yaptığı için işten ayrıldığını belirtmektedir:

“Çalışma saatlerinin ve şartların ağırlığı yüzünden işimden hiç memnun değildim. Sevmediğiniz bir işte çalışmak kolay değil maalesef. Ben de 5 ay dayanabildim.”

Yapılan görüşmelerden elde edilen verilere göre üniversite mezunlarının son çalıştıkları işten ayrılma nedenleri çalışma koşulları, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, kadınlar için işyerinde taciz, huzursuz çalışma ortamı olarak gruplanabilir. Esnek üretimin yaygınlaşması ve ekonomideki yeni işlerin geçici,

kısa süreli, kesintili ve sözleşmeli oluşu kadınların evlilik, hamilelik, çocuk bakımı gibi nedenlerle kesintili dönemlerde çalışabiliyor olması durumu ile uyumuş, kadınlar eskiye oranla sanayi de daha fazla istihdam edilir hale gelmiştir (Dedeoğlu, 2000). Ancak bu durum işgücü piyasalarının erkek egemen yapısını değiştirmemiş, piyasadaki kuralların erkeklere dönük olarak kurgulanışı gerekse yöneticilerin çoğunlukla erkek olması göz önüne alınırsa kadınların özellikle taciz, hamilelik, ve evlilik gibi kadın olmaktan kaynaklanan bazı nedenlerle işten çıkarılmasına / ayrılmasına neden olmaktadır. Üstelik piyasa ekonomilerinde cinsiyetlerarası eşitlik genelde yasalar önünde eşitliğe indirgenmesine rağmen (Toksöz, 2007) bu yasaların ve bu eşitlik anlayışının toplumda zaten var olan eşitsizlikleri görmezden gelmesi bu eşitsizliklerin artması ve derinleşmesine neden olmaktadır. Görüşmelerden elde edilen veriler de bu durumu desteklemektedir.

Öte yandan görüşmelerden elde edilen verilere işverenin ücret politikaları işten ayrılma nedeni olmakla birlikte o işi yapmak nedeniyle mutsuz olma, huzursuz olma, kendini o işe / işyerine ait hissetmeme de önemli işten ayrılma nedenleri olarak sunulmuştur.

Son çalışılan işe ilişkin bilgilerin yanı sıra üniversite mezunu işsizlerin çalışma yaşamında hangi konumda oldukları da önemlidir. Çizelge 34 katılımcıların çalışma yaşamındaki şimdiki durumlarına göre dağılımlarını göstermektedir.

Çizelge 34. Çalışma Yaşamındaki Şimdiki Durumlarına Göre Katılımcıların Dağılımları

Çalışma yaşamındaki şimdiki durumları	f	%
Geçici bir işte çalışıyordum, iş bitti	112	10
İşten çıkartıldım	147	13,2
İşyerimi kapattım / iflas ettim	13	1,2
İşimden ayrıldım, çünkü memnun değildim	142	12,8
İşimden ayrıldım, çünkü çocuğuma bakmak zorundaydım	21	1,9
Okuldan yeni mezun oldum	90	8,1
Askerden yeni geldim	65	5,8
İşim var, daha yüksek ücretle iş arıyorum	152	13,7
İşim var, güvenceli istihdam edilmek istiyorum	83	7,5
İşim var, kamuda istihdam edilmek istiyorum	143	12,9
Diğer	228	20,5
Toplam	1111	

Çalışma yaşamında kendilerini ne şekilde ifade ettiklerini belirlemek amacıyla sorulan bu soruya yanıtlayıcıların % 13,7'si bir işi olduğunu ama daha yüksek ücretle iş aradığını, % 13,2'si işten çıkartıldığını; % 12,9'u bir işi olduğunu ama kamuda istihdam edilmek istediğini; % 12,8'i işinden memnun olmadığı için ayrıldığını; % 10'u geçici bir işte çalıştığını ve işin bittiğini; % 8,1'i okuldan yeni mezun olduğunu; % 7,5'i işi olduğunu ve güvenceli istihdam edilmek istediğini; % 5,8'i askerden yeni geldiğini; % 1,9'u çocuğuna bakmak zorunda olduğu için işinden ayrıldığını; % 1,2'si işyerini kapattığını / iflas ettiğini belirtmiş, % 20,5'i "diğer" yanıtını vermiştir. 126 kişi (% 10,2) bu soruya yanıt vermemiştir.

İş olduğu halde iş arayan üniversite mezunlarının beklentileri güvenceli, yüksek ücretli ve kamu istihdamını içermektedir. Bu soruya "diğer" yanıtı verenlerin, yazdıkları yanıtlar değerlendirilince 92 kişi çalışma yaşamındaki şimdiki durumunu işsiz / iş arayan / çalışmayan / iş hayatına henüz atılmamış / gizli işsiz / evde oturan olarak belirtmiştir. 49 kişi bir işi olduğunu, daha yüksek ücretle / daha insani koşullarda / iş tatmini yüksek / daha az yorucu / daha

nitelikli / eğitimine uygun / sömürülmeyeceği / mezuniyet bölümüne uygun başka bir iş aradığını belirtmiştir. 28 kişi KPSS'ye hazırlandığını, KPSS ile atama beklediği, kamuda istihdam edilmek istediğini belirtmiştir. 6 kişi çocuğuna bakmakta olduğunu, 5 kişi hamilelik nedeni ile işten çıkmış / çıkarılmış olduğunu, 2 kişi engelli olduğu için ayrımcılık gördüğünü belirtmiştir. Bunlar dışında “diğer” yanıtını veren 74 kişi çalışma yaşamındaki şimdiki durumlarını yüksek lisans / doktora yapma, askerde olma / askere gidecek olma, yurtdışında olma, tecrübesiz olma, batmak üzere olma, mülakatlarda torpil uygulandığı için işsiz olma, referansı olmadığı için işsiz olma, güvenceli kendi mesleğinde bir iş arama, evlendiği için farklı bir şehre taşınma, işyerinin kapanması / el değiştirmesi / iflas etme / olarak belirtmiştir.

İşsizliği kabullenmek zorlaştıkça işsiz olmakla yüzleşmekten kaçınmanın bir yolu olarak işsiz üniversite mezunları lisansüstü öğretime yönelmektedir. Görüşülenlerden KSB1 iki yüksek lisans eğitiminin ardından doktora yapmakta olduğunu belirtmiştir. ESB2 ve ESB3 yüksek lisans yapmış, doktora yapmakta, KFB1 ve ESB1 yüksek lisans yapmış ESB4 yüksek lisans yapmakta olduklarını belirtmişlerdir.

KSB1 üniversiteden mezuniyet alanının piyasada az iş alanı olduğu için akademisyen olma isteği olduğunu şu sözleri ile ifade etmektedir:

“Antropoloji okurken akademisyen olmaya karar vermiştim aslında çünkü akademisyen olmazsanız ya bir müzede çalışırsınız ya da kültür bakanlığına bağlı bir yere girebilirsiniz oralarda çalışırsanız bunun dışında antropolojinin iş alanları dar yani o yüzden kendimi akademisyen gibi davranıyorum.”

Online görüşünlerden 58.efb iş aramayı eğitimini sürdürdüğü için ertelemesini şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Şu anda yüksek lisansıma devam ettiğim için iş bulma konusunda acele etmiyorum.”

Bu soruya verilen yanıtlar değerlendirilirse üniversite mezunu işsizlerin çoğunluğunun çalışma yaşamında daha iyi koşullarda iş arayan oldukları ya da lisansüstü eğitime yöneldikleri görülmektedir. Bu yönelmede başarıya yönelik algılardaki değişimin de etkisi vardır. Günümüzde başarı imajı için temel alınan

kriterlerin daha nitelikli ve beyaz yakalı işlere girmek olarak belirlenmesiyle eğitim daha fazla uzamakta, ailelerin çocuklarının eğitimi için harcadıkları çaba artmaktadır (Jeffrey, 2011, 52).

Bu sorudan elde edilen verilerden kadınların tüm var olma çabalarına rağmen bazen hamilelik bazen çocuk bakımı gibi nedenlerle çalışma yaşamının dışına itildiği görülmektedir. Bu soruya verilen yanıtlar arasında çalışma yaşamındaki şimdiki durumu hamilelik ve çocuk bakımı nedenleri olarak iş yaşamı dışında kalan / bırakılan 32 kadın olduğu görülmektedir. Bu durum iş ve çalışma yaşamı ile ilgili yasal metinlerde kadınların çalışma yaşamlarındaki haklarını korucu maddelerin olmadığını da göstermektedir. Kadınların özel sektöre göre daha fazla koruma mekanizması olan kamu sektörüne geçmek için daha fazla istekli olmalarının nedenleri kamu sektörünün hamilelik ve doğum sonrası çocuk bakımına karşı daha fazla korumalı olmasındandır.

Katılımcıların İş Arama Yollarına İlişkin Bulgular

Dördüncü alt amacı gerçekleştirmek amacıyla Ek-1’de verilen Anket Formu”ndaki 17 maddeden oluşan 27 numaralı soru değerlendirilmiş, sonuçları çizelge 35’te verilmiştir. Üniversite mezunlarının başvurdukları yollar ile yukarıdaki değişkenlerin ki-kare testi sonuçları incelenmiş, bu test sonucuna göre hangi değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu, hangileri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmadığı çizelge 36’da verilmiştir. Sonrasında, aralarında anlamlı farklılık bulunan değişkenlere ilişkin sonuçlar çizelge 37-42’de verilmiştir.

Ayrıca bu alt amaç çerçevesinde Ek 2’de verilmiş olan “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu”nda yer alan Görüşme Soruları başlığı altındaki 3. ve 4. sorular ve Ek 3’te verilmiş olan “Online Görüşme Formu”nda yer alan 3. ve 4. sorular değerlendirilmiştir.

Bu alt amacı gerçekleştirmek için öncelikle katılımcıların kullandıkları iş arama kanalları sorulmuş, elde edilen bulgular Çizelge 35’te verilmiştir.

Çizelge 35. İşsiz Kaldığı Süre İçerisinde Başvurdukları
İş Arama Kanallarına Göre Katılımcıların Dağılımları

İş Arama Kanalları	f	%
Bizzat işverenlere başvurdum.	596	48,2
İŞKUR' a kayıt yaptırdım.	963	77,8
Özel iş bulma kurumuna kayıt yaptırdım.	214	17,3
Gazetedeki ilanları takip ettim.	700	56,6
Kendim gazeteye ilan verdim.	13	1,1
İnternetteki ilanları takip ettim.	996	80,5
İnternetteki iş bulma sitelerine kayıt oldum.	893	72,2
Çeşitli yerlere özgeçmişimi gönderdim.	734	59,3
Aile üyeleri ile akrabalara haber verdim.	620	50,1
Diğer tanıdıklara ve çevremdeki kişilere haber verdim.	6	0,5
Belediye başkanı, genel müdür, milletvekili, bakan vb. kişilere gittim	130	10,5
Kendi işimi kurmak için girişimlerde bulundum	102	8,2
Kamunun açtığı sınavlara başvurdum /girdim. (Kurum sınavları ve KPSS)	680	55
Özel sektörde açılan sınavlara başvurdum ve girdim	277	22,4
İşçi simsar ve aracılara başvurdum	15	1,2
Yurtdışında çalışmak için girişimde bulundum.	73	5,9
Diğer	5	0,4
Toplam	1237	100

Kullanılan iş arama kanalının türü üniversite mezunu işsizlerin iş bulmak için gösterdikleri çabayı temsil etmektedir. Çizelge 35'e göre yanıtlayıcıların % 80,5'i internetteki ilanları izlediğini; % 77,8'i İŞKUR'a kayıt yaptırdığını; % 72,2'si internetteki iş bulma sitelerine kayıt olduğunu; % 59,3'ü çeşitli yerlere özgeçmişini gönderdiğini; % 56,6'sı gazetedeki ilanları takip ettiğini; % 55'i kamunun açtığı sınavlara (kurum sınavları ve KPSS) başvurduğunu / girdiğini; % 50,1'i aile üyeleri ile akrabalarına haber verdiğini; % 48,2'si bizzat işverenlere başvurduğunu; % 22,4'ü özel sektörde açılan sınavlara başvurduğunu / girdiğini; % 17,3'ü özel iş bulma kurumuna kayıt yaptırdığını; % 10,5'i belediye başkanı, genel müdür, milletvekili, bakan vb. kişilere gittiğini; % 8,2'si kendi işini kurmak

için girişimlerde bulunduğunu; % 5,9'u yurtdışında çalışmak için girişimde bulunduğunu; % 1,2'si işçi simsar ve aracılara başvurduğunu; % 1,1'i kendisinin gazeteyle ilan verdiğini; % 0,5'i diğer tanıdıklarına ve çevresindeki kişilere haber verdiğini belirtmiştir. Yanıtlayıcıların % 0,4'ü ise bu soruya “diğer” yanıtını vermiştir.

Bu sorudaki “diğer” yanıtını işaretleyen üniversite mezunu işsizlerin diğer olarak belirttikleri maddeler ise işinden ayrılıp kendi işini kurmuş olması, şu an hamile olması nedeniyle çalışmayı düşünmemesi, torpil aramış ama bulamamış olması nedeni ile işsiz olması, başvurmadık kanal bırakmamış olmasına rağmen torpili olmadığı için işsiz olmasıdır.

Üniversite mezunu işsizler genellikle birden çok iş arama kanalını aynı anda kullanmaktadır. İş bulmada sosyal ağların öneminin arttığı günümüzde üniversite mezunu işsizler de bu durumun farkındadır. Görüşülenlerden KSB1 çevresindeki kişilerden yardım istediğini, aile akraba arkadaş vasıtasıyla iş aradığını, ESB1 eşe dosta haber verdiğini, internette sosyal paylaşım sitelerine üye olduğunu, iş arama sitelerine kayıt olduğunu, ESB3 genellikle arkadaşlarından ve diğer insanlardan iş bulmak için yardım istediğini, KSB3 üniversitedeki hocaları ve öğretmen arkadaşlarından yardım istediğini, KFB1 İŞKUR ve internet üzerinden iş arama sitelerine kayıt olduğunu, KFB2 tanıdık eş dost ve internet üzerinden iş aradığını, KFB4 hem internet hem de tanıdıklar vasıtası ile iş aradığını KFB6 tanıdıklar vasıtası ile iş aradığını belirtmiştir. KSB6 ise anne ve babasının kendisinin yerine daha aktif olarak tanıdık eş dost vasıtası ile iş aradığını belirtmiştir.

Online görüşülenlerin büyük çoğunluğunun da iş arama kanallarından internet, tanıdıklar ve sosyal ağları kullandığı ortaya çıkmıştır. 1.efb internet yolu ile iş arama sitelerini takip ederek, gazetede iş ilanlarına bakarak, bankalara CV göndererek internetten şirket ve bankaların iş başvuru formlarını doldurarak ve çalışan arkadaşlarına bilgi vererek iş aradığını belirtmiş, 3.efb ilk bulduğu işi gazete ilanından, sonraki iki özel sektör işini de referans vasıtasıyla bulduğunu belirtmiş, böylece referansın ve gazete ilanının iş bulmadaki önemine değinmiştir. 6.efb her gün iş ilanlarını internet ortamından takip ettiğini belirterek

uzmanlaşmak istediği dalın dışında bile bilgisayar programları öğrendiğini belirtmiştir. 12.ksb her yere başvurduğunu belirtirken 20.kfb İŞKUR'un kapısında çok vakit geçirdiğini ama iş olmadığını, kamu kurumlarının sınavlarına hazırlanan 25.esb iş bulmak için ders çalıştığını, 47.esb kendi işini kurmak için girişimde bulunduğunu, 67.esb KPSS'ye hazırlandığını belirtmiştir. 8.Kfb eğitim düzeyine uygun bir iş bulmanın güçlüğüne şu sözlerle dikkat çekmiştir:

“CV’ mi birkaç tanıdığa ulaştırdım fakat bir dönüş olmadı, internet üzerinden iş bulma sitelerine üyeliklerim var oradan başvurularda bulundum / bulunuyorum, çevremi kullanmaya çalışıyorum. İş, gerçekten çok fakat üniversite eğitimimi ve yüksek lisans eğitimime göre bir iş bulamıyorum. Genelde vasıfsız işler var”.

10 yıldır devlet memuru olmasına rağmen hâlâ iş aramakta olan 62.esb şu sözleri kullanmaktadır:

“Özellikle internet ve gazetelerin iş ilanı eklerini takip ettim. İş ararken parasızlıktan dolayı görüşmelere yaya gitme ve bu şekilde zaman öldürme işsizliğin psikolojik baskısını bir derece hafifletti.”

81.esb iş arama kanallarını kullanmada sarf ettiği çabayı ve yaşadığı umutsuzluğu şöyle değerlendirmektedir:

“İş arama konusunda ilk yıllarda büyük bir çaba sarf ettim. İnternet üzerinden yüzlerce kayıt ve başvuru. Üç (3) yıldır hiç bir cevap gelmeyen İŞKUR kayıt formalitesi. Çevre ve tanıdık vasıtası ile yaptığım iş görüşmeleri. Bazen de rastgele bire bir görüşmeler ve vitrin gözlemler ve araştırma süreci.”

İşsizlik sürecinde eğitim kurs vb etkinlikler yolu ile yeterliklerini geliştirmenin iş bulmaya fayda sağlayacağı görüşü de yaygındır. Kişiler işsizliğin kendilerinin eksikliğinden kaynaklandığına inandıklarında işsiz kaldıkları sürelerde kurs, seminer vs. yolu ile faaliyetler yapmaktadırlar. Görüşülenlerden KSB1, Bilgisayar kursu, İngilizce Almanca, ALES kurslarına gittiğini, ESB2, Rusça Kursu'na gittiğini, ESB3 de, dil kursuna gittiğini, KSB3, KPSS kursuna gittiğini, EFB2 kendi mesleği ile ilgili bir kursa gittiğini, KFB3 yabancı dil kursuna gittiğini belirtmiştir. Aslında her gidilen kursun iş bulma ümidine yaptığı katkı, işsizlik süresinin uzaması ile deneyimlenen hayal kırıklığının büyüklüğünü de arttırıcı bir etki yapmaktadır. ESB1, bir kursa gitmenin kendisinde yarattığı umudu şu sözleri ile anlatmaktadır:

“Kursa gidiyorsunuz sınavı geçeceğinizi düşünüyorsunuz sınavı geçince de herhangi bir kadroya yerleşme durumunuz ihtimaliniz yükselecek”.

Kurslara giderek sertifika almanın önemine inanan online görüşülenlerin 89.efb bunu şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Eğitim / kurs / seminer gibi etkinliklere öğrencilik dönemimde de, çalıştığım dönemde de katılmak için hep özen gösterirdim. Hatta bu konuda çevremde öncü sayılan biriyim diyebilirim. Lisans eğitimim sürecinde yaklaşık 30 arkadaşımın ISO 9001 Kalite Yönetim Sistemi eğitimi almasına öncülük ettim. Yine yaklaşık 25-30 arkadaşımın KOSGEB tarafından sağlanan Girişimcilik kurslarına katılarak sertifika almalarını sağladım. İşsiz olduğum sürede de buna dikkat ettim. Mümkün olduğunca eğitici faaliyetlere katılım göstermeye çalıştım. Şu anda, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından düzenlenen İş Güvenliği Uzmanlığı eğitimlerine katılmayı planlıyorum”

4.esb de işletme ve dış ticaretle ilgili 17 tane sertifikası olduğunu belirterek bu durumu ne kadar önemseydiğini ifade etmiştir. Benzer olarak 56.efb de ne kadar çok eğitim yatırımı yaptığını şu sözleri ile belirtmiştir:

“O kadar çok eğitim ve sertifika aldım ki cv’ye sığmıyor. Bilgisayardan, satış tekniklerine, kişisel gelişimden yabancı dile...”

Online görüşülenlerin birçoğu da kurslara gittiklerini belirtmiş önemli bir kısmı da işsizlik anında bu tür kursları finanse etmenin zorluğuna değinmiştir. Örneğin 1.Efb çok etkinlik yapmak istediğini, maddi imkânsızlıkların bunu engellediğini, 7.esb maddi saiklerden dolayı yapamadığını, 8.kfb kendine yatırım yapacak maddi gücünün olmadığını belirtmiştir. 13.ksb, 19.ksb, 20.kfb, 26.efb, 29.esb, 33. esb, 72.efb, 75.efb maddi güçlerinin kursların maliyetini karşılamak için yeterli olmadığını belirtmişlerdir. 32.efb işsizken kurslara gitmenin lüks olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. 45.ksb maddi gücü olmadığı gibi kurs için enerjisinin de olmadığını belirtmiştir. 64.ksb parasızlıktan bir etkinlik yapamadığını şu sözleri ile belirtmiştir:

“Paraya bakıyor eğitimler. İşsiz olunca yaptığım harcama yapmamaya çalışmak. Kitap okurum gazete okurum, beleş etkinlik ve eğitim takip ederim.”

Bir yandan bir işte çalışarak iş arayan 16.ksb çalıştığı iş nedeniyle zamansızlıktan iş bulamadığını şu sözleri ile belirtmiştir:

“Maalesef Türkiye’de çalışma saatleri insanların kendilerini geliştirmek için pek uygun değil. Geliştirmeyi bırakın yorgunluktan ‘gerileme’ olabiliyor.

79.efb de işsizlik zamanlarında etkinlik yapamamasını şu sözleri ile belirtmektedir:

“İşsiz kaldığım süre içerisinde tek odaklandığım bir an önce yeni bir iş bulma kaygısıdır. Eğitim ve kurslara para ve zaman harcayamam.”

81.esb işsizlik zamanlarında kurs gibi etkinlikler yapmak isteyip de yapamamasını şu sözleri ile anlatmaktadır:

“Bu konuda büyük bir isteğim olmasına rağmen, kendimi yenileyemedim. Yaşadığım hayal kırıklığı ve düşük enerjim dolayısı ile fırsat yaratamadım. Yaptığım araştırmalar neticesinde Belediye’nin düzenlediği kurslara hem kursiyer hem de öğretmen olarak yazıldım. Öğretmenlik için formasyon istediler, olmadı. Kursiyerlik konusunda sorumluların ciddiyetsiz ve iktidar yanlısı siyasi yaklaşımlarını bizzat yaşadım. Geçen ay ilk kez İŞKUR kursları ile ilgili pozitif haberler aldım. Birkaç gün içerisinde yapabileceğim alanda bir kursa (Grafik Tasarım) katılmayı umut ediyorum.”

84.kfb de kurslar ve benzeri etkinlikler yolu ile niteliklerini geliştirmenin iş bulma inancını arttırdığını şu sözleri ile belirtmektedir:

“Maalesef ki gidemiyorum çünkü bakmam gereken bir ailem var. Eşim işten çıktıktan sonra bir kursa kaydoldu ve benim çalışıp evime bakmam gerekiyor çünkü bu çalışma - kursa gitme işini belirli bir sıra ile yapıyoruz. Nisan ayında eşim çalışmaya başlayacak, eğer vaktim olursa yada (umarım olmaz ama) hala iş bulamamış olursam Nisan ayında bir kursa gitmeye başlayabilirim. Şu an için 3. Üniversitemi okumak için ÖSS’ye ve KPSS’ye evimden hazırlanıyorum.”

Bazı üniversite mezunlarında kurslara gitmek iş bulma ümidine katkı yaparken bazıları çokça defa gittikleri kurslardan sonra hâlâ işsiz olduklarında bu etkinliklerle iş bulacaklarına inanmamaya başlamıştır. 85.efb ise kurs vb etkinliklere olan inançsızlığını kendisi deneyimleyerek öğrendiğini şu sözleri ile belirtmiştir:

“Zamanında gitmediğim kurs kalmamıştı. (ODTÜ, Gazi, Selçuk ve Anadolu Üni.) Zamanla anladım ki, hiçbirisi bir işe yaramıyormuş. Zaman kaybı ve para tuzağı olduğunu kesin olarak söyleyebilirim. Hangi sertifikadan ne kadar lazımsa ben de hepsinden var. Ne işe yarıyor dersiniz, dosyalarım da yer kaplıyorlar.”

Benzer olarak 38.efb de kursların kendisine bir getirisi olmadığını şu sözleri ile belirtmektedir:

“Üniversite öncesi ve sonrasında kurslara, seminerlere katıldım. Aldığım bu eğitim ve bilgilerin beş yıllık iş hayatımda, meslektaşlarım arasında benim artılarımın daha fazla olduğunu gözlemlememe rağmen bana getirisi olmadığını gördüm (kariyer, maddiyat, vs...).Bu yüzden kurslara gitmiyorum. (Ama kullandığım programlarla ilgili işimi pratikleştirecek bilgileri internetten sürekli araştırırım.)”

Bazı durumlarda işsizliğin kendinden kaynaklı olmadığına ilişkin inancın da etkisi ile üniversite mezunu işsizler işsizlik zamanlarında kurs vb. etkinliklere ihtiyaçları olmadığını da düşünmektedir. Örneğin 47.esb kendi alanında zaten yeterli olduğunu ifade etmiş, 9.esb bu durumu şu sözleri ile ifade etmektedir:

“Kendimi yeterli hissettiğim için gerek duymuyorum. Yabancı dilim ve yeterli formasyonum olduğunu düşünüyorum.”

Üniversite mezunu işsizler sırasıyla en çok internet ilanlarını takip etmekte, sonrasında İŞKUR’a kayıt yaptırmakta, internetteki iş bulma sitelerine kayıt olmaktadır. Araştırmada İŞKUR’a kayıt yaptıran üniversite mezunu işsizlerin online olarak doldurduğu anket kullanıldığından bu durum araştırmanın yapıldığı kitlenin özelliği olarak ortaya çıkmıştır. Bu kitlenin interneti yoğun olarak kullandığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Sonrasında çeşitli yerlere özgeçmiş gönderme yolunun kullanılıyor olması ile araştırmaya katılanların genellikle 30 yaş altında olması birlikte değerlendirilince, üniversite eğitimi sonrasında kendilerinin özellikle niteliklerine bakılarak işgücü piyasalarında kapılacağı algıları olduğu sonucu çıkarılabilir. Özgeçmişleri işverenlerce değerlendirilerek kendilerine dönüş olacağı beklentileri bulunmaktadır. Bunlardan sonra sırasıyla gazete ilanlarını takip etme, kamu kurumlarının açtığı sınavlara girme, aile üyeleri ile akrabalara haber verme yollarını tercih etmektedirler.

Üniversite mezunu işsizlerin işsiz kaldıkları süre içinde iş bulmak amacıyla başvurdukları yollar (iş arama kanalları) ile sosyo ekonomik kökenleri (anne-baba meslekleri ve eğitim durumları, yıllık gelir düzeyleri), cinsiyetleri, mezuniyet alanları, işsizlik süreleri ve yaş grubuna göre istatistiksel olarak

anlamalı bir farklılık içerip içermediğini belirlemek için 0.05 anlamlılık düzeyinde ki-kare testi yapılmış ve İş arama Kanallarından bağımsız değişkenlere göre anlamlı fark bulunanlar Çizelge 36'da verilmiştir.

Çizelge 36. İş Arama Kanalları İle Bağımsız Değişkenlerden Aralarında İstatistiksel Olarak Anlamlı Farklılık Bulunan Değişkenler¹

İş Başvuru Yolları (İş Arama Kanalları)	Sosyo Ekonomik Düzy			Cinsiyet	Alan	İşsizlik Süresi	Yaş
	M	E	YG				
Bizzat işverenlere başvurum.	-	-	X	X	-	X	-
İŞKUR' a kayıt yaptırdım.	-	-	X	X	-	X	X
Özel iş bulma kurumuna kayıt yaptırdım.	-	-	X	-	-	-	-
Gazetede ki ilanları takip ettim.	-	-	-	-	-	-	X
Kendim gazeteye ilan verdim.	-	-	-	X	-	-	-
İnternette ki ilanları takip ettim.	-	-	-	-	X	X	X
İnternette ki iş bulma sitelerine kayıt oldum.	B	-	-	X	-	-	X
Çeşitli yerlere özgeçmişimi gönderdim.	-	-	-	-	-	X	-
Aile üyeleri ile akrabalara haber verdim.	B	-	-	X	-	X	-
Diğer tanıdıklara ve çevremdeki kişilere haber verdim.	-	-	-	-	-	-	-
Belediye başkanı, genel müdür, milletvekili, bakan vb. kişilere gittim	-	-	-	-	-	X	-
Kendi işimi kurmak için girişimlerde bulundum	-	-	X	X	-	-	X
Kamunun açtığı sınavlara başvurum /girdim. (Kurum sınavları ve KPSS)	-	-	-	X	X	X	X
Özel sektörde açılan sınavlara başvurum ve girdim	-	-	-	-	-	X	X
İşçi simsar ve aracılara başvurum	-	-	-	X	-	-	-
Yurtdışında çalışmak için girişimde bulundum.	-	-	-	X	X	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-

¹ X işareti aralarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunan değişkenleri göstermektedir. B harfi bulunduğu satırdaki ifade ile "Baba Mesleği" arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğunu göstermektedir.

Çizelge 36'ya göre iş arama kanallarında, aşağıda ifade edilen değişkenler için istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur:

1. “Bizzat işverenlere başvurma” durumunda sosyo ekonomik köken (yıllık gelir düzeyi), cinsiyetleri ve işsizlik süreleri,
2. “İŞKUR’a kayıt yaptıрма” durumunda sosyo ekonomik kökeni (yıllık gelir düzeyi), cinsiyetleri, işsizlik süreleri ve yaş grubu,
3. “Özel iş bulma kurumuna kayıt yaptırmaları” durumunda sosyo ekonomik kökeni (yıllık gelir düzeyleri),
4. “Gazetede ki ilanları takip etme” durumunda yaş gurubu,
5. “Kendilerinin gazete ye ilan verme” ve “İşçi simsar ve aracılara başvurma” durumunda cinsiyetleri,
6. “İnternette ki ilanları takip etme” durumunda mezuniyet alanları, işsizlik süreleri ve yaş grubu,
7. “İnternette ki iş bulma sitelerine kayıt olma” durumunda sosyo ekonomik kökeni (baba mesleği), cinsiyetleri ve yaş grubu,
8. “Çeşitli yerlere özgeçmiş gönderme” durumu ile işsizlik süresi,
9. “Aile üyeleri ile akrabalara haber verme” durumunda ile sosyo ekonomik kökenleri (baba mesleği), cinsiyetleri ve işsizlik süresi,
- 10.“Belediye başkanı, genel müdür, milletvekili, bakan vb. kişilere gitme” durumunda işsizlik süreleri;
- 11.“Kendi işini kurmak için girişimlerde bulunma” durumunda sosyo ekonomik kökeni (yıllık gelir düzeyleri), cinsiyetleri ve yaş grubu,
- 12.“Kamunun açtığı sınavlara (kurum sınavları ve KPSS) başvurma /girme” durumunda cinsiyetleri, mezuniyet alanları, işsizlik süresi ve yaş grubu,
- 13.“Özel sektörde açılan sınavlara başvurma ve girme durumunda işsizlik süresi ve yaş grubu,
- 14.“Yurtdışında çalışmak için girişimde bulunma” durumunda cinsiyetleri ve mezuniyet alanları.

Üniversite mezunu işsizlerin iş bulmak amacıyla başvurdıkları yollardan “Diğer tanıdıklara ve çevrelerindeki kişilere haber verme” durumunda sosyo

ekonomik kökenleri (anne-baba meslekleri ve eğitim durumları, yıllık gelir düzeyleri), cinsiyet, mezuniyet alanı ve işsizlik süresi; “Diğer iş kanallarına başvurma” durumunda yaş grubu 0.05 manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmamaktadır.

Üniversite mezunu işsizlerin iş bulmak amacıyla başvurdukları yollar (iş arama kanalları) ile 0.05 hata düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturan değişkenlere ilişkin ayrıntılı sonuçlar çizelge 37-42’de verilmiştir.

4.a.1. Üniversite mezunu işsizlerin iş bulmak amacıyla başvurdukları yollar ile sosyo ekonomik kökenleri (anne-baba meslekleri) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?

İş arama kanalını kullanmada 0.05 hata düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturan Baba meslekleri Çizelge 37’de verilmiştir.

Çizelge 37. Katılımcıların Baba Mesleklerine Göre
Fark Oluşturan İş Arama Kanalları

Meslekler		İnternetteki iş bulma sitelerine kayıt oldum	Aile üyeleri ile akrabalara haber verdim
Yüksek nitelikli ücretli	f	140	104
	%	16,3	17,5
Beyaz yakalı ücretli	f	253	187
	%	29,4	31,5
Niteliksiz hizmet işçisi	f	76	51
	%	8,8	8,6
Mavi yakalı işçi	f	97	48
	%	11,3	8,1
Esnaf Kendi işyerinde sadece kendisi çalışan	f	65	47
	%	7,5	7,9
Küçük işveren (Bir veya iki sürekli işçi çalıştıran	f	21	13
	%	2,4	2,2
Orta/ Büyük işveren	f	21	14
	%	2,4	2,4
Zengin köylü (100 dönüm ve üzeri toprak sahibi)	f	10	6
	%	1,2	1
Orta köylü (100 dönüm altında toprak sahibi)	f	22	13
	%	2,6	2,2
Yoksul Köylü (Toprağı olmayan, işçi çalıştırmayan)	f	8	6
	%	0,9	1
Tarım işçisi	f	6	6
	%	0,7	1
Ev hanımı	f	5	5
	%	0,6	0,8
Diğer	f	137	93
	%	15,9	15,7
Toplam	f	861	593
	%	100	100

Aileden getirilen kültürel sermaye vb. unsurlar birçok davranışın oluşmasında etkili olabilmekte, kültürel sermayenin bir göstergesi olarak baba

mesleği de bu davranışlarda belirleyici olabilmektedir. Burada da katılımcıların baba meslekleri ile iş arama kanallarından “İnternetteki iş bulma sitelerine kayıt olma” durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu elde edilmiştir ($X^2=24,7$; $sd= 12$; $p=.016$). Çizelge 37’ye göre baba meslek grubunu yanıtlayan 1187 kişiden 861’i (% 72,5) iş arama kanallarından “internetteki iş bulma sitelerine kayıt” olduğunu belirtmiştir. Baba mesleğini yanıtlayan ve iş arama kanallarından internetteki iş bulma sitelerine kayıt olanların % 29,4’ünün baba mesleği beyaz yakalı ücretli; % 16,3’ünün yüksek nitelikli ücretli; % 11,3’ünün mavi yakalı işçi; % 8,8’inin niteliksiz hizmet işçisi; % 7,5’inin esnaf ve kendi işyerinde sadece kendisi çalıştığı; % 2,6’sının orta köylü (100 dönüm altında toprak sahibi) olduğu; % 2,4’ünün küçük işveren (bir veya iki sürekli işçi çalıştıran) ve orta / büyük işveren olduğu; % 1,2’sinin zengin köylü (100 dönüm ve üzeri toprak sahibi) olduğu; % 0,9’unun yoksul köylü (toprağı olmayan, işçi çalıştırmayan) olduğu; % 0,7’sinin tarım işçisi; 0,6’sının da ev hanımı olduğu görülmektedir. Baba mesleğini yanıtlayan ve iş arama kanallarından internetteki iş bulma sitelerine kayıt olanların % 15,9’u ise baba mesleğine “diğer” yanıtını verenlerdir.

Üniversite mezunu işsizlerin baba meslekleri ile iş arama kanallarından “aile üyeleri ile akrabalara haber verme” durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=23,7$; $sd= 12$; $p=.022$). Baba meslek grubunu yanıtlayan 1187 kişiden 593 kişi (% 49,9,) iş arama kanallarından “aile üyeleri ile akrabalara haber verme” kanalını kullandığını belirtmiştir. Baba mesleğini yanıtlayan ve iş arama kanallarından aile üyeleri ile akrabalarına haber verme yolunu tercih edenlerin % 31,5’inin baba mesleği beyaz yakalı ücretli; % 17,5’inin yüksek nitelikli ücretli; % 8,6’sının niteliksiz hizmet işçisi; % 8,1’inin mavi yakalı işçi; % 7,9’unun esnaf ve kendi işyerinde sadece kendisi çalıştığı; % 2,4’ünün orta / büyük işveren olduğu; % 2,2’sinin küçük işveren (bir veya ikisürekli işçi çalıştıran) ve orta köylü (100 dönüm altında toprak sahibi) olduğu; % 1’inin zengin köylü (100 dönüm ve üzeri toprak sahibi), yoksul köylü (toprağı olmayan, işçi çalıştırmayan) ve tarım işçisi; 0,8’inin de ev hanımı olduğu görülmektedir. Baba mesleğini yanıtlayan ve iş arama kanallarından aile üyeleri

ile akrabalarına haber verme yolunu tercih edenlerin % 15,7'si ise baba mesleğine "diğer" yanıtını verenlerdir.

4.a.2. Üniversite mezunu işsizlerin iş bulmak amacıyla başvurdukları yollar (iş arama kanalları) ile sosyo ekonomik kökenleri (anne-baba eğitim durumları) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?

Üniversite mezunu işsizlerin iş bulmak amacıyla başvurdukları yollardan ile sosyo ekonomik kökenleri (anne-baba eğitim durumları) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığına ilişkin ki-kare testi sonuçlarına göre, katılımcıların anne-baba eğitim durumları ile iş bulmak amacıyla başvurdukları yollar (iş arama kanalları) arasında 0.05 manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

4.a.3. Üniversite mezunu işsizlerin iş bulmak amacıyla başvurdukları yollar (iş arama kanalları) ile sosyo ekonomik kökenleri (yıllık gelir düzeyleri) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?

İş arama kanalını kullanmada 0.05 hata düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturan yıllık gelir düzeyine göre farklılık oluşturan iş arama kanalları Çizelge 38'de verilmiştir.

Çizelge 38. Katılımcıların Yıllık Gelir Düzeylerine Göre
Fark Oluşturan İş Arama Kanalları

Gelir Grubu		Bizzat işverenlere başvurduğum (% 48,2)	İŞKUR'a kayıt yaptırdım (% 78)	Özel iş bulma kurumuna kayıt yaptırdım (% 17,3)	Kendi işimi kurmak için girişimlerde bulundum (% 8,4)
En alt düzey	f	48	68	14	15
	%	8,3	7,3	6,8	15
Alt düzey	f	117	175	30	17
	%	20,3	18,8	14,5	17
Ortanın altı düzey	f	127	209	40	14
	%	22,1	22,4	19,3	14
Orta düzey	f	131	203	62	22
	%	22,8	21,8	30	22
Ortanın üstü düzey	f	125	229	53	23
	%	21,7	24,6	25,6	23
En üst düzey	f	27	47	8	9
	%	4,7	5	3,9	9
Toplam	f	575	931	207	100
	%	100	100	100	100

Gelir düzeyi kişilerin birçok davranışını açıklamada önemli olabilmektedir. birçok davranışta belirleyici olabilmektedir. Burada da katılımcıların yıllık geliri ile iş arama kanallarından “bizzat işverene kendilerinin başvurmaları” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. ($X^2=26,92$; $sd= 5$; $p=.000$). Çizelge 38’e göre gelir düzeyi sorusunu yanıtlayan 1194 kişiden, 575’i (% 48,2) iş bulmak için “bizzat işverenlere başvurduğunu” belirtmiştir. Buna göre 575 kişiden bizzat işverenlere başvuranların % 22,8’i orta düzey; % 22,1’i ortanın altı düzey; % 21,7’si ortanın üstü düzey; % 20,3’ü alt düzey; % 8,3’ü en alt düzey ve % 4,7’si en üst düzey yıllık gelire sahiptir.

İşsiz üniversite mezunlarının yıllık geliri ile iş arama kanallarından “İŞKUR’a kayıt yaptırmaları” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=26,7$; $sd= 5$; $p=.000$). Çizelge 38’e göre yıllık gelir düzeyi sorusunu yanıtlayan 1194 kişiden 931’i (% 78) “İŞKUR’a kayıt yaptırdığını” belirtmiştir. Buna göre 931 kişiden “İŞKUR’a kayıt yaptıranların” % 24,6’sı ortanın üstü düzey; % 22,4’ü ortanın altı düzey; % 21,8’i orta düzey; % 18,8’i alt düzey; % 7,3’ü en alt düzey ve % 5’i en üst düzey yıllık gelire sahiptir.

İşsiz üniversite mezunlarının yıllık geliri ile iş arama kanallarından “özel iş bulma kurumuna kayıt yaptırmaları” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=12,4$; $sd= 5$; $p=.029$). Çizelge 38’e göre, yıllık gelir düzeyi sorusunu yanıtlayan 1194 kişiden 207’si (% 17,3) özel iş bulma kurumuna kayıt yaptırdığını belirtmiştir. Buna göre 207 kişiden özel iş bulma kurumuna kayıt yaptıranların % 30’u orta düzey; % 25,6’sı ortanın üstü düzey; % 19,3’ü ortanın altı düzey; % 14,5’i alt düzey; % 6,8’i en alt düzey ve % 3,9’u en üst düzey yıllık gelire sahiptir.

İşsiz üniversite mezunlarının yıllık geliri ile iş arama kanallarından “kendi işini kurmak için girişimlerde bulunmaları” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=16,6$; $sd= 5$; $p=.005$). Çizelge 38’e göre, yıllık gelir düzeyi sorusunu yanıtlayan 1194 kişiden 100 kişi (% 8,4) “kendi işini kurmak için girişimlerde bulunduğunu” belirtmiştir. Buna göre 100 kişiden kendi işini kurmak için girişimlerde bulunanların % 23’ü ortanın üstü düzey; % 22’si orta düzey; % 17’si alt düzey; % 15’i en alt düzey; % 14’ü ortanın altı düzey ve % 9’u en üst düzey yıllık gelire sahiptir.

İş arama kanalları sorusuna verilen yanıtlar gelir düzeyi gruplarına göre değerlendirilirse “Bizzat işverenlere başvurma”, “İŞKUR’a kayıt yaptırma”, “Özel İş Bulma Kurumuna kayıt yaptırma” yollarını seçenlerin oranları en alt gelir düzeyinden orta gelir düzeyine dek artmakta, orta gelir düzeyinden en üst gelir düzeyine dek azalmaktadır. İş bulmada bu yolları en çok oranda orta gelir grubunun kullandığı, daha düşük ve daha yüksek gelir düzeylerine doğru gittikçe kullanım oranının düştüğü söylenebilir. “Kendi işimi kurmak için girişimlerde bulundum” yanıtının verilme oranı ortanın üstü gelir düzeyine kadar artarak

ilerlemekte, en üst gelir düzeyinde ise belirgin olarak düşmektedir. Bu düşüş de en üst gelir düzeyindekilerin birçoğunun zaten ailelerinin kendilerine ait işlerinin olması ile ilişkilendirilebilir.

4.b. Üniversite mezunu işsizlerin iş bulmak amacıyla başvurdukları yollar (iş arama kanalları) cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?

İş arama kanalını kullanmada 0.05 hata düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturan cinsiyete göre iş arama kanalları Çizelge 39'da verilmiştir.

Çizelge 39. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Fark Oluşturan İş Arama Kanalları

İş Arama Kanalları		Kadın	Erkek
Bizzat işverenlere başvurdum.	f	275	321
	%	44,2	52,2
İŞKUR' a kayıt yaptırdım.	f	504	459
	%	81,1	74,6
Kendim gazeteye ilan verdim.	f	3	10
	%	0,5	1,6
İnternetteki iş bulma sitelerine kayıt oldum.	f	467	426
	%	75,1	69,3
Aile üyeleri ile akrabalara haber verdim.	f	340	280
	%	54,7	45,5
Kendi işimi kurmak için girişimlerde bulundum	f	25	77
	%	4	12,5
Kamunun açtığı sınavlara başvurdum /girdim. (Kurum sınavları ve KPSS)	f	386	294
	%	62,1	47,8
İşçi simsar ve aracılara başvurdum	f	3	12
	%	0,5	2
Yurtdışında çalışmak için girişimde bulundum.	f	20	53
	%	3,2	8,6
Toplam	f	622	615
	%	100	100

Cinsiyet özellikle ataerkil öğeleri barındıran toplumlarda birçok davranışın oluşmasında önemli farklılık yaratan bir değişken olup, böyle toplumlarda kişiler genellikle kendi cinsiyetlerine toplum tarafından belirlenen sınırlar ölçütünde davranışlar göstermektedir. Burada da yanıtlayıcıların cinsiyetlerinin iş arama kanallarından “Bizzat işverene kendilerinin başvurmaları” nda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu elde edilmiştir ($X^2=7,9$; $sd= 1$; $p=.005$). Çizelge 39’a göre kadın yanıtlayıcıların % 44,2’si; erkek yanıtlayıcıların % 52,2’si işsiz kaldığı zamanlarda iş aramak için “Bizzat işverenlere başvurduğunu belirtmiştir.

İşsiz üniversite mezunlarının cinsiyetleri iş arama kanallarından “İŞKUR’ a kayıt yaptırmaları”nda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır ($X^2=7,3$; $sd= 1$; $p=.007$). Çizelge 39’a göre kadın yanıtlayıcıların % 81,1’i; erkek yanıtlayıcıların % 74,6’sı işsiz kaldığı zamanlarda iş bulmak için “İŞKUR’a kayıt yaptırdığını” belirtmiştir.

İşsiz üniversite mezunlarının cinsiyetleri iş arama kanallarından “Kendilerinin gazeteyle ilan verme” lerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır ($X^2=3,9$; $sd= 1$; $p=.049$). Çizelge 39’a göre kadın yanıtlayıcıların% 0,5’i; erkek yanıtlayıcıların % 1,6’sı işsiz kaldığı zamanlarda iş bulmak için kendileri gazeteyle ilan verdiğini belirtmiştir.

İşsiz üniversite mezunlarının cinsiyetleri iş arama kanallarından “İnternetteki iş bulma sitelerine kayıt olmaları” nda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır ($X^2=5,2$; $sd= 1$; $p=.023$). Çizelge 39’a göre kadın yanıtlayıcıların % 75,1’i; erkek yanıtlayıcıların % 69,3’ü işsiz kaldığı zamanlarda internetteki iş bulma sitelerine kayıt olduğunu belirtmiştir.

İşsiz üniversite mezunlarının cinsiyetleri iş arama kanallarından “Aile üyeleri ile akrabalara haber vermeleri” nde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır ($X^2=10,3$; $sd= 1$; $p=.001$). Çizelge 39’a göre kadın yanıtlayıcıların % 54,7’si; erkek yanıtlayıcıların% 45,5’i işsiz kaldığı zamanlarda aile üyeleri ile akrabalara haber verdiklerini belirtmiştir.

İşsiz üniversite mezunlarının cinsiyetleri iş arama kanallarından “Kendi işini kurma girişimlerinde bulunmaları” nda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır ($X^2=29,5$; $sd= 1$; $p=.000$). Çizelge 39’a göre kadın

yanıtlayıcıların % 4'ü; erkek yanıtlayıcıların % 12,5'i işsiz kaldığı zamanlarda kendi işini kurma girişimlerinde bulunduklarını belirtmiştir.

İşsiz üniversite mezunlarının cinsiyetleri iş arama kanallarından “Kamunun açtığı sınavlara (kurum sınavları ve KPSS) başvurmaları/girmeleri” nde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır ($X^2=25,3$; $sd= 1$; $p=.000$). Çizelge 39'a göre kadın yanıtlayıcıların % 62,1'i; erkek yanıtlayıcıların % 47,8'i işsiz kaldığı zamanlarda kamunun açtığı sınavlara (kurum sınavları ve KPSS) başvurduklarını / girdiklerini belirtmiştir.

İşsiz üniversite mezunlarının cinsiyetleri iş arama kanallarından “işçi oluşturmaktadır ($X^2=5,5$; $sd= 1$; $p=.018$). Çizelge 39'a göre kadın katılımcıların % 0,5'i; erkek katılımcıların % 2'si işsiz kaldığı zamanlarda işçi simsar ve aracılara başvurduklarını belirtmiştir.

İşsiz üniversite mezunlarının cinsiyetleri iş arama kanallarından “Yurtdışında çalışmak için girişimde bulunmaları” nda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır ($X^2=16,2$; $sd= 1$; $p=.000$). Çizelge 39'a göre kadın katılımcıların % 3,2'si; erkek katılımcıların % 8,6'sı işsiz kaldığı zamanlarda yurtdışında çalışmak için girişimde bulunduklarını belirtmiştir.

Çizelge 39'dan kadınların erkeklere göre daha fazla oranda tercih ettiği iş arama kanalları İŞKUR'a kayıt yaptırma, internetteki iş arama kanallarına başvurma, aile üyeleri ve akrabalara haber verme, kamu kurumlarının açtığı sınavlara girme. Erkeklerin kadınlara göre daha fazla oranda tercih ettiği yollar ise bizzat işverenlere başvurma, gazeteyle ilan verme, kendi işini kurmak için girişimlerde bulunma, işçi simsar ve aracılara başvurma ve yurtdışında çalışmak için girişimlerde bulunmadır.

4.c. Üniversite mezunu işsizlerin iş bulmak amacıyla başvurdukları yollarda (iş arama kanalları) üniversiteden mezun oldukları alanlar istatistikler olarak anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?

İş arama kanalını kullanmada 0.05 hata düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturan mezun olunan alan değişkenine göre farklılık oluşturan iş arama kanalları Çizelge 40'ta verilmiştir.

Çizelge 40. Katılımcıların Mezuniyet Alanlarına göre
Fark Oluşturan İş Arama Kanalları

İş Arama Kanalları		Sosyal Bilimler	Fen Bilimleri
İnternetteki ilanları takip ettim.	f	592	387
	%	77,6	86
Kamunun açtığı sınavlara (Kurum sınavları ve KPSS) başvurdum /girdim.	f	405	266
	%	53,1	59,1
Yurtdışında çalışmak için girişimde bulundum.	f	35	38
	%	4,6	8,4
Toplam	f	763	450
	%	100	100

Kullanılan iş arama kanalının mezun olunan alana göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan kıkare testinden yanıtlayıcıların mezun oldukları alanların iş arama kanallarından “İnternetteki iş ilanlarını takip etmeleri” nde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu elde edilmiştir ($X^2=12,8$; $sd= 1$; $p=.000$). Çizelge 40’a göre mezun olduğu alan sorusuna 1213 kişi cevap vermiştir ve bunlardan 763’ü (% 62,9) sosyal bilimler; 450’si (% 37,1) fen bilimleri yanıtını vermiştir. Çizelge 40’a göre sosyal bilimler alanından mezun olan katılımcıların % 77,’si; fen bilimleri alanlarından mezun olan işsiz katılımcıların % 86’sı işsiz kaldığı zamanlarda iş aramak için “İnternetteki iş ilanlarını takip ettiğini” belirtmiştir.

İşsiz üniversite mezunlarının mezun oldukları alanlar ile iş arama kanallarından “Kamunun açtığı sınavlara (Kurum sınavları ve KPSS) başvurmaları / girmeleri” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=4,1$; $sd= 1$; $p=.041$). Çizelge 40’a göre sosyal bilimler alanından mezun olan katılımcıların % 53,1’i; fen bilimleri alanlarından mezun olan katılımcıların % 59,1’i işsiz kaldığı zamanlarda iş aramak için kamunun açtığı sınavlara (kurum sınavları ve KPSS) başvurduğunu / girdiğini belirtmiştir.

İşsiz üniversite mezunlarının mezun oldukları alanlar ile iş arama kanallarından “yurtdışında çalışmak için girişimde bulunmaları” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=7,4$; $sd= 1$; $p=.006$). Çizelge 40’a göre sosyal bilimler alanından mezun olan katılımcıların % 4,6’sı; fen bilimleri alanlarından mezun olan katılımcıların % 8,4’ü işsiz kaldığı zamanlarda iş aramak için yurtdışında çalışma girişimlerinde bulunduklarını belirtmiştir.

Çizelge 40’tan fen bilimleri mezunlarının sosyal bilimler mezunlarına göre daha fazla oranda internetteki iş ilanlarını takip ettiği, kamunun sınavlarına girdiği ve yurtdışında çalışmak için girişimlerde bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Fen bilimlerinin içinde teknik ve teknolojik bilgilerin öğretiliyor olması bu alan mezunlarının internet yolu ile daha fazla iş araması durumunu açıklayabilir. Sosyal bilimler alanlarından mezun olanların arasında işsizlik daha fazla oranda görülmesine ve fen bilimleri alanları için piyasada görece daha fazla iş olmasına rağmen fen bilimleri alanlarından mezun olanların daha fazla kamu istihdamı için uğraşması dikkate değer bir farklılıktır. Bu kişiler beyin göçü ile sonuçlanan yurtdışı iş girişimi için de daha fazla başvurmaktadır.

4.d. Üniversite mezunu işsizlerin iş bulmak amacıyla başvurduğu yollar (iş arama kanalları) ile işsizlik süreleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?

İş arama kanalını kullanmada 0.05 hata düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturan işsizlik süresine göre farklılık oluşturan iş arama kanalları Çizelge 41’de verilmiştir.

Çizelge 41. Katılımcıların İşsizlik Süresine Göre
Fark Oluşturan İş Arama Kanalları

İş Arama Kanalları		0-1 yıl	1.1-4 yıl	4.1 yıl ve üzeri	Toplam
Bizzat işverenlere başvurdum.	f	210	150	23	383
	%	45,2	55,8	52,3	49,2
İŞKUR’ a kayıt yaptırdım.	f	378	242	37	657
	%	81,3	90	84,1	84,4
İnternetteki ilanları takip ettim.	f	387	237	31	655
	%	83,2	88,1	70,5	84,2
Çeşitli yerlere özgeçmişimi gönderdim.	f	275	185	31	491
	%	59,1	68,8	70,5	63,1
Aile üyeleri ile akrabalara haber verdim.	f	225	166	27	418
	%	48,4	61,7	61,4	53,7
Belediye başkanı, genel müdür, milletvekili, bakan vb. kişilere gittim	f	42	34	9	85
	%	9	12,6	20,5	10,9
Kamunun açtığı sınavlara (kurum sınavları ve KPSS) başvurdum /girdim.	f	234	188	30	452
	%	50,3	69,9	68,2	58,1
Özel sektörde açılan sınavlara başvurdum/girdim.	f	87	88	11	186
	%	18,7	32,7	25	23,9
Toplam	f	465	269	44	778
	%	100	100	100	100

İşsizlik süresinin henüz kısa olması veya uzun olmasının kullanılan iş arama kanalında bir fark oluşturup oluşturmadığını belirlemek amacıyla yapılan kıkare testine göre Çizelge 41’de verilen iş arama kanallarının kullanımında fark oluşturduğu görülmüştür. Çizelge 41’e göre yanıtlayıcıların işsizlik süreleri ile iş arama kanallarından “Bizzat kendilerinin işverenlere başvurmaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($X^2=7,8$; $sd= 2$; $p=.020$). Çizelge 41’e göre işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 45,2’si; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 55,8’i; 4.1 yıl ve üzeri süredir işsiz olanların ise % 52,3’ü işsiz kaldığı zamanlarda iş aramak için “Bizzat işverenlere başvurduklarını” belirtmiştir.

İşsiz üniversite mezunlarının işsizlik süreleri ile iş arama kanallarından “İŞKUR’a kayıt yaptırmaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=9,7$; $sd= 2$; $p=.008$). Çizelge 41’e göre işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 81,3’ü; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 90’ı; 4.1 yıl ve üzeri süredir işsiz olanların ise % 84,’i işsiz kaldığı zamanlarda iş aramak için “İŞKUR’a kayıt yaptırdıklarını” belirtmiştir.

İşsiz üniversite mezunlarının işsizlik süreleri ile iş arama kanallarından “İnternetteki ilanları takip etmeleri” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=9,6$; $sd= 2$; $p=.008$). Çizelge 41’e göre işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 83,2’si; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 88,1’i; 4.1 yıl ve üzeri süredir işsiz olanların ise % 70,5’i işsiz kaldığı zamanlarda iş aramak için “İnternetteki ilanları takip ettiklerini” belirtmiştir.

İşsiz üniversite mezunlarının işsizlik süreleri ile iş arama kanallarından “çeşitli yerlere özgeçmişimi göndermeleri” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=7,9$; $sd= 2$; $p=.020$). Çizelge 41’e göre işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 59,1’i; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 68,8’i; 4.1 yıl ve üzeri süredir işsiz olanların ise % 70,5’i işsiz kaldığı zamanlarda iş aramak için “Çeşitli yerlere özgeçmişini gönderdiklerini” belirtmiştir.

İşsiz üniversite mezunlarının işsizlik süreleri ile iş arama kanallarından “aile üyeleri ile akrabalara haber vermeleri” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=13,3$; $sd= 2$; $p=.001$). Çizelge 41’e göre işsizlik süresi 1

yıldan az olanların % 48,4'ü; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 61,7'si; 4.1 yıl ve üzeri süredir işsiz olanların ise % 61,4'ü işsiz kaldığı zamanlarda iş aramak için “aile üyeleri ile akrabalara haber verdiklerini” belirtmiştir.

İşsiz üniversite mezunlarının işsizlik süreleri ile iş arama kanallarından “belediye başkanı, genel müdür, milletvekili, bakan vb. kişilere gitmeleri” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=6,6$; $sd= 2$; $p=.036$). Çizelge 41'e göre işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 9'u; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 12,6'sı; 4.1 yıl ve üzeri süredir işsiz olanların ise % 20,5'i işsiz kaldığı zamanlarda iş aramak için “belediye başkanı, genel müdür, milletvekili, bakan vb. kişilere gittiklerini” belirtmiştir.

İşsiz üniversite mezunlarının işsizlik süreleri ile iş arama kanallarından “Kamunun açtığı sınavlara (kurum sınavları ve KPSS) başvurmaları /girmeleri” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=28,7$; $sd= 2$; $p=.000$). Çizelge 41'e göre işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 50,3'ü; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 69,9'u; 4.1 yıl ve üzeri süredir işsiz olanların ise % 68,2'si işsiz kaldığı zamanlarda iş aramak için “kamunun açtığı sınavlara (kurum sınavları ve KPSS) başvurduklarını / girdiklerini” belirtmiştir.

İşsiz üniversite mezunlarının işsizlik süreleri ile iş arama kanallarından “özel sektörde açılan sınavlara başvurmaları ve girmeleri” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=18,4$; $sd= 2$; $p=.000$). Çizelge 41'e göre işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 18,7'si; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 32,7'si; 4.1 yıl ve üzeri süredir işsiz olanların ise % 25'i işsiz kaldığı zamanlarda iş aramak için “özel sektörde açılan sınavlara başvurduklarını /girdiklerini” belirtmiştir.

Bazı iş arama kanalları için, Çizelge 41'den işsizlik süresinin artışı ile seçilen iş arama kanalını tercih etme oranının arttığı, bazı iş arama kanalları içinse önce artıp sonra azaldığı görülmektedir. Bizzat işverenlere başvurma, çeşitli yerlere özgeçmiş gönderme, belediye başkanı, genel müdür, milletvekili, bakan vb yerlere gitme ve özel sektörde açılan sınavlara girme yolları işsizlik süresi arttıkça daha fazla oranda kullanılmaya başlanmıştır. İŞKUR'a kayıt yaptıрма, internetteki ilanları takip etme, aile üyeleri ve akrabalara başvurma ve

kamunun açtığı sınavlara girme yollarının kullanım oranı ise işsizlik süresi arttıkça önce artmakta, sonra azalmaktadır.

4.e. Üniversite mezunu işsizlerin iş bulmak amacıyla başvurduğu yollar ile yaş gruplarının istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık mıdır?

İş arama kanalını kullanmada 0.05 hata düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturan yaş grubuna göre farklılık oluşturduğu iş arama kanalları Çizelge 42’de verilmiştir.

Çizelge 42. Katılımcıların Yaş Grubuna Göre
Fark Oluşturan İş Arama Kanalları

İş Arama Kanalları		30 yaş ve altı	31- 40 yaş	41 yaş ve üzeri	T
İŞKUR’a kayıt yaptırdım.	f	675	242	41	958
	%	80	73,6	71,9	77,9
Gazetedeki ilanları takip ettim.	f	441	213	42	696
	%	52,3	64,7	73,7	56,6
İnternetteki ilanları takip ettim.	f	697	251	41	989
	%	82,6	76,3	71,9	80,4
İnternetteki iş bulma sitelerine kayıt oldum	f	636	218	34	888
	%	75,4	66,3	59,6	72,2
Kendi işimi kurmak için girişimlerde bulundum.	f	55	37	9	101
	%	6,5	11,2	15,8	8,2
Kamunun açtığı sınavlara başvurdum/ girdim	f	524	150	3	677
	%	62,1	45,6	5,3	55
Özel sektörde açılan sınavlara başvurdum / girdim	f	237	36	2	275
	%	28,1	10,9	3,5	22,4
Toplam	f	844	329	57	1230
	%	100	100	100	100

Kişilerin yaşam zenginliklerinin artışı yaşlarına göre değişmekte, aynı olaylara farklı yaşlardayken farklı tepkileri olmaktadır. Bu durumda yaşın iş arama kanalının kullanımında bir farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek amacıyla kıkare testi yapılmış ve yanıtlayıcıların kullandıkları iş arama kanallarının yaşa göre fark oluşturanları olduğu görülmüştür. Çizelge 42'ye göre yanıtlayıcıların yaş durumları ile iş arama kanallarından İŞKUR'a kayıt yaptırmaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($X^2=6,9$; $sd= 2$; $p=.032$). Çizelge 42'ye göre iş arama kanalları sorusunu yanıtlayan 30 yaş ve altındaki grubun % 80'i (675 kişi); 31 yaş ile 40 yaş arası grubun % 73,6'sı (242 kişi) ve 41 yaş ve üzeri yaş grubunun % 71,9'u (41 kişi) işsiz kaldığı zamanlarda iş aramak için "İŞKUR'a kayıt yaptırdığını" belirtmiştir.

Yanıtlayıcıların yaş durumları ile iş arama kanallarından "Gazetede ki ilanları takip etmeleri" arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=22,1$; $sd= 2$; $p=.000$). Çizelge 42'ye göre iş arama kanalları sorusunu yanıtlayan 30 yaş ve altındaki grubun % 52,3'ü (441 kişi); 31 yaş ile 40 yaş arasındaki kişilerin % 64,7'si (213 kişi); 41 ve üzeri yaştaki kişilerin % 73,7'si (42 kişi) işsiz kaldığı zamanlarda iş aramak için "Gazetede ki ilanları takip ettiğini" belirtmiştir.

Yanıtlayıcıların yaş durumları ile iş arama kanallarından "İnternette ki ilanları takip etmeleri" arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=8,7$; $sd= 2$; $p=.013$). Çizelge 42'ye göre iş arama kanalları sorusunu yanıtlayan 30 yaş ve altındaki kişilerin % 82,6'sı (697 kişi); 31 ile 40 yaş arasındaki grubun % 76,3'ü (251 kişi); 41 ve üzeri yaştaki kişilerin % 71,9'u (41 kişi) işsiz kaldığı zamanlarda iş aramak için "İnternette ki ilanları takip ettiğini" belirtmiştir.

Yanıtlayıcıların yaş durumları ile iş arama kanallarından "İnternette ki iş bulma sitelerine kayıt olmaları" arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=14,4$; $sd= 2$; $p=.001$). Çizelge 42'ye göre iş arama kanalları sorusunu yanıtlayan 30 yaş ve altındaki grubun % 75,4'ü (636 kişi); 31 yaş ile 40 yaş arasındaki grubun % 66,3'ü (218 kişi); 41 ve üzeri yaştaki grubun % 59,6'sı

(34 kişi) işsiz kaldığı zamanlarda iş aramak için “internetteki iş bulma sitelerine kayıt olduklarını” belirtmiştir.

Yanıtlayıcıların yaş durumları ile iş arama kanallarından “kendi işlerini kurmak için girişimlerde bulunmaları” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=11,6$; $sd= 2$; $p=.003$). Çizelge 42’ye göre iş arama kanalları sorusunu yanıtlayan 30 yaş ve altındaki grubun % 6,5’i (55 kişi) ;31 yaş ile 40 yaş arasındaki grubun % 11,2’si (37 kişi); 41 ve üzeri yaştaki grubun % 15,8’i (9 kişi) işsiz kaldığında kendi işlerini kurmak için girişimlerde bulunduğunu belirtmiştir.

Yanıtlayıcıların yaş durumları ile iş arama kanallarından “Kamunun açtığı sınavlara (kurum sınavları ve KPSS) başvurmaları /girmeleri” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=85,8$; $sd= 2$; $p=.000$). Çizelge 42’ye göre iş arama kanalları sorusunu yanıtlayan 30 yaş ve altındaki grubun % 62,1’i (524 kişi) ; 31 yaş ile 40 yaş arasındaki grubun % 45,6’sı (150 kişi); 41 ve üzeri yaştaki grubun % 5,3’ü (3 kişi) işsiz kaldığında “Kamunun açtığı sınavlara (kurum sınavları ve KPSS) başvurduğunu /girdiğini” belirtmiştir.

Yanıtlayıcıların yaş durumları ile iş arama kanallarından “Özel sektörde açılan sınavlara başvurmaları ve girmeleri” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=52,3$; $sd=2$; $p=.000$). Çizelge 42’ye göre iş arama kanalları sorusunu yanıtlayan 30 yaş ve altındaki grubun % 28,1’i (237 kişi); 31 yaş ile 40 yaş arasındaki grubun % 10,9’u (36 kişi); 41 ve üzeri yaştaki grubun % 3,5’i (2 kişi) işsiz kaldığında “Özel sektörde açılan sınavlara başvurduğunu / girdiğini” belirtmiştir.

Çizelge 42’ye göre yaş arttıkça bazı iş arama kanallarının kullanım oranı artarken, bazılarının ise azalmaktadır. İŞKUR’a kayıt yaptıрма, internetteki ilanları takip etme, internetteki iş bulma sitelerine kayıt olma, kamunun açtığı sınavlara girme ve özel sektörün açtığı sınavlara girme yollarının kullanım oranı yaş arttıkça azalmaktadır. Gazete ilanlarını takip etme ve kendi işini kurmak için girişimlerde bulunma yollarının kullanım oranı ise yaş arttıkça artmaktadır.

Katılımcıların İşsizlik Nedenlerine İlişkin Algılarına Yönelik Bulgular

Beşinci alt amaç çerçevesinde, Ek-1’de bir örneği verilen “Anket Formu”nda yer alan 15 maddeden oluşan 28 numaralı soru değerlendirilmiş ve sonuçları çizelge 43’te verilmiştir. Üniversite mezunlarının işsizlik nedenlerine ilişkin algıları ile yukarıdaki değişkenlerin ki-kare test sonuçları incelenmiş, hangileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlandığı, hangileri arasında rastlanmadığı çizelge 44’te verilmiştir. Sonrasında aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunan değişkenlere ilişkin sonuçlar çizelge 45-74’te verilmiştir.

Ayrıca bu alt amaç çerçevesinde Ek 2’de bir örneği verilen”Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” ile Ek-3’te bir örneği verilen “Online Görüşme Formu”nda yer alan 6. , 8. ve 9. sorular da değerlendirilmiştir.

Katılımcıların işsizlik nedenlerine ilişkin algılarını belirlemek için hazırlanan yargılara katılma düzeyleri sorulmuş ve elde edilen bulgular Çizelge 43’te verilmiştir.

Çizelge 43. İşsizlik Nedenlerine İlişkin
Görüşlerine Göre Katılımcıların Dağılımları

İşsizlik Nedenleri	Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	n	%
Ekonomik kriz nedeniyle iş bulamıyorum	366	37,5	209	21,4	400	41	975	78,8
Devlet iş sağlamadığı için iş bulamıyorum	697	67,5	153	14,8	182	17,6	1032	83,4
Ekonomik sistem işsizlik ürettiği için iş bulamıyorum	662	67	146	14,8	180	18,2	988	79,8
Yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamıyorum	612	63,2	140	14,5	216	22,3	968	78,2
Sosyal çevrem geniş olmadığı için iş bulamıyorum	556	55,4	157	15,6	291	29	1004	81,1
Referansım olmadığı için iş bulamıyorum	575	56,3	148	14,5	299	29,3	1022	82,6
İşverenler cinsiyet ayrımcılığı yaptığı için iş bulamıyorum	190	20,6	197	21,3	536	58,1	923	74,6
İşverenler etnik ayrımcılık yaptığı için iş bulamıyorum	162	17,5	180	19,5	583	63	925	74,8
İşverenler mezhep ayrımcılığı yaptığı için iş bulamıyorum	138	15,1	145	15,9	630	69	913	73,8
İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum	343	35,2	195	20	436	44,8	974	78,7
Yeteneklerim ve/veya kültürel birikimim yeterli olmadığı için iş bulamıyorum	146	15,6	143	15,3	648	69,2	937	75,7
Eğitim düzeyime uygun iş bulamıyorum	596	60,1	139	14	257	25,9	992	80,2
Mezun olduğum üniversitenin adı piyasada popüler olmadığı için iş bulamıyorum	352	36,1	191	19,6	432	44,3	975	78,8
Şansım olmadığı için iş bulamıyorum	457	46,7	229	23,4	293	29,9	979	79,1
Diğer				176				14,2
Toplam				1237				

Çizelge 43'e göre, katılımcılardan 975 kişi (% 78,8) "Ekonomik kriz nedeniyle iş bulamama" durumunu yanıtlamıştır. Buna göre katılımcıların % 37,5'i (366 kişi), "Ekonomik kriz nedeniyle iş bulamama" durumuna katıldığını; % 41'i (400 kişi) bu duruma katılmadığını ve % 21,4'ü (209 kişi) ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

"Devlet iş sağlamadığı için iş bulamama" durumunu 1032 kişi (% 83,4) yanıtlamıştır. Buna göre katılımcıların % 67,5'i (697 kişi), "Devlet iş sağlamadığı için iş bulamama" durumuna katıldığını; % 17,6'sı (182 kişi) bu duruma katılmadığını ve % 14,8'i (153 kişi) ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 43'e göre, "Ekonomik sistem işsizlik ürettiği için iş bulamama" durumunu 988 kişi (% 79,8) yanıtlamıştır. Buna göre katılımcıların % 67'si (662 kişi), "Ekonomik sistem işsizlik ürettiği için iş bulamama" durumuna katıldığını; % 18,2'si (180 kişi) bu duruma katılmadığını ve % 14,8'i (146 kişi) ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

"Yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamama" durumunu 968 kişi (% 78,2) yanıtlamıştır. Buna göre katılımcıların % 63,2'si (612 kişi), "Yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamama" durumuna katıldığını; % 22,3'ü (216 kişi) bu duruma katılmadığını ve % 14,5'i (140 kişi) ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

"Sosyal çevresinin geniş olmadığı için iş bulamama" durumunu 1004 kişi (% 81,1) yanıtlamıştır. Buna göre katılımcıların % 55,4'ü (556 kişi), "Sosyal çevresi geniş olmadığı için iş bulamama" durumuna katıldığını; % 29'u (291 kişi) bu duruma katılmadığını ve % 15,6'sı (157 kişi) ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

"Referansı olmadığı için iş bulamama" durumunu 1022 kişi (% 82,6) yanıtlamıştır. Buna göre katılımcıların % 56,3'ü (575 kişi), "referansı olmadığı için iş bulamadığı" durumuna katıldığını; % 29,3'ü (299 kişi) bu duruma katılmadığını ve % 14,5'i (148 kişi) ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

"İşverenler cinsiyet ayrımcılığı yaptığı için iş bulamama" durumunu 923 kişi (% 74,6) yanıtlamıştır. Buna göre katılımcıların % 20,6'sı (190 kişi), "İşverenler cinsiyet ayrımcılığı yaptığı için iş bulamama" durumuna katıldığını;

% 58,1'i (536 kişi) bu duruma katılmadığını ve % 21,3'ü (197 kişi) ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

“İşverenler etnik ayrımcılık yaptığı için iş bulamama” durumunu 925 kişi (% 74,8) yanıtlamıştır. Buna göre katılımcıların % 17,5'i (162 kişi), “işverenler etnik ayrımcılık yaptığı için iş bulamama” durumuna katıldığını; % 63'ü (583 kişi) bu duruma katılmadığını ve % 19,5'i (180 kişi) ise kararsız olduğunu belirtmiştir.

“İşverenler mezhep ayrımcılığı yaptığı için iş bulamama” durumunu 913 kişi (% 73,8) yanıtlamıştır. Buna göre katılımcıların % 15,1'i (138 kişi), “İşverenler mezhep ayrımcılığı yaptığı için iş bulamama” durumuna katıldığını; % 69'u (630 kişi) bu duruma katılmadığını ve % 15,9'u (145 kişi) ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

“İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamama” durumunu 974 kişi (% 78,7) yanıtlamıştır. Buna göre katılımcıların % 35,2'si (343 kişi), “İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamama” durumuna katıldığını; % 44,8'i (436 kişi) bu duruma katılmadığını ve % 20'si (195 kişi) ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 43'e göre, “Yetenekleri ve/veya kültürel birikimi yeterli olmadığı için iş bulamama” durumunu 937 kişi (% 75,7) yanıtlamıştır. Buna göre katılımcıların % 15,6'sı (146 kişi), “Yetenekleri ve / veya kültürel birikimi yeterli olmadığı için iş bulamama” durumuna katıldığını; % 69,2'si (648 kişi) bu duruma katılmadığını ve % 15,3'ü (143 kişi) ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

“Eğitim düzeyine uygun iş bulamama” durumunu 992 kişi (% 80,2) yanıtlamıştır. Buna göre katılımcıların % 60,1'i (596 kişi), “Eğitim düzeyine uygun iş bulamama” durumuna katıldığını; % 25,9'u (257 kişi) bu duruma katılmadığını ve % 14'ü (139 kişi) ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

“Mezun olduğu üniversitenin adının piyasada popüler olmadığı için iş bulamama” durumunu 975 kişi (% 78,8) yanıtlamıştır. Buna göre katılımcıların % 36,1'i (352 kişi), “Mezun olduğu üniversitenin adının piyasada popüler olmadığı için iş bulamama” durumuna katıldığını; % 44,3'ü (432 kişi) bu duruma katılmadığını ve % 19,6'sı (191 kişi) ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların % 68,3'ü küçük kent üniversitelerinden mezun olmasına rağmen % 36,1'inin üniversite adının popülerliğinin iş bulmada etkili olacağını düşünmesi kendilerine yönelik algılarının yüksek olduğunu göstermektedir.

“Şansı olmadığı için iş bulamama” durumunu 979 kişi (% 79,1) yanıtlamıştır. Buna göre katılımcıların % 46,7'si (457 kişi), “Şansı olmadığı için iş bulamama” durumuna katıldığını; % 29,9'u (293 kişi) bu duruma katılmadığını ve % 23,4'ü (229 kişi) ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların % 14,2'si (176) kişi bu soruya “diğer” yanıtını vermiştir. “Diğer” maddesine verilen yanıtlar şu şekilde gruplanabilir. 38 kişi torpili olmadığı / torpile karşı olduğu, torpili yetersiz olduğu, siyasi taraf olmadığı / siyasi sebeplerle, bakan veya milletvekili yakını olmadığı / bunları devreye sokmadığı, hükümet ile yakından ilişkili tanıdıkları olmadığı, yüksek mevkide dayısı olmadığı, el altından memur alındığı ve piyasada geçerli olan ahabap çavuş ilişkileri nedenleriyle iş bulamadığını belirtmiştir. 22 kişi işsizlik nedenlerini emeğinin karşılığını alamadığı, ücretlerin düşük olduğu, sigortasız, kötü koşullarda çalıştırılacağı, çok çalıştırılıp az maaş verilmeye çalışıldığı, işverenlerin kendilerine bir işçi kadar bile değer vermediği, ucuza çalışacak yeni mezun olmadığı için, herkesin ucuza çalışan köle olarak dolanması nedeniyle gibi emek sömürüsü karşıtı nedenler olarak belirtmiştir. 20 kişi tecrübesiz olduğu, işverenler tecrübeli eleman aradığı, yeni mezun olduğu, başvurduğu alanlarda iş deneyimi olmadığı gibi deneyime dayalı sebeplerle iş bulamadıklarını belirtmiştir. 14 kişi devlet tarafından kendi mezun oldukları alana yeterli olarak atama yapılmadığı için, mezuniyet alanları personel yasasında geçmediği için, kamu kurumlarına yeterince memur alımı yapılmadığı için iş bulamadıklarını belirtmişlerdir. 9 kişi başörtülü olduğu, tesettürlü olduğu, başı kapalı olduğu için iş bulamadığını belirtmiştir. 7 kişi hamile olduğu için, evli ve çocuklu olduğu için, çocuğuna / bebeğine bakmak zorunda olduğu için, “Çalışma yorulma evde otur ben çalışırım sende paşa yersin” diyen bir kocası olduğu için, “Bay işverenler kendilerine metres veya bunun gibi eğlenecekleri karakterde bir işçi aradıkları için” , işsiz olduğunu belirtmiştir. Bunların dışında “diğer” seçeneğine 66 kişinin verdikleri yanıtları şu başlıklarda ele alınabilir:

Askerlik durumu belirsiz olduğu / askerlikten muaf olduğu için, multiple skleroz hastası olduğu / sağlık problemi olduğu / engelli olduğu için, yabancı dil / İngilizce konusunda eksiklikleri olduğu / üniversitedeyken aldığı eğitim yeterli olmadığı için, kilolu olduğu için, yaşı büyük olduğu için, güzel olduğu için, yaşadığı yerde kendisine uygun iş olmadığı için, kamuya memur alımında yaş sınırı olduğu için, son işinde iş akdi feshi yapılmasının yeni iş bulmasında önyargı yarattığı için, KPSS çalıştığı için, piyasada kendi bölümünden mezun olan kişi sayısı çok olduğu için, mezun olduğu bölüm nedeniyle, kraldan çok kralcı olmadığı için, girişken olmadığı için, kendisine layık bir iş olmadığı için, özelleştirme nedeniyle.

Üniversite mezunu işsizlerden bir kısmı işsiz olmalarının nedenlerini genellikle kendilerine bağlamaktadır. Görüşülenlerin KSB1 işsiz olma nedenini başlangıçta iyi bir kariyer planı yapmamış olmasına bağlamakta genel olarak işsizlik hakkında ise şunları söylemektedir:

“Çok fazla üniversite mezunu var ve insanlar üniversite mezunu olunca tabi iş beğenmeme gibi bir şeyle de karşılaşıyorlar yani lise mezunlarının yapacağı işleri de ya da ortaokul ilkokulların yapacağı işleri de üniversite mezunları yapmak durumunda kalıyorlar insanlarda statüleri gereği yani üniversite mezunları olduklarını düşündüklerinden birçok kişi beğenmeyip yapmak istemiyorlar ve kamu kurumlarının da kadroları çok dar ve insanlar yaşı geldiği halde emekli olmayıp ya da emekli olup tekrar çalışmaya devam ettikleri için kadrolar da boşalmıyor.”

Benzer olarak ESB1 de işsiz olmasının nedenlerini üniversite sınavında kendisini mesleğine götürecek olan bölümü bilinçsizce tercih etmesine bağlamaktadır. ESB2 ise işsiz olmasının nedenlerini kendi dışındaki etmenlere şu sözleri ile bağlamaktadır:

“İşsizliğin nedenlerini tamamen kapitalist sisteme yüklüyorum. Eğitim görememiş olanları absorbe etmek için sistem onları üniversitelere sokuyor.”

Benzer olarak ESB3 de işsiz olmasının nedenlerini şu sözleri ile kendi dışında görmektedir:

“Bunun çok yapısal nedenleri var dönemsel nedenleri var..... yaşadığımız dünyada işsizlik hani olmasa olmaz bir gerçeklik”

EFB1 işsiz olma nedenlerini krize bağlamakta, KFB1 iş bulmak için üniversite mezunu olmanın yeterli olmayacağına inanarak kişinin kendini geliştirerek iş sahibi olabileceğini düşündüğünü şu sözleri ile ifade etmektedir:

“Üniversite mezunlarını mezun olarak iş bulmak için çok yeterli değil artı bir şeyler olması gerekiyor. Türkiye’de üniversite mezunu sayısı arttıkça değer düşmeye başladı dolayısıyla üniversite mezunu olarak bir artı olarak işte dil eğitimi mastır yapma ikinci bir üniversiteden mezun olma kurs programlarına katılarak çeşitli sertifikalar almak gibi meslektaşlarımızın dört beş senedir bu böyle ve çok zor olduğunu düşünüyorum.”

KFB5 de üniversiteden mezun olmanın iş bulmak için yeterli olmayacağını düşündüğünü yani işsizlik nedenini kişilerin kendilerine bağladığını şu sözleri ile belirtmektedir:

“Ben artık şöyle bakıyorum Türkiye’de herkes üniversite mezunu yani bunun Bilkent’in de bir Ankara üniversitesi bir sütçü imamında bir karaelması da bir hani herkes üniversiteden mezun oluyor bunun üzerine ne kadar şey katarsanız işte imkânınız varsa iş deneyimi yüksek lisans her hangi bir konuda sertifika programı dışında o zaman evet diğerlerinden daha öne geçebilir. Daha rahat iş bulabilir ama onun dışında her dediğim gibi herkes üniversite mezunu artık Türkiye de o yüzden iş bulamama durumu arttı.”

KFB3 ise bu görüşün tersine üniversiteden mezun olan herkesin iş bulması gerektiğini düşündüğünü şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Yani üniversiteden mezun olan herkes iş bulmalıdır ama şöyle diyeyim. Hani biri tam anlamıyla hani istediği bir yerde olur biri daha düşük bir yerde olur mesela ama herkes iş bulmalı bence bulabilmeli bence bu kadar hani nasıl diyeyim emek verip, bu kadar çalışıp...”

EFB3 üniversite mezunlarının işsizliği sorununun üniversite sayısının ve mezununun çokluğu ile ilgili olduğunu düşündüğünü şu sözleri ile ifade etmektedir:

“Türkiye de yeterli aktivite olmamasından; Devlette mutlaka sorun var ve bunun içinde sorumlu var gereğinden fazla üniversite kontenjanı açıyorlar ve üniversite insanların gözünde bir iş bulma kapısı olarak görünüyor üniversite amacı bu değil sadece insanlar tarafından yanlış anlaşılıyor.”

7.esb günümüzdeki işlerin geçiciliğine vurgu yapmış ve kalıcı bir iş aradığından geçici işlere razı olmaması nedeni ile işsiz olduğunu şu sözleri ile belirtmiştir:

“İşsizlik nedenim sık iş değiştirmektense devamlı bir iş arıyor olmam.”

18.ksb nitelikli kişilerin önemsenmediğini belirterek eğitim sayesinde iş bulmaya olan inancının kırıldığını şu sözleri ile belirtmektedir:

“Ayrıca bir çocuğum olursa şayet onu okutacağım parayla onun adına başka yatırımlar yapmayı düşünüyorum. Kültürlü işsiz olacağına kültürsüz zengin olsun.”

80.kfb Türkiye’de yabancı uyruklu olduğu için ayrımcılığa uğradığını ifade etmiştir. Aynı zamanda kadın olması nedeniyle kocası tarafından iş durumu kısıtlandırılmaktadır:

“Kendi işsizliğimin asıl sebebi Türkiye’de bir yabancı olmam ve eşimin sadece kamu sektöründe çalışmamı istemesidir. Genel olarak uygun bir alanda üniversiteyi bitirmemek, seni yönlendirecek ve bir işe girmende yardımcı olabilecek çevrenin bulunmaması, mülakatlardaki adaletsizlikler, işsizlerin iş beğenmemesi, ülkede kadınların çalışmamasını destekleyen yasaların bulunması (babanın maaşının kız çocuklara kalması, ayrılma durumunda çocuk olmasa bile nafaka hakkı).”

81.esb işsizlik durumunun kendisinde yarattığı psikolojik çöküntü nedeni ile iş arayamadığını ve bu sebeple işsiz olmasını kendini gerçekleştiren kehanet olarak yaşadığını şu sözleri ile ifade etmektedir:

“En büyük nedeni sağlık sorunu. İnsan kendini yenilemeyince ve atıl durumda kalınca, zamanla tembellik oluşuyor ve bu alışkanlığa dönüşüyor. Yalnızlık, barınma sorunu, işsizlik, zaruri ihtiyaçları karşılama vb. mücadelesi hayatı zorlaştırıyor.) Benim ve gençlerin hayat mücadelesinde (yılmadan) bütün zorlukları aşmak için yeterli mücadeleyi vermeleri ve meydan okumaları gerekiyor. Bu akıl, bilgi ve özgüvenle olur.”

90.esb eğitimi ile uyumlu olmayan, daha az eğitim düzeyinin yeterli olacağı işleri yapmaya razı gelmediği için işsiz olduğunu belirtmekte bunu şu sözleri ile ifade etmekte, bir anlamda bu tür işleri yapmaya mecbur bırakılan üniversite mezunu işsizlerin ruhsal durumları hakkında da bilgi vermektedir

“Ancak ben niteliklerime uygun iş bulamadığımda ve çaresizlikten vasat bir işte çalıştığım zaman özsaygımı yitiriyorum. Sonuç olarak mutsuz oluyorum ve hayatımı sorgulamaya başlıyorum. Eğer benim aldığım eğitimi almamış birinin de yapabileceği bir işi yapıyorsam, o zaman ben niye eğitim için zaman ve emek harcadım diyorum. İş beğenmemek şımarıklık değildir. Bireylerin bu hakkı vardır. Verilen eğitimin kullanılabileceği yeterli istihdam alanları bulunmamaktadır.”

90.esb'nin sözleri üniversite mezunlarının iş beğenmeme nedeniyle işsiz olduklarını öne süren görüşe karşı kendilerine uygun işler yapmadıklarında bundan nasıl etkilendiklerini ortaya koymaktadır. Üniversite mezunu işsizler orta sınıfa özgü değerleri büyük oranda taşımaktadır. Özellikle korumacı ailelerde büyütüldükleri, büyük umutlarla geleceğe hazırlanmaları ve toplumda yayılan 1990'lı yıllara özgü vasıflı kişilerin iyi işlerde çalıştığı imgeleminin de sayesinde büyük beklentilerle üniversitelerden mezun olmaktadır. Bu beklentiler gerçekleşmediğinde 90.esb'nin de ifade ettiği gibi hayatı sorgulama durumuna kadar varmaktadır.

Online görüşülenlerin işsizlik nedenlerine ilişkin belirlemeleri genellikle torpil, üniversiteye giriş sınavında yanlış bölüm tercih etmiş olmaları, devletin / hükümetin istihdam politikalarında yanlışlık, çok fazla sayıda üniversite ve üniversite mezununun olması, işverenlerin çok çalıştırıp az ücret ödemek istemesi yani emek sömürüsü gibi başlıklarda gruplanabilir.

Üniversite mezunu işsiz görüşülenlerin araştırmadaki 5. alt amaç kapsamında işsizliğin çözümü yönünde bir faaliyetleri olup olmadığını öğrenmek için görüşme formunda 8.soru, online görüşme formunda 8. soru sorulmuştur. Elde edilen bulgular şu şekildedir: Görüşülenlerin hiçbirisi aktif olarak bu tür faaliyetleri olmadığını belirtmiştir. ESB2 ekonomik sistemle ilişkili gördüğü işsizliğin çözümü yönünde olmasa bile ekonomik sistemin işleyişi ile ilişkili akademik çalışmalar yaptığını, çeşitli yerlerde yazılar yazdığını belirtmiştir. KFB1 ve EFB2 bu yönde politik faaliyetleri olmasa bile politik tartışmalar yaptıklarını belirtmişlerdir. KFB5 çözüm getireceğine inanmadığı için politik etkinliklere katılmadığını belirtmiştir. EFB3 ise çevresindeki kişilerin kendilerinin işe girmek istemediğini, çevresinde işsiz kimse olmadığını belirtmiş, bu yüzden kimse ile politik bir tartışmaya girmediğini, işsizliğin çözümü yönünde politik bir etkinliğe katılmadığını belirtmiştir. Politik etkinliklere online görüşülenlerden daha fazla katılım olduğu yönünde bulgulara rastlanmıştır. Online görüşülenlerin 3.efb işsizlik sorununun çözümüne yönelik faaliyetleri olup olmadığı sorusuna şu yanıtı vermiştir:

“Teknik Eğitim Fakülte mezunlarının mağduriyetleri ve düzeltilmesi gereken konularda; DPB, YÖK, MEB gibi kurumlara yazılar ve e-postalar gönderdim. Teknik Eğitim Vakfı bünyesinde Ataması Yapılmayan Teknik Öğretmenler Platformunu kurduk ve çalışmalarımız devam ediyor.”

6.efb de sorunun çözümüne yönelik faaliyetleri olduğunu şu sözleri ile ifade etmektedir:

“Çok doğal olarak demokratik anlamda TMMOB bünyesinde düzenlenen mitinglere katılıyorum. İMO bünyesinde işsizlik ve güvenli yaşam adında düzenlenen anketlere katılıyorum.”

71.ksb işsizlik sorunun çözümüne yönelik politik faaliyetlerini şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Var olan politik faaliyetlere destek vermekte ve aktivitelere katılmaktayım. Bunun dışında çalışma ekonomisinde yüksek lisans yapıyor olmam ve daha önce sendikada çalışmam doğrultusunda işsizliğe yönelik akademik ve pratik yönde çalışmalarım oldu.”

10.efb işsizliğin önüne geçilmesini amaçlayan büyük mitinglere katıldığını belirtmiş, 42.efb politik faaliyeti oy kullanma olarak değerlendirmiş faydalı olacağını düşündüğü kişilere oy verdiğini ifade etmiştir. 51. Efb sadece teknik eğitim fakülteleri mezunları olarak politik faaliyetleri olduğunu belirtmiş, 55.efb Teknik öğretmenlerin oluşturduğu platformları ve örgütlenmeleri takip ettiğini, aklına yatan olursa katıldığını ifade etmiştir. 62.esb bu konuda insanları bilgilendirdiğini belirtmiş, 63.efb bir tanıdığının gazetesinde bu konularda köşe yazıları yazdığını, 86.esb işsizlik problemini sistemle ilişkilendirdiği için sistemin dönüşümü için çeşitli faaliyetlerde bulunduğunu belirtmiştir.

Araştırmada anket uygulanan 1237 kişinin % 68,6’sı 30 yaş altında yani 1980 sonrası doğumludur. 1980 sonrası kuşağın politik konulara mesafeli hatta önyargılı tavrı düşünülürse, bu araştırmadaki üniversite mezunu işsizlerin de bir kısmının işsizlik konusundaki politik faaliyetlere katılmamakta olmasının nedenleri konusunda bir fikir edinilebilir. Online görüşülenlerin de bir kısmı bu yöndeki tavırlarını belli etmişlerdir. 1.efb yokluğun her şeye engel olduğunu belirterek politik faaliyetlere katılmadığını belirtmiş, 5.esb politika yapmanın kendi işi olmadığını belirtmiş, 22.esb şu sözleri kullanmıştır:

“Bu ülkedeki hiçbir siyasi örgütün ülkeme faydası olmadığı ve olamayacağı öngöründen ötürü herhangi bir politik faaliyette bulunmadım”

32. efb politik sözcüğünü hiç sevmediği için politik bir faaliyeti olmadığını belirtmiştir. 38.efb bu konudaki düşüncelerini şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Kesinlikle iş yerinde politik faaliyetlere karşıyım.Herkes işini yapmalı.Ben politikacı değilim ki politik faaliyetlerde bulunayım”

38. esb politik faaliyetlerin şu sıralarda örgütlü suça girdiğini, 64.ksb böyle faaliyetleri olsa bile dikkate alınmayacağını düşündüğünü belirtmiştir. 65.ksb bu konuda bireysel yarar elde edemeyeceğini düşündüğü için uğraşmadığını şu sözleri ile belirtmiştir:

“Hayır olmuyor; çünkü kimse benim işsizlik sorunumu çözmiyor ben de kimse için beynimi yoramam her şeyin bedeli var yani.”

72.efb politikayı sevmediğini belirtmiş, 73.efb bu millet için faaliyet yapmanın değmeyeceğini düşündüğünü belirtmiştir. 74.efb bu konudaki düşüncelerini şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Hayır, ben politikanın sorun çözmekten çok yarattığına inanırım, politika saraylı olmak isteyen, nimetlerinden ihya olmak isteyen dalkavukların işgal ettikleri alanlardır.”

79.efb ise politikanın statüyü korumak amacıyla yüze takılan maske olduğu inancında olduğunu belirtmiştir.

Araştırmada elde edilen verilerden üniversite mezunu işsizlerin işsiz olmalarının nedenlerini kendileri dışında görmeleri durumunda bir tepki gösterdikleri, sorunun çözümü yönünde bir girişimde bulundukları görülmektedir. Bu girişimler çoğunlukla aydın kesime özgü, medya yolu ile gazetelerde yazı makale yazma, platform kurma vb. toplumda bilinç oluşturmaya dönük etkinlikler olarak düşünülebilir. Bir yandan da bu tepkilerin henüz yeni yeni ortaya çıkmakta olduğu ve dağınık olduğu da görülebilir. 1980 sonrasında politik olmayan bir kuşağın yetişmiş olmasına rağmen, özellikle orta sınıflardan olan üniversite mezunları deneyimledikleri işsizliğin sıklığı ve kendilerinde oluşturduğu maddi ve manevi yıkımı ile değerlendiren işsiz olma nedenlerini kendileri dışında aramaya başlamışlardır. Özellikle orta sınıflara özgü değerler ve ailelerinin

maddi zorlukları ile bazen burs, yardım gibi dış faktörlerle bitirilmiş üniversiteler sonrasında güvenceli, iyi ücretli, iyi koşullardaki işlere ulaşamama durumu hem eğitimlerine yönelik hem de sisteme dönük sorgulamaları da getirmektedir.

Ancak bu sorgulamaların henüz yeni başladığı, henüz bir kitlesel hareketin başlangıcı olmaktan uzak olduğu görülmektedir. Gramsci'nin "organik entelektüeller" olarak değerlendirdiği kitlenin bir parçası olarak diplomalı işsizlerin işçi sınıfı örgütlerinde sözcülük ve öncülük rolü olduğunu ileri süren görüşler bulunmasına rağmen (Jeffrey, 2011, 68) Türkiye için diplomalı işsizlerin işsizliğin çözümü için öncü bir rol yüklenmekten henüz oldukça uzak oldukları görülmektedir.

Üniversite mezunu işsizlerin işsizlik nedenlerine ilişkin algılarının sosyo ekonomik kökenleri (anne-baba meslekleri ve eğitim durumları, yıllık gelir düzeyleri), cinsiyetleri, mezuniyet alanları, işsizlik süreleri ve yaş grubuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık içerip içermediğini belirlemek için bu değişkenler arasında 0.05 anlamlılık düzeyinde ki-kare testi yapılmış ve işsizlik nedenlerine katılma durumlarından bağımsız değişkenlere göre anlamlı fark bulunanlar Çizelge 44'te verilmiştir.

Çizelge 44. İşsizlik Nedenleri İle Bağımsız Değişkenlerden Aralarında İstatistiksel Olarak Anlamlı Farklılık Bulunan Değişkenler²

İşsizlik Nedenleri	Sosyo Ekonomik Göstergeler			Cinsiyet	Alan	İşsizlik Süresi	Yaş
	M	E	YG				
Ekonomik kriz nedeniyle iş bulamıyorum	-	-	-	X	-	X	X
Devlet iş sağlamadığı için iş bulamıyorum	-	-	X	X	-	X	-
Ekonomik sistem işsizlik ürettiği için iş bulamıyorum	-	-	X	-	X	X	-
Yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamıyorum	-	A	X	-	X	-	-
Sosyal çevrem geniş olmadığı için iş bulamıyorum	-	-	X	X	-	X	-
Referansım olmadığı için iş bulamıyorum	-	-	-	-	-	X	X
İşverenler cinsiyet ayrımcılığı yaptığı için iş bulamıyorum	-	-	-	-	-	-	-
İşverenler etnik ayrımcılık yaptığı için iş bulamıyorum	-	-	-	-	-	-	-
İşverenler mezhep ayrımcılığı yaptığı için iş bulamıyorum	-	-	-	-	-	-	-
İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum	-	A	X	X	X	X	X
Yeteneklerim ve/veya kültürel birikimim yeterli olmadığı için iş bulamıyorum	-	-	-	-	X	-	X
Eğitim düzeyime uygun iş bulamıyorum	-	-	X	-	-	X	-
Mezun olduğum üniversitenin adı piyasada popüler olmadığı için iş bulamıyorum	-	-	-	X	-	-	-
Şansım olmadığı için iş bulamıyorum	-	-	-	X	-	X	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-

² X işareti aralarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunan değişkenleri göstermektedir. A işareti ilgili satırdaki ifade ile “Anne Mesleği” arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğunu göstermektedir.

Çizelge 44'e göre, verilen işsizlik nedeni ifadesine katılma düzeyinde aşağıdaki değişkenler istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır.

1. "Ekonomik kriz nedeniyle iş bulamıyorum" ifadesine katılma düzeyinde cinsiyet, işsizlik süresi ve yaş grubu,
2. "Devlet iş sağlamadığı için iş bulamıyorum" ifadesine katılma düzeyinde "Sosyal çevresi geniş olmadığı için iş bulamama" ifadesinde sosyo ekonomik köken (yıllık gelir düzeyleri), cinsiyet ve işsizlik süresi,
3. "Ekonomik sistem işsizlik ürettiği için iş bulamıyorum" ifadesine katılma düzeyinde sosyo ekonomik köken(yıllık gelir düzeyleri), mezuniyet alanı ve işsizlik süresi,
4. "Yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamıyorum" ifadesine katılma düzeyinde sosyo ekonomik köken (anne eğitim durumu ve yıllık gelir düzeyleri) ve mezuniyet alanı,
5. "Referansı olmadığı için iş bulamıyorum" ifadesine katılma düzeyinde işsizlik süresi ve yaş grubu,
6. "İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum" ifadesine katılma düzeyinde sosyo ekonomik kökenleri (anne eğitim durumu, yıllık gelir düzeyleri), cinsiyetleri, mezuniyet alanları, işsizlik süreleri ve yaş grubu,
7. "Yeteneklerim ve/veya kültürel birikimim yeterli olmadığı için iş bulamıyorum" ifadesine katılma düzeyinde mezuniyet alanı ve yaş grubu,
8. "Eğitim düzeyine uygun iş bulamıyorum" ifadesine katılma düzeyinde sosyo ekonomik köken (yıllık gelir düzeyi) ve işsizlik süresi,
9. "Mezun olduğum üniversitenin adı piyasada popüler olmadığı için iş bulamıyorum" ifadesine katılma düzeyinde cinsiyet,
- 10."Şansım olmadığı için iş bulamıyorum" ifadesine katılma düzeyinde cinsiyet ve işsizlik süresi.

Üniversite mezunu işsizlerin işsizlik nedenlerine ilişkin algılarından "İşverenler cinsiyet ayrımcılığı yaptığı için iş bulamama", İşverenler etnik ayrımcılık yaptığı için iş bulamama", "İşverenler mezhep ayrımcılığı yaptığı için

iş bulamama” ve “diğer işsizlik nedeni” durumlarına katılma düzeylerinde sosyo ekonomik kökenleri (anne-baba meslekleri ve eğitim durumları, yıllık gelir düzeyleri), cinsiyetleri, mezuniyet alanları, işsizlik süreleri ve yaş grubu istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmamaktadır.

Üniversite mezunu işsizlerin işsizlik nedenlerine ilişkin ifadeler katılma düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturan değişkenlere ilişkin ayrıntılı sonuçlar çizelge 45-74’te verilmiştir

5.a.1. Üniversite mezunu işsizlerin işsizlik nedenlerine ilişkin algılarında sosyo ekonomik kökenleri (anne-baba meslekleri) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?

0.05 hata düzeyinde yapılan ki-kare testi sonuçlarına göre, üniversite mezunu işsizlerin işsizlik nedenlerine ilişkin algılarında anne ve baba mesleklerinin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadağı gözlenmiştir.

5.a.2. Üniversite mezunu işsizlerin işsizlik nedenlerine ilişkin algıları ile sosyo ekonomik kökenleri (anne-baba eğitim durumları) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?

0.05 hata düzeyinde yapılan ki-kare testi sonuçlarına göre işsizlik nedenine ilişkin ifadeler katılma düzeyinde anlamlı farklılık oluşturan değişkenlerin işsizlik nedenini içeren ifade çizelge 45 ve 46’da verilmiştir.

Çizelge 45. Anne Eğitim Durumlarına Göre Katılımcıların “Yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu

Eğitim Durumları		Yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamıyorum			T
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	
Okur yazar değil	f	45	9	13	67
	%	67,2	13,4	19,4	100
Sadece okuryazar	f	67	14	15	96
	%	69,8	14,6	15,6	100
İlkokul mezunu	f	259	63	95	417
	%	62,1	15,1	22,8	100
Ortaokul mezunu	f	69	14	17	100
	%	69	14	17	100
Lise mezunu	f	102	19	50	171
	%	59,6	11,1	29,2	100
Yüksekokul mezunu	f	26	3	14	43
	%	60,5	7	32,6	100
Üniversite mezunu	f	36	13	11	60
	%	60	21,7	18,3	100
Yüksek lisans mezunu	f	1	3	1	5
	%	20	60	20	100
Toplam	f	605	138	216	959
	%	63,1	14,4	22,5	100

Gerek sosyoekonomik kökenin belirleyici olan anne eğitim durumu gerekse aileden getirilen kültürel sermayenin oluşumunda belirleyici olmakta, kültürel sermaye ise gösterilen davranışlara ve yaşamda yapılan seçimlere etki etmektedir. Yanıtlayıcıların anne eğitim durumlarının işsizlik nedenlerinden “Yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamama” ya katılma durumlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=25,5$; $sd= 14$; $p=.030$).

Annesinin eğitim durumu sorusunu yanıtlayanlardan annesi okuryazar olmayanların % 67,2’si yoksulluk sınırının üzerinde iş bulamadığı yargısına

katılırken; % 19,4'ü katılmadığını, % 13,4'ü ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Annesinin eğitim durumu sorusunu yanıtlayanlardan annesi sadece okuryazar olanların % 69,8'i yoksulluk sınırının üzerinde iş bulamıyorum yargısına katılırken; % 15,6'sı katılmadığını, % 14,6'sı ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Annesinin eğitim durumu sorusunu yanıtlayanlardan annesi ilkokul mezunu olanların % 62,1'i yoksulluk sınırının üzerinde iş bulamıyorum yargısına katılırken; % 22,8'i katılmadığını, % 15,1'i ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Annesinin eğitim durumu sorusunu yanıtlayanlardan annesi ortaokul mezunu olanların % 69'u yoksulluk sınırının üzerinde iş bulamıyorum yargısına katılırken; % 17'si katılmadığını, % 14'ü ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Annesinin eğitim durumu sorusunu yanıtlayanlardan annesi lise mezunu olanların % 59,6'sı yoksulluk sınırının üzerinde iş bulamıyorum yargısına katılırken; % 29,2'si katılmadığını, % 11,1'i ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Annesinin eğitim durumu sorusunu yanıtlayanlardan annesi yüksekokul mezunu olanların % 60,5'i yoksulluk sınırının üzerinde iş bulamıyorum yargısına katılırken; % 32,6'sı katılmadığını, % 7'si ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Annesinin eğitim durumu sorusunu yanıtlayanlardan annesi üniversite mezunu olanların % 60'ı yoksulluk sınırının üzerinde iş bulamıyorum yargısına katılırken; % 18,3'ü katılmadığını, % 21,7'si ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Annesinin eğitim durumu sorusunu yanıtlayanlardan annesi yüksek lisans mezunu olanların % 20'si yoksulluk sınırının üzerinde iş bulamıyorum yargısına katılırken; % 20'si katılmadığını, % 60'ı bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Yoksulluk sınırının üzerinde bir iş bulamama ile anne eğitim durumunun birlikte değerlendirildiği bu çizelgeye göre verilen yargıya en çok katılım oranı

anne eğitim durumunun sadece okuryazar olması durumudur. Annesi yüksek lisans mezunu olanların katılım oranı % 20 iken diğer eğitim düzeylerinde katılım oranı % 59 ile % 70 arasında değişmektedir. Soruda katılmıyorum seçeneğini en çok annesi yüksekokul mezunu olanlar seçmiş, en az annesi sadece okuryazar olanlar seçmiştir. Annenin eğitim durumunun düşük olması aile içindeki sosyokültürel düzeyi göstermekte, sosyo ekonomik düzeye ilişkin veriler sunmaktadır. Annenin sadece okuryazar olması genellikle düşük sosyoekonomik düzeyini işaret etmekte bu sınıfların yoksulluk sınırı üzerinde iş araması ve içinde bulundukları koşullar açısından olası görünmektedir.

Çizelge 46. Anne Eğitim Durumlarına Göre Katılımcıların “İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu

Eğitim Durumları		İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum			
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	T
Okur yazar değil	f	35	10	25	70
	%	50	14,3	35,7	100
Sadece okuryazar	f	50	25	21	96
	%	52,1	26	21,9	100
İlkokul mezunu	f	144	91	190	425
	%	33,9	21,4	44,7	100
Ortaokul mezunu	f	24	12	58	94
	%	25,5	12,8	61,7	100
Lise mezunu	f	44	36	91	171
	%	25,7	21,1	53,2	100
Yüksekokul mezunu	f	16	6	20	42
	%	38,1	14,3	47,6	100
Üniversite mezunu	f	23	12	27	62
	%	37,1	19,4	43,5	100
Yüksek lisans mezunu	f	3	2	0	5
	%	60	40	0	100
Toplam	f	339	194	432	965
	%	35,1	20,1	44,8	100

Yanıtlayıcıların anne eğitim durumlarının işsizlik nedenlerinden “işverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamama” durumuna katılmalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=51,4$; $sd= 14$; $p=.000$).

Annesinin eğitim durumu sorusunu yanıtlayanların annesi okur yazar olmayanların % 50’si işverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradıkları için iş bulamıyorum yargısına katılırken; % 35,7’si katılmadığını, % 14,3’ü ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Annesinin eğitim durumu sorusunu yanıtlayanlardan annesi sadece okuryazar olanların % 52,1’i işverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradıkları için iş bulamıyorum yargısına katılırken; % 21,9’u katılmadığını, % 26’sı ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Annesinin eğitim durumu sorusunu yanıtlayanlardan annesi ilkokul mezunu olanların % 33,9’u işverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradıkları için iş bulamıyorum yargısına katılırken; % 44,7’si katılmadığını, % 21,4’ü ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Annesinin eğitim durumu sorusunu yanıtlayanlardan annesi ortaokul mezunu olanların % 25,5’i işverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradıkları için iş bulamıyorum yargısına katılırken; % 61,7’si katılmadığını, % 12,8’i ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Annesinin eğitim durumu sorusunu yanıtlayanlardan annesi lise mezunu olanların % 25,7’si işverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradıkları için iş bulamıyorum yargısına katılırken; % 53,2’si katılmadığını, % 21,1’ ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Annesinin eğitim durumu sorusunu yanıtlayanlardan annesi yüksekokul mezunu olanların % 38,1’i işverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradıkları için iş bulamıyorum yargısına katılırken; % 47,6’sı katılmadığını, % 14,3’ü ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Annesinin eğitim durumu sorusunu yanıtlayanlardan annesi üniversite mezunu olanların % 37,1’i işverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradıkları

için iş bulamıyorum yargısına katılırken; % 43,5'i katılmadığını, % 19,4'ü ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Annesinin eğitim durumu sorusunu yanıtlayanlardan annesi yüksek lisans mezunu olanların % 60'ı işverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradıkları için iş bulamıyorum yargısına katılırken; % 40'ı ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Anne eğitim durumu ile işverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum ifadesine katılma durumunun değerlendirildiği bu çizelgeden verilen yargıya en çok katılım oranının annesi yüksek lisans mezunu olanlar arasında olduğu sonrasında sadece okuryazar olanlarda olduğu sonrasında ise okuryazar olmayanlar arasında olduğu görülmektedir. En çok katılmama durumu ise annesi ortaokul mezunu olanlar arasındadır. Annenin yüksek eğitim düzeyi sosyokültürel ve sosyoekonomik yapı ile ilişkisi üzerinden düşünülünce sosyoekonomik düzeyi yüksek olan ailelerde işverenlerin genç çalışanlar aradığına ilişkin bir yargı vardır. Bu durum ise bu tür ailelerin çocuklarının genellikle yaşa ve görünüme dayalı bankacılık/yöneticilik vb pozisyonlara talip olması ve genellikle bu tür işler aradıkları için yaşa dayalı ayrımcılık yaşadıkları ile ilişkilidir.

5.a.3. Üniversite mezunlarının işsizlik nedenlerine ilişkin algılarında sosyo ekonomik kökenleri (yıllık gelir düzeyleri) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?

0.05 hata düzeyinde yapılan kıkare testi işsizlik nedenine ilişkin ifadelere katılma düzeyinde anlamlı farklılık oluşturan değişkenlere göre işsizlik nedenini içeren ifadelere katılma durumu çizelge 47-52'de verilmiştir.

Çizelge 47. Yıllık Gelir Düzeyine Göre Katılımcıların “Devlet iş sağlamadığı için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu

Devlet iş sağlamadığı için iş bulamıyorum					
Yıllık Gelir Düzeyleri		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	T
En alt düzey	f	53	11	7	71
	%	74,6	15,5	9,9	100
Alt düzey	f	129	30	18	177
	%	72,9	16,9	10,2	100
Ortanın altı düzey	f	156	30	28	214
	%	72,9	14	13,1	100
Orta düzey	f	141	33	38	212
	%	66,5	15,6	17,9	100
Ortanın üstü düzey	f	172	42	60	274
	%	62,8	15,3	21,9	100
En üst düzey	f	29	4	22	55
	%	52,7	7,3	40	100
Toplam	f	680	150	173	1003
	%	67,8	15	17,2	100

İşsizlik nedenine ilişkin ifadeye katılma durumunda gelir düzeyinin bir farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek için yapılan kıkare testine göre yanıtlayıcıların yıllık gelirinin işsizlik nedenlerinden “devlet iş sağlamadığı için iş bulamamama nedeni” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu gözlenmiştir ($X^2=37,3$; $sd= 10$; $p=.000$).

Yıllık gelir düzeyi sorusunu yanıtlayan ve geliri en alt düzeyde olanların % 74,6’sı; alt düzeyde ve ortanın altı düzeyde olanların % 72,9’u; orta düzeyde olanların % 66,5’i; ortanın üstü düzeyde olanların % 62,8’i ve en üst düzeyde olanların % 52,7’si “Devlet iş sağlamadığı için iş bulamıyorum” ifadesine katıldığını belirtmiştir.

Yıllık gelir düzeyi sorusunu yanıtlayan ve en üst gelir düzeyindekilerin % 40’ı; ortanın üstü gelir düzeyindekilerin % 21,9’u; orta gelir % 17,9’u; ortanın

altı gelir düzeyindekilerin % 13,1'i; alt düzeydekilerin % 10,2'si ve en alt düzeydekilerin % 9,9'u Devlet iş sağlamadığı için iş bulamıyorum" ifadesine katılmadığını belirtmiştir.

Yıllık gelir düzeyi sorusunu yanıtlayan alt gelir düzeyindekilerin % 16,9'u; orta gelir düzeyindekilerin % 15,6'sı; en alt gelir düzeyindekilerin % 15,5'i; ortanın üstü gelir düzeyindekilerin % 15,3'ü; ortanın altı gelir düzeyindekilerin % 14'ü ve en üst gelir düzeyindekilerin % 7,3'ü Devlet iş sağlamadığı için iş bulamıyorum" ifadesi konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Bir gelir elde etmeden iki aydır işsiz olan 49.esb işsizliğin devletin suçu olduğunu şu sözleri ile ifade etmektedir:

"Ben askerden yeni geldiğim için işsiz kaldım Türkiye'de şimdi herkes gereksiz gözüyle bakıyor ama bir işletme mezunu olmak bile bir hiç. Onun dışında üniversite mezunu olmak artık çok kolay o yüzden değeri kalmadığını düşünüyorum. Bence 10 yıl sonra Azerbaycan ve Rusya gibi işsiz doktorlar ve mühendisler ordusu olacağımızı düşünüyorum. Okul çok girmek daha kolay yatırım olmadığı için birçok kişi boşta herkes polis asker veya alakasız bölümlere kayıyor bunun bütün sebebi devlettir."

Benzer olarak 7 aydır işsiz olan 55.efb kendi işsizliğinin nedenini devlette görmektedir.

"İlk olarak ülkemizde yeterli iş imkanı, istihdam oluşturulmadığını düşünüyorum. Devlet okutmak için üniversite açıyor ama üniversiteyi bitirene iş imkanı sunmuyor. Kendi işsizliğimin tek sebebi devlettir."

Bu soruya verilen yanıtlar içinde tüm gelir gruplarında çoğunluk devlet iş sağlamadığı için iş bulamadığı ifadesine katıldığını belirtmiştir. Katılanların oranı gelir düzeyi yükseldikçe azalmakta ve en üst gelir düzeyinde % 52,7'ye düşmektedir. Katılmayanların oranı da gelir düzeyi yükseldikçe artmakta ve en üst gelir düzeyinde % 40'a çıkmaktadır. Gelir düzeyi arttıkça işsizlik nedenini devletin iş sağlamamasına bağlama durumu azalmaktadır. Gelir grubu yüksek olanların istihdam alanı olarak genellikle özel sektörü tercih etmeleri de bu durumda etkili olmaktadır. Zaten beklentileri özel sektörde olduğundan devlet iş sağlasa bile kendileri oraya girmek istememektedirler.

İçinde bulunulan ekonomik koşullar kötüleştikçe ve yoksulluk daha fazla deneyimlendikçe işsizliğe karşı duyulan öfke artmakta, işsizlik nedenleri daha fazla oranda devlete veya sisteme yüklenmeye başlamaktadır.

Çizelge 48. Yıllık Gelir Düzeyine Göre Katılımcıların “Ekonomik sistem işsizlik ürettiği için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu

Yıllık Gelir Düzeyleri		Ekonomik sistem işsizlik ürettiği için iş bulamıyorum			T
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	
En alt düzey	f	41	12	12	65
	%	63,1	18,5	18,5	100
Alt düzey	f	113	33	22	168
	%	67,3	19,6	13,1	100
Ortanın altı düzey	f	153	23	30	206
	%	74,3	11,2	14,6	100
Orta düzey	f	135	34	32	201
	%	67,2	16,9	15,9	100
Ortanın üstü düzey	f	165	35	65	265
	%	62,3	13,2	24,5	100
En üst düzey	f	36	6	14	56
	%	64,3	10,7	25	100
Toplam	f	643	143	175	961
	%	66,9	14,9	18,2	100

Gelir düzeyi kişilerin ekonomik sisteme ilişkin yargılarında etkili olabilmektedir. Burada da araştırmada belirlenen koşullarda yapılan kıkare testine göre yanıtlayıcıların yıllık gelirinin işsizlik nedenlerinden “Ekonomik sistem işsizlik ürettiği için iş bulamama nedeni” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=21,2$; $sd= 10$; $p=.020$). Yıllık gelir düzeyi sorusunu yanıtlayan geliri ortanın altı düzeyde olanların % 74,3’ü; alt düzeyde olanların % 67,3’ü; orta düzeyde olanların % 67,2’si; en üst düzeyde olanların % 64,3’ü; geliri en alt düzeyde olanların % 63,1’i ve ortanın

üstü düzeyde olanların % 62,3'ü "Ekonomik sistem işsizlik ürettiği için iş bulamıyorum" ifadesine katıldığını belirtmiştir.

Yıllık gelir düzeyi sorusunu yanıtlayan en üst gelir düzeyindekilerin % 25'i; ortanın üstü gelir düzeyindekilerin % 24,5'i; en alt düzeydekilerin % 18,5'i; orta gelir % 15,9'u; ortanın altı gelir düzeyindekilerin % 11,2'si ve alt düzeydekilerin % 13,1'i "Ekonomik sistem işsizlik ürettiği için iş bulamıyorum" ifadesine katılmadığını belirtmiştir.

Yıllık gelir düzeyi sorusunu yanıtlayan alt gelir düzeyindekilerin % 19,6'sı; en alt gelir düzeyindekilerin % 18,5'i; orta gelir düzeyindekilerin % 19,6'sı; ortanın üstü gelir düzeyindekilerin % 13,2'si; ortanın altı gelir düzeyindekilerin % 14'ü ve en üst gelir düzeyindekilerin % 10,7'si "Ekonomik sistem işsizlik ürettiği için iş bulamıyorum" ifadesi konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Bu soruya tüm gelir gruplarında çoğunluk katılıyorum yanıtını vermiştir. Katılma oranının en yüksek olduğu gelir grubu % 74,3 ile ortanın altı gelir grubudur. Katılma oranının en düşük olduğu gelir grubu % 62,5 ile ortanın üstü gelir grubudur. Her gelir grubundan üniversite mezunu işsizlerin çoğunluğunun bu yargıya katılıyor olması ve en düşük katılım oranının bile % 62,3 olması araştırmaya katılan ve bu iki soruyu da yanıtlayanların çoğunluğunun ekonomik sistemin işsizlik ürettiği yargısına katıldığını göstermektedir.

Online görüşülenlerin birçoğu işsizlik konusunda sistemi suçlamıştır. İki yıldır bir gelir elde etmeden iş arayan 23.ksb bu konudaki kızgınlığını şu sözleri ile ifade etmektedir:

"Sistem... halkını düşünmeyen kendi çıkarlarını düşünen politikacılar. Dahası emperyalizmin bizim yaşadığımız zaman dilimine acımasızca yansması."

Çizelge 49. Yıllık Gelir Düzeyine Göre Katılımcıların “Yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu

Yıllık Gelir Düzeyleri		Katılma Durumu			T
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	
En alt düzey	f	45	9	12	66
	%	68,2	13,6	18,2	100
Alt düzey	f	112	19	32	163
	%	68,7	11,7	19,6	100
Ortanın altı düzey	f	132	35	36	203
	%	65	17,2	17,7	100
Orta düzey	f	137	22	36	195
	%	70,3	11,3	18,5	100
Ortanın üstü düzey	f	147	42	74	263
	%	55,9	16	28,1	100
En üst düzey	f	23	9	22	54
	%	42,6	16,7	40,7	100
Toplam	f	596	136	212	944
	%	63,1	14,4	22,5	100

Gelir düzeyi kişilerin yoksulluğa bakışında ve yoksulluk düzeyi ile işsizliklerini ilişkilendirmelerinde etkili olabilmektedir. Araştırmada yapılan kıkare testine göre yanıtlayıcıların yıllık gelirinin işsizlik nedenlerinden “Yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamama nedeni” durumuna katılmalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=28,8$; $sd= 10$; $p=.001$).

Yıllık gelir düzeyi sorusunu yanıtlayan geliri orta düzeyde olanların % 70,3’ü; alt düzeyde olanların % 68,7’si; en alt düzeyde olanların % 68,2’si; ortanın altı düzeyde olanların % 65’i; ortanın üstü düzeyde olanların % 55,9’u ve en üst düzeyde olanların % 42,6’sı “Yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamıyorum” ifadesine katıldığını belirtmiştir.

Yıllık gelir düzeyi sorusunu yanıtlayan en üst gelir düzeyindekilerin % 40,7'si; ortanın üstü gelir düzeyindekilerin % 28,1'i; alt düzeydekilerin % 19,6'sı orta gelir düzeyindekilerin % 18,5'i; en alt düzeydekilerin % 18,2'si; ortanın altı gelir düzeyindekilerin % 17,7'si "Yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamıyorum" ifadesine katılmadığını belirtmiştir.

Yıllık gelir düzeyi sorusunu yanıtlayan ortanın altı gelir düzeyindekilerin % 17,2'si; en üst gelir düzeyindekilerin % 16,7'si; ortanın üstü gelir düzeyindekilerin % 16'sı; en alt gelir düzeyindekilerin % 13,6'sı; alt gelir düzeyindekilerin % 11,7'si ve orta gelir düzeyindekilerin % 11,3'ü "Yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamıyorum" ifadesi konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Bu soruya verilen yanıtlar arasında en üst gelir grubundakilerin dışındaki tüm gelir gruplarında çoğunluk katıldığını belirtmiştir. Orta düzeyden yukarı doğru gittikçe katılma oranı düşmekte ve en üst düzeyde % 42,6'ya inmektedir. Gelir durumu görece yüksek olanlar aradığı işlerin niteliğini yoksulluk sınırı ile ilişkilendirmemektedir. 11.ksb işsizlik nedenini üniversite mezunu olmayıp da onların işlerini yapabilen daha az eğitilmiş insanların düşük ücretlere razı gelmesine bağlamaktadır:

"Üniversite mezunlarının işsizliği konusunda da okuduğumuz bölümler üzerine işler yapmamız için ya yeterli bütçeye sahip değiliz ya bütçe sahibi olsak bile risk ortamına güvenemiyoruz ya bizim yaptığımız işleri yapacak daha düşük ücretlere çalışacak daha az eğitilmiş insanlar çalıştırıyor olabilmelerinden kaynaklı işsiz olabiliyoruz"

Çizelge 50. Yıllık Gelir Düzeyine Göre Katılımcıların “Sosyal çevrem geniş olmadığı için iş bulamıyorum” İfadesine Katılma Durumu

Sosyal çevrem geniş olmadığı için iş bulamıyorum					
Yıllık Gelir Düzeyleri		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	T
En alt düzey	f	44	6	17	67
	%	65,7	9	25,4	100
Alt düzey	f	104	29	38	171
	%	60,8	17	22,2	100
Ortanın altı düzey	f	128	30	55	213
	%	60,1	14,1	25,8	100
Orta düzey	f	109	33	60	202
	%	54	16,3	29,7	100
Ortanın üstü düzey	f	134	47	86	267
	%	50,2	17,6	32,2	100
En üst düzey	f	21	8	26	55
	%	38,2	14,5	47,3	100
Toplam	f	540	153	282	975
	%	55,4	15,7	28,9	100

Gelir düzeyi sosyal çevrenin genişliğini etkilemekte, sosyal çevrenin genişliği veya darlığı nedenleri ile iş bulamama durumu konusunda ilişki kurmayı etkileyebilmektedir. Bu araştırmada yapılan ki-kare testine göre yanıtlayıcıların yıllık gelirinin işsizlik nedenlerinden “Sosyal çevresi geniş olmadığı için iş bulamama” durumuna katılmalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($\chi^2=21,6$; $sd= 10$; $p=.017$). .

Yıllık gelir düzeyi sorusunu yanıtlayan ve geliri en alt düzeyde olanların % 65,7’si ; alt düzeyde olanların % 60,8’i; ortanın altı düzeyde olanların % 60,1’i ; orta düzeyde olanların % 54’ü; ortanın üstü düzeyde olanların % 50,2’si ve en üst düzeyde olanların % 38,2’si Sosyal çevrem geniş olmadığı için iş bulamıyorum” ifadesine katıldığını belirtmiştir.

Yıllık gelir düzeyi sorusunu yanıtlayan ve en üst gelir düzeyindekilerin % 47,3'ü kat; ortanın üstü gelir düzeyindekilerin % 32,2'si; orta gelir düzeyindekilerin % 29,7'si; ortanın altı gelir düzeyindekilerin % 25,8'i; en alt düzeydekilerin % 25,4'ü ve alt düzeydekilerin % 22,2'si Sosyal çevrem geniş olmadığı için iş bulamıyorum” ifadesine katılmadığını belirtmiştir.

Yıllık gelir düzeyi sorusunu yanıtlayan ve ortanın üstü gelir düzeyindekilerin % 17,6'sı; alt gelir düzeyindekilerin % 17'si; orta gelir düzeyindekilerin % 16,3'ü; en üst gelir düzeyindekilerin % 14,5'i; ortanın altı gelir düzeyindekilerin % 14,1'i ve en alt gelir düzeyindekilerin % 9'u Sosyal çevrem geniş olmadığı için iş bulamıyorum” ifadesi konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Sosyal çevre terimi kişilerde torpili çağrıştırmakta, ve genellikle torpilleri olmadığı için iş bulamadıklarını ifade etmektedirler. 6.efb işsiz olmasının nedenleri arasında sosyal çevresinin olmayışını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Ailemin çevresinin, benimle aynı meslek grubunda veya inşaat firmasında çalışan arkadaşlarının olmaması etkin olabilir.”

Bu soruya verilen yanıtlara bakılırsa en üst gelir grubu dışındaki tüm gelir gruplarında çoğunluk katıldığını belirtmiştir. En çok oranda katılan grup en alt gelir grubu olup bu katılma oranı gelir grubu yükseldikçe azalarak en üst gelir grubunda % 38,2'ye düşmektedir. Gelir grubu yüksek olanların sosyal çevresinin geniş olması bu durumun oluşmasında etkilidir. Özellikle işveren kesimi bu gelir grubundakilerin sosyal çevresi içine girebilmektedir.

Çizelge 51. Yıllık Gelir Düzeyine Göre Katılımcıların “İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu

Yıllık Gelir Düzeyleri	İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum				T
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	
En alt düzey	f	27	13	24	64
	%	42,2	20,3	37,5	100
Alt düzey	f	62	35	68	165
	%	37,6	21,2	41,2	100
Ortanın altı düzey	f	88	42	79	209
	%	42,1	20,1	37,8	100
Orta düzey	f	71	36	88	195
	%	36,4	18,5	45,1	100
Ortanın üstü düzey	f	73	58	130	261
	%	28	22,2	49,8	100
En üst düzey	f	14	6	33	53
	%	26,4	11,3	62,3	100
Toplam	f	335	190	422	947
	%	35,4	20,1	44,6	100

Gelir düzeyinin kişilerin birçok davranışına, yaşamdaki seçimlerine ve birçok konudaki yargılarının belirlenmesinde etkisi olabilmektedir. Bu araştırmada yapılan ki-kare testine göre yanıtlayıcıların yıllık gelirlerinin işsizlik nedenlerinden “İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamama” durumuna katılmalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=20,6$; $sd= 10$; $p=.024$).

Yıllık gelir düzeyi sorusunu yanıtlayan ve geliri en alt düzeyde olanların % 42,2’si; ortanın altı düzeyde olanların % 42,1’i; alt düzeyde olanların % 37,6’sı; orta düzeyde olanların % 36,4’ü; ortanın üstü düzeyde olanların % 28’i ve en üst düzeyde olanların % 26,4’ü “İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum” ifadesine katıldığını belirtmiştir.

Yıllık gelir düzeyi sorusunu yanıtlayan ve en üst gelir düzeyindekilerin % 62,3'ü; ortanın üstü gelir düzeyindekilerin, % 49,8'i; orta gelir düzeyindekilerin % 45,1'i; alt düzeydekilerin % 41,2'si; ortanın altı gelir düzeyindekilerin % 37,8'i ve en alt düzeydekilerin % 37,5'i "İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum" ifadesine katılmadığını belirtmiştir.

Yıllık gelir düzeyi sorusunu yanıtlayan ve ortanın üstü gelir düzeyindekilerin % 22,2'si; alt gelir düzeyindekilerin % 21,2'si; en alt gelir düzeyindekilerin % 20,3'ü; ortanın altı gelir düzeyindekilerin % 20,1'i; orta gelir düzeyindekilerin % 18,5'i ve en üst gelir düzeyindekilerin % 11,3'ü "İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum" ifadesi konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Öte yandan işverenlerin ücretleri düşük tutmak için işe almada gençlerin önüne tecrübe / deneyim şartını ileri sürdüğü durumlar da söz konusudur. 33.esb işverenlerin hem genç, hem tecrübeli eleman aramasını şu sözleri ile belirtmiştir:

"İşsizliğin en büyük nedeni tüm işverenlerin tecrübeli aday aramasından kaynaklanıyor. Hiçbir kurum kendi elemanını yetiştirmek ve de sektörüne kazandırmak istemiyor. İlgili sektörde tecrübesi olan kişi zaten bir işte çalışmaktadır. Ama üniversiteden mezun olan gençler tecrübesiz oldukları için tercih edilmiyorlar. Bu gençler çalışmadan tecrübe sahibi olamayacağına göre ortaya bir kısır döngü çıkıyor."

Bu soruya verilen yanıtlar değerlendirilince gelir grupları arasında sadece en üst gelir grubunda çoğunluğun ortak fikri oluşmuştur. En üst gelir grubundakilerin % 62,3'ü işverenlerin daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamadıkları sorusuna katılmadıkları yanıtını vermişlerdir. Diğer gelir gruplarının verdikleri yanıtlarda çoğunluğa dair bir şey söylemek mümkün olmamıştır. Bu soruya verilen yanıtlar arasında en çok katılım % 42,2 ile en alt gelir düzeyinindir. Bu gruptakilerin işsizliği daha uzun sürelerde ve daha çok defa deneyimledikleri için işsizlik nedenlerini daha çok düşündükleri ve kendi dışlarındaki etmenlerde bu nedenleri aramaları bu yanıtların oluşmasında etkili olmuştur.

Çizelge 52. Yıllık Gelir Düzeyine Göre Katılımcıların “Eğitim düzeyine uygun iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu

Yıllık Gelir Düzeyleri	Eğitim düzeyime uygun iş bulamıyorum				T
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	
En alt düzey	f	44	8	16	68
	%	64,7	11,8	23,5	100
Alt düzey	f	115	28	30	173
	%	66,5	16,2	17,3	100
Ortanın altı düzey	f	132	19	57	208
	%	63,5	9,1	27,4	100
Orta düzey	f	117	24	58	199
	%	58,8	12,1	29,1	100
Ortanın üstü düzey	f	145	47	73	265
	%	54,7	17,7	27,5	100
En üst düzey	f	27	10	17	54
	%	50	18,5	31,5	100
Toplam	f	580	136	251	967
	%	60	14	26	100

Kişiler işsizlik nedenlerini sorgularken gelir düzeylerinin eğitim düzeyleri ile işsizlik nedenlerini ilişkilendirmede belirleyici olup olmadığını incelemek için yapılan ki-kare testine göre yanıtlayıcıların yıllık gelirinin ile işsizlik nedenlerinden “Eğitim düzeyine uygun iş bulamama nedeni” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=19,3$; $sd= 10$; $p=.037$).

Yıllık gelir düzeyi sorusunu yanıtlayan ve geliri en alt düzeyde olanların % 64,7’si; alt düzeyde olanların % 66,5’i; ortanın altı düzeyde olanların % 63,5’i; orta düzeyde olanların % 58,8’i; ortanın üstü düzeyde olanların % 54,7’si ve en üst düzeyde olanların % 50’si “Eğitim düzeyine uygun iş bulamıyorum” ifadesine katıldığını belirtmiştir.

Yıllık gelir düzeyi sorusunu yanıtlayan ve en üst gelir düzeyindekilerin % 31,5'i; orta gelir düzeyindekilerin % 29,1'i; ortanın üstü gelir düzeyindekilerin % 27,5'i; ortanın altı gelir düzeyindekilerin % 27,4'ü; en alt düzeydekilerin % 23,5'i ve alt düzeydekilerin % 17,3'ü "Eğitim düzeyine uygun iş bulamıyorum" ifadesine katılmadığını belirtmiştir.

Yıllık gelir düzeyi sorusunu yanıtlayan ve en üst gelir düzeyindekilerin % 18,5'i; ortanın üstü gelir düzeyindekilerin % 17,7'si; alt düzeydekilerin % 16,2'si; orta gelir düzeyindekilerin % 12,1'i; en alt düzeydekilerin % 11,8'i ve ortanın altı gelir düzeyindekilerin % 9,1'i "Eğitim düzeyine uygun iş bulamıyorum" ifadesi konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Bu soruya verilen yanıtlar değerlendirilince tüm gelir gruplarında çoğunluğun verilen ifadeye katıldığı görülmektedir. Alt gelir grubundan yukarı doğru çıkıldıkça katılım oranı azalmakta ve en üst gelir grubunda % 50'ye inmektedir. Her gelir grubunda çoğunluğun katılması piyasada eğitim düzeyine uygun iş bulamama durumunun yaygın olduğunu, gelir gruplarına göre farklılaşmadığını göstermektedir.

5.b. Üniversite mezunlarının işsizlik nedenlerine ilişkin algıları cinsiyetleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?

0.05 hata düzeyinde yapılan ki-kare testine göre işsizlik nedenine ilişkin ifadeler katılma düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık oluşturan cinsiyet değişkenine göre işsizlik nedenini içeren ifadeye katılma durumu çizelge 53-58'de verilmiştir.

Çizelge 53. Cinsiyete Göre Katılımcıların “Ekonomik kriz nedeniyle iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu

Cinsiyet	Ekonomik kriz nedeniyle iş bulamıyorum				
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	T
Kadın	f	182	124	180	486
	%	37,4	25,5	37	100
Erkek	f	184	85	220	489
	%	37,6	17,4	45	100
Toplam	f	366	209	400	975
	%	37,5	21,4	41	100

Cinsiyet ekonomik kriz, işsizlik ve aralarındaki ilişkinin değerlendirilmesinde önemli bir değişken olabilmektedir. Bu çalışmada yapılan ki-kare testine göre yanıtlayıcıların cinsiyetlerinin işsizlik nedenlerinden “Ekonomik kriz nedeniyle iş bulamama” durumuna katılmalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=11,3$; $sd= 2$; $p=.004$).

Kadın yanıtlayıcıların % 37,4’ü, erkek yanıtlayıcıların% 37,6’sı “Ekonomik kriz nedeniyle iş bulamıyorum” ifadesine katıldığını belirtmiştir. Kadın yanıtlayıcıların% 37’si, erkek yanıtlayıcıların% % 45’i bu duruma katılmadığını; kadın yanıtlayıcıların % 25,5’i, erkek yanıtlayıcıların% 17,4’ü ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Bu soruya verilen yanıtlar değerlendirildiğinde kadınlarda ve erkeklerde % 50’lik oranı geçen bir görüşten bahsedilemez. İki cinsiyetin katılma, katılmama veya kararsız olma oranları birbirine yakındır. Erkeklerin verilen yargıya çok az bir farkla bile olsa daha fazla oranda katılması, hem de yine az bir farkla bile olsa daha fazla oranda katılmıyor olması bu yargıda kadınların kararsızım seçeneği etrafında daha çok biriktiklerini göstermektedir. Bu duruma göre ise ekonomik kriz ile işsizliği erkekler daha fazla oranda ilişkilendirebilmekte, kadınlar ise ikisinin ilişkisi konusunda daha fazla kararsız kalmaktadır. Bu durum erkeklerin ekonomi ile daha fazla ilgileniyor oluşu ile ilişkili olabilir.

Çizelge 54. Cinsiyete Göre Katılımcıların “Devlet iş sağlamadığı için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu

Cinsiyet	Devlet iş sağlamadığı için iş bulamıyorum				T
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	
Kadın	f	391	70	66	527
	%	74,2	13,3	12,5	100
Erkek	f	306	83	116	505
	%	60,6	16,4	23	100
Toplam	f	697	153	182	1032
	%	67,5	14,8	17,7	100

Cinsiyet kişilerin kendilerine ve işsizlik nedenlerine ilişkin yargıların oluşumunda önemli etkisi bulunabilmektedir. Bu araştırmada yapılan ki-kare testine göre yanıtlayıcıların cinsiyetlerinin işsizlik nedenlerinden “Devlet iş sağlamadığı için iş bulamama” durumuna katılmalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=24,7$; $sd=2$; $p=.000$).

Kadın yanıtlayıcıların % 74,2’si, erkek yanıtlayıcıların % 60,6’sı “Devlet iş sağlamadığı için iş bulamıyorum” ifadesine katıldığını belirtirken; kadın yanıtlayıcıların % 12,5’i, erkek yanıtlayıcıların % 23’ü bu duruma katılmadığını belirtmiştir. Kadın yanıtlayıcıların % 13,3’ü, erkek yanıtlayıcıların % 16,4’ü ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Bu soruya verilen yanıtlar değerlendirildiğinde hem erkeklerde hem kadınlarda çoğunluğun katıldığı görülmektedir. Kadınlarda katılım oranı erkeklere göre daha fazla olması kadınların kamu sektöründeki işlere daha fazla talip olması ile ilişkilidir. Bazı durumlarda ise kadınlara kamu sektöründeki işler toplumca veya ailelerince daha uygun görülmektedir. 80.ksb de bu durumun mağdurları arasında olduğunu şu sözleri ile ifade etmektedir:

“İşsizliğimin nedeni eşimin sadece kamu sektöründe çalışmamı istemesidir.”

Çizelge 55. Cinsiyete Göre Katılımcıların “Sosyal Çevrem Geniş Olmadığı İçin İş Bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu

Cinsiyet	Sosyal çevrem geniş olmadığı için iş bulamıyorum				
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	T
Kadın	f	307	66	141	514
	%	59,7	12,8	27,4	100
Erkek	f	249	91	150	490
	%	50,8	18,6	30,6	100
Toplam	f	556	157	291	1004
	%	55,4	15,6	29	100

Bu araştırmada yapılan ki-kare testine göre yanıtlayıcıların cinsiyetlerinin işsizlik nedenlerinden “sosyal çevresi geniş olmadığı için iş bulamama” durumuna katılmalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=9,7$; $sd= 2$; $p=.008$). Kadın işsiz katılımcıların % 59,7’si, erkek katılımcıların % 50,8’i “sosyal çevrem geniş olmadığı için iş bulamıyorum” yargısına katıldığını belirtmiştir.

Kadın yanıtlayıcıların % 27,4’ü, erkek yanıtlayıcıların % 30,6’sı “sosyal çevrem geniş olmadığı için iş bulamıyorum” yargısına katılmadığını belirtmiştir.

Kadın yanıtlayıcıların % 12,8’i erkek yanıtlayıcıların % 18,6’sı, “sosyal çevrem geniş olmadığı için iş bulamıyorum” yargısı konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Bu soruya verilen yanıtlar değerlendirilince hem kadın hem erkeklerde çoğunluğun katılıyorum yanıtını verdiği görülmektedir. Kadınların katılım oranının daha yüksek olması genellikle hane içi üretim faaliyetlerinin kadınların görevi olarak algılanmasının bir sonucu olarak ev içinde geçirdikleri sürenin uzayıışı ve iş bulmaya yarayan sosyal çevreye girme durumlarının daha az olması nedeniyle olabilir. Geleneksel toplumlarda kadınlar eğitilmiş bile olsalar ev içi yeniden üretimin gizli öznesi olmak durumundadırlar. Dolayısıyla erkeklere oranla iş bulmaya yarayan sosyal çevrelere daha az girebilmektedirler.

Çizelge 56. Cinsiyete Göre Katılımcıların “İşverenler Daha Genç Yaşlarda Çalışanlar Aradığı İçin İş Bulamıyorum” İfadesine Katılma Durumu

Cinsiyet	İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum				T
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	
Kadın	f	176	81	229	486
	%	36,2	16,7	47,1	100
Erkek	f	167	114	207	488
	%	34,2	23,4	42,4	100
Toplam	f	343	195	436	974
	%	35,2	20	44,8	100

Cinsiyetin kişilerin çeşitli yargılarının oluşumunda etkisi olabilmektedir. Bu araştırmada cinsiyetin işsizlik nedenini yaşa dayalı bir ayrımcılığa bağlamada bir farklılık yaratıp yaratmadığını belirlemek için yapılan ki-kare testine göre yanıtlayıcıların cinsiyetlerinin işsizlik nedenlerinden “işverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamama” durumuna katılmada istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=6,9$; $sd= 2$; $p=.031$).

Yanıtlayıcı kadınların % 36,2’si, erkeklerin % 34,2’si “iş verenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum” yargısına katıldığını belirtmiştir.

Yanıtlayıcı kadınların % 47,1’i, erkeklerin % 42,4’ü “iş verenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum” yargısına katılmadığını belirtmiştir.

Yanıtlayıcı kadınların % 16,7’si, erkeklerin % 23,4’ü “iş verenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum” yargısı konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Bu soruya verilen yanıtlar değerlendirildiğinde hem kadınlar hem erkeklerde çoğunluğun görüşünün toplandığı bir seçenek bulunmamaktadır. Diğerlerine göre en çok oran % 47,1 ile kadınların seçtiği “katılmıyorum” seçeneğidir. Bundan sonraki en çok oran ise % 42,4 ile erkeklerin seçtiği “katılmıyorum” seçeneğidir. İşgücü piyasalarında genç çalışan arama ile

deneyimli eleman aradığını söyleyerek ücretleri baskılama politikası etkin olmaktadır. 8.kfb bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir:

“Veyahut işverenlerin yeni mezunları alanı dışında komik işlerde çalıştırmaya çalışması tecrübesizliğini toyluğunu kullanarak bir nevi emeğini sömürmeye çalışması.”

Çizelge 57. Cinsiyete Göre Katılımcıların “Mezun Olduğum Üniversitenin Adı Piyasada Popüler Olmadığı İçin İş Bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu

Cinsiyet	Mezun olduğum üniversitenin adı piyasada popüler olmadığı için iş bulamıyorum				T
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	
Kadın	f	181	80	234	495
	%	36,6	16,2	47,3	100
Erkek	f	171	111	198	480
	%	35,6	23,1	41,3	100
Toplam	f	352	191	432	975
	%	36,1	19,6	44,3	100

Cinsiyetin kişilerin çeşitli yargılarının oluşumu üzerinde etkisi olabildiği düşünüldükten bu araştırmada yapıla ki-kare testine göre yanıtlayıcıların cinsiyetlerinin işsizlik nedenlerinden “mezun olunan üniversitenin adının piyasada popüler olmadığı için iş bulamama” durumuna katılmalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=8,1$; $sd= 2$; $p=.018$).

Kadın yanıtlayıcıların % 36,6’sı; erkeklerin % 35,6’sı “mezun olduğum üniversitenin adı piyasada popüler olmadığı için iş bulamıyorum” yargısına katıldığını; kadın yanıtlayıcıların % 47,3’ü, erkek yanıtlayıcıların % 41,3’ü katılmadığını belirtmiştir. Kadın yanıtlayıcıların % 16,2’si, erkeky anıtlayıcıların ise % 23,1’i bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Bu soruya verilen yanıtlar değerlendirildiğinde çoğunluğun yanıtlarının toplandığı bir seçeneğin bulunmadığı görülmektedir. En çok oran % 47,3 ile kadınların katılmaması seçeneği, bundan sonraki en çok oran ise % 41,3 ile

erkeklerin katılmaması seçeneğidir. Kadınlar erkeklere göre üniversite adının piyasada geçersiz oluşunun işsiz olmalarında daha fazla etkili olduğunu düşünmektedir.

Çizelge 58. Cinsiyete Göre Katılımcıların “Şansım olmadığı için iş bulamıyorum” İfadesine Katılma Durumu

Cinsiyet	Şansım olmadığı için iş bulamıyorum				T
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	
Kadın	f	259	109	132	500
	%	51,8	21,8	26,4	100
Erkek	f	198	120	161	479
	%	41,3	25,1	33,6	100
Toplam	f	457	229	293	979
	%	46,7	23,4	29,9	100

Cinsiyetin çeşitli yargıların oluşumunda etkisi olabilmektedir. Bu araştırmada yapılan ki-kare testine göre yanıtlayıcıların cinsiyetlerinin işsizlik nedenlerinden “şansı olmadığı için iş bulamama” durumuna katılmalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=11,1$; $sd= 2$; $p=.004$).

Çizelge 58’e göre kadın yanıtlayıcıların % 51,8’i, erkek yanıtlayıcıların % 41,3’ü “Şansım olmadığı için iş bulamıyorum” ifadesine katıldığını belirtirken; kadın yanıtlayıcıların % 26,4’ü, erkek yanıtlayıcıların % 33,6’sı bu duruma katılmadığını belirtmiştir. Kadın yanıtlayıcıların % 21,8’i, erkek yanıtlayıcıların ise % 25,1’i bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Bu soruya verilen yanıtlarda çoğunluğun seçiminden, katılıyorum seçeneğini işaretleyen kadınlardan bahsedilebilir. Bu durum ise kadınların iş bulmada veya işsiz olmada erkeklere göre daha fazla şansa inandıkları sonucunu göstermektedir.

5.c. Üniversite mezunlarının işsizlik nedenlerine ilişkin algıları ile mezun oldukları alanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?

0.05 hata düzeyinde yapılan ki-kare testine göre işsizlik nedenine ilişkin ifadelerle katılma düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık oluşturan mezun olunan alana göre fark oluşturan işsizlik nedenini içeren ifadeye katılma durumu çizelge 59-62’de verilmiştir.

Çizelge 59. Mezuniyet Alanlarına Göre Katılımcıların “Ekonomik sistem işsizlik ürettiği için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu

Alanlar	Ekonomik sistem işsizlik ürettiği için iş bulamıyorum				T
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	
Sosyal Bilimler	f	423	81	93	597
	%	70,9	13,6	15,6	100
Fen Bilimleri	f	231	61	81	373
	%	61,9	16,4	21,7	100
Toplam	f	654	142	174	970
	%	67,4	14,6	17,9	100

Yanıtlayıcıların mezuniyet alanlarının işsizlik nedenlerinden “Ekonomik sistem işsizlik ürettiği için iş bulamama” durumuna katılmalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=8,7$; $sd= 2$; $p=.013$).

Sosyal bilimler alanından mezun olan yanıtlayıcıların % 70,9’u, fen bilimleri alanından mezun olanların % 61,9’u “Ekonomik sistem işsizlik ürettiği için iş bulamıyorum” yargısına katıldığını belirtirken; sosyal bilimler alanından mezun olanların % 15,6’sı, fen bilimleri alanından mezun olanların % 21,7’si katılmadığını, sosyal bilimler alanından mezun olanların % 13,6’sı, fen bilimleri alanından mezun olanların % 16,4’ü ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Soruya verilen yanıtlar incelenirse her iki alan mezunlarında da çoğunluğun katılıyorum seçeneğini işaretlediği görülmektedir. Sosyal bilimler mezunlarının katılım oranı daha yüksektir. Katılıyorum seçeneğinin yüksekliği üniversite mezunlarının ekonomik sistemin yani diğer anlamda kapitalizmin iç dinamikleri nedeniyle işsiz kaldıkları yargısına katılım oranının yüksekliği ile ilişkilidir. Sosyal bilimcilerin katılım oranının fen bilimcilere göre daha yüksek oluşu ise sosyal bilim alanlarında işsizlik-ekonomi-ekonomik sistem tartışmalarının ve çözümlemelerinin daha fazla kullanılıyor oluşu ile ilişkilidir. Fen alanları ise daha teknik konuların öğretimine dayanmakta, fen alanları mezunları işsizlik-ekonomi-sistem kavramlarını ve bunlara yönelik yargılarını kendi çabaları ile öğrenmiş ve oluşturmuştur.

Çizelge 60. Mezuniyet Alanlarına Göre Katılımcıların “Yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu

Alanlar	Yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamıyorum				T
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	
Sosyal Bilimler	f	391	74	126	591
	%	66,2	12,5	21,3	100
Fen Bilimleri	f	209	64	86	359
	%	58,2	17,8	24	100
Toplam	f	600	138	212	950
	%	63,2	14,5	22,3	100

Yanıtlayıcıların mezun oldukları alanın işsizlik nedenlerinden “Yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamama” durumuna katılmalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=7,2$; $sd= 2$; $p=.027$).

Sosyal bilimler alanından mezun olmuş yanıtlayıcıların % 66,2’si, fen bilimleri alanından mezun olanların % 58,2’si “Yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamadığım için işsizim” ifadesine katıldığını belirtmiştir.

Sosyal bilimler alanından mezun olmuş olan yanıtlayıcıların % 21,3'ü, fen bilimleri alanından mezun olanların % 24'ü “Yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamadığım için işsizim” ifadesine katılmadığını belirtmiştir.

Sosyal bilimler alanından mezun olmuş olan yanıtlayıcıların % 12,5'i, fen bilimleri alanından mezun olanların % 17,8'i “Yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamadığım için işsizim” ifadesi konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Soruya verilen yanıtlar incelendiğinde her iki alan mezunlarında da çoğunluğun katıldığı görülmektedir. Sosyal bilimler alanları mezunlarının katılım oranları daha yüksektir. Çoğunluğun katılması durumu üniversite mezunlarının piyasada düşük ücretlerle çalıştırılmasıdır. Özellikle iş sahaları dar olan sosyal bilimler mezunları bu darlığın da işverenlerce kullanılması ile düşük ücretlerle çalışmaktadırlar.

Çizelge 61. Mezuniyet Alanlarına Göre Katılımcıların “İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu

Alanlar	İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum				T
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	
Sosyal Bilimler	f	241	114	247	602
	%	40	18,9	41	100
Fen Bilimleri	f	95	79	181	355
	%	26,8	22,3	51	100
Toplam	f	336	193	428	957
	%	35,1	20,2	44,7	100

Yanıtlayıcıların mezun oldukları alanın işsizlik nedenlerinden “İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamama” durumuna katılmalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=17,3$; sd= 2; p=.000).

Sosyal bilimler alanından mezun olmuş olan yanıtlayıcıların % 40'ı, fen bilimleri alanından mezun olanların % 26,8'i "İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum" yargısına katıldığını belirtmiştir.

Sosyal bilimler alanından mezun olmuş olan yanıtlayıcıların % 41'i, fen bilimleri alanından mezun olanların % 51'i "İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum" ifadesine katılmadığını belirtmiştir.

Sosyal bilimler alanından mezun olmuş olan yanıtlayıcıların % 18,9'u, fen bilimleri alanından mezun olanların % 22,3'ü "İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum" ifadesi konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Soruya verilen yanıtlar incelendiğinde çoğunluğun görüşünden bir tek katılmıyorum diyen fen bilimleri mezunları için bahsedilebilir. Bu durumun özellikle mühendislik olmak üzere fen bilimlerinin birçok alanında mezunlar için piyasada deneyimin çok aranması ile ilişkisi bulunmaktadır. Soruya katılım oranı sosyal bilimler alanında daha yüksektir. Bu durum da özellikle Türkiye literatürüne "emotional work" teriminin Türkçe karşılığı olarak giren duygusal emek gerektiren, bakım ve güzellik hizmetleri, bankacılık hizmetleri gibi işverenlerce görseelliğe dayandırılan çalışma kollarının sosyal bilimler alanları içinde olması ile ilişkilidir.

Çizelge 62. Mezuniyet Alanlarına Göre Katılımcıların "Yetenekleri ve / veya kültürel birikimi yeterli olmadığı için iş bulamıyorum" İfadesine Katılma Durumu

Alanlar	Yeteneklerim ve/veya kültürel birikimim yeterli olmadığı için iş bulamıyorum				T
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	
Sosyal Bilimler	f	98	76	394	568
	%	17,3	13,4	69,4	100
Fen Bilimleri	f	47	67	237	351
	%	13,4	19,1	67,5	100
Toplam	f	145	143	631	919
	%	15,8	15,5	68,7	100

Yanıtlayıcıların mezun oldukları alanın işsizlik nedenlerinden “yetenekleri ve/veya kültürel birikimi yeterli olmadığı için iş bulamama” durumuna katılmalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=6,7$; $sd= 2$; $p=.035$).

Sosyal bilimler alanından mezun olmuş olan yanıtlayıcıların % 17,3’ü, fen bilimleri alanından mezun olanların % 13,4’ü “Yeteneklerim ve/veya kültürel birikimim yeterli olmadığı için iş bulamıyorum” yargısına katıldığını belirtmiştir.

Sosyal bilimler alanından mezun olmuş olan yanıtlayıcıların % 69,4’ü, fen bilimleri alanından mezun olanların % 67,5’i “Yeteneklerim ve/veya kültürel birikimim yeterli olmadığı için iş bulamıyorum” yargısına katılmadığını belirtmiştir.

Sosyal bilimler alanından mezun olmuş olan yanıtlayıcıların % 13,4’ü, fen bilimleri alanından mezun olanların % 19,1’i ise “Yeteneklerim ve/veya kültürel birikimim yeterli olmadığı için iş bulamıyorum” yargısı konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Soruya verilen yanıtlar incelenirse her iki alan mezunlarında da çoğunluğun katılmıyorum seçeneğini işaretlediği görülmektedir. Sosyal bilimler mezunlarının katılmama oranı daha yüksektir. Daha çok veya daha sık işsizliği deneyimleyen bu alan mezunları işsizlik anlarında veya istihdam anlarında kendilerini geliştirici faaliyetlere katılmaktadırlar.

5.d. Üniversite mezunlarının işsizlik süreleri işsizlik nedenlerin ilişkin algılarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?

0.05 hata düzeyinde yapılan ki-kare testine göre işsizlik nedenine ilişkin ifadeler katılma düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık oluşturan işsizlik süresi değişkeninin farklılık oluşturduğu işsizlik nedeni ifadeye katılım düzeyi çizelge 63-70’te verilmiştir.

Çizelge 63. İşsizlik Sürelerine Göre Katılımcıların “Ekonomik kriz nedeniyle iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu

İşsizlik Süresi	Ekonomik kriz nedeniyle iş bulamıyorum				
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	T
0-1 yıl	f	130	92	157	379
	%	34,3	24,3	41,4	100
1.1 yıl -4 yıl	f	92	52	82	226
	%	40,7	23	36,3	100
4.1 yıl ve üzeri	f	22	3	11	36
	%	61,1	8,3	30,6	100
Toplam	f	244	147	250	641
	%	38,1	22,9	39	100

İşsizlik süresinin kısa veya uzun oluşu kişilerin çeşitli yargılarının oluşumunda etkili olabilmektedir. Bu araştırmada yapılan ki-kare testine göre yanıtlayıcıların işsizlik sürelerinin işsizlik nedenlerinden “Ekonomik kriz nedeniyle iş bulamama” durumuna katılmalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=12,1$; $sd= 4$; $p=.016$).

İşsizlik süresi sorusunu cevaplayanlar içinde işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 34,3’ü; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 40,7’si; 4.1 yıl ve üzeri olanların ise % 61,1’i “Ekonomik kriz nedeniyle iş bulamıyorum” ifadesine katıldığını belirtmiştir.

İşsizlik süresi sorusunu cevaplayanlar içinde işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 41,4’ü; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 36,3’ü; 4.1 yıl ve üzeri olanların ise % 30,6’sı “Ekonomik kriz nedeniyle iş bulamıyorum” ifadesine katılmadığını belirtmiştir.

İşsizlik süresi sorusunu cevaplayanlar içinde işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 24,3’ü; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 23’ü; 4.1 yıl ve üzeri olanların ise % 8,3’ü “Ekonomik kriz nedeniyle iş bulamıyorum” ifadesi konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Soruya verilen yanıtlar incelenirse işsizlik süresi arttıkça katılıyorum seçeneğini işaretleyenlerin oranı da artmakta, 4.1 yıl ve üzerinde % 61,1 ile çoğunluğu da sağlamaktadır. Bu durumun işsizliği deneyimleme süresinin artışı

ile bireyin işsizliğe ilişkin kendi dışındaki nedenleri de daha fazla sorguladığını göstermektedir.

Çizelge 64. İşsizlik Sürelerine Göre Katılımcıların “Devlet iş sağlamadığı için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu

İşsizlik Süresi	Devlet iş sağlamadığı için iş bulamıyorum				
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	T
0-1 yıl	f	259	62	78	399
	%	64,9	15,5	19,5	100
1.1 yıl -4 yıl	f	182	42	18	242
	%	75,2	17,4	7,4	100
4.1 yıl ve üzeri	f	32	3	1	36
	%	88,9	8,3	2,8	100
Toplam	f	473	107	97	677
	%	69,9	15,8	14,3	100

Yanıtlayıcıların işsizlik sürelerinin işsizlik nedenlerinden “Devlet iş sağlamadığı için iş bulamama” durumuna katılmalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=24,8$; $sd= 4$; $p=.000$).

İşsizlik süresi sorusunu yanıtlayanlardan işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 64,9'u; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 75,2'si; 4.1 yıl ve üzeri olanların ise % 88,9'u “Devlet iş sağlamadığı için iş bulamıyorum” ifadesine katıldığını belirtmiştir.

İşsizlik süresi sorusunu yanıtlayanlardan işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 19,5'i; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 7,4'ü; ; 4.1 yıl ve üzeri olanların ise % 2,8'i “Devlet iş sağlamadığı için iş bulamıyorum” ifadesine katılmadığını belirtmiştir.

İşsizlik süresi sorusunu yanıtlayanlardan işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 15,5'i; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 17,4'ü.; 4.1 yıl ve üzeri olanların ise % 8,3'ü “Devlet iş sağlamadığı için iş bulamıyorum” ifadesi konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Soruya verilen yanıtlar değerlendirilince tüm işsizlik sürelerinde çoğunluğun katılıyorum yanıtı verdiği, işsizlik süresi uzadıkça katılma oranının

da artarak 4.1 yıllık işsizlik süresinde % 88,9'a ulaştığı görülmektedir. İşsizliği deneyimleme durumlarının artışı işsiz olmanın nedenini kendi dışında görme durumlarını da artırmaktadır.

Çizelge 65. İşsizlik Sürelerine Göre Katılımcıların “Ekonomik sistem işsizlik ürettiği için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu

İşsizlik Süresi	Ekonomik sistem işsizlik ürettiği için iş bulamıyorum				
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	T
0-1 yıl	f	247	61	75	383
	%	64,5	15,9	19,6	100
1.1 yıl -4 yıl	f	166	32	29	227
	%	73,1	14,1	12,8	100
4.1 yıl ve üzeri	f	30	3	3	36
	%	83,3	8,3	8,3	100
Toplam	f	443	96	107	646
	%	68,6	14,9	16,6	100

İşsizlik süresinin kısa veya uzun oluşu işsizlik nedenlerini kendine veya ekonomik sisteme ilişkin görmede etkili olabilmektedir. Yapılan ki-kare testinde yanıtlayıcıların işsizlik sürelerinin işsizlik nedenlerinden “Ekonomik sistem işsizlik ürettiği için iş bulamama” durumuna katılmalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=24,8$; $sd= 4$; $p=.000$).

İşsizlik süresi sorusunu cevaplayanlar içinde işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 64,5'i; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 73,1'i; 4.1 yıl ve üzeri olanların ise % 83,3'ü “Ekonomik sistem işsizlik ürettiği için iş bulamıyorum” ifadesine katıldığını belirtmiştir.

İşsizlik süresi sorusunu cevaplayanlar içinde işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 19,6'sı; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 12,8'i; 4.1 yıl ve üzeri olanların ise % 8,3'ü “Ekonomik sistem işsizlik ürettiği için iş bulamıyorum” ifadesine katılmadığını belirtmiştir.

İşsizlik süresi sorusunu cevaplayanlar içinde işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 15,9'u; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 14,1'i; 4.1 yıl ve üzeri

olanların ise % 8,3'ü “Ekonomik sistem işsizlik ürettiği için iş bulamıyorum” ifadesi konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Soruya verilen yanıtlar incelendiğinde tüm işsizlik sürelerinde çoğunluk katıldığını belirtmiş, işsizlik süresi arttıkça katılım oranı yükselmiştir. Bu yükseliş daha fazla sürede deneyimlenen işsizliğin daha fazla sorgulanmakta olması, nedenlerinin kişinin kendi dışındaki sebeplerde daha fazla arar oluşu ile ilişkilidir.

Çizelge 66. İşsizlik Sürelerine Göre Katılımcıların “Sosyal çevrem geniş olmadığı için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu

İşsizlik Süresi	Sosyal çevrem geniş olmadığı için iş bulamıyorum				
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	T
0-1 yıl	f	203	68	124	395
	%	51,4	17,2	31,4	100
1.1 yıl -4 yıl	f	150	29	50	229
	%	65,5	12,7	21,8	100
4.1 yıl ve üzeri	f	23	4	11	38
	%	60,5	10,5	28,9	100
Toplam	f	376	101	185	662
	%	56,8	15,3	27,9	100

Yanıtlayıcıların işsizlik süreleri ile işsizlik nedenlerinden “Sosyal çevresi geniş olmadığı için iş bulamama” nedeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=12,5$; sd= 4; p=.014).

İşsizlik süresi sorusunu yanıtlayanlardan işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 51,4'ü; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 65,5'i; 4.1 yıl ve üzeri olanların ise % 60,5'i “Sosyal çevrem geniş olmadığı için iş bulamıyorum” ifadesine katıldığını belirtmiştir.

İşsizlik süresi sorusunu yanıtlayanlardan işsizlik süresi 1 yıldan az olanları % 31,4'ü; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 21,8'i; 4.1 yıl ve üzeri olanların ise % 28,9'u “Sosyal çevrem geniş olmadığı için iş bulamıyorum” ifadesine katılmadığını belirtmiştir.

İşsizlik süresi sorusunu yanıtlayanlardan işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 17,2'si; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 12,7'si; 4.1 yıl ve üzeri olanların ise % 10,5'i "Sosyal çevrem geniş olmadığı için iş bulamıyorum" ifadesi konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Soruya verilen yanıtlar incelendiğinde tüm işsizlik sürelerinde çoğunluk katıldığını belirtmiştir. En çok katılım 1-4 yıldır işsiz olanlar arasında, sonrasında 4 yıl ve üzerinde, en az katılım ise 1 yıldan az işsizler arasındadır. İşgücü piyasasında iş arayan olarak var olukça sosyal çevre de genişlemekte oluşu bu durumun belirleyicileri arasında yer almaktadır.

Çizelge 67. İşsizlik Sürelerine Göre Katılımcıların "Referansım olmadığı için iş bulamıyorum" İfadesine Katılma Durumu

İşsizlik Süresi	Referansım olmadığı için iş bulamıyorum				
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	T
0-1 yıl	f	205	58	136	399
	%	51,4	14,5	34,1	100
1.1 yıl -4 yıl	f	151	31	47	229
	%	65,9	13,5	20,5	100
4.1 yıl ve üzeri	f	21	8	10	39
	%	53,8	20,5	25,6	100
Toplam	f	377	97	193	667
	%	56,5	14,5	28,9	100

Yanıtlayıcıların işsizlik süreleri ile işsizlik nedenlerinden "Referansı olmadığı için iş bulamama" nedeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($X^2=16$; sd= 4; p=.003).

İşsizlik süresi sorusunu cevaplayanlar içinde işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 51,4'ü; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 65,9'u; 4.1 yıl ve üzeri olanların ise % 53,8'i "Referansım olmadığı için iş bulamıyorum" ifadesine katıldığını belirtmiştir.

İşsizlik süresi sorusunu cevaplayanlar içinde işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 34,1'i; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 20,5'i; 4.1 yıl ve üzeri

olanların ise % 25,6'sı “Referansım olmadığı için iş bulamıyorum” ifadesine katılmadığını belirtmiştir.

İşsizlik süresi sorusunu cevaplayanlar içinde işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 14,5'i; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 13,5'i; 4.1 yıl ve üzeri olanların ise % 20,5'i “Referansım olmadığı için iş bulamıyorum” ifadesi konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Soruya verilen yanıtlar incelendiğinde tüm işsizlik sürelerinde çoğunluk katılıyorum yanıtı vermiştir. En çok katılım oranı 1-4 yıldır iş arayanlar arasında, sonraki en yüksek katılım oranı 4 yıl ve üzerinde iş arayanlar arasında, en az katılım oranı ise 1 yıldan daha kısa süre iş arayanlardadır. İşsizliği 1 yıldan daha az deneyimleyenlerin referansa gerek duymadan kendi yeterlikleri ile iş bulacaklarına olan inançları diğer sürelerde işsizliği deneyimlemiş olanların bu inancına göre daha kuvvetlidir. Bu inancın en az olduğu işsizlik süresi 1-4 yıl aralığındadır. Bu kadar süre işsiz kalmış olmak hem gerçekten referansın olmayışı ile ilişkilidir hem de bunun farkına varılması da bu dönemde gerçekleşmektedir.

Çizelge 68. İşsizlik Sürelerine Göre Katılımcıların “İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu

İşsizlik Süresi	İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum				
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	T
0-1 yıl	f	116	67	192	375
	%	30,9	17,9	51,2	100
1.1 yıl -4 yıl	f	84	49	87	220
	%	38,2	22,3	39,5	100
4.1 yıl ve üzeri	f	33	4	2	39
	%	84,6	10,3	5,1	100
Toplam	f	233	120	281	634
	%	36,8	18,9	44,3	100

İşsizlik süresinin yaşa dayalı bir ayrımcılık nedeni ile iş bulamadıkları yargınsa katılmaktaki etkisinin belirlenmesi için yapılan ki-kare testine göre

yanıtlayıcıların işsizlik süreleri ile işsizlik nedenlerinden “İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamama” nedeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($X^2=49,6$; $sd= 4$; $p=.000$).

İşsizlik süresi sorusunu yanıtlayanlardan işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 30,9'u; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 38,2'si; 4.1 yıl ve üzeri olanların ise % 84,6'sı “İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum” ifadesine katıldığını belirtmiştir.

İşsizlik süresi sorusunu yanıtlayanlardan işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 51,2'si; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 39,5'i; 4.1 yıl ve üzeri olanların ise % 5,1'i “İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum” ifadesine katılmadığını belirtmiştir.

İşsizlik süresi sorusunu yanıtlayanlardan işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 17,9'u; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 22,3'ü; 4.1 yıl ve üzeri olanların ise % 10,3'ü “İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum” ifadesi konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Bu soruya verilen yanıtlar değerlendirilirse, katılım oranı diğer işsizlik sürelerinde oldukça az iken 4 yıl ve üzerine % 84,6'ya çıkmıştır. Yaşın ilerlemesi ile yaşa dayalı ayrımcılığı deneyimleme durumunun artışı bu sonucun belirleyicileri arasındadır.

Çizelge 69. İşsizlik Sürelerine Göre Katılımcıların “Eğitim düzeyime uygun iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu

İşsizlik Süresi	Eğitim düzeyime uygun iş bulamıyorum				
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	T
0-1 yıl	f	225	49	116	390
	%	57,7	12,6	29,7	100
1.1 yıl -4 yıl	f	158	27	42	227
	%	69,6	11,9	18,5	100
4.1 yıl ve üzeri	f	28	5	4	37
	%	75,7	13,5	10,8	100
Toplam	f	411	81	162	654
	%	62,8	12,4	24,8	100

Yanıtlayıcıların işsizlik süreleri ile işsizlik nedenlerinden “Eğitim düzeyine uygun iş bulamama” nedeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=14,7$; $sd= 4$; $p=.005$).

İşsizlik süresi sorusunu yanıtlayanlardan işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 57,7’si; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 69,6’sı; 4.1 yıl ve üzeri olanların ise % 75,7’si “Eğitim düzeyime uygun iş bulamıyorum” ifadesine katıldığını belirtmiştir.

İşsizlik süresi sorusunu yanıtlayanlardan işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 29,7’si; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 18,5’i; 4.1 yıl ve üzeri olanların ise % 10,8’i “Eğitim düzeyime uygun iş bulamıyorum” ifadesine katılmadığını belirtmiştir.

İşsizlik süresi sorusunu yanıtlayanlardan işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 12,6’sı; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 11,9’u; 4.1 yıl ve üzeri olanların ise % 13,5’i “Eğitim düzeyime uygun iş bulamıyorum” ifadesi konusunda kararsız olduklarını belirtmişlerdir.

Soruya verilen yanıtlar değerlendirilirse tüm işsizlik sürelerinde çoğunluk katıldığını belirtmiş, işsizlik süresi arttıkça katılım oranı da artmıştır. İşsizliğin daha fazla deneyimlenmesi ile geçici ve daha alt eğitim düzeylerinden mezun olanların da yapacağı işleri yapma durumlarının artışı, eğitim düzeyine uygun iş bulamadığı düşüncesinin yaygınlaşmasına neden olmaktadır.

Çizelge 70. İşsizlik Sürelerine Göre Katılımcıların “Şansım olmadığı için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu

İşsizlik Süresi	Şansım olmadığı için iş bulamıyorum				
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	T
0-1 yıl	f	176	93	109	378
	%	46,6	24,6	28,8	100
1.1 yıl -4 yıl	f	133	46	54	233
	%	57,1	19,7	23,2	100
4.1 yıl ve üzeri	f	25	3	7	35
	%	71,4	8,6	20	100
Toplam	f	334	142	170	646
	%	51,7	22	26,3	100

Yanıtlayıcıların işsizlik süreleri ile işsizlik nedenlerinden “Şansı olmadığı için iş bulamama” ifadesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=12,7$; $sd=4$; $p=.012$).

İşsizlik süresi sorusunu yanıtlayanlardan işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 46,6’sı; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 57,1’i; 4.1 yıl ve üzeri olanların ise % 71,4’ü “Şansım olmadığı için iş bulamıyorum” ifadesine katıldığını belirtmiştir.

İşsizlik süresi sorusunu yanıtlayanlardan işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 28,8’i; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 23,2’si; 4.1 yıl ve üzeri olanların ise % 20’si “Şansım olmadığı için iş bulamıyorum” ifadesine katılmadığını belirtmiştir.

İşsizlik süresi sorusunu yanıtlayanlardan işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 24,6’sı; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 19,7’si; 4.1 yıl ve üzeri olanların ise % 8,6’sı “şansım olmadığı için iş bulamıyorum” ifadesi konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Soruya verilen yanıtlar değerlendirilirse, işsizlik süresi arttıkça şanssızlık nedeniyle iş bulamadığı yargısına katılım oranı da artmaktadır. İş aramada, bulmada, işten ayrılmada edinilen kötü tecrübelerin oranı arttıkça şanssızlığa olan inancın da arttığı söylenebilir.

5.e. Üniversite mezunlarının yaş grupları işsizlik nedenlerine ilişkin algılarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?

0.05 hata düzeyinde yapılan ki-kare testine göre işsizlik nedenine ilişkin ifadeler katılma düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık oluşturan yaş grubu değişkenine göre farklılık oluşturduğu işsizlik nedenini içeren ifadeye katılma durumları çizelge 71-74’te verilmiştir.

Çizelge 71. Yaş Grubuna Göre Katılımcıların “Ekonomik kriz nedeniyle iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu

Yaş Grubu	Ekonomik kriz nedeniyle iş bulamıyorum				
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	T
30 yaş ve altı	f	224	157	288	669
	%	33,5	23,5	43	100
31 - 40 yaş arası	f	110	48	98	256
	%	43	18,8	38,3	100
41 yaş ve üstü	f	28	4	11	43
	%	65,1	9,3	25,6	100
Toplam	f	362	209	397	968
	%	37,4	21,6	41	100

Yanıtlayıcıların yaş grubu ile işsizlik nedenlerinden “Ekonomik kriz nedeniyle iş bulamıyorum” ifadesine katılma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($X^2=22,4$; $sd=4$; $p=.000$).

Yaş sorusunu yanıtlayanlardan yaşı 30 ve altında olanların % 33,5'i; yaşı 31 ile 40 arasında olanların % 43'ü; yaşı 41 ve üstünde olanların % 65,1'i “Ekonomik kriz nedeniyle iş bulamıyorum.” ifadesine katıldığını belirtmiştir.

Yaş sorusunu yanıtlayanlardan yaşı 30 ve altında olanların % 43'ü; yaşı 31 ile 40 arasında olanların % 38,3'ü; yaşı 41 ve üstünde olanların % 25,6'sı “ekonomik kriz nedeniyle iş bulamıyorum” ifadesine katılmadığını belirtmiştir.

Yaş sorusunu yanıtlayanlardan yaşı 30 ve altında olanların % 23,5'i; yaşı 31 ile 40 arasında olanların % 18,8'i; yaşı 41 ve üstünde olanların % 9,3'ü “ekonomik kriz nedeniyle iş bulamıyorum.” ifadesi konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Soruya verilen yanıtlar incelenirse yaşın artışı ile birlikte katılıyorum yanıtlarının da oranları artmaktadır ve 41 yaş ve üzerinde bu katılım oranı % 65,1'dir. Yaşın artışı ile işsizliği ekonomik krizle ilişkilendirme durumunun

artışının geçmiş yıllarda yaşanan krizlerin etkilerinin de birebir yaşanmış olması ile ilişkili olabilir.

Çizelge 72. Yaş Grubuna Göre Katılımcıların “Referansım olmadığı için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu

Yaş Grubu		Referansım olmadığı için iş bulamıyorum			T
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	
30 yaş ve altı	f	437	99	173	709
	%	61,6	14	24,4	100
31- 40 yaş arası	f	117	44	106	267
	%	43,8	16,5	39,7	100
41 yaş ve üstü	f	17	5	19	41
	%	41,5	12,2	46,3	100
Toplam	f	571	148	298	1017
	%	56,1	14,6	29,3	100

İşsiz üniversite mezunlarının yaş grubu ile işsizlik nedenlerinden “Referansı olmadığı için iş bulamama” nedeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=33,3$; $sd= 4$; $p=.000$).

Yaş sorusunu yanıtlayanlardan yaşı 30 ve altında olanların % 61,6’sı; yaşı 31 ile 40 arasında olanların % 43,8’i; yaşı 41 ve üstünde olanların % 41,5’i “Referansım olmadığı için iş bulamıyorum” ifadesine katıldığını belirtmiştir.

Yaş sorusunu yanıtlayanlardan yaşı 30 ve altında olanların % 24,4’ü; yaşı 31 ile 40 arasında olanların % 39,7’si; yaşı 41 ve üstünde olanların % 46,3’ü “Referansım olmadığı için iş bulamıyorum” ifadesine katılmadığını belirtmiştir.

Yaş sorusunu yanıtlayanlardan yaşı 30 ve altında olanların % 14’ü; yaşı 31 ile 40 arasında olanların % 16,5’i; yaşı 41 ve üstünde olanların % 12,2’si “Referansım olmadığı için iş bulamıyorum” ifadesi konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Soruya verilen yanıtlar incelenirse yaş arttıkça katılım oranı düşmektedir. Bunun bir nedeni yaşı artışı ile zaten sosyal çevrenin genişlemesi ve referansların oluşması olabilir. Diğer bir neden ise yaşı ilerlemesi ile işsizliğin çok boyutlu karakterine ilişkin düşüncelerin değişimi ile referansa olan güven azalmış olabilir.

Çizelge 73. Yaş Grubuna Göre Katılımcıların “İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu

Yaş Grubu	İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum				T
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	
30 yaş ve altı	f	128	140	383	651
	%	19,7	21,5	58,8	100
31 - 40 yaş arası	f	169	50	51	270
	%	62,6	18,5	18,9	100
41 yaş ve üstü	f	42	5	1	48
	%	87,5	10,4	2,1	100
Toplam	f	339	195	435	969
	%	35	20,1	44,9	100

Yaş, kişilerin çeşitli algılarının oluşumunda etkisi olabilmektedir. Bu araştırmada yapılan ki-kare testine göre yanıtlayıcıların yaş grubunun işsizlik nedenlerinden “İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum” ifadesine katılma durumunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=232$; $sd=4$; $p=.000$).

Yaş sorusunu yanıtlayanlardan yaşı 30 ve altında olanların % 19,7’si; yaşı 31 ile 40 arasında olanların % 62,6’sı; yaşı 41 ve üstünde olanların % 87,5’i “işverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum” ifadesine katıldığını belirtmiştir.

Yaş sorusunu yanıtlayanlardan yaşı 30 ve altında olanların % 58,8’i; yaşı 31 ile 40 arasında olanların % 18,9’u; yaşı 41 ve üstünde olanların % 2,1’i

“işverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum” ifadesine katılmadığını belirtmiştir.

Yaş sorusunu yanıtlayanlardan yaşı 30 ve altında olanların % 21,5'i; yaşı 31 ile 40 arasında olanların % 18,5'i; yaşı 41 ve üstünde olanların % 10,4'ü “İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum” ifadesi konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Soruya verilen yanıtlar incelendiğinde yaş arttıkça işverenlerin daha genç çalışanlar aradığına olan inancın kuvvetlendiği görülmektedir. Deneyimlenen durumların, tecrübe ve yaşantıların sonucunda bu durum ortaya çıkmış olabilir ve ileri yaşlardaki kişilerin iş yaşamı içinde genç yaşlardaki kişileri tehdit olarak algılaması olabilir.

Çizelge 74. Yaş Grubuna Göre Katılımcıların “Yeteneklerim ve/veya kültürel birikimim yeterli olmadığı için iş bulamıyorum.” İfadesine Katılma Durumu

Yaş Grubu	Yeteneklerim ve/veya kültürel birikimim yeterli olmadığı için iş bulamıyorum				T
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	
30 yaş ve altı	f	116	110	424	650
	%	17,8	16,9	65,2	100
31- 40 yaş arası	f	26	29	187	242
	%	10,7	12	77,3	100
41 yaş ve üstü	f	2	4	34	40
	%	5	10	85	100
Toplam	f	144	143	645	932
	%	15,5	15,3	69,2	100

Yanıtlayıcıların yaş grubu ile işsizlik nedenlerinden “Yetenekleri ve/veya kültürel birikimi yeterli olmadığı için iş bulamama” nedeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=17,5$; $sd= 4$; $p=.002$).

Yaş sorusunu yanıtlayanlardan yaşı 30 ve altında olanların % 17,8'i; yaşı 31 ile 40 arasında olanların % 10,7'si; yaşı 41 ve üstünde olanların % 5'i

“Yeteneklerim ve/veya kültürel birikimim yeterli olmadığı için iş bulamıyorum” ifadesine katıldığını belirtmiştir.

Yaş sorusunu yanıtlayanlardan yaşı 30 ve altında olanların % 65,2’si; yaşı 31 ile 40 arasında olanların % 77,3’ü; yaşı 41 ve üstünde olanların % 85’i “Yeteneklerim ve/veya kültürel birikimim yeterli olmadığı için iş bulamıyorum” ifadesine katılmadığını belirtmiştir.

Yaş sorusunu yanıtlayanlardan yaşı 30 ve altında olanların % 16,9’u; yaşı 31 ile 40 arasında olanların % 12’si; yaşı 41 ve üstünde olanların % 10’u “Yeteneklerim ve/veya kültürel birikimim yeterli olmadığı için iş bulamıyorum” ifadesi konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Soruya verilen yanıtlar incelendiğinde yaş arttıkça katılım oranının düştüğü görülmektedir. Bu durum hem yaşla birlikte, yeteneklerin, kültürel birikimin artması ile hem de yaşın ilerlemesinin sonucu olarak işsizliğe ilişkin dış dünyanın etkisinin daha geniş açıdan değerlendiriliyor oluşu ile ilişkili olabilir.

Katılımcıların İstihdam Beklentilerine İlişkin Bulgular

Altıncı alt amacı gerçekleştirmek için Ek-1’de verilen “Anket Formu”nda yer alan 30-39 numaralı sorular değerlendirilmiş ve sonuçları çizelge 75’te verilmiştir. Üniversite mezunlarının istihdam beklentileri ile altıncı alt amaçta belirtilen değişkenler arasında ki-kare testi yapılmış, bu test sonucuna göre hangi değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlandığı, hangileri arasında rastlanmadığı çizelge 76’da verilmiştir. Sonrasında aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunan değişkenlere ilişkin sonuçlar çizelge 80-104’te verilmiştir.

Aynı zamanda bu alt amacı gerçekleştirmek için Ek-2’de verilen “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” ile Ek-3’te verilen “Online Görüşme Formu”nda yer alan 7. soru da değerlendirilmiştir.

Çizelge 75. İstihdam Alanı Tercihlerine Göre Katılımcıların Dağılımı

İstihdam Alanı		f		
		K	E	T
Evet, öncelikle kamu sektörünü tercih ederim	f	315	285	600
	%	51,6	47,6	49,7
Evet, öncelikle özel sektörü tercih ederim.	f	25	47	72
	%	4,1	7,9	5,9
Hayır, fark etmez.	f	270	266	536
	%	44,3	44,5	44,4
Toplam	f	610	598	1208
	%	100	100	100

Çoğunluğu çalışarak iş arayan katılımcıların çizelge 75'te görüldüğü gibi % 80,1'inin şu anda en son işinde özel sektörde çalıştığı görülmüştür. İdeallerindeki işin hangi sektörde olduğu da önem taşımaktadır. Yanıtlayıcıların % 49,7'si (600 kişi) öncelikli olarak kamu sektörünü; % 5,9'u (72 kişi) ise özel sektörü tercih edeceğini belirtmiştir. Sektör ayrımı yapan kadınların % 51,6'sı kamu sektöründe; % 4,1'i özel sektörde; erkeklerin % 47,6'sı kamu sektöründe; % 7,9'u özel sektörde çalışmayı tercih edeceğini belirtmiş; kadınların % 44,3'ü; erkeklerin % 44,5'i çalışmak istedikleri sektörün fark etmeyeceğini belirtmişlerdir. dan 29 (% 2,3) kişi bu soruyu yanıtlamamıştır.

İşsizliğin getirdiği bunalımlı ve gelgitlerle dolu psikoloji kişiyi bunun tersinin anlam bulduğu kısmen korumalı, güvenceli olarak görülen kamu sektörünü tercih etmeye itmektedir. Ancak devlet memurluğunun özellikle görüşme yapılan kişilerin gözünde rutin yaratıcılıktan uzak ve tekrara dayalı bir iş olduğu da görülmektedir. Görüşme yapılan kişilerden KFB19 hem devlet memuru olmak istediğini hem de yaratıcılığa açık, özgür bir iş tercih ettiğini belirtmiştir. Online görüşme yapılanlar da çoğunlukla kamu sektörünü tercih ettiklerini belirtmişlerdir. 18.esb çalışmak istediği işi daha çok kamu sektörünü tarif eden tutarlı düzenli güvenilir bir iş kelimeleri ile ifade etmiştir. KPSS kursuna

giden 14.kfb memur olmak istediğini, 66.kfb tek hedefinin kamu olduğunu belirtmiştir. 13.esb ise idealindeki iş olan akademisyenliği yapamazsa ikinci tercih olarak özel sektörde çalışmayı tercih edeceğini belirtmiştir. 15.kfb çalışmak istediği sektörü bundan önceki deneyimleri ona dayalı olduğu için özel sektör olarak belirtmiştir. 19.ksb çalışmak istediği işi şu sözleri ile ifade etmiştir:

“KPSS’den atanabilirsem sosyolog olarak kendi mesleğimi yapmak istiyorum elbette ama atanamadığım takdirde de sağlam, saygın, güvenilir bir firmada kalıcı olarak çalışmak istiyorum”

27.kfb de kamu kurumunda çalışmayı tercih edeceğini şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Kamu kurumunda, istatistik ile ilgili, ilgimi çeken ve ülkeme yardımı dokunabilecek her türlü bilgiyi analiz etmek, ara sıra yurt dışına çıkıp kendimi geliştirebileceğim ve İngilizceyi Almancayı unutmamamı sağlayacak, saatinde girip saatinde çıkacağım, hiç boş oturmayacağım bir devlet işi istiyorum, uzman yardımcılığı istiyorum ve bu konuda hala çabalıyorum.”

Kimi durumlarda üniversite mezunu işsizler sektörün fark etmeyeceğini tükenmişlik belirtisi olarak ifade etmişlerdir. Örneğin 31.efb kamu sektörü veya özel sektör ayrımı yapmadığını şu sözleri ile belirtmiştir:

“Özel sektör veya kamu kuruluşu seçimim yok öncelikle mesleğimle ilgili bir iş olmuyorsa da geçim sıkıntısı çekmeyeceğim bir iş.”

Engelli bireyler için özel sektörün daha acımasız olduğu gerçeğinin farkında olan 47.esb çalışmak istediği sektörün kamu sektörü olduğunu nedenleri ile birlikte şöyle ifade etmektedir:

“Çalışmak istediğim işe gelince ben 44 yaşındayım ve engelli bir bireyim. Alanımla ilgili bir devlet dairesinde özellikle Sağlık Bakanlığında (Hastanelerde) hem kontrollerimi yaptırıp hem devlete faydalı bir birey olmak, tercih nedenimdir.”

78.esb de kariyer hedefini yükselen bir memur olarak çizdiğini şu sözleri ile ifade etmektedir:

“Başlangıç için herhangi bir kamu kurumunda kadrolu ya da 4/b sözleşmeli büro memuru olarak başlayıp “ilerleyen yıllarda kendimi geliştirerek üst düzey yöneticiliğe kadar yükselebileceğim bir memurluk istiyorum.”

17.ksb de memuriyette kariyer hedeflediğini şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Gümrük muayene memuru olmak istiyorum ya da maliye bakanlığında bir memurluk istiyorum. Yükselilebileceğim bir memuriyet istiyorum”

78.esb güvenceli bir iş aradığını şu sözleri ile belirtmiştir:

“4/C statüsünde iş garantisi yok her an kapı dışarı edilebiliriz. iş garantisi yok, hayatımı daha rahat idame edebilmem için garantili bir işte çalışmak istiyorum.”

12.Ksb aradığı işin niteliklerini şu sözleri ile ifade etmektedir:

“Geleceği olan sigortası bulunan daimi bir iş istiyorum.”

32.efb ise dershanelerde kurs dönemlerinde çalışıp diğer dönemlerde işsiz kaldığını belirterek geçici kısa dönemli işler yerine uzun dönemli düzenli bir iş aradığını şu sözleri ile belirtmiştir:

“Öğretmenliği seviyorum, ancak düzenli çalışmayı ve düzenli gelirim olmasını istiyorum” ifadeleri ile belirtmiştir.

18.ksb'nin şu sözlerinden ise özel sektörde çalışmak istediği anlaşılmaktadır.

“Her üniversite mezunu gibi sosyal şartları iyi belirli bir şirket kültürüne sahip kendimi geliştirebileceğim kurumsal bir şirkette çalışmak istiyorum.”

82.ksb ise yapmak istediği işi tarif ederken içinde bulunduğu tükenmişlik durumunu da anlatmaktadır:

“Ne iş olsa yaparım durumundayım ama mesleğimle ilgili memuriyet tercih ederim.”

Kimi zaman görüşme yapılan kişiler kendi isteklerini belirtirken kendilerinden olmalarının istediği kimliği tarif etmektedirler. Genellikle piyasanın girişimci, kariyerist, vizyon sahibi vb. insanın insani özüne ve ihtiyaçlarına yabancı kelimelerini seçenler olmaktadır. Örneğin 4.esb çalışmak istediği işi tarif ederken piyasanın dilini kullanmaktadır:

“Yabancı dilimi ve bilgi ve birikimlerimi kullanabileceğim çok uluslu bir şirkette temelden başlayarak; içinde bulunduğu piyasayı ve şirketi tanımak ve elde ettiğim bilgilere göre yükselilebileceğim bir iş arıyorum.

Benzer olarak 21.efb'de aradığı işi bu dille ifade etmektedir:

“Üniversiteden mezun olduktan sonraki kariyer hedefim: Sürekli gelişme felsefesine inanan, kişisel gelişim ve kariyer olanakları sunan, vizyon sahibi, yeni fikirlere önem veren bir kuruluştaki, makine mühendisliği görev alanlarında hizmet vermek ve eğitimi süresince edindiği bilgileri iş hayatında da edineceği tecrübelerle zenginleştirip yönetsel pozisyonlara ulaşabilmek idi.”

Benzer olarak 7.esb de piyasa dili ile konuşmaktadır:

“Hareketli proje bazlı esnek ve kişisel yetenek ve becerilerimi ön plana çıkarabileceğim üretken bir iş istiyorum”

Çizelge 76. İstihdam Beklentilerine Göre Katılımcıların Dağılımı

İstihdam Beklentileri	Evet		Hayır		Toplam	
	f	%	f	%	T	%
Hiçbir ilginiz olmayan bir şehirde size uygun bir iş ilanı olsa, o şehre taşınmayı göze alarak işe başvurur musunuz?	805	67,1	395	32,9	1200	100
Hiçbir ilginiz olmayan bir ülkede size uygun bir iş ilanı verilse o ülkede yaşamayı göze alarak işe başvurur musunuz?	573	47,6	632	52,4	1205	100
Sigortalı bile olsa her an atılma durumunuzun olduğu bir işte çalışmayı kabul eder misiniz?	412	34,2	793	65,8	1205	100
Geçici olan bir işte çalışmayı kabul eder misiniz?	441	36,7	760	63,3	1201	100
Üniversitede aldığınız eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışmayı kabul eder misiniz?	968	80,8	230	19,2	1198	100
Lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul eder misiniz?	388	32,6	804	67,4	1192	100
Toplam					1237	

“Hiçbir ilginiz olmayan bir şehirde size uygun bir iş ilanı olsa, o şehre taşınmayı göze alarak işe başvurur musunuz?” sorusunu 37 (% 3) kişi yanıtlamamıştır. Bu soruyu yanıtlayan üniversite mezunu işsizlerin % 67,1’i bu koşulda iş başvurusu yapacağını belirtirken; % 32,9’u ise bu koşulda iş başvurusu yapmayacağını belirtmiştir.

“Hiçbir ilginiz olmayan bir ülkede size uygun bir iş ilanı verilse o ülkede yaşamayı “göze alarak işe başvurur musunuz?” sorusunu 32 (% 2,6) kişi yanıtlamamıştır.. Bu soruyu yanıtlayan üniversite mezunu işsizlerin % 47,6’sı bu koşulda iş başvurusu yapacağını belirtirken; % 52,4’ü ise bu koşulda iş başvurusu yapmayacağını belirtmiştir.

“Sigortalı bile olsa her an atılma durumunuzun olduğu bir işte çalışmayı kabul eder misiniz?” sorusunu 32 (% 2,6) kişi yanıtlamamıştır. Bu soruyu yanıtlayan üniversite mezunu işsizlerin % 34,2’si bu koşulda iş başvurusu yapacağını belirtirken; % 65,8’i ise bu koşulda iş başvurusu yapmayacağını belirtmiştir.

“Geçici olan bir işte çalışmayı kabul eder misiniz?” sorusunu 36 (% 2,9) kişi yanıtlamamıştır. Bu soruyu yanıtlayan üniversite mezunu işsizlerin % 36,7’si bu koşulda bir işte çalışacağını belirtirken; % 63,3’ü ise bu koşuldaki bir işte çalışmayacağını belirtmiştir.

“Üniversitede aldığınız eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışmayı kabul eder misiniz?” sorusunu yanıtlayan üniversite mezunu işsizlerin % 80,8’i bu koşulda çalışmayı kabul edeceğini belirtirken; % 19,2’si ise bu koşulda çalışmayı kabul etmeyeceğini belirtmiştir.

“Lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul eder misiniz?” sorusunu 45 (% 3,6) kişi yanıtlamamıştır. Bu soruyu yanıtlayan üniversite mezunu işsizlerin % 32,6’sı bu koşulda çalışmayı kabul edeceğini belirtirken; % 67,4’ü ise bu koşulda çalışmayı kabul etmeyeceğini belirtmiştir. Burada “Üniversitede aldığınız eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışmayı kabul eder misiniz?” sorusuna” 968 kişi (% 80,8) evet demiş, buna karşın “Lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul eder misiniz?” sorusuna 804 kişinin (% 68,4) hayır demiştir.

Bu durum üniversite mezunu işsizlerin üniversitedeki eğitimlerinin işgücü piyasalarında bir değeri olması gerektiğine inandıkları sonucu ile ilişkilendirilebilir. Mezuniyet alanları ile ilgili olmasa bile üniversite mezunu

olmayı gerektiren işleri tercih etmektedirler. Üniversite mezunu işsizlerin çoğunlukla orta sınıf ailelerden geliyor oluşu da cevapların bu yönde gelişmesini belirlemiş olabilir. Aile koruma mekanizmaları oldukça fazla olduğundan iş ararken kendilerini daha az nitelik gerektiren işlere talip olma konusunda çok da çaresiz hissetmemekte, istihdam beklentileri genellikle yüksek olarak görülmektedir.

Görüşme yapılan kişilerden de bu durumun benzeri ifadeler elde edilmiştir. Birçoğu ailelerinin kendilerine mutlu olacağı işi yapması için fırsat verdiğini ifade etmiştir. 20.efb amacının iş bulmak değil akademisyen olmak olduğunu belirtmiş, akademisyen olmak için kendisine zaman verdiğini belirtmiştir. Yapmak istediği işi ise kendini gerçekleştirebileceği bir iş olarak tarif etmiştir. 17.ksb üniversite mezunu olmayı gerektiren bir işte çalışabileceğini fakat lise mezunlarının yaptığı işleri yapmayı kendine yediremeyeceğini belirtmiştir. 7 yaşından beri piyano çalan, yağlıboya resim sergisi açmış, tiyatrodan oynamış ve profesyonel Latin dansları öğrenmiş olan bu görüşmeci zevk aldığı bir alanda üniversitede okumak yerine kendisine istihdam sağlama olasılığı daha yüksek olan bir alanda üniversite okumaya yönlendirilmesini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Hani onun içinde olmayı aslında şöyle baktığın zaman bana hani konservatuar falan seçmem gerekiyordu belki de ama hep böyle üniversite mezunu ol altın bileziğin olsun onları hobi olarak yap denildi bana belki’de şimdi bundan sonra bunu böyle kullanacağım bu sevdiğim hani hobi olarak gördüğüm şeyleri.”

Çalışmak istedikleri işi tarif etmeleri istendiğinde bazı üniversite mezunları işin kendilerine sağlayacağı maddi imkânlarla vurgu yaparken kimi de yapmak istedikleri işin manevi yönüne vurgu yapmaktadır. Örneğin online görüşme yapılanlardan 2.ksb çalışmak istediği işi şu sözlerle tarif etmiştir:

“Geçimimi sıkıntı çekmeden sosyal ve kültürel hayata da bütçe ayırabileceğim makul bir ücretin verildiği, işbaşı eğitimlerle çalışanların gelişiminin desteklendiği, kurumsal kültürü oturmuş profesyonelleşebilmiş ortamın olduğu, yetki delegasyonu ile kariyer imkânlarının olduğu ve değer verildiğinizi hissettiğiniz bir iş.”

5.esb çalışmak istediği işi şu sözlerle ifade etmiştir:

“Kaliteli insanlarla birlikte çalışacağım, kendimi her zaman geliştirmek isteyeceğim, çalıştığım firmanın adını ve yaptığım işi söylediğimde insanların woaw! diyeceği ☺. Bana vizyon katacak bir iş istiyorum.”

10.efb de benzer niteliklerde bir iş aramaktadır:

“Sabah işe, akşam eve düzenli bir şekilde gidebileceğim, hafta sonu kendime, aileme sevdiklerime zaman ayırabileceğim ve tatmin edici bir ücret veren işim olması. İş gereği şehir dışına çıkılabilir fakat senkronize bir şekilde 2 ay şehir dışında çalış, 10 gün izin olmadığı sürece.”

36. efb çalışmak istediği işin işyeri ortamına dikkat çekmektedir:

“Her çalışana adil davranılan, mobbinglerin olmadığı, çalışanların yaptığı işe göre gelirin olduğu bir iş istiyorum.”

73.efb çalışmak istediği işi tarif ederken iş konusundaki tükenmişliğini de ifade etmektedir:

“Bu düzende çalışmak istediğim bir iş tarifi yapamam, çünkü gereksiz, ne iş olursa yaparız.”

88.efb de çalışmak istediği işi şöyle tarif etmiştir:

“Ben belli bir yaşa gelmiş çevre ve dolayısıyla atık sektöründe uzmanlaşmış bir kişiyim dolayısıyla hem konum hem de maddi bakımdan beni tatmin edecek bir iş olmalıdır.”

23.kfb çalışmak istediği işi şöyle tarif etmektedir:

“Öyle bir iş olsun ki. Sosyal hayatımı da düşünsün. İnsanlara yalan söyletmesin. Mutsuz etmesin. Asıl başarı sağlayacağım iş alanı eğitimini aldığım ve yeteneğim olan iştir. Biyoloji öğretmeniyim ben ve iş olanakları iyi olursa bu işi yapmak isterim.”

32. efb istediği işin şu anki toplumsal düzende olup olamayacağını değerlendirmemekte ancak en azından özel sektör tecrübelerinde olmadığını şu sözleri ile belli etmektedir:

“Adil çalışma alanı, Adil çalışma zamanı, Eşit ücret. Şimdiye kadar çalıştığım hiçbir özel sektör şirketinde bunlara maalesef rastlayamadım.”

Üniversite mezunları özellikle işsizlik dönemlerinde kendilerini finanse edebilmek için çok çeşitli işler yapmaktadırlar. Birçok durumda bu işler kendi niteliklerinden daha düşük nitelik gerektiren işler olmakta, belki de hiç okullara gitmeden yapılabilen işler olmaktadır. Böyle durumların çokluğu üniversite

mezunu olmuş olmanın bir değeri olması gerektiği inancını körüklemekte ve kişilerde mesleklerini yapmaları durumunda mutlu olacakları inancını doğurmaktadır. Birçok üniversite mezunu işsiz kendi mesleğini yapmanın kendisine yeteceğini belirtmiştir. Örneğin 9.ksb kendi mesleğini yani sosyal bilgiler öğretmenliği yapmak istediğini, 14.efb sadece kendi mesleğini yapmak istediğini belirtmiştir, 20.kfb de kendi mesleğini yapmak istediğini belirtmiş, 27.kfb şu sözleri kullanmış:

“Mesleğimi yapabileceğim, işin tanımı ve gereklilikleri belli olan, kurumsal bir firmada çalışmak istiyorum.”

Bunlardan başka 35.esb, 39.esb, 41.ksb, 48.efb, 55.efb, 60.kfb, 61.ksb, 65.ksb, 70.ksb, 75.esb kendi mesleklerini yapmak istediklerini belirtmişlerdir. 29.esb ise eğitiminin bir değeri olması gerektiğine olan inancını şu sözleri ile belirtmiştir:

“Öncelikle eğitimini aldığım fakülteye yönelik bir iş olmalı ki boşuna okuduğumu düşünmemeliyim ayrıca kazanç olarak ay sonunu nasıl getireceğimi düşünerek çalışmayacağım bir ortam olmalı ve en önemlisi de sosyal ve kültürel yaşantımı devam ettirebileceğim çalışma saatlerinde bir iş olmalı.”

Çizelge 77. Gelecekte Gireceği İşteki
Talep Ettikleri Ücretlere Göre Katılımcıların Dağılımı

Gireceği işteki ücret talebi	f	%
0-1000TL	123	10,6
1001-1500TL	47	4,1
1501- 2000TL	27	2,3
2001- 2500TL	3	0,3
2501- 3000TL	3	0,3
3001 TL ve üstü	954	82,5
Toplam	1157	100

Çoğunluğu düşük ücretlerde işlerde çalışarak veya geçici gelirler elde ederek iş arayana yanıtlayıcıların ideallerindeki işten elde etmek istedikleri ücret

konusu hem kendi yeterliklerinin ve niteliklerinin hem de dolaylı olarak eğitimlerinin kendi gözlerinden değerini belirtir..

Gelecekte gireceği işten ne kadar ücret talep edeceği sorusunu yanıtlayan üniversite mezunu işsizlerin % 82,5'i 3001 TL ve üzerinde; % 10,6'sı 1000 TL ve altında; % 4,1'i 1001 TL ve 1500 TL arası; % 2,3'ü 1501TL ve 2000TL arası; % 0,3 'ü 2001 TL ve 2500TL arası; % 0,3 'ü ise 2501 TL ve 3000TL arasında ücret talep edeceklerini belirtmişlerdir. Katılımcılardan 80 kişi (% 6,5) bu soruyu yanıtlamamıştır.

Yanıtlayıcıların ücret beklentileri sorusunda 2001-2500 TL aralığında ücret beklentisi olan 3 kişi, 2501-3001 TL aralığında ücret beklentisi olan 3 kişi bulunmakta, buna karşın 3001 TL ve üstünde ücret beklentisi olan 954 kişi (% 82,5) bulunmaktadır. Oysa ki katılımcıların % 53,6'sının son çalıştığı işten aldığı gelir 1000 TL'nin altındadır. Beklenen ücret ile şu anki işteki veya son çalışılan işteki alınan ücret arasındaki bu gerçeklikdışı farka bakarak son çalışılan işteki memnuniyetsizliğin çoğunluğunun da ücret düşüklüğü ile ilişkisi olduğu düşünülürse, katılımcıların eğitimlerine verdikleri değer ile ilişkisi kurulabilir. Aldıkları eğitimin kendilerine sağlayacağı gelire ilişkin beklenti büyüklüğü bu durumu oluşturan etmenler arasındadır. Buna karşın yanıtlayıcıların bir kısmı da (% 10,6) ne iş olsa yapacak durumda olup istedikleri ücret beklentisini TÜRK- İŞ tarafından hazırlanan "Kasım 2011 Açlık ve Yoksulluk Sınırı Raporu'na" TÜRK-İŞ, 2011) göre tek kişinin yoksulluk sınırı olarak belirlenen 1020 TL'den daha az olarak belirtmiştir. Yanıtlayıcılar genellikle ücret beklentilerini diğer çalışma koşulları ile de ilişkilendirerek ifade etmektedirler. Online görüşme yapılan kişilerden 22.esb ücret beklentisini şöyle ifade etmiştir:

"İnsani şartlarda geçinebileceğim bir ücret standardı olan, insan haklarına saygılı bir iş isterdim."

30.efb de benzer olarak şunu belirtmiştir:

"Zevkle çalışabildiğim güvenli, sosyal ,araştırma yönü olan, bilgili olanın önü kesilmediği ve teşvik, taktir edildiği.Emeğinin karşılığını aldığını verimli olabildiğim bir işte çalışmak isterim."

26.efb ücret ve zam konularında krizin bahane edildiğini şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Hak edileni elde edemediğimiz. Fazla çalışması halinde çalışana hak ettiği ücreti veren ve her sen başı “bu sene kriz var dikkatli olun” diye konuşan bir patron yapısına sahip olmayan (ki bu patron zihniyeti de kendi krizden etkilenen sektörde olmasa bile bunu bahane gösterip “bakın işten çıkartmıyorum ancak zam beklemeyin” diyerek yıllarca kişileri aynı maaşa tabi tutabilmektedirler.”

39.esb de alacağı ücretin önemli olduğunu şu sözleri ile belirtmiştir:

“Alacağım ücret yol ve yemek parasına gidecekse çalışmamayı tercih ederim. Emeğimin karşılığını alabileceğim ve takdir edilebileceğim bir iş istiyorum.”

69.ksb ücret konusunun önemini şu sözleri ile ifade etmektedir:

“Herkes gibi verilen işi değil, kendi işimi yapabildiğim, sosyal güvencesi olan, iş güvencesi olan, doyurucu ücretli bir iş istiyorum”

Bu sorudan elde edilen verilerden üniversite mezunu işsizler arasında belirli bir kitlenin daha fazla yoksulluk yaşaması, işsizliğin getirdiği yıkıcı etkileri daha şiddette yaşaması ve sonunda temel yaşamsal faaliyetlerini gerçekleştirmek için en azından belli bir gelire gereksinim duyması sonucu elde edilmiştir.

Çizelge 78. Günlük İdeal Çalışma Süresi
Tercihlerine Göre Katılımcıların Dağılımı

Günlük ideal çalışma süresi	f	%
5-6 saat	68	5,7
6.1- 7 saat	79	6,7
7.1- 8 saat	771	65,1
8.1- 9 saat	197	16,6
9.1- 10 saat	61	5,2
10.1-12 saat	8	0,7
Toplam	1184	100

Günlük çalışma süresine ilişkin görüşler katılımcıların ideal işe ilişkin görüşleri hakkında bilgi de vermektedir. Bu soruyu yanıtlayanların % 65,1'i ideal çalışma süresinin 7.1 ile 8 saat arası; % 16,6'sının 8.1 ile 9 saat arası; % 6,7'si 6.1 ile 7 saat arası; % 5,7'si 5 ile 6 saat arası; % 5,2'si 9.1 ile 10 saat arası ve % 0,7'si 10.1 ile 12 saat arası olması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcılardan 53 (% 4,3) kişi ideal bir günlük çalışma süresinin kaç saat olduğuna ilişkin bir değerlendirmede bulunmamıştır.

KSB1 günlük çalışmanın yarım gün olması gerektiğini düşünmektedir. ESB2 de tatmin edici bir iş için belirsiz çalışma saatlerine razı geleceğini şu sözleri ile belirtmektedir:

“Mesele tabi mesai çalışmadan önce tatmin edici bir iş olmalı önemli yaratıcı bir iş olması önemli.”

ESB3 ise kol emeğine dayalı işler için günlük çalışma süresinin 8 saati aşmaması gerektiğine inandığını belirttikten sonra, kafa emeğine dayalı işler için durumu şu sözleri ile ifade etmektedir:

“hani ben okuldan dışarı çıktığım anda benim kafamda yazacağım makaleyle ilgili ya da okuduğum kitapla ilgili düşüncelerimde kapatabileceğim bir şartel olmadığı için öyle tanımlanabilir bir şey olmadığını düşünüyorum.”

KFB1 8-9 saat; EFB2'de 8 saatin normal olduğunu; KFB2 8 saat, ESB4 ise günlük çalışma süresinin en fazla 8 sat olması gerektiğini belirtmiştir. KFB4 ise sabah sekiz- akşam 5 arasında mesaisi olan, cumartesi pazarı tatil olan ve yaratıcılığını ortaya koyabileceği bir iş istediğini belirtmiştir.

Kişiler zihinlerinde belirledikleri ideal işi düşünerek bu işin şu anki düzende gerektirdiği günlük çalışma süresini de bu soruya yanıt olarak vermektedir. Online görüşme yapılan kişilerden 6.efb günlük çalışma süresinin belli bir düzenlilik ifade etmesi gerektiğini düşündüğünü belirtmiştir:

“Düzenli giriş-çıkış saatleri olan, stressiz çalışabileceğim, koşturmanın olmadığı bir ortamda proje mühendisi olarak çalışmak isterim.”

84.kfb'de çalışma saatlerinin azaltılması taleplerini “şımarıklık” olarak değerlendirmekte, çalışmak istediği işi tarif ederken çalışma saatlerinden etkilenmiştir:

“Bir hastanede (özel ya da devlet fark etmez; hatta özel daha iyi olur) Biyolog olarak mesleğimi yapmak istiyorum. Bunun dışında SSK olursa iyi olur ama maaş ya da çalışma saatleri konusunda şımarık davranmıyorum. Mesleğimi yapabilmek bana yeterli.”

Bu soruya verilen yanıtlardan elde edilen bulgulara göre ankette ideal günlük çalışma süresi sorusunda verilen cevapların çoğunluğunun (% 65.1) şu anki toplumsal düzendeki günlük çalışma süresi olarak belirlenen 7.1 ile 8 saat arasında olarak verilmiş olması günümüz toplumsal formasyonunun alternatif seçeneklerin düşünülmesini engelleyici özelliği ile de ilişkili olabilir. Tek tip düşünmeye endeksli toplum farklı çalışma saatleri düzenlemesi ile de verimli bir çalışma gerçekleştirilebileceğini tahayyül edememekte olabilir. Ancak görüşme yapılan kişilerden bazıları alternatif çalışma koşullarının olabileceğini düşünmektedir.

Üniversite mezunu işsizlerin istihdam beklentileri ile sosyo ekonomik kökenleri (anne-baba meslekleri ve eğitim durumları, yıllık gelir düzeyleri), cinsiyetleri, mezuniyet alanları, işsizlik süreleri ve yaş grubu arasında yapılan ki-kare-kare test sonuçlarına göre 0.05 hata düzeyinde aralarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunan değişkenler Çizelge 79’da verilmiştir.

Çizelge 79. İstihdam Beklentileri İle Bağımsız Değişkenler Arasında İstatistiksel Olarak Anlamlı Bir Farklılık Bulunan Değişkenler³

İstihdam Beklentileri	Sosyo Ekonomik Göstergeler			Cinsiyet	Alan	İşsizlik Süresi	Yaş
	M	E	YG				
İş ararken kamu sektörü özel sektör ayrımı yapıyor musunuz?	-	-	X	X	X	-	X
Hiçbir ilginiz olmayan bir şehirde size uygun bir iş ilanı olsa, o şehre taşınmayı göze alarak işe başvurur musunuz?	-	-	X	X	-	-	X
Hiçbir ilginiz olmayan bir ülkede size uygun bir iş ilanı verilse o ülkede yaşamayı göze alarak işe başvurur musunuz?	-	B	-	X	X	-	X
Gelecekte gireceğiniz işten yaklaşık ne kadar aylık ücret talep edersiniz?	-	-	-	-	-	-	-
Sizce günlük ideal çalışma süresi kaç saat olmalıdır?	-	-	-	-	-	-	-
Sigortalı bile olsa her an atılma durumunuzun olduğu bir işte çalışmayı kabul eder misiniz?	-	-	-	X	-	-	X
Geçici olan bir işte çalışmayı kabul eder misiniz?	-	-	-	X	-	-	X
Üniversitede aldığınız eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışmayı kabul eder misiniz?	-	-	X	-	X	X	X
Lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul eder misiniz?	B	B	X	-	X	X	X

³ X işareti aralarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunan değişkenleri göstermektedir. B işareti ilgili satırdaki ifade ile "Baba Mesleği" arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğunu göstermektedir.

Çizelge 79'a göre, üniversite mezunu işsizlerin istihdam beklentilerinde aşağıdaki değişkenler istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır.

1. "İş ararken kamu sektörü özel sektör ayrımı yapma" durumunda sosyo ekonomik köken (yıllık gelir düzeyleri); cinsiyet; mezuniyet alanı ve yaş grubu,
2. "Hiçbir ilgisi olmayan bir şehirde uygun bir iş ilanı olsa, o şehre taşınmayı göze alarak işe başvurma" durumunda sosyo ekonomik köken (yıllık gelir düzeyleri); cinsiyet ve yaş grubu,
3. "Hiçbir ilgisi olmayan bir ülkede uygun bir iş ilanı verilse o ülkede yaşamayı göze alarak işe başvurma" durumunda sosyo ekonomik köken (baba eğitim durumu); cinsiyet, mezuniyet alanı ve yaş grubu,
4. "Sigortalı bile olsa her an atılma durumu olan bir işte çalışmayı kabul etme" durumunda cinsiyet ve yaş grubu,
5. "Geçici olan bir işte çalışmayı kabul etme" durumunda cinsiyet ve yaş grubu,
6. "Üniversitede alınan eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışmayı kabul etme" durumunda sosyo ekonomik köken (yıllık gelir düzeyleri); mezuniyet alanı, işsizlik süresi ve yaş grubu,
7. "Lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul etme" durumunda sosyo ekonomik köken (baba mesleği ve eğitim durumu, yıllık gelir düzeyleri); mezuniyet alanı, işsizlik süresi ve yaş grubu.

Üniversite mezunu işsizlerin istihdam beklentilerinden "gelecekte girecekleri işten talep edecekleri aylık ücret" durumu ve "günlük ideal çalışma süresi" tercihlerinde sosyo ekonomik köken (anne-baba meslekleri ve eğitim durumları, yıllık gelir düzeyleri), cinsiyet, mezuniyet alanı, işsizlik süresi ve yaş grubu 0.05 hata düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmamaktadır.

6.a.1. Üniversite mezunu işsizlerin sosyo ekonomik kökenleri (anne-baba meslekleri) istihdam beklentilerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?

İstihdam beklentisinde 0.05 hata düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturan sosyo ekonomik kökenlerine (anne-baba meslekleri) göre farklılık oluşturduğu istihdam beklentisi Çizelge 80’de verilmiştir.

Çizelge 80. Baba Mesleklerine Göre
Katılımcıların İstihdam Beklentisi

Meslekler	Lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul eder misiniz?		
		Evet	Hayır
Yüksek nitelikli ücretli	f	37	138
	%	10	17,8
Beyaz yakalı ücretli	f	110	226
	%	29,7	29,2
Nitelsiz hizmet işçisi	f	36	65
	%	9,7	8,4
Mavi yakalı işçi	f	33	97
	%	8,9	12,5
Esnaf Kendi işyerinde sadece kendisi çalışan	f	35	62
	%	9,5	8
Küçük işveren (Bir veya iki sürekli işçi çalıştıran)	f	13	16
	%	3,5	2,1
Orta/ Büyük işveren	f	5	18
	%	1,4	2,3
Zengin köylü (100 dönüm ve üzeri toprak sahibi)	f	4	8
	%	1,1	1
Orta köylü (100 dönüm altında toprak sahibi)	f	7	18
	%	1,9	2,3
Yoksul Köylü (Toprağı olmayan, işçi çalıştırmayan)	f	8	6
	%	2,2	0,8
Tarım işçisi	f	4	8
	%	1,1	1
Ev hanımı	f	4	2
	%	1,1	0,3
Diğer	f	74	111
	%	20	14,3
Toplam	f	370	775
	%	100	100

Baba mesleği kişilerin kültürel sermayelerinin oluşunda dolayısıyla yaşamdaki tercihlerinin belirlenmesinde önem kazanmakta, bir yandan da sosyo ekonomik kökene ilişkin bilgi taşıdığından sosyoekonomik kökenin tercihler

üzerindeki etkisine de referans vermektedir. Yanıtlayıcıların baba meslekleri istihdam beklentilerine ilişkin görüşlerden “lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul etme” durumlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır ($X^2=29,6$; $sd=12$; $p=.003$).

Babasının meslek grubunu yanıtlayan ve “Lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul edeceğini” belirtenlerin % 29,2’sinin babası beyaz yakalı ücretli; % 10’unun yüksek nitelikli ücretli; % 9,7’sinin niteliksiz hizmet işçisi; % 9,5’inin esnaf, kendi işyerinde sadece kendisi çalışan; % 8,9’unun mavi yakalı işçi; % 3,5’inin küçük işveren (bir veya iki sürekli işçi çalıştıran); % 2,2’sinin yoksul köylü (toprağı olmayan, işçi çalıştırmayan); % 1,9’unun orta köylü (100 dönüm altında toprak sahibi); % 1,4’ünün orta / büyük işveren; % 1,1’inin zengin köylü (100 dönüm ve üzeri toprak sahibi) ve tarım işçisidir. Bu koşullarda çalışmayı kabul edeceğini” belirten katılımcıların % 20’si ise baba mesleğine diğer yanıtını vermiştir.

Babasının meslek grubunu yanıtlayan ve “Lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul etmeyeceğini” belirtenlerin % 29,2’sinin babası beyaz yakalı ücretli; % 17,8’inin yüksek nitelikli ücretli; % 12,5’inin mavi yakalı işçi; % 8,4’ünün niteliksiz hizmet işçisi; % 8’inin esnaf, kendi işyerinde sadece kendisi çalışan; % 2,3’ünün orta köylü (100 dönüm altında toprak sahibi) ve orta / büyük işveren; % 2,1’inin küçük işveren (bir veya iki sürekli işçi çalıştıran); % 1’inin zengin köylü (100 dönüm ve üzeri toprak sahibi) ve tarım işçisi; % 0,8’inin ise yoksul köylüdür (toprağı olmayan, işçi çalıştırmayan). koşullarda çalışmayı kabul etmeyeceğini” belirten katılımcıların % 14,3’ü ise baba mesleğine diğer yanıtını vermiştir.

Bu soruya verilen yanıtlar incelenirse lise mezunlarının işlerine talip olacak tükenmişlik en fazla babası beyaz yakalı ücretli ve genellikle emekli/işçi-memur emeklisi maddelerini içeren diğer maddesinde görülmektedir. Bu durum en çok orta sınıflardan çalışan kesimlerin ailelerinin çocuklarının lise mezunlarının çalıştığı işlerde çalışmaya talip olduğunu göstermektedir. Bu olgu ekonomik koşulların getirdiği bir sonuç olarak gerekse bu ailelerin çocuklarını yıllarca üniversitelerde okuturken gelecekleri ile ilgili beklentilerinin çocuklarında

oluşturduğu baskının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Kendisinden beklenen toplumsal sınıflar arası hareketliliği gerçekleştiremeyen işsiz birey hiç değilse ailesi üzerindeki maddi yükünü azaltmak için ne iş olursa yapacak duruma geliyor olabilir.

6.a.2. Üniversite mezunu işsizlerin ile sosyo ekonomik kökenleri (anne- baba eğitim durumları) istihdam beklentilerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?

Katılımcıların istihdam beklentisinde 0.05 hata düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturan sosyo ekonomik kökenlerine göre (anne- baba eğitim durumları) farklılık oluşturduğu beklentileri Çizelge 81-82'de verilmiştir.

Çizelge 81. Baba Eğitim Durumlarına Göre Katılımcıların Herhangi Bir Ülkede Kendisine Uygun İş İlanına Başvurma Durumu

Eğitim Durumları		Hiçbir ilginiz olmayan bir ülkede size uygun bir iş ilanı verilse o ülkede yaşamayı göze alarak işe başvurur musunuz?		
		Evet	Hayır	T
Okur yazar değil	f	4	6	10
	%	40	60	100
Sadece okuryazar	f	20	10	30
	%	66,7	33,3	100
İlkokul mezunu	f	159	172	331
	%	48	52	100
Ortaokul mezunu	f	84	81	165
	%	50,9	49,1	100
Lise mezunu	f	123	186	309
	%	39,8	60,2	100
Yüksekokul mezunu	f	49	46	95
	%	51,6	48,4	100
Üniversite mezunu	f	112	108	220
	%	50,9	49,1	100
Yüksek lisans mezunu	f	12	9	21
	%	57,1	42,9	100
Doktora mezunu	f	1	3	4
	%	25	75	100
Toplam	f	564	621	1185
	%	47,6	52,4	100

Baba eğitim durumu sosyoekonomik kökene ilişkin bilgi vermekte, dolayısıyla kişilerin tercihlerinde etkili olmaktadır. Yanıtlayıcıların baba eğitim durumları ile istihdam beklentilerine ilişkin görüşlerden “hiçbir ilgisi olmayan bir ülkede uygun bir iş ilanı verilse o ülkede yaşamayı göze alarak işe başvurma durumları” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=16$; $sd= 8$; $p=.042$).

Babasının eğitim durumunu yanıtlayanlardan babası sadece okuryazar olanların % 66,7'si yüksek lisans mezunu olanların % 57,1'i yüksekokul mezunu olanların 51,6'sı; üniversite mezunu olanların % 50,9'u; ortaokul mezunu olanların % 50,9'u; ilkokul mezunu olanların % 48'i; okur yazar olmayanların %40'ı, lise mezunu olanların % 39,8'i; doktora mezunu olanların % 25'i hiçbir ilgisi olmayan bir ülkede uygun bir iş ilanı verilse o ülkede yaşamayı göze alarak işe başvuracağını belirtmiştir.

Babasının eğitim durumunu yanıtlayanlardan babası doktora programı mezunu olanların % 75'i; lise mezunu olanların % 60,2'si; okuryazar olmayanların % 60'ı; ilkokul mezunu olanların % 52'si; ortaokul mezunu olanların % 49,1'i, üniversite mezunu olanların % 49,1'i yüksekokul mezunu olanların % 48,4'ü; sadece okuryazar olanların % 33,3'ü hiçbir ilgisi olmayan bir ülkede uygun bir iş ilanı verilse o ülkede yaşamayı göze alarak işe başvurmayacağını belirtmiştir.

Bu soruya verilen yanıtlar incelenirse en çok evet yanıtını babası sadece okuryazar olanların verdiği, en çok hayır yanıt oranını ise babası doktora programı mezunu olanların verdiği görülmektedir. Baba eğitim durumu sosyo kültürel ve sosyo ekonomik yapının bir göstergesi olarak ele alınırsa ailenin sosyoekonomik düzeyi yükseldikçe geliri artacağından yurtdışına (genellikle vasıfsız işçi olarak) gitmeye yönelim azalmaktadır. Bu durum da ailenin korumacı özelliğinin daha fazlalaşması ile kişinin çalışma yaşamında kendini mecbur hissedeceği durumların azalması ile ilişkili olabilir. Böylece idealindeki iş için daha geniş yelpazede düşünebilmekte olabilir.

Çizelge 82. Baba Eğitim Durumlarına Göre Katılımcıların
Lise Mezunlarının Çalıştığı İşlerde Çalışma Beklentisi

Eğitim Durumları		Lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul eder misiniz?		
		Evet	Hayır	T
Okur yazar değil	f	6	4	10
	%	60	40	100
Sadece okuryazar	f	14	17	31
	%	45,2	54,8	100
İlkokul mezunu	f	129	198	327
	%	39,4	60,6	100
Ortaokul mezunu	f	55	111	166
	%	33,1	66,9	100
Lise mezunu	f	109	194	303
	%	36	64	100
Yüksekokul mezunu	f	19	76	95
	%	20	80	100
Üniversite mezunu	f	48	167	215
	%	22,3	77,7	100
Yüksek lisans mezunu	f	2	20	22
	%	9,1	90,9	100
Doktora mezunu	f	2	2	4
	%	50	50	100
Toplam	f	384	789	1173
	%	32,7	67,3	100

Yanıtlayıcıların baba eğitim durumları ile istihdam beklentilerine ilişkin görüşlerden “lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul etme durumları” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=37,4$; $sd= 8$; $p=.000$).

Babasının eğitim durumunu yanıtlayanlardan babası okur yazar olmayanların % 60’ı; doktora mezunu olanların % 50’si; sadece okuryazar

olanların % 45,2'si; ilkokul mezunu olanların % 39,4'ü; lise mezun olanların % 36'sı; orta okul mezunu olanların % 33,1'i; üniversite mezunu olanların % 22,3'ü; yüksekokul mezunu olanların % 20'si; yüksek lisans mezunu olanların % 9,1'i lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul edeceğini belirtmiştir.

Babasının eğitim durumunu yanıtlayanlardan babası yüksek lisans mezunu olanların % 90,9'u; yüksekokul mezunu olanların % 80'i; üniversite mezunu olanların % 77,7'si; ortaokul mezunu olanların % 66,9'u; lise mezunu olanların % 64'ü; ilkokul mezunu olanların % 60,6'sı; sadece okuryazar olanların % 54,8'i; doktora mezunu olanların % 50'si; okur-yazar olmayanların % 40'ı lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul etmeyeceğini belirtmiştir.

Bu soruya verilen yanıtlar incelenirse en çok evet oranı babası okuryazar olmayanlarda, en az evet oranı ise babası yüksek lisans mezunu olanlar arasındadır. Babanın eğitim seviyesi yükseldikçe lise mezunlarının çalıştığı işlerde ve koşullarda çalışmayı kabul edecek olanların oranı azalmaktadır. Bu durum babanın eğitim düzeyinin yükseldikçe aile içinde eğitime daha fazla değer veriliyor olması ile ilişkilendirilebilir.

6.a.3. Üniversite mezunu işsizlerin sosyoekonomik kökenleri (yıllık gelir düzeyleri) istihdam beklentilerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?

İstihdam beklentisinde 0.05 hata düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturan sosyoekonomik kökenlerine göre (yıllık gelir düzeyleri) farklılık oluşturduğu beklenti Çizelge 83-86'da verilmiştir.

Çizelge 83. Yıllık Gelir Düzeyine Göre Katılımcıların Kamu Sektörü veya Özel Sektör Ayırımı Yapma Durumu

Yıllık Gelir Düzeyleri	İş ararken kamu sektörü özel sektör ayırımı yapıyor musunuz?			
		Öncelikle Kamu Sektörü	Öncelikle Özel Sektör	Hayır, Fark etmez
En alt düzey	f	33	5	43
	%	40,7	6,2	53,1
Alt düzey	f	97	4	102
	%	47,8	2	50,2
Ortanın altı düzey	f	116	7	128
	%	46,2	2,8	51
Orta düzey	f	142	17	88
	%	57,5	6,9	35,6
Ortanın üstü düzey	f	164	25	138
	%	50,2	7,6	42,2
En üst düzey	f	26	12	25
	%	41,3	19	39,7
Toplam	f	578	70	524
	%	49,3	6	44,7

Gelir düzeyi kişilerin iş beklentilerini de etkileyebilmektedir. Yanıtlayıcıların yıllık gelir düzeyleri ile istihdam beklentilerine ilişkin görüşlerden “iş ararken kamu sektörü veya özel sektör ayırımı yapma durumları” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=45,9$; $sd= 10$; $p=.000$).

Yıllık gelir düzeyi sorusunu yanıtlayan ve orta gelir düzeyinden olanların % 57,5'i; ortanın üstü gelir düzeyindekilerin % 50,2'si; alt gelir düzeyindekilerin % 47,8'i; ortanın altı gelir düzeyindekilerin % 46,2'si; en üst gelir düzeyindekilerin % 41,3'ü; en alt gelir düzeyindekilerin % 40,7'si iş ararken öncelikle kamu sektörünü tercih ettiklerini belirtmiştir.

Yıllık gelir düzeyi sorusunu yanıtlayan ve en üst gelir düzeyindekilerin % 19'u; ortanın üstü gelir düzeyindekilerin % 7,6'sı; orta gelir düzeyindekilerin

% 6,9'u; en alt gelir düzeyindekilerin % 6,2'si; ortanın altı gelir düzeyindekilerin % 2,8'i; alt gelir düzeyindekilerin % 2'si iş ararken öncelikle özel sektörü tercih ettiklerini belirtmiştir.

Yıllık gelir düzeyi sorusunu yanıtlayan ve en alt gelir düzeyindekilerin % 53,1'i; ortanın altı gelir düzeyindekilerin % 51'i; alt gelir düzeyindekilerin % 50,2'si; ortanın üstü gelir düzeyindekilerin % 42,2'si; en üst gelir düzeyindekilerin % 39,7'si ve orta gelir düzeyindekilerin % 35,6'sı iş ararken kamu veya özel sektör ayrımı yapmadıklarını belirtmiştir.

Kamu sektörünün özel sektöre göre güvenceli ve korumalı yapısının tercih edilebilirliğini artırması karşısında iş bulmada herhangi bir ölçüte göre ayırım yapmayacak derecede o işe ihtiyacı olanların bu tercih edilebilirliği değerlendirmeye almadığı ve bir ayırım yapmadığı görülmektedir. Toplumda kamu sektörünün gelişime ve yaratıcığa açık olmayan işleri kapsayışı yönündeki algılanışı, tercih edilebilirliğini de düşürmektedir. Çizelge 83'teki gelir gruplarına göre kamu / özel sektör ayrımı incelenirse bu iki durumun da olduğu görülebilir. En alt, alt ve ortanın altı gelir gruplarında iş bulmada sektör ayrımının yapılmaması durumunun % 50'den fazla olduğu, yani bu gelir gruplarındakilerin çoğunluğunun iş bulmada sektör ayrımı yapmadan, fark etmez seçeneğini işaretlediği görülmektedir. Bu gruptakilerin görece daha yoksul oldukları göz önüne alınırsa işin niteliği ile ilgilenmekten ziyade bir gelir sahibi olmayı istedikleri düşünülebilir.

Öte yandan orta ve ortanın üstü gelir grubundakiler yapılmak istenen işin niteliğini düşünmeye başlamıştır. Bu gelir grubundakilerde % 50'den fazlası, yani çoğunluğu öncelikle kamu sektörünü tercih edeceğini belirtmiştir. Bu durum orta sınıflardaki özellikle aile desteğinin de getirdiği güvenle iş konusunda nitelik ayrımı yapılabildiği ile ilişkilendirilebilir. En üst düzey gelir grubunda ise üç seçenekten çoğunluğun yığıldığı bir seçenek oluşmasa da öncelikle kamu sektörü seçeneğini seçenlerin oranı ile (% 41,5) hayır fark etmez seçeneğinin oranları (% 39,7) birbirine yakın çıkmıştır ve evet özel sektörü tercih ederim diyenlerin oranı en çok bu gelir grubundadır (% 19). Bu durum ise üst gelir grubundaki mezunların bir kısmının kamu sektöründe çalışmanın heyecansız,

rutin, girişimcilik ve yaratıcılıktan uzak olacağı inancının sonucu olarak özel sektörü tercih edeceği ile ilişkilendirilebilir. Maslow'un da ihtiyaçlar hiyerarşisinde de belirttiği gibi temel ihtiyaçları karşılanmış olanlar kendini gerçekleştirme ihtiyacına yönelebilmektedir. Bu gelir grubundakiler yoksulluğu daha az deneyimlediklerinden kamunun güvencesine daha az ihtiyaç duymuş olabilir.

İçinde bulunulan ekonomik koşullar kadar yoksulluk durumları da iş ararken beklenen işin nitelikleri ile ilgili belirlemelerde etkili olmaktadır. 2,5 yıldır işsiz olan ve bir geliri olmayan 60.kfb iş konusunda yaptığı kamu / özel sektör tercihinin sonrasında da ne iş olsa yapma aşamasına gelişini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Ben kendi mesleğimi yapmak istiyorum, öncelikli tercihim devlet hastaneleri tabi ki ama puanlar o kadar yüksek ki bu imkansız hale geldi. Bu nedenle özel laboratuvarlarda ya da özel hastanelerde biyolog olarak çalışmak istiyorum ama buralara da torpil uygulayabilecek biri olmadığım için giremedim giremiyorum. Artık kendi mesleğim dışında eğitim seviyeme uygun düzgün herhangi bir işi de düşünmeye başladım. Bir bayana uygun herhangi bir iş de tercihim olur.”

Çizelge 84. Yıllık Gelir Düzeyine Göre Katılımcıların
Herhangi Bir Şehirde Uygun İş İlanına Başvurma Beklentisi

		Hiçbir ilginiz olmayan bir şehirde size uygun bir iş ilanı olsa, o şehre taşınmayı göze alarak işe başvurur musunuz?		
Yıllık Gelir Düzeyleri		Evet	Hayır	T
En alt düzey	f	56	25	81
	%	69,1	30,9	100
Alt düzey	f	157	45	202
	%	77,7	22,3	100
Ortanın altı düzey	f	173	77	250
	%	69,2	30,8	100
Orta düzey	f	161	83	244
	%	66	34	100
Ortanın üstü düzey	f	196	128	324
	%	60,5	39,5	100
En üst düzey	f	39	24	63
	%	61,9	38,1	100
Toplam	f	782	382	1164
	%	67,2	32,8	100

Katılımcıların yıllık gelir düzeyleri ile istihdam beklentilerine ilişkin görüşlerden “hiçbir ilgisi olunmayan bir şehirde uygun bir iş ilanı olsa, o şehre taşınmayı göze alarak işe başvurma durumu” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=18,3$; sd= 5; p=.003). Çizelge 84’e göre tüm gelir düzeylerinden 1164 kişiden 782 kişinin (% 67,2) hiçbir ilgisi olunmayan bir şehirde uygun bir iş ilanı olsa, o şehre taşınmayı göze alarak iş başvurusu yapacaklarını belirtmelerine karşın, 382 kişi (% 32,8) ise bu durumda başvuru yapmayacaklarını belirtmiştir.

Gelir düzeyi sorusunu yanıtlayanlardan alt gelir düzeyindekilerin % 77,7’si; ortanın altı gelir düzeyinde olanların % 69,2’si, en alt gelir düzeyinde olanların %69,1’i; orta gelir düzeyinde olanların % 66’sı, en üst gelir düzeyinde

olanların %61,9'u, ortanın üstü gelir düzeyinde olanların % 60,5'i "hiçbir ilgisi olmayan bir şehirde uygun bir iş ilanı olsa, o şehre taşınmayı göze alarak işe başvuracağını" belirtmiştir.

Gelir düzeyi sorusunu yanıtlayanlardan ortanın üstü gelir düzeyinde olanların % 39,5'i; en üst gelir düzeyinde olanların % 38,1'i; orta gelir düzeyinde olanların % 34'ü; en alt gelir düzeyinde olanların % 30,9'u; ortanın altı gelir düzeyinde olanların % 30,8'i; alt gelir düzeyinde olanların % 22,3'ü "hiçbir ilgisi olmayan bir şehirde uygun bir iş ilanı olsa, o şehre taşınmayı göze alarak işe başvurmayacağını" belirtmiştir.

İstihdam beklentilerinin şehirle ilişkilendirilmesi durumunda üniversite mezunlarının aslında başka şehirdeki işler yerine başka şehirlere seyahat gerektiren işlere girme beklentilerinin de olduğu görülebilir. Online görüşme yapılan kişilerden 8 aydır işsiz olan ve şu an bir geliri olmayan 10.efb başka şehirlere iş için gidilebilen bir işi şu şartlar ile kabul edeceğini belirtmektedir:

"Sabah işe, akşam eve düzenli bir şekilde gidebileceğim, haftasonu kendime, aileme sevdiklerime zaman ayırabileceğim ve tatmin edici bir ücret veren işim olması. İş gereği şehir dışına çıkılabilir fakat senkronize bir şekilde 2 ay şehir dışında çalış 10 gün izin olmadığı sürece."

3 yıldır işsiz olan ve bir gelir elde ederek iş arayan 83.esb bulunduğu şehirde iş bulamamasını şehirdeki istihdam olanaklarının darlığına vermekte ve büyük şehirlerde iş imkânlarının daha çok olduğunu düşündüğünü belirtmektedir.

İstihdam beklentileri ve hatta yaşamdaki birçok beklenti belirlenirken içinde bulunulan ekonomik koşulların bu belirlemeler üzerinde önemli etkileri olmaktadır. Yapılmak istenen işin bulunacağı şehir ile gelir grubunun ilişkisinin incelendiği bu çizelgede bu durum ortaya çıkmıştır. Tüm gelir gruplarında bu koşullardaki başka şehirde yaşamaya evet diyenlerin oranı, hayır diyenlerin oranından yüksektir. Bu durum işsiz olmanın getirdiği sonuçlardan birisidir. En alt, alt ve ortanın altı gelir gruplarında bu şartlardaki bir işi kabul edeceğini belirtenlerin oranı, orta, ortanın üstü ve en üst düzeylerde bu şartlardaki bir işi kabul edeceğini belirtenlerin oranından azdır. Bu farklılık da gelir grubunun

yükselmesi ile seçiciliğin artacağı, yapılmak istenen iş konusundaki şehre dair aranan niteliklerin öneminin artacağı ile ilişkilendirilebilir.

Çizelge 85. Yıllık Gelir Düzeyine Göre Katılımcıların
Üniversite Eğitimiyle İlgisiz Bir Alanda Çalışma Beklentisi

Yıllık Gelir Düzeyleri		Üniversitede aldığınız eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışmayı kabul eder misiniz?		
		Evet	Hayır	T
En alt düzey	f	67	12	79
	%	84,8	15,2	100
Alt düzey	f	175	27	202
	%	86,6	13,4	100
Ortanın altı düzey	f	219	32	251
	%	87,3	12,7	100
Orta düzey	f	199	46	245
	%	81,2	18,8	100
Ortanın üstü düzey	f	243	81	324
	%	75	25	100
En üst düzey	f	37	26	63
	%	58,7	41,3	100
Toplam	f	940	224	1164
	%	80,8	19,2	100

Katılımcıların yıllık gelir düzeyleri ile istihdam beklentilerine ilişkin görüşlerden “üniversitede alınan eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışmayı kabul etme durumları” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=38,7$; $sd= 5$; $p=.000$). Çizelge 85’e göre tüm gelir düzeylerinden 1164 kişiden 940 kişinin (% 80,8) “üniversitede alınan eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu

olmayı gerektiren bir alanda çalışmayı kabul edebileceğini belirtmelerine karşın, 224 kişi (% 19,2) ise bu durumda çalışmayı kabul etmeyeceklerini belirtmiştir.

Gelir düzeyi sorusunu yanıtlayanlardan ortanın altı gelir düzeyinde olanların % 87,3'ü; alt gelir düzeyinde olanların % 86,6'sı; en alt gelir düzeyinde olanların % 84,8'i, orta gelir düzeyinde olanların % 81,2'si; ortanın üstü gelir düzeyinde olanların % 75'i ve en üst gelir düzeyinde olanların % 58,7'si "üniversitede alınan eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışmayı kabul edeceğini" belirtmiştir.

Gelir düzeyi sorusunu yanıtlayanlardan en üst gelir düzeyinde olanların % 41,3'ü; ortanın üstü gelir düzeyinde olanların % 25'i; orta gelir düzeyinde olanların % 18,8'i; en alt gelir düzeyinde olanların % 15,2'si; alt gelir düzeyinde olanların % 13,4'ü ve ortanın altı gelir düzeyinde olanların % 12,7'si "üniversitede alınan eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışmayı kabul etmeyeceğini" belirtmiştir.

Şu an bir gelir elde ederek iş arayan 35.efb üniversite mezunu olmanın gerekli olduğu bir iş istediğini şu sözleri ile belirtmektedir:

"Aldığım eğitimi mesleki yeterliliklerimi kullanabileceğim, yukarıda bahsettiğim yeterliliğe dahi sahip olmayan belki de ilkokul mezunu insanların yanında onlardan daha az bir ücret teklifiyle çalışmayacağım eşit işe eşit ücret politikası güden hatta performansına göre ücret ödeyen bir işyerinde çalışmak isterim.

İstihdam beklentisi ile içinde bulunulan ekonomik koşullar arasındaki ilişki bu soruda da belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Üniversite mezunu olmayı gerektiren fakat kendi mezuniyet alanı ile ilişkili olmayan bir işte çalışmayı kabul eder misiniz? sorusuna tüm gelir düzeylerinde çoğunluk evet yanıtı vermiştir. Ancak orta düzey ve altındaki gelir düzeylerinde bu çoğunluk % 80'in üzerinde iken ortanın üstü düzeyde bu oran %75'e inmekte, en üst gelir düzeyinde ise % 58,7'ye düşmektedir. Gelir düzeyinin yükselişi yapılmak istenen iş konusunda seçicilik oluşturmaktadır. En üst gelir grubunda yapılmak istenen işin niteliği önem kazanmaktadır.

Çizelge 86. Yıllık Gelir Düzeyine Göre Katılımcıların
Lise Mezunlarının Çalıştığı İşlerde Çalışma Beklentisi

		Lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul eder misiniz?		
Yıllık Gelir Düzeyleri		Evet	Hayır	T
En alt düzey	f	34	46	80
	%	42,5	57,5	100
Alt düzey	f	84	119	203
	%	41,4	58,6	100
Ortanın altı düzey	f	101	149	250
	%	40,4	59,6	100
Orta düzey	f	81	162	243
	%	33,3	66,7	100
Ortanın üstü düzey	f	69	252	321
	%	21,5	78,5	100
En üst düzey	f	9	53	62
	%	14,5	85,5	100
Toplam	f	378	781	1159
	%	32,6	67,4	100

Gelir düzeyi ideallerindeki işten ne kadar uzaklaşabileceklerine ilişkin bilgi vermektedir. Yanıtlayıcıların yıllık gelir düzeylerinin istihdam beklentilerine ilişkin görüşlerden “lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul etme i” durumlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($X^2=44,9$; $sd= 5$; $p=.000$).

Gelir grubu sorusunu yanıtlayanlardan en alt gelir grubundan olanların ve % 42,5'i; alt gelir grubundan olanların % 41,4'ü; ortanın altı gelir grubundan olanların % 40,4'ü; orta gelir düzeyinden olanların % 33,3'ü ortanın üstü gelir grubundan olanların % 21,5'i ve en üst gelir grubundan olanların % 14,5'i “lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul edeceğini bildirmiştir.

Gelir grubu sorusunu yanıtlayanlardan en üst gelir grubundan olanların ve % 85,5'i; ortanın üstü gelir grubundan olanlardan % 78,5'i; orta gelir düzeyinden olanlardan % 66,7'si; ortanın altı gelir grubundan olanlardan % 59,6'sı; alt gelir grubundan olanlardan % 58,6'sı ve en alt gelir grubundan olanlardan % 57,5'i "lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı" kabul etmeyeceğini bildirmiştir.

Görüşülen kişilerden 4 yıldır iş arayan ve yoksulluğu görece daha fazla deneyimlemiş olan 73.efb aradığı işin niteliği konusunda bir beklentisi olmadığını düşünmektedir şu sözleri ile lise mezunlarının ve daha alt düzeylerden mezunların işlerine talip olduğunu belirtmiştir.

"Bu düzende çalışmak istediğim bir iş tarifi yapamam çünkü gereksiz, ne iş olursa yaparız."

Yoksulluğu henüz iki aydır iş aradığı için görece daha az deneyimlemiş olan 49.esb ise yapmak istediği işin mezuniyet düzeyi ve alanı gibi değişkenler yerine daha başka değişkenlere bağlı olduğunu şu sözleri ile ifade etmektedir:

"Aslında ne iş olursa olsun önemli olan kafanın rahat olması kendini güvende hissetmen ayrıca işverenlerin iş kanunlarına uymasının bile yettiğini düşünüyorum."

Görüşme yapılan kişilerden bu iki kişinin içinde bulundukları ekonomik koşullarının iş ve istihdam beklentilerini de belirlediği görülmektedir. Gelir düzeyinin yapılmak istenen iş seçimi üzerindeki belirleyiciliğinin araştırıldığı bu soruda bu değişkenin etkisinin önemli olduğu görülmüştür. Lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışıp çalışmayacakları sorusuna tüm gelir gruplarında çoğunluk hayır yanıtını vermiştir. Ancak gelir grubu düzeyi arttıkça verilen hayır yanıtlarının oranı da belirgin olarak artmaktadır. En alt, alt, ortanın altı, orta, ortanın üstü ve en üst gelir gruplarında bu soruya verilen hayır yanıtlarının oranları sırasıyla % 57,5; % 58,6; % 59,6; % 66,7; % 78,5; % 85,5 olarak artarak gitmektedir. Bu durum yoksulluğu deneyimleme durumu fazla olan alt gelir gruplarında çalışmak istenen işin niteliğine ilişkin daha az ölçütün söz konusu olduğu, yoksulluğu daha az

deneyimleyen üst gelir gruplarının ise istihdam beklentilerinin yüksek olduğu sonucu ile ilişkilidir.

6.b. Üniversite mezunu işsizlerin cinsiyetleri istihdam beklentilerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?

İstihdam beklentisinde 0.05 hata düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturan cinsiyet değişkenine göre farklılık oluşturduğu beklenti Çizelge 87-91’de verilmiştir.

Çizelge 87. Cinsiyetlerine Göre Katılımcıların
Kamu veya Özel Sektör Ayırımı Yapma Durumu

		İş ararken kamu sektörü özel sektör ayrımı yapıyor musunuz?			T
Cinsiyet		Öncelikle Kamu Sektörü	Öncelikle Özel Sektör	Hayır, Fark etmez	
Kadın	f	315	25	270	610
	%	51,6	4,1	44,3	100
Erkek	f	285	47	266	598
	%	47,7	7,9	44,5	100
Toplam	f	600	72	536	1208
	%	49,7	6	44,3	100

Kişilerin kendilerine uygun işi ararken sektör ayrımı yapıp yapmaması ile cinsiyetleri arasında bir ilişki olabilmektedir. Bu soruda yanıtlayıcıların cinsiyetlerinin istihdam beklentilerine ilişkin görüşlerden “İş ararken kamu sektörü veya özel sektör ayrımı yapma” durumlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=8,1$; $sd= 2$; $p=.017$).

Yanıtlayıcı kadınların % 51,6’sı; erkeklerin % 47,7’si öncelikli olarak kamu sektörünü tercih ettiklerini belirtmiştir. Yanıtlayıcı kadınların % 4,1’i; erkeklerin ise % 7,9’u öncelikli olarak özel sektörü tercih ettiklerini belirtmiştir. Yanıtlayıcı kadınların % 44,3’ü; erkeklerin de % 44,5’i iş ararken kamu sektörü veya özel sektör ayrımı yapmadığını belirtmiştir.

Kamu sektörünü kadınların çoğunluğu (% 51,6) tercih ederken, erkeklerde bu oran daha azdır (% 47,7). Özel sektörü kadınların % 4,6'sı tercih ederken, erkeklerde bu oran daha fazladır (% 7,9).

80.kfb kadın olması nedeniyle kendisine yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri sonucunda iş imkânlarının kocası tarafından kısıtlandığını şöyle ifade etmiştir.

“Kendi işsizliğimin asıl sebebi Türkiye’de bir yabancı olmam ve eşimin sadece kamu sektöründe çalışmamı istemesidir.”

Özellikle kamu sektöründeki işlerin kadınlara özgü olarak görülmesi de kadınların pratikte kamuya daha çok yönelmelerini etkiliyor olabilir. Kamu sektörünün kadınların çalışma yaşamlarındaki varlığını doğum izni ve doğum sonrası bakım izni, çocuklar için kreş imkânları vb. konularda daha fazla koruyucu özelliğe sahip olmasının da bu sonucu etkilemiş olabileceği düşünülebilir. Sektör ayrımı yapmayan erkeklerin kadınlardan daha fazla olması ise yine toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkili olabilir. Hanenin geçindiricisi rolünü yüklenen erkekler gerek evlilik öncesinde gerekse evlilik sonrasında kendilerini çalışmaya daha muhtaç gördüklerinden (görmeleri sağlandığından) sektör ayımı yapmaksızın iş arıyor olabilir. Jeffrey (2011) diplomalı işsizliğin her ne kadar iki cinsiyet arasında da yaygın olsa bile ücretli iş arayan diplomalı kadınların yoksul ülkelerde çoğu kez iki kez ezildiğini belirtmektedir: “Ekonomik ya da politik yapılar tarafından güvenceli maaşlı işlerde dışlanan gençler olarak ve ev dışında maaşlı bir iş edinmelerini engelleyen yerleşik cinsiyetçi fikirlere karşı mücadele etmeye çalışan kadınlar olarak” (Jeffrey, 2011, 59).

Bu durum emek normlarının özellikle küreselleşmenin etkisi ile bozulması ve kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde korumacı politikaların özellikle özel sektörde kamudakinden daha önce tükenmesi ile ilişkilidir. Kadınlar ataerkil kültürün de etkisi ile çalışma yaşamına çok fazla girememekte ya da girmeleri durumunda da çoğu kez aile baskısının da etkisi ile kesintili, geçici işlerde çalışabilmektedirler (Dedeoğlu, 2000). Evlilik ve aile baskısının iş tercihinde kadınların çalışacağı sektör konusunda da belirleyici olduğu görülmektedir.

Çizelge 88. Cinsiyetlerine Göre Katılımcıların
Herhangi Bir Şehirde Uygun İş İlanına Başvurma Durumu

Cinsiyet		Hiçbir ilginiz olmayan bir şehirde size uygun bir iş ilanı olsa, o şehre taşınmayı göze alarak işe başvurur musunuz?		
		Evet	Hayır	T
Kadın	f	373	232	605
	%	61,7	38,3	100
Erkek	f	432	163	595
	%	72,6	27,4	100
Toplam	f	805	395	1200
	%	67,1	32,9	100

Kişilerin ideallerindeki işin ne olduğu ve nasıl özellikleri olduğu cinsiyetlerine göre farklılaşabilmektedir. Bu araştırmada yapılan ki-kare testine göre yanıtlayıcıların cinsiyetlerinin istihdam beklentilerine ilişkin görüşlerden “hiçbir ilgisi olunmayan bir şehirde uygun bir iş ilanı olsa, o şehre taşınmayı göze alarak işe başvurma” durumunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=16,3$; $sd= 1$; $p=.000$).

Yanıtlayıcı kadınların % 61,7’si, erkeklerin ise % 72,6’sı hiçbir ilgisi olmayan bir şehirde uygun bir iş ilanı olsa, o şehre taşınmayı göze alarak işe başvuru yapacağını belirtmiştir. Yanıtlayıcı kadınların % 38,3’ü; erkeklerin % 27,4’ü bu koşulda iş başvurusu yapmayacağını belirtmiştir.

Online görüşme yapılan kişilerden şehir dışına gidebileceğini belirten 1.efb’nin cinsiyeti erkektir. Görüşme yapılan ve işi gereği zaman zaman şehir dışına da çıkması gereken KFB2 şu an belli bir mekanda stabil bir iş aradığını şu sözleri ile belirtmektedir:

“Yani bir haftalık seyahatlerim de olabiliyor. O yüzden şu andaki tek kriterim stabil bir iş olması.”

Bu soruya erkeklerin kadınlara göre daha yüksek oranda evet dedikleri görülmektedir. Bu durumun toplumsal ve kültürel değerlerle ilişkili olduğu,

kadınların genellikle ya ailelerinin ya eşlerinin ve çocuklarının bulunduğu kentte kalmaya daha fazla özendirildiği, erkeklerin ise kendilerine misyon olarak yüklenen ev geçindiriciliği görevi için gerektiğinde başka kentlere gitmeyi göze aldığı sonucu çıkarılabilir.

Çizelge 89. Cinsiyetlerine Göre Katılımcıların Herhangi Bir Ülkede Kendisine Uygun İş İlanına Başvurma Beklentisi

Cinsiyet		Hiçbir ilginiz olmayan bir ülkede size uygun bir iş ilanı verilse o ülkede yaşamayı göze alarak işe başvurur musunuz?		
		Evet	Hayır	T
Kadın	f	216	391	607
	%	35,6	64,4	100
Erkek	f	357	241	598
	%	59,7	40,3	100
Toplam	f	573	632	1205
	%	47,6	52,4	100

Özellikle ataerkil öğeleri barındıran toplumlarda toplumsal cinsiyet rolleri kişilerin iş ararken bazı kısıtlamalarla karşılaşmasını ve bunları içselleştirmesini de sağlamaktadır. Bu araştırmada yapılan ki-kare testine göre yanıtlayıcıların cinsiyetlerinin istihdam beklentilerine ilişkin görüşlerden “hiçbir ilgisi olmayan bir ülkede uygun bir iş ilanı verilse o ülkede yaşamayı göze alarak işe başvurma” durumunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=70,2$; $sd= 1$; $p=.000$). Çizelge 89’a göre yanıtlayıcı kadınların % 35,6’sı; erkeklerin % 59,7’si “hiçbir ilgisi olmayan bir ülkede uygun bir iş ilanı verilse o ülkede yaşamayı göze alarak işe başvuracağını belirtirken; yanıtlayıcı kadınların % 64,4’ü; erkeklerin % 40,3’ü bu koşulda iş başvurusu yapmayacağını belirtmiştir.

Bu soruya yanıtlayıcı erkeklerin büyük çoğunluğu (% 59,7) evet yanıtı verirken, yanıtlayıcı kadınların erkeklere göre daha azının (% 35,6) evet yanıtı

verdiği görülmüştür. Bu durum bir önceki şehir sorusunda olduğu gibi kadınların nasıl yaşamaları gerektiğinin, neyi tercih etmeleri gerektiğinin sınırlarının büyük oranda toplumun değer yargılarınca çizilmiş olması ile ilişkilidir. Kadınlar başka bir ülkeye gitme durumu karşılıklarına geldiğinde erkeklere göre daha fazla değişkeni göz önünde bulundurarak karar vermek durumunda kalmaktadır. Örneğin işi gereği sürekli başka şehirlere seyahat etmek durumunda olan bir yıllık evli olan kadın görüşmeci KFB2 başka ülkede tam da kendine uygun bir iş olsa gidip gitmeyeceği sorulduğunda şu yanıtı vermiştir:

“Yani o tamamen maddi her şey ya o orda tamamen maddiyat yani gerçekten çok iyi bir maaş verilirse eşimde özel sektörde olduğu için eşimle beraber gidebilir yani.”

Çizelge 90. Cinsiyetlerine Göre Katılımcıların Her An Atılma Durumu Olan Bir İşte Çalışma Beklentisi

Cinsiyet		Sigortalı bile olsa her an atılma durumunuzun olduğu bir işte çalışmayı kabul eder misiniz?		
		Evet	Hayır	T
Kadın	f	223	381	604
	%	36,9	63,1	100
Erkek	f	189	412	601
	%	31,4	68,6	100
Toplam	f	412	793	1205
	%	34,2	65,8	100

Cinsiyet iş ararken ve olası çalışma biçimleri arasında ayrım yaparken önemli bir unsur olabilmektedir. Yanıtlayıcıların cinsiyetlerinin istihdam beklentilerine ilişkin görüşlerden “sigortalı bile olsa her an atılma durumu olan bir işte çalışmayı kabul etme” durumlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=4$; $sd=1$; $p=.045$). Çizelge 90’a göre, bu koşullarda iş başvurusu yapacağını belirtenlerden % 54,1’i kadın; % 45,9’u erkektir; bu koşullarda çalışmayı kabul etmeyenlerin % 48’i kadın; % 52’si erkektir.

İşsiz üniversite mezunu kadınların % 36,9'u; erkeklerin % 31,4'ü "sigortalı bile olsa her an atılma durumu olan bir işte çalışmayı kabul edeceğini belirtmiştir. İşsiz üniversite mezunu kadınların % 63,1'i; erkeklerin ise % 68,6'sı bu koşulda çalışmayı kabul etmeyeceğini belirtmiştir.

Güvenceli bir işte çalışma beklentisinin sorulduğu bu soruda kadınların % 36,9; erkeklerin ise % 31,4 oranlarında evet demesi yine işgücü piyasalarının erkek egemen normlara göre düzenlenen yapısı nedeniyle ilişkilidir. Kadınlar çalışma sayesinde ataerkil baskıdan belli oranlarda kurtulabildiklerinden ve başka nedenlerin de etkisi ile kesintili / güvencesiz / sözleşmeli çalışmaya daha fazla razı geliyor olabilir.

İş güvencesi hem kadınlar hem erkekler için çalışmak istenilen işin vazgeçilmez niteliği olarak ortaya çıkmakta, ancak iş güvencesinden en çok yoksulluk girdabındaki kişiler vazgeçmektedir. Görüşme yapılan kişilerden kadın olan KFB3 çalışmak istediği işi tarif ederken "güvenceli bir iş" olarak tarif etmiştir. Online görüşülenlerin çalışmak istedikleri işi tarif etmelerinin istendiği yedinci soruya verdikleri yanıtlar içinde güvence kelimesini kullanan 4 kişi de kadındır. 8.kfb güvence isteğini şu sözleri ile ifade etmiştir:

"Çalışmak istediğim iş, sevdiğim, emek verdiğim, sosyal güvencelerimi maddi manevi karşılayan, beni ömrüm boyunca iyi ki bu alanı seçmişim diyeceğim iş olmalı."

41.kfb de güvenceli bir iş isteğini şu sözleri ile ifade etmektedir:

"Bölümümle ilgili, kariyerimde ilerleyebileceğim, güvencesi ve ilerisi için garantisi olan, mesai saatleri iş hukukuna uygun, çalışma ortamı rahat bir iş."

59.kfb de güvenceli iş isteğini şu sözleri ile ifade etmektedir:

"Verimli, yaratıcı, yoğun olabildiğim; sosyal güvenceleri, düzenli maaşı ve batma tehlikesi olmayan sadece performansıyla değerlendirildiğim yaş vb. önyargılardan uzak güvenilirliği tam kendime, aileme, topluma yararlı bir işte çalışmak isterdim."

69. ksb de sosyal güvenceli ve iş güvenceli bir iş isteğini şu sözleri ile ifade etmektedir:

“Herkes gibi verilen işi değil, kendi işimi yapabildiğim, sosyal güvencesi olan, iş güvencesi olan, doyurucu ücretli bir iş istiyorum.”

77.ksb de şu sözleri kullanmaktadır:

“Kamu kurumu olmadı “köleliğe devam dedik.(Özel Sektöre) Bulduğum işler (üç yerde çalıştım) referansla oldu... İlanlardan ve internet başvuruları üzerine gittiğim işler de ya yaşıma taktılar ya tipime taktılar...İş için uygun olup olmadığımı deneme zahmetinde bulunmadıkları gibi bazı işlerde de sosyal güvence yüzünden ben istemedim...Sosyal Güvenceleri tam olan bir işte çalışmak isterim.”

Çizelge 91. Cinsiyetlerine Göre Katılımcıların Geçici Olan Bir İşte Çalışmayı Kabul Etme Beklentisi

Cinsiyet		Geçici olan bir işte çalışmayı kabul eder misiniz?		
		Evet	Hayır	T
Kadın	f	257	346	603
	%	42,6	57,4	100
Erkek	f	184	414	598
	%	30,8	69,2	100
Toplam	f	441	760	1201
	%	36,7	63,3	100

Toplumsal cinsiyet rollerinin iş beklentilerine etkisi olabilmekte, özellikle geçici işlerde çalışmaya dair bir farklılaşma görülebilmektedir. Bu araştırmadaki yanıtlayıcıların cinsiyetlerinin istihdam beklentilerine ilişkin görüşlerden “geçici olan bir işte çalışmayı kabul etme” durumlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=18,1$; $sd= 1$; $p=.000$). Kadın yanıtlayıcıların % 42,6’sı; erkek yanıtlayıcıların % 30,8’i geçici olan bir işte çalışmayı kabul edeceğini belirtirken; kadın yanıtlayıcıların % 57,4’ü; erkek yanıtlayıcıların ise % 69,2’si bu koşulda çalışmayı kabul etmeyeceğini belirtmiştir.

Bu soruya kadın yanıtlayıcıların % 42,6’sı erkek yanıtlayıcıların ise % 30,8’inin evet yanıtını vermesi de güvenceli iş beklentisinde olduğu gibi

kadınların eşitsizlikleri ve ataerkil kültürün de etkileri ile kesintili, güvencesiz, sözleşmeli veya geçici işlerde çalışmaya razı olmak zorunda bırakılmaları ile ilişkilidir. Kadınlar esnek istihdam koşulları olarak ifade edilen bu çalışma biçimleri yaygınlaştığında işgücü piyasalarına daha fazla girebilmişler, çalışma sayesinde hane içindeki kültürel ögelere karşı daha fazla özgürleşmişlerdir. Kadınlar her ne kadar çalışma yaşamı içindeki yabancılaşma ile karşılaşmaya başlasa da çalışma yaşamı içine girmediklerinde özgürleşme pratiklerinden mahrum kalmaktadırlar. Aile içi şiddet de dahil olmak üzere özgürleşmeleri ve daha insani koşullarda yaşamaları önündeki birçok engeli en kötü çalışma koşullarında çalışsalar bile “çalışabilmeleri” sayesinde aşmaktadırlar (Kayahan, 2010). Bu sebeplerle erkeklere oranla geçici işleri daha fazla tercih etmektedirler.

Görüşme yapılan kişilerin çalışmak istedikleri ideal işi tarif etmeleri istendiğinde hiçbirisi geçici işlerde çalışmak istediğini belirtmemiş, aksine güvenceli ve kalıcı işlere vurgu yapmışlardır. Geçici işlerde çalışmak isteyip istemedikleri sorusuna da görüşme yapılan tüm kişiler hayır yanıtını vermiştir. Online görüşülenlerden 19.ksb çalışmak istediği işi tarif ederken kalıcı kelimesini bizzat kullanmıştır:

“KPSS’den atanabilirsem sosyolog olarak kendi mesleğimi yapmak istiyorum elbette ama atanamadığım takdirde de sağlam, saygın, güvenilir bir firmada kalıcı olarak çalışmak istiyorum.”

6.c. Üniversite mezunu işsizlerin istihdam beklentileri ile mezun oldukları alanları arasındaki istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?

İstihdam beklentisinde 0.05 manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturan mezun olunan alan değişkeninin farklılık oluşturduğu beklenti ile çapraz dağılımı Çizelge 92-95’te verilmiştir.

Çizelge 92. Mezuniyet Alanlarına Göre Katılımcıların İş Ararken Kamu Sektörü veya Özel Sektör Ayrımı Yapma Durumu

		İş ararken kamu sektörü özel sektör ayrımı yapıyor musunuz?			
Alanlar		Öncelikle Kamu Sektörü	Öncelikle Özel Sektör	Hayır, Fark etmez	T
Sosyal Bilimler	f	376	35	337	748
	%	50,3	4,7	45,1	100
Fen Bilimleri	f	217	36	186	439
	%	49,4	8,2	42,4	100
Toplam	f	593	71	523	1187
	%	50	6	44	100

Mezuniyet alanı istihdam beklentisi üzerinde etkili olabilmektedir. Bu araştırmada yanıtlayıcıların mezun oldukları alanların istihdam beklentilerine ilişkin görüşlerden “iş ararken kamu sektörü veya özel sektör ayrımı yapma” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=6$; $sd=2$; $p=.044$). Çizelge 92’ye göre Sosyal Bilimler alanından mezun olan yanıtlayıcıların % 50,3’ü; fen bilimleri alanından mezun olan yanıtlayıcıların % 49,4’ü öncelikli olarak kamu sektörünü tercih edeceğini belirtmiştir.

Sosyal Bilimler alanından mezun olan yanıtlayıcıların % 4,7’si; fen bilimleri alanından mezun olan yanıtlayıcıların % 8,2’si öncelikli olarak özel sektörü tercih edeceğini belirtmiştir.

Sosyal Bilimler alanından mezun olan yanıtlayıcıların % 45,1’i; fen bilimleri alanından mezun olan yanıtlayıcıların % 42,4’ü kamu veya özel sektör ayrımı yapmadığını belirtmiştir.

Sınırlı da olsa kamu sektöründeki çalışma koşulların özel sektöre göre daha eşitlikçi ve adil olması kişilerin kamu sektöründe çalışma isteğini etkilemektedir. Online görüşme yapılan kişilerden 32.efb özel sektörün normlarını şu sözleri ile ifade etmektedir:

“Adil çalışma alanı, adil çalışma zamanı, eşit ücret. Şimdiye kadar çalıştığım hiçbir özel sektör şirketinde bunlara maalesef rastlayamadım.”

Sosyal bilimler alanlarından mezun olanların fen bilimleri alanlarından mezun olanlara kıyasla daha fazla oranda kamu sektörünü tercih ediyor olması bu alanlara yönelik piyasada çok fazla iş olmaması, hatta özellikle İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerinin kamuya memur yetiştiren yerler olarak sosyal bilimler alanları içinde olması ile ilişkili olabilir. Fen bilimleri alanlarından mezun olanların sosyal bilimler alanlarından mezun olanlara göre özel sektörü daha fazla oranda tercih ediyor olması fen bilimlerinin tekniğe ve teknolojiye dayanan piyasaya dönük istihdam alanlarının daha fazla olması ile ilişkilendirilebilir. Bu soruda hem sosyal bilimler alanından hem de fen bilimleri alanından gelenlerin arasında öncelikle özel sektörü tercih edenlerin oranları oldukça düşük; öncelikle kamuyu tercih eden ve sektörün fark etmeyeceğini belirtenlerin oranı görece daha yüksektir.

Çizelge 93. Mezuniyet Alanlarına Göre Katılımcıların Herhangi Bir Ülkede Kendisine Uygun İş İlanına Başvurma Beklentisi

Alanlar		Hiçbir ilginiz olmayan bir ülkede size uygun bir iş ilanı verilse o ülkede yaşamayı göze alarak işe başvurur musunuz?		
		Evet	Hayır	T
Sosyal Bilimler	f	337	408	745
	%	45,2	54,8	100
Fen Bilimleri	f	226	213	439
	%	51,5	48,5	100
Toplam	f	563	621	1184
	%	47,6	52,4	100

Mezuniyet alanı değişik ülkelerde çalışma isteğinde belirleyici olabilmektedir. Bu araştırmada yanıtlayıcıların mezun oldukları alanların istihdam beklentilerine ilişkin görüşlerden “hiçbir ilgisi olmayan bir ülkede uygun bir iş ilanı verilse o ülkede yaşamayı göze alarak işe başvurma” durumlarında

istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu elde edilmiştir ($X^2=4,3$; $sd= 1$; $p=.038$).

Çizelge 93'e göre, mezun olduğu alan sorusunu yanıtlayanlardan sosyal bilimler alanından mezun olanların % 45,2'si; fen bilimleri alanından mezun olanların % 51,5'i "hiçbir ilgisi olmayan bir ülkede uygun bir iş ilanı verilse, o ülkede yaşamayı göze alarak iş başvurusu yapacağını belirtmiştir.

Mezun olduğu alan sorusunu yanıtlayanlardan sosyal bilimler alanından mezun olanların % 54,8'i; fen bilimleri alanından mezun olanların % 48,5'i ise bu koşullarda iş başvurusu yapmayacağını belirtmiştir.

Bu soruya fen bilimcilerin büyük çoğunluğunun (% 51,5) evet yanıtını vermesi, Türkiye'de özellikle teknik bilgi ve teknolojik bilginin üretilmesinin ve kullanıma geçirilmesinin pratiklerine pek de rastlanmadığı ile ilişkilendirilebilir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ucuz işgücü coğrafyaları olarak görülmekte ve teknolojiyi ithal eden konumlarda bulunmaktadır. Dolayısıyla bu alanlarda yetişmiş işgücüne olan ihtiyaç diğer ülkelerin buna ihtiyacına göre daha azdır. Bu durum fen bilimleri mezunlarının bu soruya daha fazla oranlarda evet yanıtını vermesi ile ilişkili olabilir.

Çizelge 94. Mezuniyet Alanlarına Katılımcıların Göre
Üniversite Eğitimiyle İlgisiz Bir Alanda Çalışma Beklentisi

Alanlar		Üniversitede aldığınız eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışmayı kabul eder misiniz?		
		Evet	Hayır	T
Sosyal Bilimler	f	621	119	740
	%	83,9	16,1	100
Fen Bilimleri	f	329	108	437
	%	75,3	24,7	100
Toplam	f	950	227	1177
	%	80,7	19,3	100

Mezuniyet alanı kendi mesleğinden farklı bir iş yapma istekliliği üzerinde etkili olabilmektedir. Bu araştırmadaki katılımcıların mezun oldukları alanların istihdam beklentilerine ilişkin görüşlerden “üniversitede alınan eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışmayı kabul etme” durumlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2= 13,1$; $sd= 1$; $p=.000$).

Çizelge 94’e mezun olduğu alan sorusunu yanıtlayanlardan sosyal bilimler mezunlarının % 83,9’u; fen bilimleri mezunlarının % 75,3’ü, üniversitede aldıkları eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışmayı kabul edeceğini belirtmiştir.

Mezun olduğu alan sorusunu yanıtlayanlardan sosyal bilimler mezunlarının % 16,1’i; fen bilimleri mezunlarının % 24,7’si ise bu koşullarda çalışmayı kabul etmeyeceğini belirtmiştir.

Bu soruya sosyal bilimler alanlarından mezun olanların fen bilimleri alanlarından mezun olanlara göre daha fazla oranda evet demiş olması, sosyal bilimlerin piyasaya daha az dönük olması nedeniyle kendi mesleklerine piyasada birebir eşleşen işlerin olmaması durumu ile de ilişkili olabilir. Toplumda mühendislik, kimyagerlik gibi daha çok bilinen ve istihdam alanları görece daha çok olan mesleklere sahip olanlar, felsefe, sosyoloji, uluslararası ilişkiler gibi sosyal bilim dallarından mezun olanlara göre kendi meslekleri ile ilişkili işleri daha çok yapmak istemektedirler.

Bu durum online görüşme yapılan kişiler arasında da görülmektedir. Kendi mesleğini yapmak istediğini belirten 14.efb kimya bölümü mezunudur. Jeoloji mühendisi olan 20.kfb de kendi mesleğini yapmak istediğini veya mesleği ile ilgisi olmayan bankacılık işini yapmak istediğini şu sözleri ile belirtmiştir:

“Kendi mesleğimi icra etmek istiyorum. Ya devlette mühendis ya da bankacı olmak istiyorum.”

Elektrik elektronik mühendisi olan 38.efb de mesleğini yapmak istediğini şu sözleri ile belirtmiştir:

“Mesleğimi yapabileceğim, giderlerimi karşılayabilecek kadar getirisi olan, kendimi mutlu ve huzurlu hissedebileceğim bir iş istiyorum.(Mutlu ve huzurludan kastım yoğun iş temposu değildir.)”

Çizelge 95. Mezuniyet Alanlarına Göre Katılımcıların
Lise Mezunlarının Çalıştığı İşlerde Çalışma Beklentisi

Alanlar		Lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul eder misiniz?		
		Evet	Hayır	T
Sosyal Bilimler	f	286	448	734
	%	39	61	100
Fen Bilimleri	f	92	345	437
	%	21,1	78,9	100
Toplam	f	378	793	1171
	%	32,3	67,7	100

Mezuniyet alanı kendi vasıf düzeyine uygun işleri yapma isteğinden ne kadar uzaklaşılabilirliği üzerinde etkili olabilmektedir. Bu araştırmadaki yanıtlayıcıların mezun oldukları alanların istihdam beklentilerine ilişkin görüşlerden “lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul etme” durumlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=40,2$; $sd= 1$; $p=.000$).

Çizelge 95’e göre, mezun olduğu alan sorusunu yanıtlayanlardan sosyal bilimler mezunlarının % 39 ’u; fen bilimleri mezunlarının % 21,1’i, lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul edeceğini belirtmiştir.

Mezun olduğu alan sorusunu yanıtlayanlardan sosyal bilimler mezunlarının % 61’i; fen bilimleri mezunlarının % 78,9’u ise bu koşullarda çalışmayı kabul etmeyeceğini belirtmiştir.

Her iki mezuniyet alanından mezun olanlar arasında da bu soruya evet yanıtını verenler azınlıkta kalmakta, üniversite mezunlarının çoğunluğu lise mezunlarının yaptığı işleri yapma konusunda istekli görünmemektedirler. Ancak

bu soruya hayır diyenlerin oranı sosyal bilimler mezunları arasında % 61 iken fen bilimleri alanlarından mezun olanlar arasında % 78,9'dur. Aradaki bu farklılık ise istihdam alanı bulacağı konusunda pek de tereddüt etmeden üniversiteyi bitiren fen bilimi mezunlarının meslekleri ile kendilerini daha fazla ilişkilendirmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Oysa örneğin üniversitelerin felsefe bölümlerinden mezun olanlar daha üniversitedeki ilk yıllarından itibaren mezun olunca ne iş yapacakları konusunda düşünmeye başlamaktadır. KSB1 üniversitede seçtiği bölümle ilgili şu sözleri ile fen bilim / sosyal bilim alanı konusundaki bilinçsizliğini anlatmaktadır:

“Ben fen mezunuydum ve biyoloji okumayı çok istemiştim. Ancak baktım antropolojinin içinde çok fazla biyoloji dersleri vardı. O yüzden antropolojiyi seçtim bu işsizliğin bu derece yüksek olacağını düşünmemiştim.”

6.d. Üniversite mezunu işsizlerin istihdam beklentileri ile işsizlik süreleri arasında anlamlı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?

İstihdam beklentisinde 0.05 hata düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturan işsizlik süresi değişkenine göre farklılık oluşturduğu beklenti Çizelge 96-97’de verilmiştir.

Çizelge 96. İşsizlik Sürelerine Göre Katılımcıların
Üniversite Eğitimiyle İlgisiz Bir Alanda Çalışma Beklentisi

İşsizlik Süresi		Üniversitede aldığınız eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışmayı kabul eder misiniz?		
		Evet	Hayır	T
0-1 yıl	f	379	77	456
	%	83,1	16,9	100
1.1 yıl -4 yıl	f	222	39	261
	%	85,1	14,9	100
4.1 yıl ve üzeri	f	42	1	43
	%	97,7	2,3	100
Toplam	f	643	117	760
	%	84,6	15,4	100

İşsizlik süresi kişilerin istihdam beklentileri üzerinde etkili olabilmekte, özellikle uzun süren işsizlik dönemleri kişilerin kendi vasıflarından düşük vasıflarda işleri kabul etmesi ile sonuçlanabilmektedir. Bu araştırmadaki yanıtlayıcıların işsizlik sürelerinin istihdam beklentilerine ilişkin görüşlerden “üniversitede alınan eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışmayı kabul etme” durumlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu elde edilmiştir ($X^2=6,4$; $sd= 2$; $p=.040$).

Çizelge 96’ya göre işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 83,1’i; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 85,1’i; 4.1 yıl ve üzeri olanların ise % 97,7’si “üniversitede alınan eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışmayı kabul eder misiniz?” sorusuna evet yanıtını vermiştir.

İşsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 16,9’u; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 14,9’u ; 4.1 yıl ve üzeri olanların ise % 2,3’ü “üniversitede alınan eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışmayı kabul eder misiniz?” sorusuna hayır yanıtını vermiştir.

İşsizlik süresi arttıkça verilen evet cevaplarının oranının da artarak 4 yıl ve üzeri için % 97,7'ye çıkıyor olması, yoksulluğu deneyimleme süresinin uzaması ile aranan işin niteliğine ilişkin ölçütlerin gittikçe azalmasının bir sonucu olabilir.

Buna benzer olarak bir gelir elde ederek iş arayan 74.efb şu sözleri kullanırken,

“Mesleğimin gereğini ve/veya denkliğinde bir işte çalışabilirim.”

2,5 yıldır işsiz olan 60.kfb alanı dışında ama yine vasfı gerektiren işleri kabul edeceğini şu sözleri ile belirtmektedir:

“Özel laboratuvarlarda ya da özel hastanelerde biyolog olarak çalışmak istiyorum ama buralara da torpil uygulayabilecek biri olmadığım için giremedim giremiyorum. Artık kendi mesleğim dışında eğitim seviyeme uygun düzgün herhangi bir işi de düşünmeye başladım.”

Çizelge 97. İşsizlik Sürelerine Göre Katılımcıların
Lise Mezunlarının Çalıştığı İşlerde Çalışma Beklentisi

İşsizlik Süresi		Lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul eder misiniz?		
		Evet	Hayır	T
0-1 yıl	f	135	323	458
	%	29,5	70,5	100
1.1 yıl -4 yıl	f	99	162	261
	%	37,9	62,1	100
4.1 yıl ve üzeri	f	24	19	43
	%	55,8	44,2	100
Toplam	f	258	504	762
	%	33,9	66,1	100

İşsizlik süresinin istihdam beklentileri üzerindeki etkisini belirlemek için yapılan ki-kare testine göre yanıtlayıcıların işsizlik sürelerinin istihdam beklentilerine ilişkin görüşlerden “lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı

“ücret ve koşullarda çalışmayı kabul etme” durumlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=15,1$; $sd= 2$; $p=.001$).

Çizelge 97’ye göre işsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 29,5’i; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 37,9’u; 4.1 yıl ve üzeri olanların ise % 55,8’i “lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul eder misiniz sorusuna evet yanıtını vermiştir.

İşsizlik süresi 1 yıldan az olanların % 70,5’i; 1.1 yıl ile 4 yıl arası olanların % 62,1’i; 4.1 yıl ve üzeri olanların ise % 44,2’si “lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul eder misiniz sorusuna hayır yanıtını vermiştir.

İşsizlik süresi arttıkça lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul edenlerin oranı artmaktadır. Bu durum yoksulluğun şiddetinin artışı ve iş ümidinin ve beklentisinin düşüşü ile de ilişkili olabilir.

Henüz üniversiteden mezun olalı iki ay geçmiş olan Kfb3 lise mezunlarının çalıştığı işlerde çalışıp çalışmayacağı sorusuna şu cevabı vermiştir:

“Yani çalışmam herhalde, o kadar şeyden sonra yani bu kadar emek verdikten sonra çalışmam herhalde.”

Ancak 5 yıldır işsiz olan 82.ksb iş konusunda neyi tercih edeceğini ve zorunda kalırsa neyi yapacağını şu sözleri ile ifade etmektedir:

“Ne iş olsa yaparım durumundayım.. ama mesleğimle ilgili memuriyet tercih ederim”.

6.e. Üniversite mezunu işsizlerin istihdam beklentileri ile yaş grubu arasında anlamlı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?

İstihdam beklentisinde 0.05 hata düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturan yaş grubu değişkenine göre farklılık oluşturduğu beklenti Çizelge 98-104’te verilmiştir.

Çizelge 98. Yaş Grubuna Göre Katılımcıların İş Ararken
Kamu Sektörü veya Özel Sektör Ayrımı Yapma Durumu

		İş ararken kamu sektörü özel sektör ayrımı yapıyor musunuz?			
Yaş Grubu		Öncelikle Kamu Sektörü	Öncelikle Özel Sektör	Hayır, Fark etmez	T
30 yaş ve altı	f	443	32	351	826
	%	53,6	3,9	42,5	100
31- 40 yaş arası	f	144	27	149	320
	%	45	8,4	46,6	100
41 yaş ve üstü	f	10	13	32	55
	%	18,2	23,6	58,2	100
Toplam	f	597	72	532	1201
	%	49,7	6	44,3	100

Yaş kişilerin çeşitli beklentilerinde önemli olabilmekte, farklı yaş gruplarının beklentileri farklılaşabilmektedir. Bu araştırmada yanıtlayıcıların yaş grubu istihdam beklentilerine ilişkin görüşlerden “iş ararken kamu sektörü veya özel sektör ayrımı yapma” durumlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır ($X^2=56,3$; $sd= 4$; $p=.000$).

Çizelge 98’e göre sektör ayrımı yapan insanlardan 443 kişi (% 53,6) 30 yaş ve altı yaş grubunda olup, öncelikli olarak kamu sektörünü tercih ettiklerini belirtirken, aynı yaş grubundan 32 kişi (% 3,9) ise öncelikli olarak özel sektörü tercih ettiklerini belirtmiştir.

Yaş sorusunu yanıtlayanlardan 30 yaş ve altında olanların % 53,6’sı; 31 yaş ile 40 yaş arasında olanların % 45’i; 41 yaş üstünde olanların % 18,2’si iş ararken öncelikle kamu sektörünü tercih edeceğini belirtmiştir.

Yaş sorusunu yanıtlayanlardan 30 yaş ve altında olanların % 3,9’u; 31 yaş ile 40 yaş arasında olanların % 8,4’ü; 41 yaş üstünde olanların % 23,6’sı iş ararken öncelikle özel sektörü tercih edeceğini belirtmiştir.

Yaş sorusunu yanıtlayanlardan 30 yaş ve altında olanların % 42,5'i; 31 yaş ile 40 yaş arasında olanların % 46,6'sı; 41 yaş ve üstünde olanların % 58,2'si iş ararken bir sektör tercihi olmadığını belirtmiştir.

Bu soruya verilen yanıtlardan yaş arttıkça kamu sektörünü tercih edenlerin oranının gittikçe azaldığı, özel sektörü tercih edenlerin oranının ve fark etmez seçeneğini seçenlerin oranının gittikçe arttığı görülmektedir. Bu durum kamu sektörüne girişte konulan yaş üst sınırı ile de ilişkili olabilir. Kamuya alınan uzman yardımcılığı gibi meslekler için 35 üst yaş sınırı bulunmakta, başka uzmanlık gerektiren bazı meslekler için 30 üst yaş sınırı bulunmakta, öğretmenlik için 40 üst yaş sınırı bulunmaktadır. Ancak, piyasa mekanizmasının daha fazla işlediği özel sektörün risk almaya dayalı yapısı ve yaşlı olanların risk alamayacağının düşünülmesi ile orada da genç çalışanların arandığı söylenebilir. Böylece üniversite mezunu olup daha ileri yaşlarda olanların birçok yerde yaşa dayalı ayrımcıla karşılaştığı, yaşları ilerledikçe yapacakları işe ilişkin seçim ölçütlerinin azaldığı söylenebilir.

Benzer olarak 42 yaşındaki 59.kfb çalışmak istediği işi tarif ederken yaş konusuna da değinmektedir:

“Sadece performansıyla değerlendirildiğim yaş vb. önyargılardan uzak güvenilirliği tam kendime, aileme, topluma yararlı bir işte çalışmak isterdim.”

Çizelge 99. Yaş Grubuna Göre Katılımcıların Herhangi Bir Şehirde Uygun İş İlanına Başvurma Durumu

Yaş Grubu		Hiçbir ilginiz olmayan bir şehirde size uygun bir iş ilanı olsa, o şehre taşınmayı göze alarak işe başvurur musunuz?		
		Evet	Hayır	T
30 yaş ve altı	f	575	245	820
	%	70,1	29,9	100
31- 40 yaş arası	f	189	129	318
	%	59,4	40,6	100
41 yaş ve üstü	f	34	21	55
	%	61,8	38,2	100
Toplam	f	798	395	1193
	%	66,9	33,1	100

Yaşın beklentiler üzerinde etkisi olabilmekte, kişilerin yaş grubuna göre farklı şehirlerde çalışma isteği değişebilmektedir. Araştırmadaki yanıtlayıcıların yaş grubunun istihdam beklentilerine ilişkin görüşlerden “hiçbir ilgisi bulunmayan bir şehirde uygun bir iş ilanı olsa, o şehre taşınmayı göze alarak işe başvurma” durumlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=12,5$; $sd= 2$; $p=.002$).

Çizelge 99’a göre, yaş sorusunu yanıtlayanlardan 30 yaş ve altında olanların %70,1’i; 31 yaş ile 40 yaş arasında olanların % 59,4’ü; 41 yaş ve üstünde olanların % 61,8’i hiçbir ilgisi olmayan bir şehirde uygun bir iş ilanı olsa, o şehre taşınmayı göze alarak iş başvurusu yapacağını belirtmiştir.

Yaş sorusunu yanıtlayanlardan 30 yaş ve altında olanların % 29,9’u; 31 yaş ile 40 yaş arasında olanların % 40,6’sı; 41 yaş ve üstünde olanların % 38,2’si hiçbir ilgisi olmayan bir şehirde uygun bir iş ilanı olsa, o şehre taşınmayı göze alarak iş başvurusu yapmayacağını belirtmiştir.

Bu soruya verilen yanıtlar arasında 30 yaş altı için evet diyenlerin oranı en yüksek (% 70), sonrasında 41 yaş ve üstünün oranı yüksek (% 61,8), en

düşük oran ise 31- 40 yaşlar arasında (% 59,4) görülmektedir. Bu durumun açıklanması arasında 30 yaş altında henüz aileden ayrı bir evin kurulmamış olma durumunun yüksek olması bulunabilir. 31-40 yaş arasında ise evlenme ve çocuk sahibi olma durumlarına sıkça rastlanılmaktadır. Yeni aile bağları da üniversite mezunu işsizin başka şehirlere gitme konusundaki kararında bir ölçüt olarak ortaya çıkmaktadır. 40 yaş üstünde iş bulmaya dair umutların azalışı da aranılan işin niteliğinin ölçütlerinin de azalması anlamına gelebilir. İş gereği başka bir şehre gidebileceğini belirten 10.efb 26 yaşındadır. Başka şehirde bir işte çalışmayacağını belirtmiş olan ESB2 34 yaşındadır. Başka şehirde veya başka bir ülkede çalışabileceğini belirten EFB2 de 47 yaşındadır.

Çizelge 100. Yaş Grubuna Göre Katılımcıların Herhangi Bir Ülkede Uygun İş İlanına Başvurma Beklentisi

Yaş Grubu		Hiçbir ilginiz olmayan bir ülkede size uygun bir iş ilanı verilse o ülkede yaşamayı göze alarak işe başvurur musunuz?		
		Evet	Hayır	T
30 yaş ve altı	f	399	425	824
	%	48,4	51,6	100
31- 40 yaş arası	f	137	182	319
	%	42,9	57,1	100
41 yaş ve üstü	f	34	21	55
	%	61,8	38,2	100
Toplam	f	570	628	1198
	%	47,6	52,4	100

Yaş grubunun farklı ülkelerde çalışabilme isteği üzerinde bir etkisi olabilmektedir. Araştırmadaki katılımcıların yaş grubu istihdam beklentilerine ilişkin görüşlerden “hiçbir ilgisi olmayan bir ülkede uygun bir iş ilanı verilse o ülkede yaşamayı göze alarak işe başvurma” durumlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır ($X^2=7,4$; $sd= 2$; $p=.024$).

Çizelge 100'e göre, yaş sorusunu yanıtlayanlardan 30 yaş ve altında olanların % 48,4'ü; 31 yaş ile 40 yaş arasında olanların % 42,9'u; 41 yaş üstünde olanların % 61,8'i hiçbir ilgisi olmayan bir ülkede uygun bir iş ilanı verilse o ülkede yaşamayı göze alarak işe başvuracağını belirtmiştir.

Yaş sorusunu yanıtlayanlardan 30 yaş ve altında olanların % 51,6'sı; 31 yaş ile 40 yaş arasında olanların % 57,1'i; 41 yaş ve üstünde olanların % 38,2'si hiçbir ilgisi olmayan bir ülkede uygun bir iş ilanı verilse o ülkede yaşamayı göze alarak işe başvurmayacağını belirtmiştir.

Bu soruya verilen yanıtlar arasında 40 yaş ve üstünün oranı en yüksek (% 61,8); 30 yaş ve altındakilerden evet diyenlerin oranı yüksek (% 48,4) en düşük oran ise 31- 40 yaşlar arasında (% 42,9) görülmektedir. Bu durum ise bir önceki sorudakine benzer olarak 30-40 yaşlar arasında kişileri bulundukları mekanlara bağlayan evlilik- çocuklar gibi ölçütlerin olması ile ilişkilidir. 40 yaş üstünde de bunlar vardır ancak yıllardır aranan ama bulunamayan işin bulunmasının önem derecesi bu yaşlarda artmış olabilir.

Çizelge 101. Yaş Grubuna Göre Katılımcıların Her An Atılma Durumu
Olan Bir İşte Çalışma Beklentisi

Yaş Grubu		Sigortalı bile olsa her an atılma durumunuzun olduğu bir işte çalışmayı kabul eder misiniz?		
		Evet	Hayır	T
30 yaş ve altı	f	274	547	821
	%	33,4	66,6	100
31- 40 yaş arası	f	106	216	322
	%	32,9	67,1	100
41 yaş ve üstü	f	106	216	322
	%	32,9	67,1	100
Toplam	f	408	791	1199
	%	34	66	100

Kişilerin yaş grubu ideallerindeki işin nasıl olacağına ilişkin beklentileri üzerinde etkili olabilmekte, özellikle ileri yaşlarda deal işe ilişkin ideal nitelikler düşebilmektedir. Bu araştırmada katılımcıların yaş grubu istihdam beklentilerine ilişkin görüşlerden “sigortalı bile olsa her an atılma durumu olan bir işte çalışmayı kabul etme” durumlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır ($X^2=6,7$; $sd= 2$; $p=.035$).

Çizelge 101’e göre yaş sorusunu yanıtlayanlardan 30 yaş ve altında olanların % 33,4’ü; 31 yaş ile 40 yaş arasında olanların % 32,9’u; 41 yaş üstünde olanların % 32,9’u sigortalı bile olsa her an atılma durumu olan bir işte çalışmayı kabul edeceğini belirtmiştir.

Yaş sorusunu yanıtlayanlardan 30 yaş ve altında olanların % 66,6’sı; 31 yaş ile 40 yaş arasında olanların % 67,1’i; 41 yaş ve üstünde olanların % 67,1’i sigortalı bile olsa her an atılma durumu olan bir işte çalışmayı kabul etmeyeceğini belirtmiştir.

Güvenceli iş beklentisinin sorulduğu bu soruda verilen evet yanıtlarına yaş grubuna göre bakılırsa, yaş ilerledikçe verilen oranların pek de farklılaşmadığı görülmektedir. Güvencesiz işlerde çalışmaya evet diyenlerin oranının yaş gruplarına göre çok yakın çıkması güvenceli iş beklentisinin hemen her yaş için geçerli olması ile ilişkili olabilir.

Çizelge 102. Yaş Grubuna Göre Katılımcıların Geçici Olan Bir İşte Çalışmayı Kabul Etme Beklentisi

Yaş Grubu		Geçici olan bir işte çalışmayı kabul eder misiniz?		
		Evet	Hayır	T
30 yaş ve altı	f	315	504	819
	%	38,5	61,5	100
31- 40 yaş arası	f	94	226	320
	%	29,4	70,6	100
41 yaş ve üstü	f	29	27	56
	%	51,8	48,2	100
Toplam	f	438	757	1195
	%	36,7	63,3	100

İşsiz üniversite mezunlarının yaş grupları ile istihdam beklentilerine ilişkin görüşlerden “geçici olan bir işte çalışmayı kabul etme durumları” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($X^2=13,9$; $sd= 2$; $p=.001$). Çizelge 102’ye göre, tüm yaş gurubundan 1195 kişiden 438 kişinin (% 36,7) geçici olan bir işte çalışmayı kabul edeceğini belirtmesine karşın, 757 kişi (% 63,3) ise bu durumda çalışmayı kabul etmeyeceğini belirtmiştir.

Yaş sorusunu yanıtlayanlardan 30 yaş ve altında olanların % 38,5’i; 31 yaş ile 40 yaş arasında olanların %29,4’ü; 41 yaş ve üstünde olanların % 51,8’i geçici bir işte çalışmayı kabul edeceğini belirtmiştir.

Yaş sorusunu yanıtlayanlardan 30 yaş ve altında olanların % 61,5’i; 31 yaş ile 40 yaş arasında olanların % 70,6’sı; 41 yaş ve üstünde olanların % 48,2’si geçici bir işte çalışmayı kabul etmeyeceğini belirtmiştir.

Geçici işlerde çalışabilme durumunun sorulduğu bu soruya verilen yanıtların yaş gruplarına göre ayrımı yapılırsa en çok oranlarda hayır diyenler 31-40 yaşlar arasındadır. Sonrasında 30 yaş altındakiler yüksek oranda hayır demiş, en az oranda hayır diyenler ise 41 yaş üstündedir. Bu durum ise geçici işlerde çalışmayı en çok 31-40 yaşlar arasındakilerin reddetmesi, bu kişilerin bu

tür işlerde çalışmış / hâlâ çalışan kişiler olabileceği ile ilişkili olabilir. Bu işleri en az oranda 41 yaş üstünün reddetmesi ise bu yaş grubundakilerin bazılarının emeklilik sonrası iş arıyor oluşu ile de ilişkili olabilir.

Çizelge 103. Yaş Grubuna Göre Katılımcıların Üniversite Eğitimiyle İlgisiz Bir Alanda Çalışma Beklentisi

Yaş Grubu		Üniversitede aldığınız eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışmayı kabul eder misiniz?		
		Evet	Hayır	T
30 yaş ve altı	f	641	180	821
	%	78,1	21,9	100
31- 40 yaş arası	f	270	46	316
	%	85,4	14,6	100
41 yaş ve üstü	f	51	4	55
	%	92,7	7,3	100
Toplam	f	962	230	1192
	%	80,7	19,3	100

Kişilerin yaş grubu vasıflarına uygun işlerde çalışabilme durumlarını etkileyebilmektedir. Bu araştırmada katılımcıların yaş grubunun istihdam beklentilerine ilişkin görüşlerden “üniversitede alınan eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışmayı kabul etme” durumlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=13,3$; $sd= 2$; $p=.001$).

Çizelge 103’e göre yaş sorusunu yanıtlayanlardan 30 yaş ve altı grubunun % 78,1’i; 31 yaş ile 40 yaş arası grubunun % 85,4’ü; 41 yaş ve üzeri yaş grubunun ise % 92,7’si üniversitede aldığı eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışmayı kabul edeceğini belirtmiştir.

Yaş sorusunu yanıtlayanlardan 30 yaş ve altı grubunun % 21,9'u; 31 yaş ile 40 yaş arası grubunun % 14,6'sı; 41 yaş ve üzeri yaş grubunun ise % 7,3'ü üniversitede aldığı eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışmayı kabul etmeyeceğini belirtmiştir.

Bu soruda da her yaş grubunda bu soruya çoğunluk evet yanıtını vermiştir. Yaş arttıkça soruya verilen evet yanıtlarının oranı da gittikçe artmakta, 41 yaş üstü için bu oran % 92,7'ye yükselmektedir. Yaşın ilerlemesi ile yoksulluğun şiddeti artmakta ve geçici olarak yapılan birçok işten sonra yaşam deneyimlerinin de etkisi ile aranan işin niteliğine ilişkin ölçütler azalmaktadır.

30 yaş altında ise henüz üniversiteden mezun olunalı birkaç yıl geçmiş ve belki de lisansüstü öğretim yapılarak üniversite ile bağ da henüz bitirilmemiş olabilir. Dolayısıyla üniversite eğitime kişinin verdiği değer henüz onun sayesinde iş bulacağı ümidini tüketmediği için oldukça fazla olabilir. 24 yaşındaki 35.efb'nin aşağıdaki sözlerinden üniversite eğitime ilişkin beklentilerinin yüksek olduğu görülmektedir:

"Aldığım eğitimi mesleki yeterliliklerimi kullanabileceğim, bahsettiğim yeterliliğe dahi sahip olmayan belki de ilkokul mezunu insanların yanında onlardan daha az bir ücret teklifiyle çalışmayacağım eşit işe eşit ücret politikası güden hatta performansa göre ücret ödeyen bir işyerinde çalışmak isterim. Bu işte gerekli yetkinlikleri kazanarak hak ettiğim pozisyonlara yükselebileceğim kurumsal, gerçekleştirebileceği bir vizyonu, şu anda tarif ettiği misyona sahip bir yerde çalışmayı arzu ederim."

Çizelge 104. Yaş Grubuna Göre Katılımcıların Lise Mezunlarının
Çalıştığı İşlerde Çalışma Beklentisi

Yaş Grubu		Lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul eder misiniz?		
		Evet	Hayır	T
30 yaş ve altı	f	245	570	815
	%	30,1	69,9	100
31- 40 yaş arası	f	123	194	317
	%	38,8	61,2	100
41 yaş ve üstü	f	17	37	54
	%	31,5	68,5	100
Toplam	f	385	801	1186
	%	32,5	67,5	100

Kişilerin yaş grubu vasıf düzeylerine uygun işlerden ne kadar uzaklaşabileceklerine ilişkin bilgiler sağlayabilmekte, yaşın ilerlemesi ile aranan işe ilişkin nitelikler de düşebilmektedir. Bu araştırmada katılımcıların yaş grubunun istihdam beklentilerine ilişkin görüşlerden “lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul etme” durumlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($X^2=7,9$; $sd= 2$; $p=.019$).

Çizelge 104’e göre ,yaş sorusunu yanıtlayanlardan 30 yaş ve altı grubunun % 30,1’i; 31 yaş ile 40 yaş arası grubunun % 38,8’i; 41 yaş ve üzeri yaş grubunun ise % 31,5’i lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul edeceğini belirtmiştir.

Yaş sorusunu yanıtlayanlardan 30 yaş ve altı grubunun % 69,9’u; 31 yaş ile 40 yaş arası grubunun % 61,2’si; 41 yaş ve üzeri yaş grubunun ise % 68,5’i lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul etmeyeceğini belirtmiştir.

Lise mezunlarının çalıştığı işlerde çalışmaya razı gelme durumunun incelendiği bu soruda tüm yaş gruplarında çoğunluğu hayır yanıtını vermiştir. 30

yaş altı grup en çok oranda hayır demiş, sonrasında 41 yaş üstü grup büyük oranda hayır demiş, en az oranda ise 31-40 yaş grubu hayır demiştir. Bu durum ise 30 yaş altındakilerin henüz işsizliği ve yoksulluğu daha az yıllarla yaşamış olmaları ve üniversite eğitime kendilerinin attığı değerin henüz yüksek oluşu ile ilişkilidir. Ancak 31-40 yaşlar arasında hâlâ uzun süre yapılacak güvenceli bir işe girilememiş olmasının getirdiği panikle aranan işin niteliğinin düşmüş olduğu söylenebilir. Bir yandan da evlenme ve çocuk sahibi olma durumunun finansmanını da sağlamak için 31-40 yaşlar arasında kişi ne iş olsa yapabilecek duruma gelmektedir. 41 yaş üstünde ise, kişilerin emeklilik sonrası yeniden iş arıyor oluşunun getirdiği görece rahatlıkla aranan işin niteliğine ilişkin ölçütlerin yükselmiş olabileceği söylenebilir. Bir yandan da kişilerin mesleği / eğitimi ile ilişkili olmayan geçici işleri sık sık yapmak zorunda olmasının getirdiği huzursuzlukla, aradıkları işin niteliğine ilişkin ölçütlerini yükseltmiş olmaları ile ilişkili olabilir.

Online görüşme yapılan kişilerden ne iş olsa yapabileceğini belirten 82.ksb 32 yaşındadır. 33 yaşındaki 73.efb de iş ayrımı yapamadığını şu sözleri ile belirtmektedir:

“Bu düzende çalışmak istediğim bir iş tarifi yapamam çünkü gereksiz, ne iş olursa yaparız.”

Bu sözler de üniversite mezunlarının işsizliğinin kişiler üzerinde nasıl deneyimlendiğine ilişkin bir örnek sunmaktadır. Lise mezunlarının işlerine razı gelmekten öte herhangi bir eğitim gerektirmeyen işleri de yapmaya gönüllü olmak özellikle işsizliğin getirdiği yoksulluğu derinlemesine yaşamakla da ilişkilidir.

BÖLÜM 5

TARTIŞMA, SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Tartışma

Yüksek düzeyde eğitim öğretim ve araştırma faaliyetlerinin yapıldığı, bilimin bağımsız insan etkinliği olarak örgütlendiği yerler olan üniversiteler, toplum nezdinde bir mesleğe yönelik eğitim veren yerler olarak görülmekte, üniversite mezuniyetinin istihdam sağlayacağına olan inanç kitleler arasında yaşatılmaktadır. Kapitalizmin kuruluşu ile eğitilmiş işgücüne olan ihtiyaç sonrasında pratikte görülen üniversite eğitiminin istihdama etkisi, eğitim bilimleri alanındaki insan sermayesi kuramının gelişimi ile birlikte eğitim ekonomisi teorisinde de kendine yer bulmuştur. Özellikle 1960 ve 1970'li yıllarda eğitimin ekonomik değerine ilişkin yapılan araştırmalarda bu değer işgücü piyasalarında iş bulmaya etkisini gösteren bulgular elde edilmiştir. Ancak 1980 sonrası uygulanan politikaların işgücü piyasalarına etkisi ile istihdamın karakteristiği değişmiş, eğitimin istihdamla bağları zayıflamıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlarda da görüleceği gibi iş bulmada üniversite eğitiminin değerinin, az sayıda büyük kent üniversitesinin sunduğu olanaklar dışarıda tutulursa azalmış olduğunu, farklı değişkenlerin etkisinin arttığını söylemek çok iddialı olmayacaktır.

Araştırmanın kuramsal kısmında verilen farklı iktisadi akımların işsizlik konusuna bakışı bağlamında araştırma bulguları ele alınırsa, işsizliğin önlenebilir bir durum olduğunu ileri süren akımlar için henüz bunun gerçekleşmediği görülmekte, işsizliğin yapısal özelliklerine değinen akımların saptamalarının geçerliliği görülmektedir.

Daha fazla eğitim söyleminin işsizliği önleyici politika olarak değeri, özellikle firma içi üretim süreçlerinde yaygınlaşmış olan iç esneklikle yani çoklu nitelik birikimine sahip olmakla birlikte, kişilere “yaşamboyu eğitim” görme yolu ile işsizlikten kaçınılabileceği söylemine dönüşmüştür. Elde edilen bulgulardan

özellikle belirli toplumsal kesimlerden gelen üniversite mezunlarının ne kadar eğitim yatırımı yapsalar da iş beklentileri ile örtüşen işleri bulmakta yetersiz kaldıkları görülmektedir.

Kuramsal kısımda verilen eğitim ile istihdamı ilişkilendiren insan sermayesi kuramının, diplomalı işsizlerin artan işsizlik karşısında lise ve daha alt düzey işleri yapmakta oldukları veya bu işlere talip oldukları bulgusu ile birlikte düşünülürse geçerliliğini sorgulatacak öğelerin varlığının arttığı söylenebilir. Üniversite diploması sayesinde beden gücü yerine zihinsel emeğe dayalı işlerin seçkinleşmekte olduğu bu durumun, bireylerin varlığı ve çabası dışında ekonomik sistemin ve üretim biçiminin getirdiği bir sonuç olduğu görülmüştür.

Sonuçlar

Bu başlık altında bir alt amacın bulguları doğrultusunda elde edilen sonuçlara yer verilmiş, araştırmanın kuramsal kısmı ile analiz kısmında elde edilen sonuçlar ilişkilendirilmeye çalışılmıştır.

Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Sonuçlar

Diplomalı işsizlik, iki cinsiyet arasında yaygın olarak görülmekle birlikte, bunun görülme düzeyi kadınlarda daha yaygındır.

Diplomalı işsizliğin en çok 30 yaşın altında görüldüğü ve yaş ilerledikçe azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum işgücü piyasalarının genç çalışanlar araması ile ve yaş ilerledikçe eğitim düzeyine uygun iş aramaktan vazgeçilmesi ile ilişkili olduğu söylenebilir.

Diplomalı işsizliğin en çok İktisadi-İdari Bilimler ve Hukuk Fakülteleri mezunları arasında görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Diplomalı işsizliğin sosyal bilimler alanlarından mezun olanlarda daha çok görüldüğü sonucu elde edilmiştir. Buna göre fen bilimleri alanlarının piyasaya eklemlenebilmesinin daha kolay olması ve neoliberal politikaların artışı ile piyasa mekanizmasının daha fazla güçlenmesiyle bu mezunlara yönelik işlerin niteliği

ve çalışma koşulları kötüleşse bile sayısının diğerine göre fazla olduğu sonucu çıkarılabilir.

Diplomalı işsizliğin küçük kent üniversitelerinden mezun olanlarda daha çok görüldüğü sonucu elde edilmiştir. Bu durumdan eğitim ekonomisi kuramlarından eleme denencesinin ifade ettiği gibi işverenlerin bazı özellikleri bazı okulların daha fazla kazandırdıklarına olan inançlarının yüksek olduğu sonucu çıkarılabilir. İşverenler tarafından gözde bulunan üniversiteler metropol üniversiteleridir.

Diplomalı işsizlik lisansüstü eğitim görenlerle birlikte değerlendirilince en az doktora mezunları arasında, sonrasında yüksek lisans mezunları arasında ve en çok da lisansüstü eğitim görmeyen lisans mezunları arasında görülmektedir. Eğitimine devan eden nüfus akademisyenliğe yöneldiğinden piyasada iş arar durumda görünmemektedir.

Üniversite mezunu işsizlerin sosyo ekonomik kökenleri bu araştırmada ele alınan üç değişken olarak anne-baba mesleği, eğitim durumu ve hane gelirine göre değerlendirilmiştir. Üniversite mezunu işsizlerin annelerinin en çok oranda ev hanımı, babalarının en çok oranda ücretli maaşlı, anne veya babalarının en çok oranda ilkokul mezunu olduğu, ailelerinin gelir grubunun en çok oranda orta gelir grubundan olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gelir grubuna göre % 14,2'sinin açlık sınırının altında yaşadığı, % 58'inin asgari ücretten daha az gelire geçindiği, % 82,8'inin yoksulluk sınırının altında yaşadığı, % 98,3'ünün Türkiye'de kişi başına düşen gelirden daha az geliri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum da diplomalı işsizliğin alt sosyo ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarında bir diğer ifade ile çalışan sınıfların çocuklarında yaygın olduğu sonucunu göstermektedir.

Üniversite mezunları arasında işsizlik, süresine göre değerlendirince 0-1 yıl arasında işsiz olanlarda, son üç yıldaki durumlarına göre değerlendirince "İş Aradım" seçeneğini işaretleyenler arasında daha fazla görülmektedir. Üniversite mezunu işsizler özellikle 2000'ler sonrasında neoliberal politikaların etkinliğinin artması ile yaygınlaşan esnek çalışma biçimlerinden etkilenmektedir. Kısa süreli,

geçici ve kesintili yapılan işlerin yaygınlaşması, mezuniyetin hemen sonrasında girilebilen ve uzun yıllar sürdürülebilen güvenceli işlerin azalması sonucunda piyasada uzun zaman dilimleri içinde kısa kısa aralıklarla çalışan çok sayıda işsiz olmaktadır. İşsizliği özellikle 2000'lerden sonra daha çok sayıda kişinin deneyimlediği gerçeğinin yanı sıra işsizlik bir kişinin hayatında da o kişi eğitilmiş olsa bile pek çok kez kısa aralıklarla tekrarlanan bir durum haline gelmiştir.

Üniversite mezunları işsizliğe ilişkin açıklamaların yer aldığı liberal, keynesyen ve sosyalist açıklamalardan en çok oranda sosyalist olanı seçmişlerdir. İsmi verilmeyerek sorulan bu durum sorusuna diğerlerinden belirgin yüksek bir oranda (% 82) sosyalist seçeneğin işaretlenmesi eğitilmiş nüfusun işsizliğe ilişkin yaklaşımının bir göstergesi olup neoliberalizmin yaratabildiği karşı etkiye ilişkin bir örnektir.

Katılımcıların İşsizliği Finanse Etme Yollarına İlişkin Sonuçlar

Üniversite mezunu işsizlerin çoğunluğu orta sınıflardan olan ailelerinin bu sınıflara özgü korumacı aile yapısıyla işsizliğin finanse edilmesinde önemli bir kaynak olduğu sonucu elde edilmiştir. Aile, işsiz üyesine verdiği maddi desteğin yanı sıra manevi destekle de işsizin hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Finansman sağlanan bir kurumun varlığı işsizin işsizliği deneyimleme biçimini ve şiddetini de etkilemekte, durumun kötü sonuçlarının daha az şiddetle hissetmesini sağlamaktadır.

Üniversite mezunu işsizlerin ailelerinin çoğunlukla memur veya işçi aileleri gibi sosyal güvenceleri olan aileler olmaları en azından anneleri veya babaları üzerinden sağlık güvenceleri olmasını sağlamaktadır. Üniversite mezunu işsizlerin ailelerinin orta sınıflardan olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu durum bir kuşak öncesinin genellikle güvenceli, maaşlı veya ücretli bir işleri olmuş olduğunu göstermekte, bu kuşakların günümüzde üniversiteden mezun olmuş işsiz çocuklarının bile kendilerinin zamanında geliştirilmiş olan kamusal destekten yararlanabildiğini göstermektedir. Öte yandan üniversite mezunu işsizlerin kendileri de işsizliğin finansmanın aile tarafından üstlenilmesini beklemektedir. Aileler ekonomik gücünü zorlayarak üniversitede okuttuğu

çocuklarının mezuniyet sonrasında, yıllarca bekledikleri iyi koşullardaki iyi ücretli işlere girmeleri için bir süre daha onlara destek olmaya gönüllü olmaktadır. Ancak bu finansmanın aile tarafından sağlanması işsiz tarafından kimi durumlarda aradığı ve yıllarca hazırlandığı iyi koşullardaki iyi ücretli işler için “bekleme fırsatı” olarak algılandığı gibi kimi durumlarda da hayatındaki bazı karar alanlarına aile tarafından bir baskı unsuru oluşturması olarak da algılanabildiği sonucu elde edilmiştir. Aile diplomalı işsizlerin yaşamındaki yeme içme barınma gibi temel ihtiyaçlarda destek olmakta ancak tatil, gezme, sanatsal faaliyetler gibi ikincil ihtiyaçlar konularında kısıtlamalar yapmakta, diplomalı işsizler evliliğe başlama, ayrı evde yaşama gibi önemli ölçüde finansmana dayalı konularda ailenin kendilerine sunduğu kadarı ile yetinmek durumunda kalmaktadır.

Katılımcıların İş Deneyimlerine İlişkin Sonuçlar

Diplomalı işsizler, neoliberalizmin etkisi ile esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaşması sonucu genellikle geçici, sözleşmeli, güvencesiz, düşük ücretli ve vasıf gerektirmeyen işlerde kısa sürelerde çalışmaktadır ve bunun sonucu olarak da sık sık işsiz kalmaktadırlar.

Üniversite mezunu işsizlerin büyük çoğunluğunun (% 54,6’sı) şu anda veya son çalıştıkları işlerdeki aylık geliri 1001 TL ve altındadır. Bu durumun üniversite eğitiminin İnsan Sermayesi Kuramında bahsedilen geliri artırıcı etkisinin olduğu vaadiyle çelişki yarattığı söylenebilir. Son çalışılan işteki veya şu an çalışılan işteki gelirleri Türk-İş tarafından hazırlanan 2011 yılı Kasım ayı Açlık ve Yoksulluk Raporu’na göre belirlenen tek kişinin yoksulluk sınırı olan 1020 TL’nin altındadır. Üniversite mezunu işsizlerin çoğunlukla yoksulluk sınırının altında ücretlerdeki işlere razı oldukları sonucu elde edilmiştir. İşsizliği deneyimleme süreleri ve sıklıkları arttıkça lise ve daha alt düzey eğitim gerektiren veya hiç eğitim gerektirmeyen işlere razı olarak bir yandan iş aramaya devam etmektedirler.

Genellikle orta sınıflardan olan üniversite mezunu işsizlerin ilköğretim, ortaöğretim ve kimi zaman bunların içinde bunlarla sarmal halinde ilerleyen dersane dönemlerinde ve üniversitede geçirdikleri yıllar içinde eğitim yolu ile altın bilezik sağlama çabaları olmuştur. Bu dönemlerde aileleri tarafından öğrenim hayatlarına yapılmış olan harcama ile sınıfsal dezavantajlarını çok fazla hissetmemişlerdir. Bu durum dış dünyanın gerçekliğine karşın bir cam fanus içinde büyütüldükleri metaforu ile ifade edilebilir. Ancak üniversiteden mezuniyetleri sonrasındaki iş arama, işsiz kalma, kötü koşullardaki düşük ücretli işlere razı olmak zorunda kalma ile yaşantılarında oluşan bu deneyimlerin eğitimlerinin kendilerine sağlayacağı toplumsal hareketlilik vaadinin geçerliliğini sorgulattığı da bir gerçektir. Yine bu koşullarda da aile desteği sayesinde işsizliği vasıfsız işgücünün işsizliğine göre daha az zararlı yaşamış oldukları sonucu elde edilmiştir.

Katılımcıların İş Arama Yollarına İlişkin Sonuçlar

Üniversite mezunlarının iş bulmak için en çok kullandıkları yollar internet ilanlarını takip, İŞKUR'a kayıt, internetten iş bulma sitelerine üyelik, özgeçmiş gönderme, gazete ilan takibi, bizzat işverenlere başvurma gibi orta ve üst toplumsal sınıflara özgü ve formal yollardır. Aile üyelerine haber verme, torpil kullanmaya çalışma, diğer tanıdıklara haber verme gibi informal iş arama yolları ikincil olarak tercih edilmektedir. Diplomalı işsizler çalışma sektörü tercihlerinde ise öncelikle kamu kurumlarında işe girme yollarını kullanmakta, özel kurumlarda işe girme yollarını ikincil olarak tercih etmektedir. Kendi işini kurmak, yurtdışında iş aramak ve aracılar vasıtasıyla iş aramak ise en az kullanılan yollardır.

Diplomalı işsizlerin mezuniyetlerinin hemen sonrasında piyasada hali hazırda olup kendilerinin mezun olmasını bekleyen işler olduğuna ilişkin inançları yüksek olmaktadır. Bu inançla iş arama kanallarını kullandıkları, ancak işsizlik süreleri ve sıklığı arttıkça bu beklentilerin düştüğü, kullandıkları iş arama kanallarının farklılaştığı sonucu elde edilmiştir. İlk zamanlardaki iş arama yolları internet üzerinden ve genellikle pasif biçimlerde olmaktadır. Eğer bu aşamada kamu

sektöründe çalışmayı hedeflemişlerse bu hedefe tesadüfî biçimlerde ve sistematik hazırlık yapmaksızın KPSS'ye ve kurumların sınavlarına girerek ulaşmaya çalışmaktadırlar. Sonraki zamanlarda işsizliğin çok boyutlu karakterine ilişkin daha geniş açılardan değerlendirmeler yapmaları ve eğitimlerinin kendilerine bir altın bilezik sağladığına yönelik inançlarının azalışı ile hemen her türlü iş arama yolunu kullanmaya başlamaktadırlar.

Mezuniyetin hemen sonrasında kendilerinde oluşan uzun süreli, iyi çalışma koşullarında, iyi ücretli işe sahip olacakları beklentisi gerçekleşmediği sürece diplomalı işsizlerin bir kısmının kendilerini ve sistemi daha fazla sorgular hale geldiği, bir kısmının ise işsizlik gerçeği ile yüzleşmenin geciktirilmesi işine de yarayan lisansüstü eğitime yöneldiği sonucuna ulaşılabilir. Bunlardan ayrı olarak diplomalı işsizlerin mezuniyet sonrasındaki yüksek hedef beklentileri gerçekleşmediğinde iş bulmaya fayda sağlayacağı inancıyla kurslara, eğitim programlarına katılmaları da sıklıkla görülmüş, insan sermayesine yaptıkları bu yatırımların da iş beklentilerini arttırdığına dönük sonuçlara ulaşılmıştır

5.4.a. İş arama yollarında internetteki iş bulma sitelerine kayıt olma, bizzat işverenlere başvurma, İŞKUR'a kayıt yaptıрма, özel iş bulma kurumuna kayıt yaptıрма, kendi işini kurma girişimlerinde bulunma yollarını kullanma ile **sosyoekonomik düzey** arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. İnternetteki iş bulma sitelerine genellikle baba mesleği beyaz yakalı ücretli olanlar başvurmaktadır. Bizzat işverenlere başvurma yolunu genellikle orta düzey gelir grubundan olanlar kullanmakta, İŞKUR'a ise genellikle ortanın üstü düzeyde gelir grubundakiler kayıt yaptırmaktadır. Kendi işini kurmak için girişimlerde bulunma yolunu ise genellikle ortanın üstü gelir grubundan olanlar tercih etmektedir.

5.4.b. İş arama yollarından bizzat işverenlere başvurma, İŞKUR'a kayıt yaptıрма, gazeteyle ilan verme, internetteki iş bulma sitelerine kayıt olma, akrabalara haber verme, kendi işini kurmak için girişimlerde bulunma, kamunun açtığı sınavlara girme, araçlarla iş arama, yurtdışında çalışmak için girişimde

bulunma yollarını kullanma ile **cinsiyet** arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Kadınlar genellikle İŞKUR'a kayıt yaptırmış, internetteki iş bulma sitelerine kayıt yaptırmış, kamunun açtığı sınavlara girmiş, aile üyeleri ile akrabalara haber vermiştir. Erkekler ise genellikle bizzat işverenlere başvurmuş, kendi işini kurmak için girişimlerde bulunmuş, yurtdışında çalışmak için girişimlerde bulunmuş, işçi simsar ve aracılara başvurmuş, kendileri gazeteye ilan vermiştir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin diplomalı işsizlerin iş arama yollarının farklılaşmasına etkisi olduğu görülmektedir. Buna göre, erkek diplomalı işsizlerin, aktif rollerde bulunmaları önünde bir engel olmamasının sonucu olarak, iş arama yollarından en çok bizzat işverenlere başvurma yolunu, kadın diplomalı işsizlerin ise, pasif rollerde bulunmaları yönünde bir toplumsal telkinin olması sonucunda, daha çok bilgisayar başından edilgen yollarla iş aramayı tercih ettikleri söylenebilir. Benzer biçimde ataerkil ve kısıtlayıcı bir kültürün ürettiği toplumsal cinsiyet rollerinin farklılığı, erkek diplomalı işsizlerin kendi işini kurma, yurtdışına gitme gibi yolları daha fazla tercih etmelerine, kadın diplomalı işsizlerin ise kamu sektörüne girme yollarını daha fazla kullanmalarına neden olmaktadır. Diğer bir ifadeyle kadınların kamu sektörünü tercih etmeleri, hem kamu sektörünün, toplumsal algıda kadınlara daha "uygun" görülmesinin hem de kadınların çalışma yaşamı içindeki haklarını özel sektöre göre daha koruyucu yasaları içermesinin sonucu olarak da ortaya çıktığı söylenebilir.

5.4.c. İş arama yollarından internetteki ilanları takip etme, kamunun açtığı sınavlara girme, yurtdışında çalışmak için girişimde bulunma ile **mezun olunan alan** arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Fen bilimleri alanlarından mezun olanlar internetteki ilanları takip etme, kamunun açtığı sınavlara girme, yurtdışında çalışmak için girişimde bulunma yollarını sosyal bilimler alanlarından mezun olanlara göre daha çok tercih etmektedir. İnternet yolu ile iş aramanın görece pasif bir yol olduğu düşünülürse fen bilimleri mezunlarının sosyal bilimler mezunlarına göre daha pasif yoldan iş aradığı sonucu çıkarılmaktadır. En çok diplomalı işsizlik iktisadi idari bilimler-hukuk

fakültesi mezunları arasında olmasına rağmen fen bilimleri mezunlarının kamu kurumlarına girme yollarını sosyal bilimler mezunlarına göre daha fazla kullandıkları sonucu elde edilmiştir.

Bu durumdan özel sektörde fen bilimleri mezunlarına daha fazla iş olsa bile bu işlerin düşük ücretlerle, güvencesiz ve geçici işler olduğu ve fen bilimleri mezunlarının özel sektördeki bu tür işlerde çalışmakta olarak iş aradıkları ve bu kötü çalışma koşullarının içinde kamu kurumlarını bir sığınma limanı olarak gördükleri sonucu çıkarılabilir. Yurtdışında çalışmak için fen bilimleri mezunlarının daha fazla girişimlerde bulunması ise teknik bilginin kullanılabilirliğinin gelişmiş ülkelerde daha yaygın olması sonucuna götürmektedir.

5.4.d. İş arama yollarından bizzat işverenlere başvurma, İŞKUR'a kayıt yaptıрма, İnternetteki ilanları takip etme, özgeçmiş gönderme, akrabalara haber verme, torpil kullanmaya çalışma, kamunun açtığı sınavlara girme, özel sektörde açılan sınavlara girme yolları ile **işsizlik süreleri** arasında 0.05 manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

Diplomalı işsizler bizzat işverenlere başvurma, çeşitli yerlere özgeçmiş gönderme, torpil kullanmaya çalışma ve özel sektörde açılan sınavlara girme yollarını işsizlik süresi arttıkça daha fazla kullanmaktadır. Önceleri pasif durumda formal yollardan ve kamu sektöründe iş arayan üniversite mezunu işsizlerin işsizlik süresinin uzaması ile hem aktif olarak aramaya başladıkları hem informal yolları da kullanmaya başladıkları hem de özel sektörde de iş aramaya başladıkları sonucuna ulaşılabilir.

Diplomalı işsizlerin İŞKUR'a kayıt yaptıрма, internetteki ilanları takip etme, aile üyeleri ile akrabalara başvurma ve kamunun açtığı sınavlara girme yollarını kullanma durumu ise işsizlik süresi arttıkça önce artmakta, sonra azalmaktadır. Buradan işsizlik süresinin uzaması ile işsiz kalan bireyin hemen her yolu denemeye başlamadığı, bu süre daha fazla arttıkça kişinin öğrenilmiş bir çaresizlik içine girerek bazı iş arama yollarını kullanmamaya başladığı sonucuna ulaşılabilir.

5.4.e. İş arama yollarından İŞKUR'a kayıt yaptıрма, gazetede ki ilanları takip etme, internetteki ilanları takip etme, internetteki iş bulma sitelerine kayıt olma, kendi işini kurmak için girişimlerde bulunma, kamunun açtığı sınavlara girme yollarını kullanma durumları ile **yaş grupları** arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. İŞKUR'a kayıt yaptıрма, internetteki ilanları takip etme, internetteki iş bulma sitelere kayıt olma, kamunun açtığı sınavlara girme ve özel sektörün açtığı sınavlara girme yollarının kullanım oranı yaş arttıkça azalmaktadır. İŞKUR, internet ve sınavlar yolu ile iş aramanın diplomalı işsizlerin iş arama sürecinde daha genç olduğu yaşlarda yaptığı eylemler olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Gazete ilanlarını takip etme ve kendi işini kurmak için girişimlerde bulunma yollarının kullanım oranı ise yaş arttıkça artmaktadır. Yaşın ilerlemesinin kişiyi iş aramada pasifleştirmesi ve kendi işini kurmaya doğru yönelmesi sonucuna götürdüğü sonucu elde edilmiştir.

Katılımcıların İşsizlik Nedenlerine İlişkin Algılarına Yönelik Sonuçlar

Üniversite mezunu işsizler işsizlik nedenlerine ilişkin devlet iş sağlamadığı, ekonomik sistem işsizlik ürettiği, yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamadığı, sosyal çevresi geniş olmadığı, referansı olmadığı, eğitim düzeyine uygun iş bulamadığı, şansı olmadığı için iş bulamadığı yargılarına büyük oranda katılırken, Ekonomik kriz, işverenlerin cinsiyet, etnik, mezhep ve yaş ayrımcılığı yapması, yetenekleri ve/veya kültürel birikimlerinin yeterli olmaması, mezun oldukları üniversitenin adı piyasada popüler olmadığı için iş bulamadığı yargılarına büyük oranda katılmamaktadırlar.

Diplomalı işsizlerin işsizliğe ilişkin algıları büyük oranda işsizliğin kendileri dışındaki nedenlerden kaynaklandığına ilişkindir. İşsizliğin ekonomik sistemin ürettiği bir sorun olduğuna ilişkin görüşleri bulunmaktadır. Özellikle üniversiteden mezuniyetin hemen sonraki zaman dilimi içinde yani işsizliğin ve yoksulluğun henüz çok şiddetli yaşanmadığı zamanda işsiz olma nedenlerini kendilerinden

kaynaklı nedenlere bağlamaktadırlar. Bu nedenler yeteneklerin ve kültürel birikimin yetersiz olması, eğitim düzeyinin iş bulmaya uygun olmaması, mezun olunan üniversitenin adının piyasada popüler olmaması, şansın olmaması, sosyal çevrenin geniş olmaması referansın olmaması nedenleridir. İşsizlik süresi uzadıkça ve işsiz kalma sıklığı arttıkça kişilerin işsizlik nedenlerini kendileri dışındaki etmenlerde daha fazla aramaya başladığı sonucu elde edilmiştir. Bunlar da ekonomik kriz, devletin iş sağlamaması, ekonomik sistem, yoksulluk, yaşa, cinsiyete, etnisite ve mezhepe dayalı ayrımcılık gibi nedenlerdir.

Diplomalı işsizlerin işsizliğe ilişkin yaşadıkları kötü deneyimlere rağmen bu sorunun çözümüne yönelik bir etkinlik içinde fazla bulunmadıkları söylenebilir. Cılız da olsa sesler yükselmektedir ancak bu karşı çıkış dağınık, tek tük ve yeni haldedir. Bu durum işsizliğin çözümü için Türkiye’de yapılan etkinlik ve örgütlenmelerin de az olması ile ilgilidir. Katılımcıların demografik, özelliklerine ilişkin sonuçlarda verildiği gibi diplomalı işsizlerin işsizlik nedenlerini kendileri dışında araması durumu henüz yeni bir durum olduğu, eylemliliğin bilinçlenme sonrasında gerçekleşeceği düşünülürse, diplomalı işsizlerin henüz ikisi arasındaki aşamada olduğu sonucuna ulaşılabilir.

5.5.a. Devletin iş sağlamaması, ekonomik sistemin işsizlik üretmesi, yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamama, sosyal çevrenin geniş olmaması, işverenlerin daha genç yaşlarda çalışanlar araması, eğitim düzeyine uygun iş bulamama nedenleri ile **sosyoekonomik düzey** arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır.

“Yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamıyorum” yargısına annesi sadece okuryazar olanlar en çok oranda katıldığını, annesi yüksekokul mezunu olanlar en çok oranda katılmadığını belirtmiştir. Bu yargıya gelir gruplarına göre katılım oranları incelenirse en yüksek oranda katılım orta gelir grubundadır. En yüksek oranda katılmama ise en üst düzey gelir grubundadır. Gelir düzeyinin artışı kişileri yoksullukla ilişkili düşüncelerden uzaklaştırabildiği, bu değişkeni işsizlik nedenleri arasında daha az gördükleri sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyoekonomik düzeyin bir göstergesi olarak ele alınabilen annenin eğitim durumu da benzer sonuca götürmektedir.

“İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum” yargısına annesi yüksek lisans mezunu olanlar en çok oranda katıldığını, annesi ortaokul mezunu olanlar en çok oranda katılmadığını belirtmiştir. Bu yargıya en çok oranda katılma durumu en alt gelir grubunda, en çok oranda katılmama durumu en üst gelir grubundadır. Diplomalı işsizlerin annelerinin eğitim durumu yükseldikçe işverenlerin yaşa dayalı ayrımcılık yaptığına olan inançları azaldığı söylenebilir.

Gelir düzeyi arttıkça işsizlik nedenini devletin iş sağlamamasına bağlama durumuna katılım oranı azalmaktadır. Yüksek gelir düzeylerindeki diplomalı işsizler zaten kamu kurumlarında çalışmayı istememektedirler, ya yurtdışına gitme, ya kendi işini kurma ya da özel sektörde çalışma isteği içindedirler. Dolayısıyla devletten iş beklentisi içine girmek alt gelir gruplarından gelen işsizlere özgü olmaktadır.

“Ekonomik sistem işsizlik ürettiği için iş bulamıyorum” yargısına en çok oranda katılım ortanın altı düzey gelir düzeyindedir. En çok oranda katılmama ise en üst gelir grubundadır. Ortanın altı gelir düzeyindeki diplomaları işsizler iş bulmada özellikle sistem tarafından üretilmiş olan sınıfsal dezavantajlarını yaşadıklarının farkındadır. Dolayısıyla ekonomik sistemin işsizlik ürettiğine ilişkin yargıya en çok oranda bu gelir grubu katılmaktadır. En üst gelir grubundaki diplomalı işsizler ise sistemin ürettiği artı değer sayesinde ailelerinin varlıklı oluşunun avantajını ekonomik sistem sayesinde yaşamakta olduklarından bu yargıya en çok oranda katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Sosyal çevre geniş olmadığı için iş bulamıyorum yargısına en çok oranda katılma durumu en alt gelir grubunda, en çok oranda katılmama durumu ise en üst gelir grubundadır. Alt gelir grubundaki diplomalı işsizler temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere kötü çalışma koşullarındaki düşük ücretli işlere razı olduklarından sosyal çevre edinecek boş zamanları olmamakta, edinseler bile kendi sınıflarından kişiler olduğundan istihdam sağlayıcı bir etkisi olmamaktadır.

En üst gelir grubundan olan diplomalı işsizlerin sosyal çevre için gereken zamanı olduğundan ve aile çevrelerinde işverenler de olabileceğinden bu yargıya en çok oranda katılmadıkları sonucu elde edilmiştir.

Eğitim düzeyine uygun iş bulamıyorum yargısına katılım oranları gelir düzeyi arttıkça azalmaktadır. Diplomalı işsizlerin gelir düzeyi arttıkça ideal işi bulmak için daha fazla süre bekleyebilmektedirler. Geliri düşük olanlar ise temel gereksinimlerini karşılayabilmek için eğitim düzeyine uygun olmayan işler yapmak zorunda olmaktadır, dolayısıyla bu kişilerin eğitim düzeyine uygun iş bulamadığı yargısına daha fazla katıldığı sonucuna ulaşılabilir.

5.5.b. Cinsiyetler arasında, Ekonomik kriz, devletin iş sağlamaması, sosyal çevrenin geniş olmaması, işverenlerin daha genç yaşlarda çalışanlar araması, mezun olduğu üniversitenin adının piyasada popüler olmaması, şansın olmaması nedenleri yüzünden iş bulamama bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Devletin iş sağlamaması, sosyal çevrenin geniş olmaması, işverenlerin daha genç yaşlarda çalışanlar araması, mezun olunan üniversitenin adı piyasada popüler olmaması, şansın olmaması nedenlerinden dolayı iş bulamama durumuna kadınların katılım oranı erkeklere göre daha yüksektir. Genellikle toplumsal cinsiyet rollerinin insanlara yüklediği ve yapılacak işi seçmedeki cinsiyetçi ayrımın kadınların genellikle kamu sektöründeki işlere yönelmesini sağlaması sonucu kadınlar işsizlik nedenlerini devletin iş sağlamamasına bağlamaktadır. Eğitimli bile olsalar ev içindeki yeniden üretim sürecinde erkeklere göre daha fazla etkin olduklarından sosyal çevreleri erkeklere göre daha dar olmaktadır. Kadınlar hem mezun oldukları üniversitenin popüler bir ismi olmamasına hem de kendi şansının olmamasına işsizlik nedeni olarak erkeklere göre daha fazla anlam yüklemektedirler.

Ekonomik kriz nedeniyle iş bulamıyorum yargısına erkeklerin katılım oranı kadınlara göre daha yüksektir. Toplumsal cinsiyet rollerinin erkeklere yüklediği temel rolü gereği hanenin temel geçindiricisi olma işsizlik nedeni olarak

ekonomik krize kadınlara göre daha fazla anlam yüklemeyi beraberinde getirmektedir.

5.5.c. Ekonomik sistemin işsizlik üretmesi, yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamaması, işverenlerin daha genç yaşlarda çalışanlar araması, yetenekleri ve/veya kültürel birikiminin yeterli olmaması nedenleri ile **mezun olunan alan** arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır.

Bu dört yargıya da sosyal bilimler alanlarından mezun olanların katılım oranı fen bilimleri alanlarından mezun olanların katılım oranlarından daha yüksektir. Sosyal bilimler mezunlarının doğal olarak sosyal çevre ve sosyal olaylarla fen bilimleri mezunlarına göre daha ilgili olduğu söylenebilir.

5.5.d. Ekonomik kriz, devletin iş sağlamaması, ekonomik sistemin işsizlik üretmesi, sosyal çevrenin geniş olmaması, referansın olmaması, işverenlerin daha genç yaşlarda çalışanlar araması, eğitim düzeyine uygun iş bulamama, şansın olmaması yargıları ile **işsizlik süreleri** arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır.

İşsizlik süresi arttıkça ekonomik kriz, devletin iş sağlamaması, ekonomik sistemin işsizlik üretmesi, işverenlerin daha genç yaşlarda çalışanlar araması, eğitim düzeyine uygun iş bulamama, şansın olmaması nedenleriyle iş bulamadığı yargısına katılım oranları artmaktadır.

Sosyal çevrenin geniş olmaması ve referansın olmaması yargılarına en çok katılım 1-4 yıldır işsiz olanlar arasında, sonrasında 4 yıl ve üzerinde işsiz olanlarda, en az katılım ise 1 yıldan az işsizler arasındadır. Diplomalı işsizlerin işsizlik süresi henüz çok uzun değilken iş bulmada sosyal çevrenin ve referansın etkisinin diğer değişkenlere göre daha az olduğuna inandıkları sonucu elde edilmiştir.

5.5.e. Ekonomik kriz, referansın olmaması, işverenlerin daha genç yaşlarda çalışanlar araması, yetenek ve/veya kültürel birikimin yeterli olmaması nedenleri ile iş bulamadığı yargıları ile **yaş** arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır.

Ekonomik kriz ve işverenlerin daha genç yaşlarda çalışanlar araması nedenleri ile iş bulamadığı yargılarına katılım oranı yaş arttıkça artmaktadır. Referansın olmaması ile yetenek ve/veya kültürel birikimin yeterli olmaması nedenleriyle iş bulamadığı yargılarına katılım oranı yaş arttıkça azalmaktadır.

Katılımcıların İstihdam Beklentilerine İlişkin Algılarına Yönelik Sonuçlar

Üniversite mezunu işsizlerin büyük çoğunluğunun iş ararken kamu / özel sektör ayrımı yaptığı ve öncelikle kamu sektörünü tercih ettiği, hiçbir ilgisi olmayan bir şehirde çalışabileceği, eğitimi ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışabileceği sonuçları elde edilmiştir. Buna karşın hiçbir ilgisi olmayan bir ülkede çalışmayacağı, güvencesiz ve geçici işlerde çalışmayı kabul etmeyeceği, lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların çalışma koşullarında çalışmayı kabul etmeyeceği sonuçları elde edilmiştir.

Diplomalı işsizlerin büyük çoğunluğu gelecekte girmek istedikleri işteki ücret beklentilerinin 3001 TL ve üzerinde olduğunu, günlük çalışma süresinin 7-8 saat arasında olmasını istemektedirler.

5.6.a. İş ararken kamu-özel sektör ayrımı yapma, ilgisiz şehirde çalışabilme, ilgisiz ülkede çalışabilme, alınan eğitim ile ilgisiz olan ama üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışabilme, lise mezunlarının çalıştığı işlerde çalışabilmeleri ile **sosyoekonomik düzey** arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır.

İş ararken en çok orta gelir grubundakiler kamu sektörünü tercih etmektedir. İlgisiz bir şehirde çalışabileceğini en çok alt gelir grubundakiler ifade etmiştir. İlgisiz bir ülkede çalışabileceğini en çok babası sadece okuryazar olanlar belirtmiştir. Aldığı eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışmayı isteme durumu gelir düzeyi ortanın altı düzeye kadar arttıkça artmakta, sonrasında gelir düzeyi arttıkça azalmaktadır.

Lise mezunlarının çalıştığı işlerde çalışabilmeyi isteme durumu gelir düzeyi azaldıkça artmaktadır ve baba eğitim durumuna göre değerlendirince bu yargıya en çok katılım oranı babası okur yazar olmayanlar arasındadır.

Üniversite mezunu işsizlerin girmek istedikleri işe ilişkin beklentilerinin iki grupta toplanabileceği sonucu çıkarılmıştır. Bu iki gruptan ilki henüz yeni mezun grubun yani işsizliği pek de fazla deneyimlememiş olan grubun kümelenildiği ideal iş beklentisine sahip olan üniversite mezunu işsizler oluşturmaktadır. Henüz eğitim yolu ile kendilerine altın bilezik sağlayacaklarına olan ve yukarı doğru toplumsal hareketlilik yaşayacakları vaadine olan inançları kuvvetli olan bir kitledir. Bu kesimlerin güvenceli, iyi ücretlerle ve iyi koşulları olan ömürlük denecek kadar uzun dönemli ve yapmaktan zevk alınan, bir anlamı olan ve kendilerini gerçekleştirecekleri işlere ilişkin beklentileri bulunmaktadır. Bu tür işlere yeterlik ve birikimle sahip olacakları düşüncesi ile ailelerinden aldıkları maddi ve manevi destek sayesinde hem insan sermayesi yatırımı yapmakta, hem de bu “ideal” işi bulmak için tüm iş arama yollarını kullanmaktadırlar.

İkinci beklenti grubunun ise özellikle çokça deneyimlediği işsizlik hallerinin yarattığı karamsarlıkla “ideal” işe yönelik tavırlarının büyük oranda onun kendilerinden çok uzakta olduğuna ilişkindir. Bu gruptakiler defalarca girdikleri ve kimi zaman da başarılı oldukları çeşitli sınavlara rağmen özellikle torpil, kayırma vb durumları yaşamış olmanın da etkisi ile “ideal” işi bulmak için hemen her yolu denedikleri ancak kendilerinin haksızlığa uğradığı algısına sahiptir. Bu kişiler “İdeal” işe ilişkin ümidin azalışı / yitişi sonucunda ne iş olsa yapacak duruma gelmiş olmaları ile özellikle sistemi suçlayıcı ifadeler kullanmaktadır. Bu kişiler sınıfsal özelliklerinin getirdiği dezavantajları taşıma durumunun farkında ve eğitim yolu ile iş bulmaya olan inançlarını da çoktan yitirmiş durumdadırlar.

5.6.b. İş ararken kamu sektörü özel sektör ayrımı yapma, ilgisiz bir şehirde çalışabilme, ilgisiz bir ülkede çalışabilme, güvencesiz bir işte çalışabilme ve geçici bir işte çalışabilme durumları ile **cinsiyet** arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

Kadın üniversite mezunu işsizler iş ararken öncelikle kamu sektörünü daha çok tercih edeceğini,, güvencesiz ve geçici olan işlerde çalışmayı erkeklere göre daha çok oranlarda kabul edeceğini belirtmiştir. İlgisiz bir şehirde ve ilgisiz bir ülkede çalışmayı ise erkekler daha çok oranda kabul edeceğini belirtmiştir.

Kadınlar toplumsal cinsiyet rollerinin kendilerine yükledikleri değerler ve kamu sektöründe kendilerini çalışma yaşamında koruyucu yasaların daha fazla uygulanması nedenleri ile kamu sektörünü daha fazla tercih etmektedir. Toplumsal mekanizma içinde kadınların yurtdışında çalışma kararı gibi bir konuda tercihlerini kısıtlayıcı öğeler üretilmektedir. Erkeklerin ise daha bağımsız kararlar alabilmesi önünde toplumsal cinsiyet rollerinin engel olmamasının yurtdışında çalışmayı erkeklerin daha fazla oranda kabul edebilmesi ile sonuçlandığı söylenebilir.

5.6.c. İş ararken kamu sektörü özel sektör ayrımı yapma, ilgisiz bir ülkede çalışabilme, alınan eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışabilme, lise mezunlarının çalıştığı işlerde çalışabilme ile **mezun olunan alan** arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır.

Sosyal Bilimler mezunları iş ararken fen bilimleri mezunlarına göre daha yüksek oranda kamu sektörünü tercih etmektedirler. Üniversitede aldıkları eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışabilmeyi, lise mezunlarının çalıştığı işlerde çalışabileceklerini daha yüksek oranlarda kabul edeceklerini belirtmişlerdir.

Fen Bilimleri mezunları sosyal bilimler alanları mezunlarına göre daha yüksek oranda ilgisiz bir ülkede çalışabileceklerini belirtmişlerdir.

5.6.d. Üniversitede alınan eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışabilme, lise mezunlarının çalıştığı işlerde çalışabilme durumları ile **işsizlik süreleri** arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır.

İki durumda da işsizlik süresi arttıkça verilen evet yanıtların oranı artmaktadır. Üniversite eğitimi ile ilişkili olmayan ama bir üniversite mezunu

olmayı gerektiren işlerde çalışabilme durumlarına katılın oranı 4 yıl ve üstü süredir işsiz olanlarda % 97,7'ye ulaşmaktadır. Bu durum yoksulluğun ve işsizliğin uzaması ile aranan işin niteliğine ilişkin ölçütlerin gittikçe azaldığı, iş beklentisinin düşmesi ve gelecek endişesinin yoğunlaştığı sonuçlarına götürmektedir.

5.6.e. Kamu-özel sektör ayrımı yapma, ilgisiz şehirde çalışabilme, ilgisiz ülkede çalışabilme, güvencesiz işte çalışabilme, geçici işte çalışabilme, alınan eğitim ile ilgisi olmayan ama üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışabilme, lise mezunlarının çalıştığı işlerde çalışabilme durumları ile **yaş grupları** arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır.

Yaş arttıkça kamu sektörünü tercih edenlerin oranı gittikçe azalmakta, özel sektörü tercih edenlerin oranı ve fark etmez seçeneğini seçenlerin oranı gittikçe artmaktadır. Yaş arttıkça aldığı eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışmayı kabul etme durumunu seçme oranı artmaktadır. İlgisiz şehirde ve ilgisiz ülkede çalışabilme durumunu en yüksek oranda 30 yaş ve altındakiler kabul etmektedir. Güvencesiz işte çalışabilme durumu yaş ilerledikçe belirgin bir farklılık oluşmaksızın evet yanıtı etrafında toplanmaktadır. Geçici olan bir işte çalışabilme durumuna en çok oranda evet diyenler 41 yaş ve üstündedir.

Öneriler

Araştırma İle İlgili Öneriler

1. İşsizliğin nedenlerini eğitilmiş işsizlerin perspektifinden ele alan bu çalışma işçi, işveren ve memur sendikaları, demokratik kitle örgütleri gibi sosyal politikalardaki kanun koyucunun karar vermesinde etkisi olan tarafların perspektifine genişletilebilir.
2. Orta sınıfların eğitim ve işsizlik ilişkisine bakışlarını ve eğitimin ekonomik değerini ele alan bu çalışma diğer toplumsal kesimlerin eğitimin ekonomik değerine ilişkin bakışına genişletilebilir.
3. Üniversite mezunu işsizlerin eğitimlerinin, işe girmelerinde yarattığı etkiye dair görüşlerinin incelendiği bu araştırma lise mezunlarının ve daha öncesi düzeylerden mezunların görüşlerine genişletilebilir.
4. Eğitimin istihdamla bağlarının zayıfladığı günümüz koşullarında toplum nezdinde eğitime verilmekte olan değerin azalıp azalmadığını araştıran çalışmalar yapılabilir.

Uygulama İle İlgili Öneriler:

1. İşgücü piyasalarında, ekonomik alanda ve eğitim alanında yapılacak düzenlemelerde sosyal tarafların hepsinin yarar ve dengesini gözeterek politikaların hayata geçirilmesi, işsizliğin makro düzeyde etkilerinin azaltılmasını sağlayabilir.
2. Üniversitelerin sayıları, bölümleri ve kontenjanları arttırılırken işgücü piyasalarında buralardan mezun olacak kişiler için uygun işlerin olup olmadığı göz önüne alınmalıdır.
3. İşgücü piyasalarının kadın çalışanlara yönelik cinsiyetçi yapısına karşın çalışma yaşamında kadınları koruyucu yasalar uygulanmalı ve çoğaltılmalıdır.

4. Çalışma yaşamında çalışanların haklarını koruyucu yasalar artırılmalı, mobing ve taciz gibi kişilerarası iletişimi imkânsız hale getiren durumları önlemek için yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akkaya, Y. (2004). Teknoloji, Esneklik, Çalışma İlişkileri ve Sendikacılık. Toplum ve Hekim Dergisi, C.19, S.3, s.176-189.
- Aksoy, H, H. (1995) “Genç ve Eğitimli Olmak İş Bulmaya Yetmiyor” Siyah Beyaz Gazetesi.Kasım Sayısı.
- Aksoy, H,H. (2001). İşsizlik-Eğitim İlişisine Genel Bir Bakış ve Gelecekte İzlenecek Politikalara İlişkin Bir Değerlendirme .*Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. Cilt 32. (1-2).*129-138.
- Aksoy, H.H. (2007). Yeni Ekonomi Düzeninde Kariyer ve Eğitim: Ankara Ostim Organize Sanayi İşyerlerinde Gerçekleştirilen Bir Araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri. Cilt: 7. Sayı: 3*
- Aktan, C.C.(1999).Talep Yönlü İktisat Teorisi. T.C. Anadolu Üniversitesi yayınları, Eskişehir.
- Alexiou, C. ve Tsaliki, P. (2009). Unemployment Revisited: Empirical Evidencefrom 20 OECD Countries. *Contributions to Political Economy*, 31 March 2009.
- Althusser, L. (2002). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*.Çev:Y. Alp, M. Özışık, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Amendola, M.,Gaffard, J-L. (2003). Persistent Unemployment And Co-Ordination Issues: An Evolutionary Perspective. *Journal of Evolutinary Economics.Vol: 13: ss.1-27.*
- Amin, S. (1997). Eğitim, İdeoloji ve Teknoloji” Emperyalizm ve Eşitsiz Gelişme. Çeviren: S. Lim. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Ansal, H. (1996). “Teknolojik Gelismelerin İsgücü Niteliğine Etkileri”, *İnsan, Toplum, Bilim, 4. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri* (Derleyen: Kuvvet Lordoğlu), İstanbul:Kavram Yayınları, 11-24.

- Ansal, H., Küçükçiftçi, S., Onaran, Ö., Orbay, Z, B. (2000). *Türkiye Emek Piyasasının Yapısı ve İşsizlik*. (1. Basım). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını.
- Apple, M. W.(2004), Neoliberalizm ve Eğitim Politikaları Üzerine Eleştirel Yazılar, Çev. F. Gök ve Arkadaşları, Ankara, Eğitim Sen Yayınları
- Apple, W. M. (2006). Eğitim ve İktidar.(Çev:Ergin Bulut). İstanbul: KalkedonYayınları.
- Ataman, C, B. (1999). *İşgücü Piyasası ve İstihdam Politikalarının Temel Prensipleri*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Ataman-Ceylan, B. (2000). Esnek Çalışmada Uzlaşma Arayışları. *Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Kasım-Aralık, Cilt:24*. Ankara, s. 125-144.
- Ayman Güler, B. (2005). *Devlette Reform Yazıları*. Ankara: Paragraf Yayınları.
- Bai, L. (2009).Graduate Unemployment: Dilemmasand Challenges in China's Moveto Mass Higher Education. *International Journal of SocialEconomics*. Vol:36 No: 1/2.s. 37-46.
- Bağcı, E. (2010). Neoliberalizm ve Yaşamboyu Eğitim. Gerçeği Gizleyen Büyülü Sözler.Eğitim Bilim Toplum Cilt: 8 Sayı: 30.
- Bahçe, S. (2008).Şikago Oğlanları. Fikret Başkaya ve Aydın Ördk (Editörler). *Ekonomik Kuramlar ve Kavramlar Sözlüğü Eleştirel Bir Giriş*. İstanbul: Maki Basın.ss 1065-1075.
- Bee, M. ve Dolton, P. (1990).Patterns Of Change İn U.K. Graduate Unemployment, 1962-87.*Higher Education*. 20.Netherlands.pp. 25-45.
- Bernstein, B. (1990) The Structuring of Pedagogic Discourse: Class, Code, and Control: Volume 1V.London: Routledge.
- Berument, H., Doğan, N. ve Tansel, A. (2006). Economic Performance And Unemployment: Evidence From An Emerging Economy. *International Journal of Man power*Vol. 27. No. 7, s. 604-623.

- Bessant, J. (2002). Risk And Nostalgia: The Problem Of Education And Youth Unemployment İn Australia—A Case Study. *Journal of Education and Work*, Vol. 15, No. 1.
- Biçerli, M.K. (2004). İşsizlikle Mücadelede Aktif İstihdam Politikaları. Anadolu Üniversitesi Yayınları. Yayın No: 1563.
- Bora, T. ve Erdoğan, N. (2011). Cüppenin, Kılıcın ve Kalemin ve Mahcup Yoksulları. Yeni Kapitalizm Yeni İşsizlik ve Beyaz Yakalılar. *Boşuna mı Okuduk? Türkiye’de Beyaz Yakalı İşsizliği*. İstanbul. İletişim Yayınları.
- Bora, T. (2011a). Herkes İşsiz Ama Seninki Farklı. *Boşuna mı Okuduk? Türkiye’de Beyaz Yakalı İşsizliği*. İstanbul İletişim Yayınları.
- Bora, T. (2011b). Bankacılık: “Üzgün ve sağlıksız adamlar, kadınlar...”. *Boşuna mı Okuduk? Türkiye’de Beyaz Yakalı İşsizliği*. İstanbul İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2000). *Outline of a Theory of Practice*, (İngilizce’ye çev. Richard Nice), Cambridge: Cambridge University Press
- Bourdieu, P. ve Passaron. J-C. (1990). *Reproduction in Education, Society and Culture*. (Fransızca’dan İngilizceye Çeviren: Richard Nice). Second Edition. London: Sage Publications. (Eserin orijinali 1970’de yayınlandı).
- Bourdieu, P. ve Passeron, J. C. (1970/1990). *Reproduction in Education, Society and Culture*. (Fransızcadan İngilizceye Çev. Richard Nice). 2. Baskı. London: Sage Publications. (Orijinal yayım tarihi: 1970).
- Bourdieu, P. (1984) *Distinction: A Social Critique of the Judgement and Taste*, Cambridge and New York: Harvard University Press, 1984.
- Bourdieu, P. (2009). Sınırsız Sömürü Ütopyası Neoliberalizmin Özü. (Editörler: Gülsüm Akalın, Selçuk Akalın.). *Neoliberal İktisadın Marksist Eleştirisi*. İstanbul Kalkedon Yayınları. Makalenin aslı Le Monde Diplomatique’de Aralık 1998 de yayınlandı. İngilizceden çeviren: Uğur Selçuk Kalın s. 23-31.

- Bowles ve Gintis(1995). Agencyand Efficiency Wage Theory. *International Encyclopedia of Economics of Education*. Second Edition. Oxford: Pergamon Press. ss. 52-58.
- Bowles, S. ve Gintis, H. (1975). The Problem with Human CapitalTheory- A Marxian Critique. *TheAmerican Economic Review*. Vol:65,. Pp.74-82.
- Bowles, S.ve Gintis, H. (1976). Schooling in Capitalist America Revisited.
- Braverman, H. (2008). *Emek ve Tekelci Sermaye: Yirminci Yüzyılda Çalışmanın Değersizleştirilmesi*.(Çeviren: Çığdem Çıdamlı). İstanbul: Kalkedon Yayınları. (Eserin orijinali 1974’de basıldı).
- Bursalıoğlu, Z. (1972). Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış. Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Charlotte, L. (2005). *Education and Labour Market Outcomes*. Mannheim: ZEW Economic Studies Publication.
- Cholve, L. (2007). *Exploring Youth Unemployment in a Re-Structered African Economy: The Case of Zambia’a University Graduates*. Unpublished master thesis, Dalhousie University, Canada..
- Çelik, K. (2006).Unemployment Experince of Youth in Ankara and Şanlıurfa. Yayınlanmamış doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- DB. (2010). Countries and Economies. <http://data.worldbank.org/country> adresinden 18.03.2012 tarihinde alınmıştır.
- Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal Cinsiyet Rollerı Açısından Türkiye’de Aile ve Kadın Emeği. *Toplum ve Bilim*. Sayı: 86.ss. 139-170.
- Dikmen, A.A.(2000).Küresel Üretim, Moda Ekonomileri ve Yeni Dünya Hiyerarşisi.*Toplum Bilim*. Sayı:86. s 281-301. --en/index.htm.) (Erişim Tarihi: 02.02.2010).

- DİSK (2011). Açlık Ve Yoksulluk Sınırı Raporu: Kasım 2011. 7 Aralık 2011 tarihinde <http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId> adresinden 25.12.2011 tarihinde alınmıştır.
- DPT. (2006). Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013).
- Ercan, F. (1998).Eğitim ve Kapitalizm: Neoliberal Eğitim Ekonomisinin Eleştirisi., İstanbul: Bilim Yayıncılık
- Erdoğan, N.(2011). Sancılı Dil, Hadım Edilen Kendilik ve Aşınan Karakter .Beyaz Yakalı İşsizliğine Dair Notlar. *Boşuna mı Okuduk? Türkiye’de Beyaz Yakalı İşsizliği*. İstanbul İletişim Yayınları.
- Eres, B. (2008). Liberalizm/Neoliberalizm. Fikret Başkaya ve Aydın Ördek (Editörler). *Ekonomik Kuramlar ve Kavramlar Sözlüğü Eleştirel Bir Giriş*. İstanbul: Maki Basın.ss 755-767.
- Ertürk, S. (1994). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Feather N. T. ve Bond M. J. (1983). Time Structure and Purposeful Activity Among Employed and Unemployed University Graduates. *Journal of Occupational Psychology*. 56. pp.241-254.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. (Çevirenler: Hüseyin Özel, Işıl Bayar, Zeynep Mercan, Şebnem Pala, Talip Kabadayı, Mine T. Kara, İren Dicle Aytaç, Muttalip Özcan). Ankara: Ayraç Yayınları.
- Godia, G. (1987). Education and the Unemployment Problem in Kenya. *The Journal of Negro Education*. Vol: 56, No: 3. s.356-367.
- Gorz, A. (1995). *İktisadi Aklın Eleştirisi: Çalışmanın Dönüşümleri / Anlam Arayışı*. İstanbul Ayrıntı Yayınları
- Groot, W. ve Hartog, J. (1995). Screening Models and Education. *International Encyclopedia of Economics of Education*. Second Edition. Oxford: PergamonPress. ss. 34-39.

- Gürsel, S. ve Ulusoy, V. (1999). *Türkiye’ de İşsizlik Ve İstihdam*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hincliffe, K. (1987). Education and Labour Market. (Ed:George Psacharopoulos) *Economics of Education Research and Studies*. Oxford: Pergamon Press.ss.141-146.
- Huws, U. (2006). Ne İş Yapacağız? ‘Bilgi Temelli Ekonomi’de Mesleki Kimliklerin Yıkımı. *Montly Review*. Sayı:2.
- Ilchman, W. F. (1967). “People in Plenty”: Educated Unemployment in India. *Asian Survey*, Vol: 9, No. 10, ASymposium on HigherEducation in India'sAsian Drama (Oct., 1969), ss. 781-795.
- ILO. (2008). Küresel İstihdam Eğilimleri, Haziran 2008. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_090106.pdf 15Nisan 2009’da alınmıştır.
- ILO.(2010).“Underemployment”,(http://www.ilo.org/global/What_we_do/Statistics/topics/Underemployment/lang
- ILO (2010). Global Employment Trends 2010.
- ILO.(2012). Short Term Indicators of the Labor Market:Unemployment Rate by level of education. http://laborsta.ilo.org/sti/sti_E.html adresinden 21.04.2012 tarihinde alınmıştır.
- ILO (2011). Global Employment Trends 2011.
- İlhan, S. (2008). Yeni Kapitalizm ve Meslek Olgusunun Değişen Anlamları Üzerine. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı: 21.
- İnal, K. (2010). Eleştirel pedagoji: Eğitim(d)e modern özgürleştirici bir yaklaşım. *Alternatif Eğitim e- dergisi*. Sayı:1.
- Jallade, J-P. (1987). Youth Unemployment and Education. (Ed:George Psacharopoulos) *Economics of Education Research and Studies*. Oxford: Pergamon Press.ss.166-172.

- Jeffrey, C. (2009). Fixing Futures: Educated Unemployment Through A North Indian Lens. *Comparative Studies in Society and History*. Vol: 51 (1):182–211.
- Jeffrey, C. (2011). “Geleceksiz Kuşak”İşsiz Gençler Işığında Gençliği Yeniden Düşünmek (Damla Öz, Ferda Dönmez Atbaşı, Yalçın Bürkev Editörler.) Gerçek Yıkıcı ve Yaratıcı.Ankara: Notabene Yayınları.
- Kayahan, K. A.(2010). Küreselleşmenin Sanayideki Kadın Emeği Üzerine Etkileri ve Kadınların Geliştirdikleri Direniş Stratejileri. *Eğitim Bilim Toplum*. Sayı: 30. Sayfa: 23-39.
- Karakaya, G., Plasman, R. ve Rycx, F. (2007). Overeducation On The Belgian Labour Market: Evaluation And Analysis Of The Explanatory Factors Through Two Types Of Approaches. *Compare*. Vol. 37, No. 4. pp. 513–532.
- Karakütük, K. 2007). Eğitimin Ekonomik Temelleri.Veysel Sönmez (Editör). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık. Üçüncü Baskı. Ss:1-24.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karataş, K. (1996) Genç İşsizliği: Ekonomik, Toplumsal ve Ruhsal Sonuçları. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi, Yayın No: 2.
- Karataş, K. (1996). Genç işsizliği: Ekonomik, Toplumsal ve Ruhsal Sonuçları. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayını. Yayın No: 2.
- Koçak,O. Ve Uygun, B. (2011). Entelektüel Sermayenin Temel Unsuru: *Altın Yakalılar.International Conference On Knowledge, Economy&Management*. Jun 23-25, 2011 Sarajevo-Bosnia&Herzegovina
- Köse, M.R. (2004). Basil Bernstein:Pedagojik PratikBiçimlerininToplumsal Sınıfsal Kökenleri Üzerine. *Eğitim Bilim Toplum*.Cilt:2 Sayı:7.

- Kurul, Tural, N. (1993). Kimya, Petrol ve Plastik Sanayinde Eğitim, İnsangücü, İstihdam İlişkileri ve Buna İlişkin İşveren Görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. Cilt: 26. Sayı:2.
- Kurul, Tural, N. (2002). Eğitim Finansmanı. Ankara: Anı yayıncılık.
- Kurul, Tural, N. (2004). Küreselleşme ve Üniversiteler. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Kurul, N. (2008). Eğitim Ekonomisi. Fikret Başkaya ve Aydın Ördek (Editörler). *Ekonomik Kuramlar ve Kavramlar Sözlüğü Eleştirel Bir Giriş*. İstanbul: Maki Basın.ss. 253-267.
- Kurul, N. (2011). Neo-Klasik Eğitim Planlamasına Karşı Özyönetim Deneyimi Olarak Demokratik Eğitim Planlaması. 21.Yüzyılda Planlamayı Düşünmek, Planlama Kurultayı, 13-14 Mayıs 2011, Ankara üniversitesi Rektörlüğü.
- Kutal, G. (2011). Türkiye’de Çalışma Hayatında Esneklik Uygulamaları.İktisat Fakültesi Mecmuası. <http://iudergi.com/tr/index.php/iktisatmecmua/article/view/7230/6744>
[Adresinden 31.05.2012](http://iudergi.com/tr/index.php/iktisatmecmua/article/view/7230/6744) tarihinde alınmıştır
- Kümbetoğlu, B. (2005). Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Light, D.,Levine, S. (1998). Tıp Mesleğinin Değişen Yanı: Kuramsal Bir İnceleme, Zafer Cırhinlioğlu,(Editör) *Meslekler ve Sosyoloji*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Lim, L. (1990). Women’s Work in Export Factories: The Politics of a Cause. In Irene Tinker (Ed.) *Persistent Inequalities: Women and World Development*. Ss 101-120. London: Oxford University Press.
- Lordoğlu, K. ve Törüner, M. (1995). Çalışma Ekonomisi. İstanbul: Beta Yayıncılık.

- Mains, D. (2007). *"Wearejustsittingandwaiting": Aspirations, Unemployment, and Status among Young Men in Jimma, Ethiopia*. Unpublished Ph.D.,thesis, Emory University, USA.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çevirenler: Osman Akınhay, Derya Kömürcü). İstanbul: Bilim Sanat Yayınları. (Eserin orijinali 1998'de yayımlandı).
- Marx, K. (2006). *Kapital* İkinci Cilt. (Çeviren: Alaattin Bilgi) Ankara, Sol Yayınları. Altıncı Baskı. (Eserin orijinali 1885'te yayımlandı)
- Mcguinness, S. (2003). Graduate over education as a sheep skin effect: evidence from Northern Ireland. *Applied Economics*, 35, pp:597–608.
- Michael, S. R. (2001). 'Crosstabulation and Chi square. http://www.indiana.edu/~educy520/sec5982/week_12/chi_sq_summary011020.pdf adresinden 30.10.2011 tarihinde alınmıştır
- Miller, L. H. ve Woock, R. R. (1970). *Social Foundations of Urban Education*. Dryden Press.
- Mincer, J. (1989). Education and Unemployment. *National Bureau of Economic Research Working Paper No. W3838*.
- OECD. (2007). *Activating the Unemployed: What Countries Do*. <http://www.oecd.org/dataoecd/2/10/40777063.pdf>. 13 Nisan 2009'da alınmıştır.
- OECD. (2010). Country Classification 2010 As of 29 July 2010. <http://www.oecd.org/dataoecd/32/48/43407491.pdf> adresinden 18.03.2012 tarihinde alınmıştır.
- Onaran, Ö. (2000). Türkiye'de Yapısal Uyum Sürecinde Emek Piyasasının Esnekliği. *Toplum ve Bilim*. Sayı:86.ss.194-210.
- Onocak, D. (2008). İşsizlik Sürecinin Bireyler Üzerindeki Psikolojik ve Sosyolojik Etkileri (Sivas Örneği). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Özügurlu, M. (2010). *İbrahim Yaldız neden ağladı?* www.sendikaorgadresinden 20.1.2012'de idirildi.
- Özar, Ş. Ve Ercan, F. (2000). Emek Piyasası Teorileri Ve Türkiye'de Emek Piyasası Çalışmalarına Eleştirel Bir Bakış. *Toplum ve Bilim*. Sayı: 86.ss 22-71.
- Parasız, İ. (2000). *İktisada Giriş*. Altıncı. Baskı. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Plümper, T. ve Schneider, C.J. (2007). Too much to die, too little to live: Unemployment, Higher Education Policies and University Budgets in Germany. *Journal of European Public Policy* 14:4 June 2007: 631–653
- Polat, S. (2009). Akademik Başarısızlığın Toplumsal Eşitsizlik Temelinde Çözümlemesi. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi / Cilt:7 Sayı:25 Kış: 2008-2009 Sayfa:v46-61*
- Poulantzas, N. (1980). *Faşizm ve Diktatörlük*. İstanbul: Birikim Yayınları
- Rikowski, G.(2002). Methods for Researching the Social Production of Labour Power in Capitalism. School of Education Research Seminar. University of College Northampton, 7 March.
- Sapancalı, F. (2005). *Sosyal Dışlanma*. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Schultz, T, W. (1966). Beşeri Sermayeye Yapılan Yatırım. M. Berk., F. Gönün. ve S. İlkin. (Editörler). *İktisadi Kalkınma Seçme Yazılar*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi İdari İlimler Fakültesi Yayınları. Ankara. s.406-424'deki makale.
- Sennet, R. (2005). Karakter Aşınması: Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerine Etkileri. (Çev:Barış Yıldırım) Ayrıntı Yayınları. İstanbul.
- Serin, N. (1979). *Eğitim Ekonomisi*. İkinci Baskı. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını.
- Solmon, L.C.veFagnano, C.L. (1995). Benefits of Education. *International Encyclopedia of Economics of Education*. Second Edition. Oxford: Pergamon Press. ss: 114-125.

Solportal (2012). Üniversiteli İşsiz sayısında artış devam ediyor.

<http://haber.sol.org.tr/ekonomi/universiteli-issiz-sayisinda-artis-devam-ediyor-haberi-52417> adresinden 11.06.2012 tarihinde alınmıştır.

Sönmez, M. (2008). Türkiye Ekonomisi. Fikret Başkaya ve Aydın Ördek (Editörler). *Ekonomik Kuramlar ve Kavramlar Sözlüğü Eleştirel Bir Giriş*. İstanbul: Maki Basın. ss:1141-1169.

Sönmez, V. (1994). Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı. Ankara: Pegem Yayınları.

Spring, J. (1997). Özgür Eğitim. Çev:A. Ekmekçi. İstanbul Ayrıntı Yayınları.

Standing, G. (1989). Global Feminization Through Flexible Labour. *World Development*. Vol:17. No: 7. s.1077-1095.

Süral, N. (2005). Esnekliğin İşgücü Piyasalarına Yansımaları. 'AB Yolunda Esneklik ve İstihdam' Uluslararası Semineri. Tisk Yayını. Yayın No 259.

Şahin, A, E. (2007). Eğitimle İlgili Temel Kavramlar. Veysel Sönmez (Editör). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık. Üçüncü Baskı. Ss:1-24.

Şenel, A. (1982). İlkel Topluluktan Uygar Topluma Geçiş Aşamasında Ekonomik Toplumsal Düşünsel Yapıların Etkileşimi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Yayınları, N:504.

Şenses, F. (2006). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*. Dördüncü Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.

Şimşek, H. (1995). Economics of Education Theories, Sources of Inequality and Youth Unemployment. *Eğitim Yönetimi*. Yıl 1, Sayı: 3.

Talas, C. (1997). *Toplumsal Ekonomi Çalışma Ekonomisi*, 7. Baskı. Ankara: İmge Yayınları.

Taylor, J. (1984). The Unemployment Of University Graduates. *Research in Education*. 31.pp:11-25

- Tezcan M. (2007). Eğitimin Toplumsal Temelleri. Veysel Sönmez (Editör).*Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık. Üçüncü Baskı. ss:95-118.
- Tezcan, M. (2007). Eğitimin Siyasal Temelleri. Veysel Sönmez (Editör).*Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık. Üçüncü Baskı. ss:333-348.
- Tezcan, M. (1985). Eğitim Sosyolojisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Kütüphanesi*.
- Toksöz, G. (1999). Gelişmiş Ülkelerde İşsizlik Üzerine Güncel Tartışmalar. Ankara: İmajYayıncılık.
- Toksöz, G. (2007). Türkiye’de Kadın İstihdamının Durumu. Ankara: ILO Yayınları.
- Tufan Demiray, H. (2003). Türkiye’de Genç İşsizliği ve Yüksek Öğretim Mezunu Gençlerin Çalışma Yaşamına Geçişteki Sorunları. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TÜİK. (2008). Hanehalkı İşgücü Araştırması 2007 Yıllık Sonuçları. Sayı:36. 06 Mart 2008.
- TÜİK. (2009a). Hanehalkı İşgücü Araştırması 2008 Aralık Dönemi Sonuçları. Sayı:38. 16 Mart 2009.
- TÜİK. (2009b). Hanehalkı İşgücü Araştırması 2009 Ocak Dönemi Sonuçları. Sayı:64. 15 Nisan 2009.
- TÜİK. (2011). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2010. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8661> adresinden 18.04.2012’de alınmıştır.
- TÜİK. (2012). İşgücü İstatistikleri. <http://tuikapp.tuik.gov.tr/isgucuapp/isgucu.zul> adresinden 01.07.2012 tarihinde alınmıştır.
- TÜRK-İŞ (2011). Kasım 2011 Açlık Ve Yoksulluk Sınırı. <http://www.turkis.org.tr/?wsit=CD5EE825-6253-4E90-A592->

924CFE24A1F1&wapp=52521E5F-FCA5-4BDD-940D-A284DA6F151D

Adresinden 25.12.2011 tarihinde alınmıştır.

Uçkan, B. (1998). Küreselleşme ve Devletin İş Piyasalarındaki Rolü. *Çimento İşveren Dergisi*. Cilt 12 . Sayı 15.

Ukpere, W.I. ve Slabbert, A.D. (2009). A Relationship Between Current Globalisation, Unemployment, Inequality And Poverty. *International Journal of Social Economics* Vol. 36. Nos 1/2, s 37- 46.

ÜİS. (2012). Ulusal İstihdam Starteji 2012 Taslağı. http://bloknote.sosyalkoruma.net/index.php/isquecue-piyasas_adresinden [11.06.2012](http://bloknote.sosyalkoruma.net/index.php/isquecue-piyasas_adresinden) tarihinde alınmıştır.

Ünal, I. (1987). Türkiye’de Teknik Ara İnsangücünün Eğitimin Ekonomik Değeri Kapsamındaki Nitelikler Açısından Değerlendirilmesi.Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Varçın, R. (2004). *İstihdam ve İşgücü Piyasası Politikaları*. Birinci Basım. Ankara: SiyasalKitabevi.

Varış, F. (1998). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara Üniversitesi Yayınları.

Yılmaz, G. (2006). Marx’ın Yedek İşgücü Ordusu Kavramına, Günümüz Kapitalizmi Tarafından Getirilen "Bilimsel" Gerekçe: NAİRÜ. *Toplum ve Hekim Dergisi*.Cilt 21. Sayı 2.

Yüksel, İ. (2003). İşsizliğin Psiko-Sosyal Sonuçlarının İncelenmesi: Ankara Örneği. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. Cilt 4. Sayı 2.

EKLER

Ek-1. Anket Formu

ÜNİVERSİTE MEZUNLARININ İŞSİZLİĞİ

Toplam 2 sayfa, 39 sorudan oluşmaktadır

Soru 1

Lütfen cinsiyetinizi belirtiniz: *

☐

Kadın

☐

Erkek

Soru 2

Lütfen yaşıınızı belirtiniz: *

Soru 3

Lütfen lisansta mezun olduğunuz üniversiteyi ve bölümü belirtiniz. *

Soru 4

Lütfen lisanstan mezun olduğunuz yılı yazınız.

Soru 5

Eğer yüksek lisans yaptıysanız lütfen hangi üniversite ve bölümde yaptığınızı belirtiniz.

Eğitiminize devam ediyorsanız üniversite ve bölüm adının yanına (devam) yazarak belirtiniz. Yüksek lisans ve/veya doktora yapmadıysanız lütfen bu soruyu boş bırakınız.:

Soru 6

Eğer doktora yaptıysanız lütfen hangi üniversite ve bölümde yaptığınızı belirtiniz.

Soru 7

Anne-babanız yaşıyor mu?

Anne   Yaşıyor   Yaşamıyor

Baba

Soru 8

Lütfen kendinizin, annenizin ve babanızın mesleğini aşağıdaki Çizelgedan seçiniz:

Emeklilik durumunda emeklilik öncesi mesleği belirtiniz.

	Kendim	Annem	Babam
Yüksek nitelikli ücretli (Yükseköğrenime gerek duyulan işler: Doktor, mühendis, avukat, hakim, akademisyen vb.) Bir seçim yapmalısınız	☐	☐	☐
Beyaz yakalı ücretli (Yükseköğrenime gerek duyulan ama daha az nitelik gerektiren işler:Hemşire, diş teknisyeni, banka memuru, sekreter, öğretmen, polis vb.) Bir seçim yapmalısınız	☐	☐	☐
Niteliksiz hizmet işçisi (Garson, bekçi, odacı, tezgâhtar, şoför, vb.)	☐	☐	☐
Mavi yakalı işçi (Doğrudan üretimde çalışanlar (Sanayi, inşaat, maden işçisi vb.)	☐	☐	☐

	Kendim	Annem	Babam
Esnaf Kendi işyerinde sadece kendisi çalışan)	☐	☐	☐
Küçük işveren (Bir veya iki sürekli işçi çalıştıran)	☐	☐	☐
Orta/ Büyük işveren (Üç ve üçten fazla sayıda sürekli işçi çalıştıran)	☐	☐	☐
Zengin köylü (100 dönüm ve üzeri toprak sahibi ve/veya işçi çalıştıran)	☐	☐	☐
Orta köylü (100 dönüm altında toprak sahibi ve veya işçi çalıştıran)	☐	☐	☐
Yoksul Köylü (Toprağı olmayan, işçi çalıştırmayan)	☐	☐	☐
Tarım işçisi	☐	☐	☐
Ev hanımı	☐	☐	☐
Diğer	☐	☐	☐

Soru 9

Kendinizin, annenizin ve babanızın mesleği için bir önceki soruda "Diğer" seçeneğini işaretlediyseniz lütfen söz konusu mesleği açıkça yazınız.

Aksi halde lütfen bu soruyu boş bırakarak diğer soruya geçiniz.

Soru 10

Evinize giren ortalama aylık gelir ne kadar?

Lütfen varsa kâr, faiz, kira ve ücret gelirleri dahil olmak üzere TL olarak belirtiniz

Soru 11

Evde siz dahil kaç kişi bu gelikle geçiniyorsunuz?

Soru 12

Ailenizde son beş yıl içinde 6 aydan daha uzun süre işsiz kalan kişi var mı?

☐

Evet

☐

Hayır (lütphen 11. soruya geçiniz)

Soru 13

Bu kişi neyiniz oluyor?

Birden fazla kişi varsa birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.

☐

Annem

☐

Babam

☐

Kız kardeşim

☐

Erkek Kardeşim

☐

Eşim

☐

Diğer

Soru 14

Lütphen annenizin ve babanızın eğitim durumunu belirtiniz.

	Annem	Babam
Okur-yazar değil	☐	☐

	Annem	Babam
Sadece Okur yazar	☐	☐
İlkokul mezunu	☐	☐
Ortaokul mezunu	☐	☐
Lise mezunu	☐	☐
Yüksekokul (iki yıllık) mezunu	☐	☐
Üniversite (dört yıllık) mezunu	☐	☐
Yüksek lisans yapmış	☐	☐
Doktora yapmış	☐	☐

Soru 15

Üniversiteden mezun olduktan sonra hiç ücretli bir işte çalıştınız mı?

Evet

Hayır (Lütfen 18. soruya geçiniz.)

Soru 16

Şu andaki işinizde veya en son işinizde ne kadar süredir çalışmaktasınız/çalıştınız?

Soru 17

Şu andaki işinizde veya en son yaptığınız işteki aylık geliriniz ne kadardır?

Lütfen ücreti yılı ile birlikte ve gerekirse yaklaşık bir değer olarak belirtiniz.
Örnek:1000 TL/2009 yılı

Soru 18

Şu andaki işiniz veya en son yaptığınız iş hangi sektöre aittir?

☐

Kamu sektörü

☐

Özel sektör

☐

Kendi işim

Soru 19

Şu andaki işiniz veya en son yaptığınız iş tam olarak ne idi?

Lütfen açık bir şekilde yazınız.

Soru 20

En son işinizden ayrılma nedeniniz nedir?

Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz

☐

Geçici bir işti.

☐

Eğitimime dönmem gerektiği için.

☐

İşten çıkartıldım.

☐

Askerlik nedeniyle.

☐

Çocuğuma / çocuklarıma bakmam gerektiği için

☐

Evlendiğim için.

☐

İşyerim kapatıldı / iflas etti.

☐

Taşınma / eşimin tayini nedeniyle

☐ Diğer

Soru 21

Lütfen çalışma yaşamındaki şimdiki durumunuzu belirtiniz:

Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.

☐ Geçici bir işte çalışıyordum, iş bitti.

☐ İşten çıkartıldım.

☐ İşyerimi kapattım / iflas ettim.

☐ İşimden ayrıldım, çünkü memnun değildim.

☐ İşimden ayrıldım, çünkü çocuğuma bakmak zorundaydım.

☐ Emekli oldum.

☐ Okuldan yeni mezun oldum.

☐ Askerden yeni geldim.

☐ İşim var, daha yüksek ücretle iş arıyorum.

☐ İşim var, güvenceli istihdam edilmek istiyorum.

☐ İşim var, kamuda istihdam edilmek istiyorum.

☐ Diğer

Soru 22

Lütfen 2008 ile 2010 arasında iş ile ilgili durumunuzu belirtiniz.

Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.

	2008	2009	2010
İş aradım.	☐	☐	☐

	2008	2009	2010
Kısmi zamanlı işim vardı.	☐	☐	☐
Geçici işler yapıyordum.	☐	☐	☐
Tam zamanlı işim vardı.	☐	☐	☐
Üniversitede öğrenciydim.	☐	☐	☐
Özel kurslara (Bilgisayar, ALES, KPSS, KPDS, ÜDS vb) devam ediyordum.	☐	☐	☐
İŞKUR eğitim merkezine gidiyordum	☐	☐	☐
Halk Eğitim Merkezine devam ediyordum.	☐	☐	☐
Belediyenin düzenlediği kurslara devam ediyordum.	☐	☐	☐
Topluma faydalı işlerle, demokratik kitle örgütleri ile ilgileniyordum.	☐	☐	☐
Çocuğuma bakıyordum / ev işleri ile ilgileniyordum	☐	☐	☐
Askerdeydim.	☐	☐	☐
Diğer	☐	☐	☐

Soru 23

Bir önceki soruda diğer seçeneğini işaretlediyseniz lütfen bu durumun ne olduğunu belirtiniz.

Aksi halde bu soruyu boş bırakarak diğer soruya geçiniz.

Soru 24

Eğer şu anda bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı iseniz lütfen hangi sosyal güvence olduğunu belirtiniz.

Kaydınız yakınlarınız üzerinden de olabilir.

☐ Sosyal Güvenlik Kurumu (Emekli sandığı,SSK, Bağkur)

☐ İŞKUR İşsizlik Sigortası

☐ Özel Sigorta

☐ Kayıtlı Değilim

☐ Diğer

Soru 25

Ne kadar süredir işsizsiniz?

Bir işiniz olduğu halde iş arıyorsanız lütfen diğer soruya geçiniz.

Soru 26

İşsiz kaldığınız sürelerde birilerinden maddi destek aldınız mı?

Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.

☐ Hayır, hiç kimseden almadım.

☐ Evet, birinci dereceden akrabalarım(danne-baba-kardeşler) aldım.

☐ Evet, eşimden / çocuklarımdan aldım.

☐ Evet, diğer akrabalarımdan aldım.

☐ Evet, arkadaşlarımdan aldım.

☐ Diğer

Soru 27

İşsiz kaldığınız sürelerde iş arama kanallarından hangilerini kullandınız?

Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.

- ☐ Bizzat işverenlere başvurdum.
- ☐ İŞKUR' a kayıt yaptırdım.
- ☐ Özel iş bulma kurumuna kayıt yaptırdım.
- ☐ Gazetedeki ilanları takip ettim.
- ☐ Kendim gazeteye ilan verdim.
- ☐ İnternetteki ilanları takip ettim.
- ☐ İnternetteki iş bulma sitelerine kayıt oldum.
- ☐ Çeşitli yerlere özgeçmişimi gönderdim.
- ☐ Aile üyeleri ile akrabalara haber verdim.
- ☐ Diğer tanıdıklara ve çevremdeki kişilere haber verdim.
- ☐ Belediye başkanı, genel müdür, milletvekili, bakan vb. kişilere gittim.
- ☐ Kendi işimi kurmak için girişimlerde bulundum.
- ☐ Kamunun açtığı sınavlara başvurdum /girdim. (Kurumların sınavları ve KPSS)
- ☐ Özel sektörde açılan sınavlara başvurdum ve girdim.
- ☐ İşçi simsar ve aracılara başvurdum.
- ☐ Yurtdışında çalışmak için girişimde bulundum.
- ☐ Diğer

Soru 28

İş bulamama nedeniniz konusunda aşağıdaki ifadelere katılma derecenizi işaretler misiniz?

	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum
1. Ekonomik kriz nedeniyle iş bulamıyorum.	☐	☐	☐
2. Devlet iş sağlamadığı için iş bulamıyorum.	☐	☐	☐
3. Ekonomik sistem işsizlik ürettiği için iş bulamıyorum.	☐	☐	☐
4. Yoksulluk sınırının üzerinde bir ücrette iş bulamıyorum.	☐	☐	☐
5. Sosyal çevrem geniş olmadığı için iş bulamıyorum.	☐	☐	☐
6. Referansım olmadığı için iş bulamıyorum.	☐	☐	☐
7. İşverenler cinsiyet ayrımcılığı yaptığı için iş bulamıyorum.	☐	☐	☐
8. İşverenler etnik ayrımcılık yaptığı için iş bulamıyorum.	☐	☐	☐
9. İşverenler mezhep ayrımcılığı yaptığı için iş bulamıyorum.	☐	☐	☐
10. İşverenler daha genç yaşlarda çalışanlar aradığı için iş bulamıyorum.	☐	☐	☐

	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum
11. Yeteneklerim ve/veya kültürel birikimim yeterli olmadığı için iş bulamıyorum.	☐	☐	☐
12. Eğitim düzeyime uygun iş bulamıyorum.	☐	☐	☐
13. Mezun olduğum üniversitenin adı piyasada popüler olmadığı için iş bulamıyorum .	☐	☐	☐
14. Şansım olmadığı için iş bulamıyorum.	☐	☐	☐
15. Diğer	☐	☐	☐

Soru 29

Bir önceki soruya diğer yanıtını verdiyseniz, lütfen ne olduğunu açıklayınız.

Aksi halde bu soruyu boş bırakarak diğer soruya geçiniz.

Soru 30

İş ararken kamu sektörü özel sektör ayrımı yapıyor musunuz?

☐

Evet, öncelikle kamu sektörünü tercih ederim.

☐

Evet, öncelikle özel sektörü tercih ederim.

☐

Hayır, fark etmez.

Soru 31

Hiçbir ilginiz olmayan bir şehirde size uygun bir iş ilanı olsa, o şehre taşınmayı göze alarak işe başvurur musunuz?

☐ Evet

☐ Hayır

Soru 32

Hiçbir ilginiz olmayan bir ülkede size uygun bir iş ilanı verilse o ülkede yaşamayı göze alarak işe başvurur musunuz?

☐ Evet

☐ Hayır

Soru 33

Gelecekte gireceğiniz işten yaklaşık ne kadar aylık ücret talep edersiniz?

Soru 34

Sizce ideal bir günlük çalışma süresi kaç saat olmalıdır?

Soru 35

Sigortalı bile olsa her an atılma durumunuzun olduğu bir işte çalışmayı kabul eder misiniz?

☐ Evet

☐ Hayır

Soru 36

Geçici olan bir işte çalışmayı kabul eder misiniz?

☐ Evet

☐ Hayır

Soru 37

Üniversitede aldığınız eğitim ile ilgisi olmayan ama herhangi bir üniversite mezunu olmayı gerektiren bir alanda çalışmayı kabul eder misiniz?

☐ Evet

☐ Hayır

Soru 38

Lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların aldığı ücret ve koşullarda çalışmayı kabul eder misiniz?

☐ Evet

☐ Hayır

Soru 39

Bu doktora tezine katkı sağlamak üzere size uygun bir zamanda yapılacak daha ayrıntılı bir görüşmeyi kabul ederseniz lütfen iletişim bilgilerinizi yazınız:

Ek-2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

ÜNİVERSİTE MEZUNLARININ İŞSİZLİĞİ ARAŞTIRMASI İÇİN GÖRÜŞME FORMU

Görüşme No:

Görüşme Yapılan Kişi:

Görüşme Tarihi:

Başlama / Bitiş Zamanı:

Sayın Katılımcı

Ankara Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalında yapmakta olduğum doktora tezi kapsamında üniversite mezunlarının işsizliği konusunu incelemekteyim. Çalışmamın amacı üniversite mezunu olup işsiz olanların veya bir işi olmasına rağmen başka iş arayanların üniversite eğitiminin işsizliği önlemede yarattığı etkileri nasıl değerlendirdiklerinin ortaya çıkarılmasıdır. Yapılacak görüşmede katılımcılara sosyo ekonomik kökenlerine, eğitim ve önceki çalışma hayatlarına dair sorular sorulacak, işsizliklerinin nedenleri ve çevrelerine etkileri konularındaki düşünceleri, işsizlikleri ile eğitimleri arasındaki ilişkiyi nasıl kavradıkları, işsiz kaldıkları sürelerde iş bulmak için neler yaptıkları, ne tür iş arama kanallarını kullandıkları ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

Yaptığım görüşmelerde sorulara verdiğiniz yanıtlar başka amaçlar için kullanılmayacak, üçüncü kişilere verilmeyecek, araştırma raporlarında isminiz geçmeyecektir. İzninizle zamanı daha verimli kullanabilmek için görüşmeyi ses kayıt cihazı ile kaydetmek istiyorum ve görüşme sorularına geçiyorum. Katılımınız için teşekkür ederim.

Aygülen Kayahan Karakul

Ankara Üniversitesi

Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalı

Doktora Öğrencisi

aygulen.kayahan@gmail.com

KİŞİSEL BİLGİLER

1. Yaşınız:
2. Cinsiyetiniz:
3. Lisansta mezun olduğunuz üniversite ve bölüm:
4. Yüksek lisans yaptıysanız hangi üniversite ve bölümde yaptınız:
5. Doktora yaptıysanız hangi üniversite ve bölümde yaptınız:
6. Anne ve babanız yaşıyor mu?
Anne:
Baba:
7. Annenizin ve babanızın eğitim durumunu belirtir misiniz?
Anne:
Baba:
8. Kendiniz ile anne ve babanızın yaptığı işi belirtir misiniz?
Kendim:
Annem:
Babam:
9. Evinize giren ortalama aylık gelir ne kadar?
10. Evde kaç kişi bu gelirle geçiniyorsunuz?
11. Medeni durumunuzu, çocuklarınız varsa sayısını ve eğitim durumlarını belirtir misiniz?
Medeni durum:
Çocuk:
Çocukların Eğitim Durumları:
12. Ailenizde son beş yıl içinde 6 aydan daha uzun süre işsiz kalan kişi/kişiler var mı? Varsa bu kişi/ kişiler neyiniz oluyor?
13. Bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı mısınız? Kayıtlı iseniz kimin üzerinden?

GÖRÜŞME SORULARI

1. Üniversiteden mezun olduktan sonra hiç ücretli bir işte çalıştınız mı? Çalıştıysanız bu işi/ işleri tarif eder misiniz? (birden fazla işe hepsi için aşağıdaki sorular ayrı ayrı sorulacak)

Bu iş üniversitede eğitim aldığınız alanla ilgili miydi? Hangi sektöre aitti (Kamu-özel-kendi işi)? Bu işe nasıl, hangi kanallarla girdiniz? Kimler aracılık etti? Aylık geliriniz ne kadardı? Statünüz neydi? Ne kadar süre bu işte çalıştınız? Ayrılma nedeniniz/ nedenleriniz nelerdi?

2. Şu an ne kadar süredir iş arıyorsunuz?

Şu an bir işte çalışarak mı iş arıyorsunuz? Bir işte çalışıyorsanız başka iş arama nedenleriniz nelerdir? Şu an bir gelir elde ediyor musunuz? Hiç Avrupa Birliği/ Dünya Bankası veya başka kurumların projelerinde çalıştığınız oldu mu? Çalıştıysanız bu işlerdeki gelir/statü durumunuzu tarif eder misiniz? Başka geçici işler yaptınız mı? Çalıştıysanız üniversite eğitimi aldığınız alanla ilgili miydi? Hiç üniversite eğitimi görmeyi gerektirmeyen işler yaptınız mı? Geçici işlerde çalışmak gerçekten bir işte çalıştığınız duygusu veriyor mu?

3. İşsiz kaldığınız sürelerde iş bulmak için neler yapıyorsunuz tarif eder misiniz?

İş bulmak için çevrenizdeki kişilerden yardım istediğiniz oluyor mu? İş bulmak için internete- gazeteye ilan veriyor veya buralara verilmiş ilanları takip ediyor musunuz? Aile- akraba- arkadaş çevresi vasıtasıyla hiç iş aradınız mı? İŞKUR veya özel istihdam bürolarına kayıt yaptırdınız mı? KPSS' ye girdiniz mi? Kamu sektöründe kurumlarca açılan sınavlara girdiniz mi? Milletvekili, bakan, belediye başkanı, genel müdür gibi siyasi kişiler veya parti yöneticileri ile temasa geçtiniz mi?

4. İşsiz kaldığınız sürelerde yeterliklerinizi geliştirici etkinlikler yapıyor musunuz?

Lisanstan/yüksek lisanstan/doktoradan mezun olduktan sonra başka bir yerden hiç eğitim aldınız mı? Devlet tarafından finanse edilen eğitim/kurs programlarına hiç katıldınız mı? Katıldıysanız bu eğitim/ kurslardan nasıl haberdar oldunuz? Hiç KPSS, ALES KPDS gibi kurslarına katıldınız mı? Katıldıysanız bu kurslar iş bulma ümidinizi nasıl etkiliyor?

5. İşsiz kaldığınız sürelerde size yardım eden birileri oluyor mu?

Kira, yiyecek ihtiyaçlarınız için birileri yardım ediyor mu? Kim? Kurs- eğitim vb giderlerinizi kim karşılıyor? Kültürel ve sanatsal etkinlikler için birilerinden maddi destek alıyor musunuz? İşsiz kaldığınız sürelerde size manevi olarak destek olan birileri var mı? Kimler?

6. Kendi işsizliğinizin nedenleri ve genel olarak üniversite mezunlarının işsizliğinin nedenleri konularında neler düşünüyorsunuz?

İşsiz olmanızın nedenleri çoğunlukla sizden mi sizin dışınızdaki nedenlerden mi kaynaklanıyor? İşsiz kalmanızda üniversiteden mezun olduğunuz bölüm/programın etkilerine dair neler düşünüyorsunuz? Sizce devletin üniversite mezunlarının işsizliğini önlemek için temel sorumlulukları neler olmalıdır? Üniversite eğitimi görmüş olmanızın değeri konusunda neler düşünüyorsunuz? (Sadece iş bulma-istihdam yaratma konularına değinirlerse üniversite eğitimine bunun dışında verdikleri değer de sorulacak)

7. Çalışmak istediğiniz işi tarif eder misiniz?

Çalışmak istediğiniz iş için ne kadar aylık ücret talep edersiniz? Sizce günlük çalışma süresi kaç saat olmalı? Geçici işlerde çalışmak ister misiniz? Başka şehirde veya başka ülkede çalışmak ister misiniz? Üniversiteden aldığınız eğitimle ilgisi olmayan bir alanda çalışmak ister misiniz? Lise mezunlarının çalıştığı işlerde onların çalışma koşullarında çalışmak ister misiniz?

8. İşsizlik sorununun çözümüne yönelik olarak politik faaliyetleriniz oluyor mu?

Bu konuda yapılan bir etkinliğe (eylem, gösteri, imza, boykot, grev, sendika toplantıları vb) katıldınız mı? Çevrenizde sizin gibi üniversite mezunu olup işsiz olan kişilerle işsizlik hakkında politik tartışmalar yapıyor musunuz? İşsiz olan ancak eğitimsiz olan kişilerle işsizlik hakkında politik tartışmalar yapıyor musunuz? İşsizlik konusunun çözümü için kimlerle dayanışma yapılabilir? (Belirtmezse eğitim görmemiş olan, vasıfsız işsizlerle bir dayanışma yapılabilir mi diye sorulacak).

9. Lütfen işsizlikle ilgili aşağıda yazılan durumlardan size uygun gelen durumu seçiniz:

Ekonomik büyüme yükseldikçe istihdam olanakları artar. İşsizlik, yetenekleri sınırlı, uygun eğitim yatırımı yapmamış bireylerin sorunudur. Eğitimle istihdam arasında bir ilişki vardır. Eğitim özelleştirilirse işgücü piyasalarının taleplerine daha uygun insanlar yetiştirilebilir.	( )
Devlet müdahaleleri ile ekonomik büyüme sağlanır ve istihdam olanakları geliştirilebilir. İşsizlik, sosyoekonomik kökeni düşük olup uygun insan sermayesi yatırımı yapamayan kişilerin bir sorunudur. Bu yüzden fırsat eşitliği için eğitimin parasız kamuca sunulması gerekmektedir.	( )
Sorun ekonominin büyümesi değil, büyüme sağlanırken onun nasıl bölüştürüleceği sorunudur. Üretilen değer, ancak üretenler için kullanılırsa, sosyal refah artar. Sonuçlarda eşitlik için fırsat eşitliği değil, eğitim eşitliği gereklidir. İşsizlik sistemin bir defosu değil bizzat sonucudur. Şu anki sistemde köklü bir değişiklik yapmadan eğitim yolu da dahil olmak üzere hiçbir yoldan tüm toplum için işsizlik çözülemez	( )

Ek-3. Online Görüşme Formu:

ÜNİVERSİTE MEZUNLARININ İŞSİZLİĞİ ARAŞTIRMASI İÇİN E-POSTA İLE SORU FORMU

Sayın Katılımcı

Lütfen aşağıdaki soruların altlarındaki boşluklara cevaplarınızı yazınız. Bu soru formuna verdiğiniz yanıtlar başka amaçlar için kullanılmayacak, üçüncü kişilere verilmeyecek, araştırma raporlarında isminiz veya e-posta adresiniz geçmeyecektir.

Aygülen Kayahan Karakul

Ankara Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi

issizlikarastirmacisi@gmail.com

SORULAR:

1. Üniversiteden mezun olduktan sonra hiç ücretli bir işte çalıştınız mı? Çalıştıysanız bu işi/ işleri tarif eder misiniz?
2. Şu an ne kadar süredir iş arıyorsunuz? Şu an bir işte çalışarak mı iş arıyorsunuz? Bir işte çalışıyorsanız başka iş arama nedenleriniz nelerdir? Şu an bir gelir elde ediyor musunuz?
3. İşsiz kaldığınız sürelerde iş bulmak için neler yapıyorsunuz tarif eder misiniz?
4. İşsiz kaldığınız sürelerde yeterliklerinizi geliştirici etkinlikler yapıyor musunuz? Eğitim, kurslara gidiyor musunuz?
5. İşsiz kaldığınız sürelerde size yardım eden birileri oluyor mu?(Kira, yiyecek ihtiyaçlarınız için birileri yardım ediyor mu? Kim? Kurs- eğitim vb giderlerinizi kim karşılıyor? Kültürel ve sanatsal etkinlikler için birilerinden maddi destek alıyor musunuz? İşsiz kaldığınız sürelerde size manevi olarak destek olan birileri var mı? Kimler?

6. Kendi işsizliğinizin nedenleri ve genel olarak üniversite mezunlarının işsizliğinin nedenleri konularında neler düşünüyorsunuz?

7. Çalışmak istediğiniz işi tarif eder misiniz?

8. İşsizlik sorununun çözümüne yönelik olarak politik faaliyetleriniz oluyor mu?

9. Lütfen işsizlikle ilgili aşağıda yazılan durumlardan size uygun gelen durumu seçiniz:

Ekonomik büyüme yükseldikçe istihdam olanakları artar. İşsizlik, yetenekleri sınırlı, uygun eğitim yatırımı yapmamış bireylerin sorunudur. Eğitimle istihdam arasında bir ilişki vardır. Eğitim özelleştirilirse işgücü piyasalarının taleplerine daha uygun insanlar yetiştirilebilir.	( )
Devlet müdahaleleri ile ekonomik büyüme sağlanır ve istihdam olanakları geliştirilebilir. İşsizlik, sosyoekonomik kökeni düşük olup uygun insan sermayesi yatırımı yapamayan kişilerin bir sorunudur. Bu yüzden fırsat eşitliği için eğitimin parasız kamuca sunulması gerekmektedir.	( )
Sorun ekonominin büyümesi değil, büyüme sağlanırken onun nasıl bölüştürüleceği sorunudur. Üretilen değer, ancak üretenler için kullanılırsa, sosyal refah artar. Sonuçlarda eşitlik için fırsat eşitliği değil, eğitim eşitliği gereklidir. İşsizlik sistemin bir defosu değil bizzat sonucudur. Şu anki sistemde köklü bir değişiklik yapmadan eğitim yolu da dahil olmak üzere hiçbir yoldan tüm toplum için işsizlik çözülemez	( )

10. Bu konuda sorulmamış olan ama söylemek istediğiniz başka bir şey varsa lütfen belirtiniz:

Katılımınız için teşekkür ederim.

Ek-4. İŞKUR tarafından Üniversite Mezunu İşsizlere Gönderilen Anket Linkine Ait e-posta

Gönderen: anketduyuru@iskur.gov.tr

Konu: Anket duyurusu

Tarih: 15 Temmuz 2011

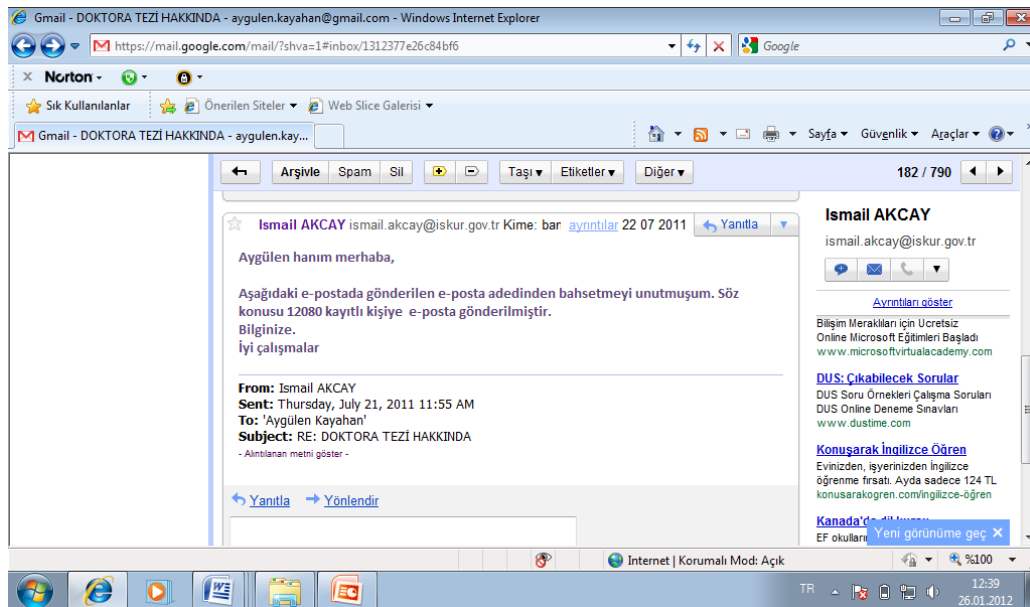
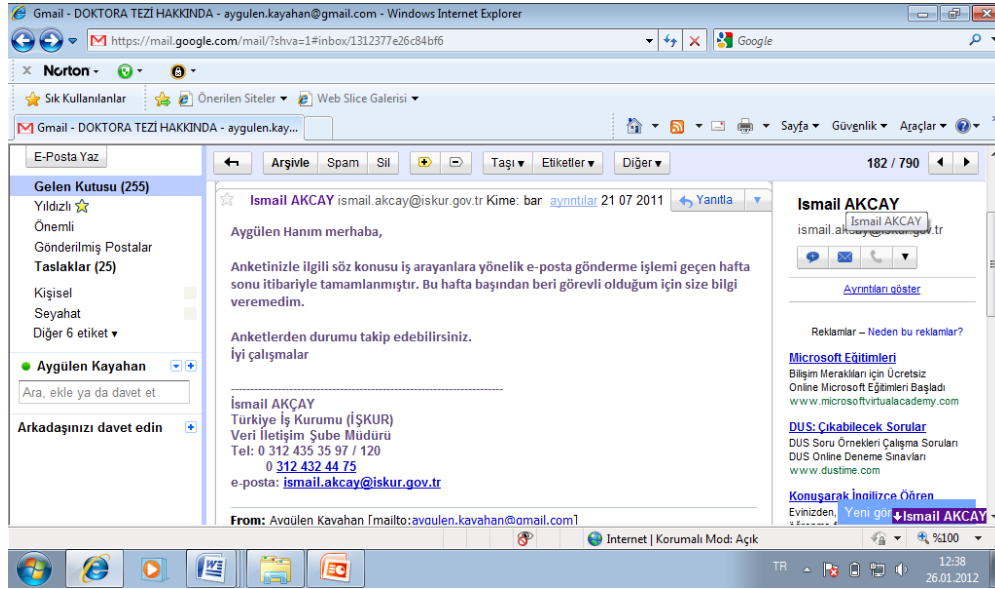
Sayın İş Arayan,

Kurumumuzun bilimsel çalışmayı destekleme politikası kapsamında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde yapılmakta olan bir doktora tezine katkı yapmanız bizleri sevindirecektir. İstihdam- Eğitim ilişkilerinin inceleneceği araştırma kapsamında hazırlanan anket linki aşağıda sunulmuştur.

Link: <http://www.jetanket.com/s/isanket>

Ek-5. Anket Linkinin gönderildiğine dair İşkur Genel Müdürlüğü Veri İletişim Şube Müdüründen alınan bilgilendirme e-postaları

EK-6. İŞKUR tarafından Üniversite Mezunu İşsizlere Gönderilen Anket Linkine Ait Hatırlatma e-postası

Gönderen: anketduyuru@iskur.gov.tr

Konu: Anket duyuru hatırlatma

Tarih: 04 Ağustos 2011

Sayın İş Arayan,

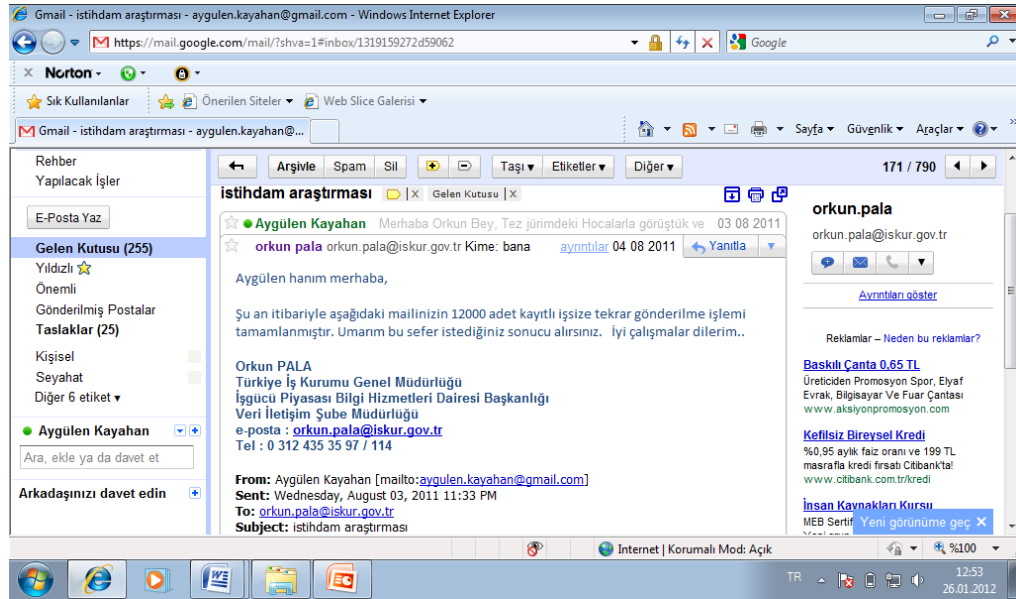
15 temmuz 2011 tarihinde e-posta adresinize kurumumuz tarafından istihdam-eğitim ilişkileri ile ilgili bir doktora tezi kapsamında hazırlanan anketin duyurusu gönderilmiştir. Söz konusu linkteki anketi doldurduysanız teşekkür ederiz.

Eğer doldurmadıysanız ve bu sefer doldurmak isterseniz anket linkini hatırlatmak isteriz:

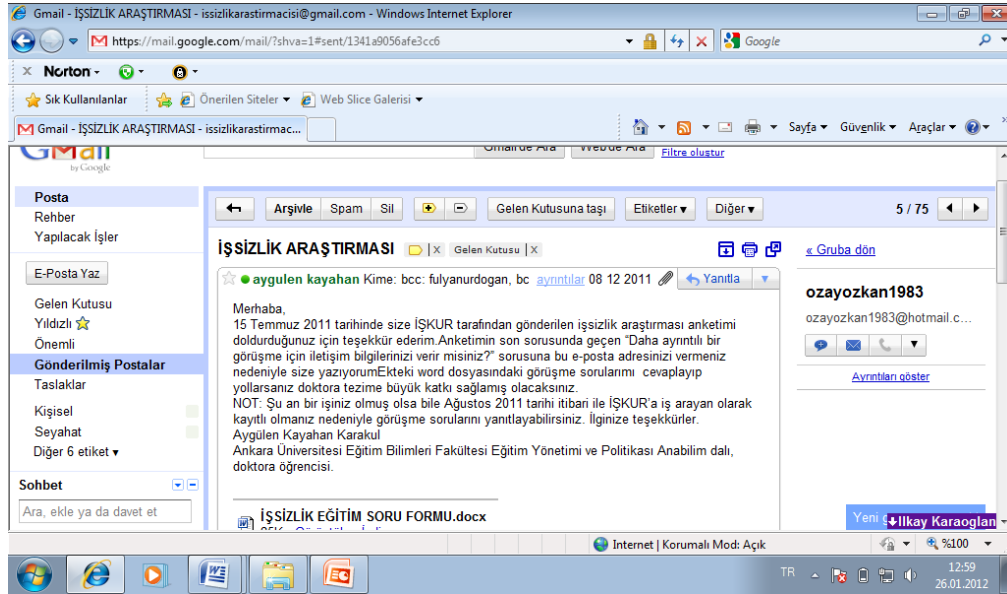
Link: <http://www.jetanket.com/s/isanket>

Eğer doldurmadıysanız neden doldurmadığınızı anketi hazırlayan araştırmacının e-posta adresi olan issizlikarastirmacisi@gmail.com adresine bir e-posta ile yazar mısınız? Teşekkür ederiz. İyi günler.

Ek-7. Anket Hatırlatma Linkinin gönderildiğine dair İŞKUR Genel Müdürlüğü Veri İletişim Şube Müdürlüğü'nden alınan bilgilendirme e-postası

Ek-8. Online Soru Formunun Anketin Son Sorusuna İletişim Bilgilerini Yazan Kişilere Gönderilme Metnin Gövdesi

Ek-9. Görüşülenlere Ait Kimlik Bilgileri

KSB1: 35 yaşında. Ankara Üniversitesi Antropoloji Bölümü 1998 mezunu, Gazi Üniversitesi Çevre Bilimleri ve Ankara Üniversitesi Müze Eğitimi alanlarında yüksek lisansı var. Ankara Üniversitesi Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri Bölümü'nde doktora yapıyor. Anne ve babası yüksekokul mezunu. Annesi ev hanımı babası emekli asker. Eve giren ortalama aylık gelir 4000 lira. Evde 4 kişi bu gelirle geçiniyor. Son beş yıl içinde kız kardeşi 6 aydan uzun süre işsiz kalmış. Baba üzerinden sağlık sigortasından yararlanıyor. İşsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

ESB1: 28 yaşında. Gazi Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü 2005 mezunu. Gazi Üniversitesi Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri bölümünde yüksek lisans yapmıştır. Annesi lise terk, babası üniversite mezunu. Annesi de babası da emekli bankacı. Eve giren ortalama aylık gelir 10.000. Evde 3 kişi bu gelirle geçiniyor. Son beş yıl içinde ablası 6 aydan uzun süre işsiz kalmış Babasının şirketi üzerinden kendi adına sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı. İşsizliğin nedenlerine belirlemelerden liberal yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

KSB2: 27 yaşında. Gazi Üniversitesi Seramik Ana Bilim dalı 2008 mezunu. Annesi lise, babası üniversite mezunu. Annesi ev hanımı, babası emekli memur. Eve giren ortalama aylık gelir 3.700 lira. Evde 6 kişi bu gelirle geçiniyor. Son beş yıl içinde ablası 6 aydan uzun süre işsiz kalmış. Baba üzerinden sağlık sigortasından yararlanıyor. İşsizliğin nedenlerine belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

ESB2: 34 yaşında. Gazi Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü 2001 mezunu. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi dalında yüksek lisansı var. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde doktora yapıyor. Annesi ve babası üniversite mezunu. Annesi öğretmen, babası serbest meslek yapıyor. Eve giren ortalama aylık gelir 3750 lira. Evde 4 kişi bu gelirle geçiniyor. Son beş yıl içinde kardeşi 6 aydan uzun süre işsiz kalmış. Aileye ait dükkan üzerinden kendi adına sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı. İşsizliğe ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

ESB3:37 yaşında. Ankara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü 2002 mezunu. Ankara Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümünde yüksek lisansı var. Ankara Üniversitesi Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temellerinde doktora yapıyor. Annesi ve babası ilkokul mezunu. Annesi ev hanımı, babası emekli işçi. Eve giren ortalama aylık gelir 2000 lira. Evde iki kişi bu gelirle geçiniyor. Geçici bir iş nedeniyle sosyal güvenlik kuruluşuna kendi üzerinden kayıtlı. İşsizliğe ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

EFB1:39 yaşında. Hacettepe Üniversitesi Jeoloji Mühendisliği 2002 mezunu. Annesi ve babası ilkokul mezunu. Annesi ev hanımı, babası esnaf. Eve giren

ortalama aylık gelir 1000 lira.dört kişi bu gelirle geçiniyor. Son beş yıl içinde kız kardeşi 6 aydan uzun süre işsiz kalmış. Sosyal güvencesi yok. İşsizliğe ilişkin belirlemelerden Keynesyen yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

KSB3: 25 yaşında. Kırıkkale Üniversitesi Türk Dili Edebiyatı bölümü 2009 mezunu. Annesi, babası ilkokul mezunu. Annesi ev hanımı babası mobilyacı. Eve giren ortalama aylık gelir 1250 lira. Evde dört kişi bu gelirle geçiniyor. Sosyal güvencesi yok. İşsizliğe ilişkin belirlemelerden Keynesyen yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

KSB4: 25 yaşında. Kırıkkale Üniversitesi Türk Dili Edebiyatı bölümü 2009 mezunu. Babası ortaokul, annesi ilkokul mezunu. Annesi ev hanımı babası özel sektörde çalışıyor. Eve giren ortalama aylık gelir 1650 lira. Evde dört kişi bu gelirle geçiniyor. Sosyal güvencesi yok. İşsizliğe ilişkin belirlemelerden Keynesyen yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

KFB1: 32 yaşında. Süleyman Demirel Üniversitesi Çevre Mühendisliği Bölümü 2000 mezunu. Dokuz Eylül Üniversitesi Çevre Mühendisliği Bölümünde yüksek lisans yapmış. Annesi ilkokul, babası lise mezunu. Annesi ve babası emekli memur. Eve giren ortalama aylık gelir 3000 lira. Aileden ayrı tek başına yaşıyor. Sosyal güvencesi yok. İşsizliğe ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

EFB2: 47 yaşında. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi 1985 mezunu. Annesi ilkokul babası üniversite mezunu. Eve giren ortalama aylık gelir 2000 lira. Evde üç kişi bu gelirle geçiniyor. Evli, bir çocuğu var. Annesi ev hanımı babası genel müdürlükten emekli.Sosyal güvencesi yok. İşsizliğe ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

KFB2:31 yaşında. 19 Mayıs Üniversitesi Biyoloji Bölümü 2001 mezunu.Anne ve babası lise mezunu. Annesi hemşire, babası emekli memur. Eve giren ortalama aylık gelir 2750 lira.Evde iki kişi bu gelirle geçiniyor. Geçici bir iş nedeniyle kendi üzerinden sosyal güvencesi var. İşsizliğe ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

KFB3:22 yaşında. 19 Mayıs Üniversitesi Gıda Mühendisliği 2011 mezunu.Anne ve babası üniversite mezunu. Annesi emekli öğretmen babası hayatta değil. Eve giren ortalama aylık gelir 2000 lira. Evde 3 kişi bu gelirle geçiniyor. Anne üzerinden sağlık sigortası var. İşsizliğe ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

ESB4: 26 yaşında.19 Mayıs Üniversitesi Resim Öğretmenliği Bölümü 2009 mezunu. Anne okuryazar değil, baba ortaokul mezunu. Anne ev hanımı baba emekli işçi. Eve giren ortalama aylık gelir 3000 lira. Evde 3 kişi bu gelirle geçiniyor. Son beş yıl içinde ağabeyi 6 aydan uzun süre işsiz kalmış. Sosyal

güvencesi yok. İşsizliğe ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

KFB4:26 yaşında. İnönü Üniversitesi, Kimya Bölümü 2008 mezunu. Annesi ilkokul, babası üniversite mezunu. Annesi ev hanımı, babası emekli işçi. Eve giren ortalama aylık gelir 1700 lira. Evde 2 kişi bu gelirle geçiniyor. Son beş yıl içinde ablası 6 aydan uzun süre işsiz kalmış. Sosyal güvenlik primlerini kendisi ödemek suretiyle sosyal güvencesi var. İşsizliğe ilişkin belirlemelerden hem liberal yaklaşımdaki hem de sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

KFB5:35 yaşında. Ankara Üniversite Ziraat Fakültesi Su Ürünleri Mühendisliği bölümü mezunu. Annesi ve babası lise mezunu. Annesi ve babası emekli memur. Eve giren ortalama aylık gelir 2000 lira. Evde 4 kişi bu gelirle geçiniyor. Geçici bir iş nedeniyle kendi üzerinde sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı. İşsizliğe ilişkin belirlemelerden hem liberal yaklaşımdaki hem de sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

KSB5: 23 yaşında. Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü 2011 mezunu. Annesi ve babası üniversite mezunu. Anne ve babanın danışmanlık şirketi var. Eve giren ortalama aylık gelir 3000 lira. Evde 3 kişi bu gelirle geçiniyor. Anne üzerinden sağlık sigortası var. İşsizliğe ilişkin belirlemelerden liberal yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

KSB6: 21 yaşında. Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü 2011 mezunu. Annesi ve Babası üniversite mezunu. Annesi akademisyen, babası kamuda uzman. Eve giren ortalama aylık gelir 3000 lira. Evde 2 kişi bu gelirle geçiniyor. Anne üzerinden sağlık sigortası var. İşsizliğe ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

ESB 5: 46 yaşında. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İktisat Bölümü mezunu. Annesi ve babası ilkokul mezunu. Annesi ev hanımı, babası hayatta değil. Eve giren ortalama aylık gelir 2000 lira. Evde 3 kişi bu gelirle geçiniyor. İsteğe bağlı sigortalı. İşsizliğe ilişkin belirlemelerden Keynezyen yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

KFB6: 27 yaşında. Kocaeli Üniversitesi Fen Bilgisi Öğretmenliği mezunu. Annesi lise babası ortaokul mezunu. Annesi ev hanımı babası emekli işçi. Eve giren ortalama aylık gelir 2.500 lira. Evde 4 kişi bu gelirle geçiniyor. Kuzeni 6 aydan uzun süre işsiz kalmış. Geçici bir iş nedeniyle kendi üzerinden sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı. İşsizliğe ilişkin belirlemelerden Keynezyen yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

EFB3:24 yaşında. Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Biyokimya bölümü 2011 mezunu. Annesi lise, babası üniversite mezunu. Annesi ev hanımı, babası emekli işçi Eve giren ortalama aylık gelir 1500 lira. Evde 3 kişi bu gelirle geçiniyor.. Geçici bir iş nedeniyle kendi üzerinden sosyal güvenlik kuruluşuna

kayıtlı. İşsizliğe ilişkin belirlemelerden liberal yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

Ek-10. Online Görüşme Yapılan Kişilerin Kodları ve Kimlikleri

1.efb: Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Kalıpçılık Öğretmenliği 1996 mezunu; 40 yaşında; geçici bir işte çalışarak iş arıyor; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

2.esb: Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü 1999 mezunu; 35 yaşında; geçici bir işte çalışarak iş arıyor, işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden hem liberal, hem keynezyen hem sosyalist yaklaşımdan da benimsediği görüşleri var.

3.efb: Fırat Üniversitesi Elektrik Öğretmenliği Bölümü 2003 mezunu; 33 yaşında; geçici bir işte çalışarak iş arıyor, işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

4.esb: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İngilizce İşletme bölümü 2008 mezunu; 27 yaşında; 9 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

5.esb: Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü, 2008 mezunu; 27 yaşında; 6 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

6.efb: Mustafa Kemal Üniversitesi Mühendislik Fakültesi İnşaat Mühendisliği Bölümü 2009 mezunu; 27 yaşında; geçici bir işte çalışarak iş arıyor; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

7.esb: Gazi Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü 2010 mezunu; 27 yaşında; 5 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

8.kfb: Atılım Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Matematik Bölümü 2011 mezunu; 27 yaşında; 6-7 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

9.ksb: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği 2009 mezunu; 25 yaşında; 2,5 yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

10.efb: Niğde Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Jeoloji Mühendisliği 2008 mezunu; 26 yaşında; 8 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

11.ksb: Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü 2005 mezunu; 25 yaşında; 2 yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

12.ksb: Çankaya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası Ticaret Bölümü 2005 mezunu; 29 yaşında; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

13.ksb: Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü 2007 mezunu; 27 yaşında; 4 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

14.efb: Gazi Üniversitesi Fen Fakültesi Kimya Bölümü 2010 mezunu; 29 yaşında; 2 yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

15.ksb: Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü 2008 mezunu; 28 yaşında; geçici bir işte çalışarak iş arıyor; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden keynezyen yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

16.ksb: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili Ve Edebiyatı Bölümü 2004 mezunu; 31 yaşında; geçici bir işte çalışarak iş arıyor; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

17.ksb: Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü 2007 mezunu; 28 yaşında; 1 yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

18.ksb: Anadolu Üniversitesi İşletme Bölümü 2007 mezunu; 30 yaşında; 1 yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

19.ksb: Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü 2007 mezunu; 27 yaşında; 1 yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden keynezyen yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

20.kfb: Aksaray Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü 2007 mezunu; 27 yaşında; geçici bir işte çalışarak iş arıyor; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

21.efb: Kırıkkale Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Makine Mühendisliği Bölümü 2008 mezunu; 26 yaşında; 3 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

22.esb: Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü 2005 mezunu; 32 yaşında; geçici bir işte çalışarak iş arıyor; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

23.ksb: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Biyoloji Öğretmenliği Bölümü 2010 mezunu; 27 yaşında; yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

24.esb: Anadolu Üniversitesi AÖF İşletme Bölümü 2011 mezunu; 25 yaşında; geçici bir işte çalışarak iş arıyor; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

25.esb: Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü Bölümü 2007 mezunu; 28 yaşında; 6 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

26.efb: Ankara Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü 2005 mezunu; 31 yaşında; geçici bir işte çalışarak iş arıyor; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

27.kfb: Eskişehir Osmangazi Fen Edebiyat Fakültesi Üniversitesi Kimya Bölümü 2004 mezunu; 27 yaşında; 2,5 yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden keynezyen yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

28.kfb: Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi İstatistik Bölümü 2010 mezunu; 23 yaşında; 6 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

29.esb: Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü 2000 mezunu; 41 yaşında; geçici bir işte çalışarak iş arıyor; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

30.efb: Gazi Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Makina Mühendisliği Bölümü 1986 mezunu; 48 yaşında; 10 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

31.efb: Erciyes Üniversitesi Fen Fakültesi Kimya Bölümü 2010 mezunu; 27 yaşında; 6 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

32.efb: Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi 1998 mezunu; 36 yaşında; 1,5 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

33.esb: Adnan Menderes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü 2005 mezunu; 28 yaşında; 4 yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

34.ksb: Anadolu Üniversitesi İşletme Bölümü 2002 mezunu; 35 yaşında; 1,5 yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

35.efb: İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Matematik Bölümü 2010 mezunu; 24 yaşında; 1,5-2 yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

36.efb: Dumlupınar Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Elektrik-Elektronik Mühendisliği 2006 mezunu; 27 yaşında; geçici bir işte çalışarak iş arıyor; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden liberal yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

37.efb: Kırıkkale Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Makine Mühendisliği Bölümü 2010 mezunu; 24 yaşında; 2-3 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden liberal yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

38.efb: Dumlupınar Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümü 2006 mezunu; 27 yaşında; 5-6 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

39.esb: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Bölümü 1984 mezunu; 53 yaşında; 5 yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden keynezyen yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

40.efb: Hacettepe Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü 1998 mezunu; 38 yaşında; geçici bir işte çalışarak iş arıyor; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

41.kfb: Osmangazi Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Endüstri Mühendisliği Bölümü 2008 mezunu; 25 yaşında; geçici bir işte çalışarak iş arıyor; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

42.efb: Uludağ Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Elektronik Müh. Bölümü 1999 mezunu; 32 yaşında; geçici bir işte çalışarak iş arıyor; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

43.efb: Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Tesisat Öğretmenliği Bölümü 2006 mezunu; 30 yaşında; geçici bir işte çalışarak iş arıyor; geçici bir işte

çalışarak iş arıyor; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden liberal yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

44.esb: Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümü 2011 mezunu; 23 yaşında; askerlik nedeniyle iş aramıyor; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden keynezyen yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

45.ksb: Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü 1995 mezunu; 46 yaşında; 2 yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden liberal yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

46.efb: Azerbaycan Devlet Neft Akademisi Petrol Ve Gaz Üretim Makine Ve Teçhizat.- Mekanik Mühendisliği Bölümü 2009 mezunu; 27 yaşında; 6-8 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

47.esb: Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Bölümü 1998 mezunu; 44 yaşında; 7 yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

48.esb: Anadolu Üniversitesi İşletme Bölümü 2007 mezunu; 30 yaşında; geçici bir işte çalışarak iş arıyor; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

49.esb: Anadolu Üniversitesi İşletme Bölümü 2010 mezunu; 27 yaşında; 2 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden herhangi bir durum ifadesini seçmemiştir.

50.kfb: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü 1985 mezunu; 47 yaşında; 4 yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

51.efb: Mersin Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Telekomünikasyon Öğretmenliği Bölümü 2009 mezunu; 24 yaşında; 3 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden keynezyen yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

52.efb: Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Tasarım Ve Konstrüksiyon Öğretmenliği Bölümü 2008 mezunu; 29 yaşında; 4 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

53.ksb: Anadolu Üniversitesi İşletme Bölümü 2005 mezunu; 32 yaşında; 1 yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

54.efb: İnönü Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü 2004 mezunu; 33 yaşında; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden liberal yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

55.efb: Fırat Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Elektronik Öğretmenliği Bölümü 2009 mezunu; 26 yaşında; 6-7 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

56.efb: Mustafa Kemal Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Su Ürünleri Mühendisliği Bölümü 2002 mezunu; 33 yaşında; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

57.kfb: Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Gıda Mühendisliği Bölümü 2006 mezunu; 27 yaşında; 8 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

58.efb: Gazi Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Makine Mühendisliği Bölümü 2009 mezunu; 26 yaşında; 1 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

59.kfb: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümü 1998 mezunu; 42 yaşında; 6 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

60.kfb: Kırıkkale Üniversitesi Biyoloji Bölümü 2009 mezunu; 23 yaşında; 2.5 yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

61.ksb: Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü 2010 mezunu; 22 yaşında; 1 yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden herhangi bir durum ifadesini seçmemiştir.

62.esb: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili Ve Edebiyatı Bölümü 1995 mezunu; 39 yaşında; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

63.efb: O.D.T.Ü. Mühendislik Fakültesi Maden Mühendisliği Bölümü 1991 mezunu; 44 yaşında; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

64.ksb: Zonguldak Karaelmas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü 2006 mezunu; 28 yaşında; 1 yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

65.ksb: Anadolu Üniversitesi İşletme Bölümü 2009 mezunu; 23 yaşında; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

66.kfb: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İstatistik Bölümü 2009 mezunu; 28 yaşında; 2,5 yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

67.esb: İktisat Bölümü 2009 mezunu; 27 yaşında; 2,5 yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

68.efb: Ankara Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü 2007 mezunu; 28 yaşında; 9 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

69.ksb: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Bölümü 2005 mezunu; 29 yaşında; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden herhangi bir durum ifadesini seçmemiştir.

70.ksb: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Resim-İş Öğretmenliği Bölümü 2009 mezunu; 24 yaşında; 14 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

71.ksb: Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü 2008 mezunu; 25 yaşında; 1 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

72.efb: Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Bilgisayar Sistemleri Öğretmenliği Bölümü 2007 mezunu; 27 yaşında; 4 yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden herhangi bir durum ifadesini seçmemiştir.

73.efb: Selçuk Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Makine Mühendisliği Bölümü 2003 mezunu; 32 yaşında; 4 yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

74.efb: Selçuk Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü 2004 mezunu; 32 yaşında; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

75.efb: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarımsal Yapılar Ve Sulama Bölümü 1994 mezunu; 38 yaşında; uzun süredir işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden hem liberal hem de sosyalist yaklaşımdaki durum ifadelerini seçmiştir.

76.esb: Kırıkkale Üniversitesi İşletme Bölümü 2010 mezunu; 23 yaşında; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

77.kfb: Anadolu Üniversitesi AÖF Kamu Yönetimi Bölümü 2011 mezunu; 36 yaşında; 6 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

78.esb: Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü 2006 mezunu; 29 yaşında; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

79.efb: Osmangazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü 1996 mezunu; 37 yaşında; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

80.ksb: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü 2006 mezunu; 30 yaşında; 1,5 yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

81.esb: Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi 2008 mezunu; 43 yaşında; 3 yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

82.ksb: Selçuk Üniversitesi Fen Fakültesi Klasik Arkeoloji Bölümü 1999 mezunu; 35 yaşında; 5 yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

83.esb: Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü 2002 mezunu; 35 yaşında; 3 yıldır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

84.kfb: Selçuk Üniversitesi Biyoloji Bölümü 2005 mezunu; 28 yaşında işten yeni çıkarılmış; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

85.efb: Selçuk Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü 2008 mezunu; 29 yaşında; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

86.esb: Ankara Üniversitesi DTCF Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Bölümü 2004 mezunu; 33 yaşında; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

87.esb: Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi 2008 mezunu; 33 yaşında; 3 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

88.efb: Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü 1995 mezunu; 41 yaşında; 3-4 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

89.efb: Gazi Üniversitesi, Teknik Eğitim Fakültesi Elektrik Öğretmenliği Bölümü 2008 mezunu; 27 yaşında; ; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden liberal yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

90.esb: Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Tv ve Sinema Bölümü 2006 mezunu; 29 yaşında; 8 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.

91.ksb: Anadolu Üniversitesi (Örgün) İngilizce İşletme Bölümü 2011 mezunu; 23 yaşında; 7 aydır işsiz; işsizliğin nedenlerine ilişkin belirlemelerden sosyalist yaklaşımdaki durum ifadesini seçmiştir.